IZVEŠTAJ

O SPROVEDENOJ EX ANTE ANALIZI EFEKATA ZA OBLAST CIRKULARNE EKONOMIJE

*

Policy and Legal Advice Centre – PLAC III

EuropeAid/139295/DH/SER/RS

*

Autori

Dušan Vasiljević, SNKE

Dragana Petrović, JNKE

Beograd, januar 2020.

Sadržaj

strana

Uvod

Lista skraćenica…… 6

Metodologija

Mapiranje zainteresovanih strana

Informacije o konsultacijama……..10

Pregled postojećeg stanja

Potencijali srpske privrede i rezultati analize:

1. Otpad
2. Energetska efikasnost, obnovljivi izvori energije
3. Mikro, mala i srednja preduzeća
4. Zelene javne nabavke
5. Nove tehnologije (inovacije i tehnološki razvoj)
6. EMAS (Eco Management and Audit Scheme)
   a. EMAS (Eco Management and Audit Scheme)
   b. Čistija proizvodnja
7. Eko-znak, Eko-dizajn i oznake energetske efikasnosti (Cirkularni dizajn)
8. PREPORUKE ZA CIRKULARNU EKONOMIJU (OPŠTE PREPORUKE)

Finansijske implikacije i rokovi

ZAKLJUČAK

PRILOG 1

5

Prilog 2 – Upitnici……93

Prilog 3 – Bibliografija……..101

Prilog 4 – Analiza efekata……..105

Uvod

Uspostavljanjem postupka izrade javnih politika, država Srbija je pokrenula procedure koje su u najavi značajno temeljnije i transparentnije i koje uključuju sve zainteresovane strane, ali ne samo deklarativno već na način na koji one mogu izraziti svoj interes. Kao jedan od prvih dokumenata koji se izrađuje po novoj metodologiji je Ex-ante analiza efekata za u oblasti cirkularne ekonomije.

Cilj ove analize nije bio da pruži gotova rešenja koja će odmah i preko noći uspostaviti okruženje povoljno za punu primenu principa cirkularne ekonomije, već je bio da ukaže na složenost postojećeg stanja i problema koji iz toga proističu i da naznači koji su ključni elementi na koje svakako treba obratiti pažnju, koje treba uskladiti i prilagoditi kako domaćim potrebama tako i uslovima koje diktira međunarodno tržište. Razlog trenutnog stanja značajnog zaostajanja u primeni savremenih i efikasnih razvojnih politika, leži u dugogodišnjem nesistematskomm pristupu izgradnji pravnog a onda i ekonomskog okvira u kome se kreću, pre svega privredni subjekti u Srbiji, a onda i svi građani. Te nedorečenosti, izazivale su ishitrena i ad-hoc rešenja u nekim sektorima koja su neretko u koliziji sa drugim delovima javnih politika. Hiperprodukcija strategija (u Srbiji ih ima oko 100) koje sagledavaju najčešće elemente samo jedne oblasti i bez usklađivanja sa drugim sektorima, dovela je šume propisa i regulatornih akata od koje se često ne vidi drvo pravog problema. Iz tog razloga će iznalaženje konzistentnog i održivog rešenja biti težak posao, iako, naravno, nije nemoguć.

Drugi veliki problem jeste neefikasna primena dela postojećeg zakonodavstva i propisanih pravila što uvodi dodatnu zabludu i upućuje na pogrešan put tumačenja, jer, kada sagledate pravni okvir i uporedite sa praksom, dešavaju se značajne diskrapance pa onda problem iskoračuje iz strateškog okvira i potrebe za novim propisima, već je pravo pitanje, pitanje implementacije.

Tim koji je radio pripremu ove analize, konsultovao je niz domaćih i stranih pravnih akata i, mada nije bio zadatak da pravi detaljnu uporednu analizu svakog od njih, ovim dokumentom je naznačio ključne elemente potrebnih intervencija. Neki od navedenih predloga već postoje i u drugim dokumentima, ali smo smatrali da je važno staviti akcenat na najvažnije od njih, uz dodatne komentare i sugestije koje smo smatrali oportunim. Sasvim je moguće da nismo uspeli da sagledamo u detalje svaki propis, zakon, pravilnik, uputsvo, uredbu koji se bave ili tek dotiču delova bitnih za cirkularnu ekonomiju, ali su glavni pravci jasni i tu nema nikakve dileme. U analizi smo dali i nekoliko predloga za inovativna rešenja za koja verujemo da mogu u velikoj meri podići efikasnost primene javnih politika.

Konačno, smatramo da je pristup integraciji pravnog sistema preko platforme za unapređenje ekonomije dobar, jer privreda jeste generator dodatne vrednosti od koje se finansira i podstiče napredak i ona nosi teret svih promena, svesno ili ne, uz punu saglasnost ili ne. Zadatak odgovorne države je da kreira okruženje u kome će privreda moći da funkcioniše i da ostvari profit ali na način koji omogućava realizaciju čitavog niza drugih, opštih interesa društva a ne na uštrp toga.

Cirkularna ekonomija je tek naziv za vrlo složenu međusektorsku platformu koja ima za cilj da poveže različite društvene procese i da omogući što veći stepen međusobne usklađenosti. Svaka društvena aktivnost ima u nekoj svojoj dimenziji ekonomski aspekt, u većoj ili manjoj meri jer se težnja ka društvenom blagostanju ne može sprovesti bez ekonomske održivosti. To znači da briga prema prirodi,

obrazovanje, sport, kultura itd. pre ili kasnije ukrštaju put sa ekonomskim kretanjima i nijedan društveni process nije održiv na dugi rok ukoliko nema podršku u privredi. To je istovremeno i novi poslovni model koji predviđa maksimalnu optimizaciju privrednih procesa, uz korišćenje raspoloživih sirovinskih i energetskih resursa od otpada, efikasno korišćenje energije i ljudskih resursa i uštedu u vremenu i načinu organizovanja poslovanja, uz maksimalnu redukciju negativnog uticaja na životnu sredinu i na klimatske promene.

Privreda ima samo jedan osnovni cilj a to je stvarivanje ekonomske dobiti, što brže, sa što manje ulaganja i sa što većom profitnom marginom. Zadatak države je da stvori uslove pod kojima se privredne aktivnosti mogu sprovoditi na način koji obezbeđuje ostvarivanje materijalne dobiti ali tako da se uz to ostvaruju i drugi dobici za društvo; očuvanje životnog prostora, dobra zdravstvena i socijalna zaštita, napredno obrazovanje, kultura, sport, briga o drugima i tako dalje. Cirkularna ekonomija u sebi sadrži sve ove aspekte pri čemu se održivom razvoju pristupa sa strane privrede koja je, kako je ranije rečeno, nezaobilazni činilac. Istovremeno, cirkularna ekonomija je novi poslovni model sa drugačijim pristupom industrijskim procesima, to je paradigma savremenih tokova u kojima se više ne može zanemariti sav negativni uticaj industrijskog razvoja.

Cirkularna ekonomija je rezultat potrebe za promenom postojećeg neoliberalnog i donekle dehumanizovanog ekonomskog modela. To je platforma četvrte industrijske revolucije za primenu novog načina organizacije industrije koji predviđa dubinsku integraciju i upravljanje proizvodnim i informatičkim tokovima te interakciju tehnoloških i misaonih procesa sa ciljem maksimalne optimizacije. To je alat za ostvarenje integracije već postojećih postupaka i koji sažima napredne i visokoefikasne tehnologije i tehnološke procedure koje, u najvećoj mogućoj meri, koriste kao sirovinu raspoložive ostatke primarne proizvodnje, poluproizvode i otpad nastao istekom trajanja proizvoda, uz maksimalnu upotrebu energije iz obnovljivih izvora i sa ciljem eliminacije štetnog uticaja na životnu sredinu koristeći dubinsku digitalizaciju kao vezni element.

Cirkularna ekonomija pretpostavlja tri kruga upravljanja proizvodima - produžena upotreba uz intenzivno održavanje, reparacija po isteku njegovog veka i ponovna upotreba i na kraju, tretman otpada. Ono što se ne može reciklirati, koristi se u energetske svrhe, za kompostiranje odnosno biološku razgradnju i konačno odlaganje neupotrebljivih ili opasnih frakcija otpada.

Da bi se to ostvarilo, potrebno je stvoriti preduslove i zadak države je da uredi ekonomski prostor i donese pravila u čijim okvirima se ovakav poslovni model može i mora sprovoditi. Prvi korak je izrada pravila, odnosno zakona i podzakonskih akata. Međutim, za uspešno kreiranje tih okvira, potrebno je znati kakvo je trenutno stanje na terenu, koji su pretpostavljeni ciljevi, sa kojim (ljudskim, finansijskim, vremenskim, energetskim, sirovinskim, itd) resursima se raspolaže i koji su pretpostavljeni ciljevi koji se žele postići.

Zašto je to važno za Srbiju: Prihvatanjem savremenih standarda, Srbija ima priliku da iz faze ekonomskog razvoja u kome se nalazi iskorači i približi se brže modernim državama i efikasnijoj ekonomiji uz povećanu konkurentnost, rast zapošljavanja, lakši pristup međunarodnom tržištu te povećanje BDP a uz mere zaštite životne sredine i zdravijeg i kvalitetnijeg života stanovništva.

Ex-ante analiza ima zadatak upravo da identifikuje bitne elemente izrade pravila za primenu cirkularne ekonomije. Uz rezultate analize, zakonodavac će imati uvid na šta posebno treba obratiti pažnju, koje

korake bi trebalo preduzeti, u kom vremenu i na koji način, a sve da bi se dobio uspešan set zakonskih pravila po kojima će biti moguće da se, uz mehanizme podsticaja i kaznene politike, ostvari primena savremenog industrijskog modela koji sa sobom nosi i čitav niz dobitaka za drštvo u celini.

Ex-ante analiza ima za cilj da ukaže i na postojeću međunarodnu praksu, posebno onu koja se može priumeniti u Srbiji, na potrebe i zahteve pre svega privrede ali i ostalih slojeva društva te na teškoće , greške ili nepravilnosti koje postoje i da da sugestiju kako bi se one mogle prevazići i omogućiti da se postavi efikasna i pragmatična platforma industrijskog razvoja sa jakim osloncem na celokupno društvo i njegove potreba, uz punu svest o efektima koji su prekogranični i globalni (uticaj na zagađenje životne sredine i na globalne klimatske promene).

Lista skraćenica	
BDP	Bruto domaći proizvod
DSIP	Specifični plan za implementaciju Direktive (Directive Specific Implementation Plan)
EEA	Evropska ekonomska zona
EMAS	Eco Managment and Audit Scheme (Šema eko-menadžmenta i provere)
EU	Evropska Unija
GIZ	Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju
IKT	Informacione i komunikacione tehnologije
ISO	International Organization for Standardization (Međunarodna organizacija za standardizaciju)
MZŽS	Ministarstvo za zaštitu životne sredine
MMSP/MSP	Mikro, mala i srednja preduzeća/mala i srednja preduzeća
MMF	Međunarodni monetarni fond
NALED	Nacionalna Alijansa za lokalni i ekonmski razvoj
NAP	Nacionalni Akcioni Plan
OEBS	Organizacija za evrospku bezbednost i saradnju
OIE	Obnovljivi izvori energije
PKS	Privredna komora Srbije
RATEL	Republička agencija za telekomunikacije
RS	Republika Srbija
SAICM	Strateški pristup međunarodnog upravljanja hemikalijama (Strategic Approach to International Chemicals Management(
SKGO	Stalna konferencija gradova i opština
toe	Tona ekvivalentne nafte
UN	Ujedinjene Nacije
UNDP	Program Ujedinjenih nacija za razvoj

Metodologija

Za izradu Ex-ante analize, korišćena je metodologija koja je propisana Zakonom o planskom sistemu Republike Srbije i Uredbom o metodologiji upravljanja javnim politikama koji predviđaju sledeće korake postupka:

1) analizira postojeće stanje i identifikuje promenu koja treba da se postigne sprovođenjem mera javne politike, uslova za sprovođenje te promene i uzročno-posledičnih veza između tih uslova - SWOT analiza u prilogu
2) utvrđuje opšte i posebne ciljeve javne politike, kao i pokazatelje učinaka na osnovu kojih će se meriti ostvarenje ciljeva;
3) identifikuje opcije – moguće mere, odnosno grupe mera, za postizanje posebnih ciljeva i resurse za njihovo sprovođenje;
4) analizira efekte opcija – mogućih mera i rizike za sprovođenje svake od opcija;

5) vrši izbor optimalne opcije ili optimalne kombinacije razmatranih opcija;
6) određuje vrstu dokumenta javne politike, odnosno propisa kojim će intervenisati;
7) identifikuje neophodne resurse za sprovođenje i praćenje sprovođenja javnih politika i utvrđuje pokazatelje učinaka na nivou mera.

Za ispunjenje ovih zahteva korišćene su tehnike:

a) Sistemska analiza mišljenja zainteresovanih strana
   - Polustrukturirani intervju
   - Panel
   - Anketa
   - Fokus grupa.

b) Uporedna analiza pravne regulative i statistike Srbije i EU
c) Analiza prakse u Srbiji i zemljama EU.

Mapiranje zainteresovanih strana

Oblast cirkularne ekonomije je veoma kompleksna i zahteva multidisciplinarni, holistički pristup, kroz uključivanje velikog broja zainteresovanih strana.
Kako je cirkularna ekonomija koncept koji ima pozitivne efekte na životnu sredinu ali i na celokupno društvo, uz povećanje novih poslovnih modela, podsticanje inovacija, novih radnih mesta, manje opasnih proizvoda i sl., može se zaključiti da su efekti uspostavljanja cirkularne ekonomije i odgovarajućih javnih politika na zainteresovane strane uglavnom pozitivni (većina zainteresovanih strana ima koristi od primene cirkularne ekonomije). Jedini potencijalno negativni efekti koji su identifikovani u toku analize su uticaji koje nagle izmene u odgovarajućim zabranama (npr.zabrana plastičnih kesa i jednokratne plastike) zbog rizika na poslovanje u konkretnoj industriji koja je time pogožena, uz gibitak radnih mesta. Međutim, isto tako je utvrđeno i da javna politika za cirkularnu ekonomiju upravo može da pomogne da se promene dešavaju planski i da poslovanje u skladu sa tim bude predvidivo i fer za sve učesnike.

U tabeli u nastavku je dat mapiranja ključnih zainteresovanih strana koje je izvršeno u toku izrade ex-ante analize efekata za cirkularnu ekonomiju. Dodatno, kroz analizu pojedinačnih oblasti koje su elaborirane kroz ovaj izveštaj, prikazane su i ključne zainteresovane strane za pojedinačne oblasti.

Zainteresovana strana	**Potrebe i očekivanja u vezi sa cirkularnom ekonomijom, napomene**	**Uticaj koji predložena javna politika ima na zainteresovanu stranu**	
		Pozitivan	Negativan
Ministarstvo zaštite životne sredine	Primarna uloga za sistem cirkularne ekonomije i koordinaciju aktivnosti. Dobra saradnja sa ostalim zainteresovanim stranama Obezbeđivanje potrebnih resursa	x	
Privreda (generalno)	Nove poslovne mogućnosti za poslovanje, uštede, jasan zakonodavni okvir. Glavni pokretač realnog prelaska na CE.	x	

	Očekivanja – povoljno poslovno okruženje, infrastruktura, primenljivi i usaglašeni propisi i predvidivost poslovanja		
Posebni sektori industrije na koje izmene koje donosi cirkularna ekonomija mogu uticati negativno (Proizvodi koji se potiskuju iz upotrebe, npr. proizvođači kesa i jednokratne plastike)	Predvidivost u poslovanju, dovoljno vremena da se prilagodi promenama. Negativni uticaj je zbog potencijalnih naglih i velikih izmena. Javna politika za CE može da kroz pažljivo planiranje spreči nagle izmene. Kod kreiranja dokumenta javne politike mora se voditi računa o ovoj grupi privrednika. Zato uticaj može da bude i pozitivan.	x	x
Privredna komora Srbije	Zastupa interese članica (privrednih subjekata koji obavljaju privrednu delatnost). Partner Ministarstvu ZŽS za aktivnosti na CE.	x	
Uprava za javne nabavke	Pomoć od Ministarstva za zaštitu životne sredine u vezi sa kriterijumima za zelene javne nabavke U interesu joj je da se zelene javne nabavke sprovode što bolje i da se ispunjavaju obaveze iz Poglavlja 5.	x	
Građani	Infrastruktura za primarnu selekciju otpada, zdrava životna sredina Informisani izbori proizvoda (pametne odluke zasnovane na životnom ciklusu proizvoda) Informacije u vezi sa aktivnijim uključivanjem u tokove cirkularne ekonomije	x	
Lokalne samouprave, SKGO	Podrška za aktivnosti cirkularne ekonomije na lokalu. Uspostavljanje odgovarajuće infrastrukture.	x	
Ministarstvo finansija	Planiranje i obezbeđivanje finansijskih sredstava potrebnih za aktivnosti i mera za CE (uključujući mere predviđene javnom politikom9	-	-
Obrazovne institucije, predškolske ustanove	Obrazovanje korisnika usluga obrazovanja, bolji uslovi u pogledu infrastrukture i životne sredine, uštede u poslovanju	x	

Organizacije civilnog društva	Ispunjavanje primarnih ciljeva udruživanja Saradnja sa ostalim zainteresovanim organizacijama	x	
Republički zavod za statistiku	Praćenje ključnih indikatora za cirkuarnu ekonomiju, izveštavanje	x	
Agencija za zaštitu životne sredine	Praćenje ključnih indikatora za cirkuarnu ekonomiju, izveštavanje	x	
Javni sektor (naručioci)	Primena cirkularne ekonomije u poslovanju, primena kriterijuma zelenih javnih nabavki. Zelene javne nabavke za sada vide kao opterećenje ali sa druge strane suštinski primenom zelenih javnih nabavki moći će da nabavljaju proizvode koji su manje štetni i koji su bolji u fazi korišćenja i čiji su troškovi životnog ciklusa manji. Ostale oblasti – slično kao i privreda.	x	x
Fnansijske institucije, bankarski sektor	Plasiranje novih finansijskih „održivih“ proizvoda, manji poslovni rizici	x	
Međunarodne organizacije UNDP GIZ i sl	Podrška za aktivnosti CE, reaizacija projekata na temu CE	x	
Ministarstvo rudarstva i energetike	Saradnja u vezi pitanja energetske efikasnosti i energetskog menadžmenta generalno, obnovljivih izvora energije, eko-dizajna i sl.	x	
Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja.	Kreiranje novih radnih mesta, održive javne nabavke koje uzimaju u obzir i socijalne aspekte, stvaranje uslova za uključivanje socijalnih preduzeeća	x	
Kabinet Ministarstvo za inovacije i tehnološki razvoj, Fond za inovacionu delatnost	Podsticanje naučnih i tehnoloških inovacija u vezi sa cirkularnom ekonmijom	x	
Ostala Ministarstva	Uključivanje pojedinačnih Ministarstava u posebnim delovima koji ulaze u delokrug njihovih nadležnosti	x	
Institut za standardizaciju Srbije	Znanja u vezi relevantnih nacionalnih (SRPS), evropskih (EN) i međunarodnih (ISO) standarda	x	
Međuresorna radna grupe za sprovođenje Agende UN o održivom razvoju do 2030	Zajedničke aktivnosti na ispunjenju ciljeva održivog razvoja – posebno cilja 12 – Održiva potrošnja i proizvodnja	x	

Mediji	Podizanje svesti u oblasti ZJN, primeri dobre prakse	x	

Tabela Mapiranje zainteresovanih strana u vezi sa cirkularnom ekonomijom

INFORMACIJE O SPROVEDENIM KONSULTACIJAMA

Tokom izrade Ex-ante analize efekata u oblasti cirkularne ekonomije izvršene su odgovarajuće konsultacije sa zainteresovanim stranama, ciljnim grupama i pojedincima u cilju prikupljanja odgovarajućih podataka neophodnih za identifikovanje odgovarajućih, optimalnih mera javne politike i analize odgovarajućih efekata.

Konsultacije sa zainteresovanim stranama i ciljnim grupama realizovane su u skladu sa Uredbom o metodologiji upravljanja javnim politikama, analizi efekata javnih politika i propisa i sadržaju pojedinačnih dokumenata javnih politika (Sl.Glasnik R.Srbije 8/2019), kao i u skladu sa smernicama datim u Pravilniku o smernicama dobre prakse za ostvarivanje učešća javnosti u pripremi nacrta zakona i drugih propisa i akata (Sl.Glasnik R.Srbije 51/2019).

Konsultacije u vezi sa ex ante analizom afekata sprovedene su u periodu od juna do novembra 2019. godine, u okviru PLAC III Projekta (komponente koja se odnosila na izradu ex-ante analize efekata). Obim konsultacija bio delimično uslovljen vremenom trajanja projekta i ograničenim resusrsima za veoma kompleksnu temu kakva je cirkularna ekonomija. Kako bi se postiglo što efikasnije uključivanje zainteresovanih strana, iskorišćena je kombinacija različitih metoda konsultacija:

- **Fokus grupa**. Kako je u Republici Srbiji već uspostavljena Posebna radna grupa za cirkularnu ekonomiju koja uključuje predstavnike ciljnih grupa za oblast cirkularne ekonomije, članovi ove grupe su prepoznati kao jedni od ključnih za konsultacije putem fokus grupe. Članovi su predstavnici sledećih organizacija: Ministarstvo zaštite životne sredine, Agendija za zaštitu životne sredine, Ministarstvo privrede, Ministratsvo finansija, Ministartsvo rudarstva i energetike, Ministarstvo evropskih integracija, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnoloških inovacija, Pokrajinski sekretarijat za urbanizam i zaštitu životne sredine, Privredna komora Srbije, SKGO, NALED, Institut za standardizaciju Srbije, Republički zavod za statistiku, Uprava za javne nabavke, UNDP, GIZ, OEBS. Za članove grupe pripremljena je prezentacija na temu ex-ante analize za cirkularnu ekonomiju, kao i posebni upitnici koji su distribuirani članovima grupe preko predstavnika Ministarstva za zaštitu životne sredine. Za sastanak fokus grupe iskorišćen je sastanak posebne radne grupe za cirkularnu ekonomiju koji je održan 03.07.2019. Jedan deo sastanka posvećen je Ex-ante analizi efekata. Tokom sastanka su, kroz razgovor i diskusiju prikupljeni odgovarajući komentari, uključujući probleme i predloge za moguće mere za njihovo rešavanje a sve u vezi sa temom cirkularne ekonomije. Nakon završenog sastanka, svim članovima grupe je distribuirana odgovarajuća Anketa koja je sadržavala i otvorena i zatvorena pitanja u vezi sa cirkularnom ekonomijom. Komentari prikupljeni kroz Anketu i tokom sastanka fokus grupe sumirani su u SWOT analizi, zajedno sa ostalim komentarima ostalih zainteresovanih strana. Jedan deo ispitanika je sa upitnikom dostavio i dopunkse komentare i informacije koji su takođe iskorišćeni tokom izrade Ex-ante analize efekata za oblast cirkularne ekonomije.

- **Polustrukturirani intervju**. U cilju prikupljanja što više relevantnih informacija na određena ključna pitanja koja mogu biti osetljiva za javno komentarisanje u javnosti, primenjena je metoda polustruktuiranog intevjua gde su kroz individualne razgovore eksperata sa različitim

zainteresovanim stranama i pojedincima prikupljeni dodatni podaci koji su uzeti u obzir tokom izrade ex-ante analize efekata. Intervjui su obavljeni jednim delom i tokom nekoliko posebnih dešavanja na temu cirkularne ekonomije.

- **Okrugli sto/panel razgovori**. Kao metod kosnultacije korišćena je i metoda okruglog stola, kako bi se u što boljoj meri uključila stručna javnost i kako bi se zauzeo stav u pogledu ključnih pitanja vezanih za izradu Ex-ante analize za oblast cirkularne ekonomije. U tom cilju, organizovana su dva posebna događaja:
-
    - okrugli sto u toku trajanja sajma „Eko fair" na Beogradskom Sajmu (04.10.2019). Okrugli sto je organizovan u saradnji sa beogradskim sajmom, Ministarstvom za zaštitu životne sredine i Privrednom komorom Srbije. Procenjeno je da sajam Eko fair posećuje stručna javnost koja je ključna i za temu cirkularne ekonomije. Okrugli sto je najavljen kroz zvaničan program sajamske manifestacije. Tokom okruglog stola, predstavljena su kraća izlaganja predstavnika eksperstkog tima PLAC projekta, Ministartsva zaštite životne sredine i Privredne komore Srbije (na temu cirkularne ekonomije, ex-ante analize efekata, metodologije SWOT. Kroz aktivnu diskusiju su prikupljeni komentari koji su struktuirani u formi SWOT analize (objedinjeni su kasnije sa svim ostalim komentarima u okviru objedinjene SWOT analize koja je data u prilogu ovog dokumenta).
    - Konferencija u Narodnoj Skupštini Republike Srbije koja je održana 06.11.2019. Konferencija pod nazivom „Kako do cirkularne ekonomije" je organizovana od strane PLAC projekta, u saradnji sa Ministarstvom zaštite životne sredine. Konferencija je imala za cilj da se stručnoj javnosti i ostalim zainteresovanim stranama predstave sumirani ključni rezultati nacrta ex-ante analize efekata kako bi se stručna javnost i zainteresovane strane što bolje upoznale sa ključnim rezultatima ali i kako bi se prikupile povratne informacije i dodatni komentari koji su uzeti u obzir tokom dalje razrade dokumenta ex-ante analize efekata. Na konferencji su prisustvovali predstavnici stručne javnosti, nevladinog sektora, državnih institucija i sl

- **Anketa.** Za potrebe sprovođenja konsultacija putem Ankete, pripremljeno je nekoliko različitih modela Upitnika (prilagođenih različitim grupama zainteresovanih strana): Opšti upitnik (za predstavnika posebne radne grupe za cirkularnu ekonomiju), upitnik za predstavnike privrede, upitnici za civilni sektor i upitnici za bankarski sektor. Distribucija upitnika za civilni sektor i za predstavnike posebne radne grupe za cirkularnu ekonomiju izvršena je preko predstavnika Ministarstva za zaštitu životne sredine a za distribuciju upitnika za privredu i bankarski sektor uključena je PKS (centar za cirkularnu ekonomiju). Odgovarajući modeli Upitnika dati su u Prilogu 3 ovog dokumenta. Upitnici su se sastojali pretežno iz otvorenih pitanja, kako bi upitanici mogli da daju što više komentara. Podaci koji su prikupljeni kroz Upitnike uključeni su tokom izrade Ex-ante analize a sumirani rezultati ankete su bili ulazni podaci za objedinjenu SWOT analizu (u prilogu ovog dokumenta).

Pre izrade ex-ante analize, ekspertski tim je izvršio identifikaciju zainteresovanih strana (videti tabelu u ovom dokumentu). Na osnovu toga, određene su i ključni učesnici za konsultativni procesa tokom izrade ex-ante analize efekata, na način da postupak bude što efikasniji a da pri tome uključi što širi obuhvat različitih zainteresovanih strana.

Kao ključne zainteresovane strane koje su uključene tokom konsultativnog procesa identifikovani su:

- Posebna radna grupa za cirkularnu ekonomiju (državni organi, donosioci odluka i javnih politika, lokalna samouprava, privreda, međunarodne organizacije, Međunarodne organizacije)

- Građani i stručna javnost (preko organizacija Civilnog sektora) – putem Ankete za organizacije civilnog sektora, okrugle stolove
- Privreda i bankarski sektor (preko Privredne komore Srbije) – putem Anketa, preko predstavnika PKS, putem okruglih stolova/radionica koje su organizovane.

U cilju što bolje analize a što manjeg dupliranja, iskorišćeni su i sumirani podaci konsultativnog procesa na temu cirkularne ekonomije koji su realizovani kroz konsultacije za druge javne politike (na primer. sumirani podaci učešća konsultacija sa zainteresovanim stranama u okviru procesa izrade nove Strategije industrijske politike za period 2021-2030, koja u sebi uključuje i pitanja cirkularne ekonomije).
Pitanja koja su bila predmet konsultacija su uključivala identifikaciju postojećeg stanja (jakih i slabih strana, uključujući i konkretne barijere i probleme za primenu cirkularne ekonomije), identifikaciju predloga mera koje je potrebno preduzeti za uspešnu primenu koncepta cirkularne ekonomije i uklanjanje problema.
Svi komentari i sugestije tokom procesa konsultacija su razmatrani od strane ekspertskog tima i objedinjeni kroz odgovarajuću SWOT analizu koja je iskorišćena kao pogodan alat za sumiranje početnog stanja ali i prikupljanje predloga za konkretne mere.

Ulazni podaci za SWOT analizu su dobijeni iz sledećih izvora informacija:

- Rezultati konsultativnog procesa koji su sprovedeni sa zainteresovanim stranama tokom izrade ex-ante analize efekata
- Uvid u raspoloživu dokumentaciju (dokumenta javne politike, EU i nacionalni zakonski propisi, statistički podaci stručne analize i sl.)
- Sastanci projektnog tima, stručna znanja eksperata angažovanih na izradi analize.

Informacije prikupljene tokom konsultativnog procesa su pomogle i da se u što boljoj meri identifikuju odgovarajuće potrebe i očekivanja zainteresovanih strana, kao i da se procene odgovarajući efekti mera za cirkularnu ekonomiju (da li su pozitivni ili negativni) – videti tabelu Zainteresovane strane u ovom dokumentu.

Podaci koji su prikupljeni tokom konsultativnog proces su u punoj meri iskorišćeni tokom izrade ex-ante analize, kako bi se identifikovali ključni ciljevi i pravci razvoja cirkularne ekonomije u Republici Srbiji, identifikovale odgovarajuće mere za realizaciju konkretnih ciljeva.

Pregled postojećeg stanja

Stanje srpske privrede se može videti kroz sledeće pokazatelje:

Broj stanovnika Srbije: 6.900.000
Broj radno sposobnih: 4.500.000 (u dobi od 15-65 godina)
Broj stalno zaposlenih: 2.150.000
Broj penzionera: 1.700.000

Stanovništvo u Srbiji (u milionima)

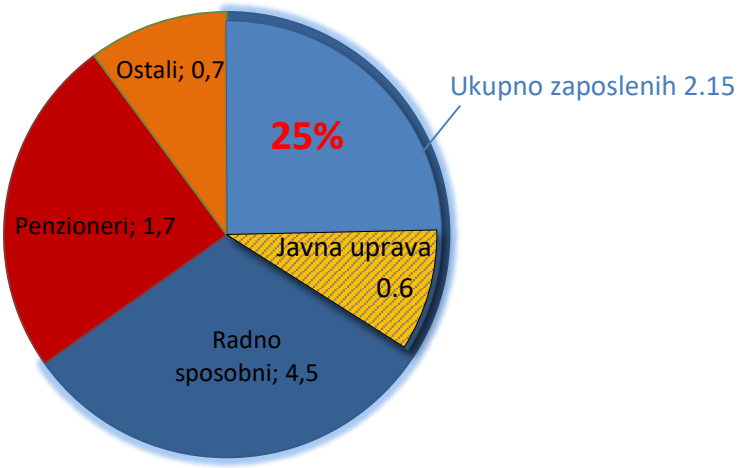

Od ukupnog broja od 2.15 miliona zaposlenih[1], njih 1.550.000 radi u privatnom sektoru (1.300.000 u privatnim preduzećima a oko 450.000 su preduzetnici i poljoprivrednici) dok 600.000 rade u javnom sektoru sa stalnim zaposlenjem (školstvo, zdravstvo i administracija) koji se finansiraju iz budžeta, dakle od privrede.

Znači da 25% stanovništva generiše novu vrednost i nosi teret celokupnog društva. Pri tome treba znatio da je demografski rast -6‰, što znači da Srbija prostom reprodukcijom gubi svake godine skoro 40,000 stanovnika, ne računajući emigraciju stanovnika, 50-60,000 onih koji se nalaze u punoj radnoj snazi, što ukupno znači gubitak od skoro 100.000 stanovnika godišnje uz poremećaj odnosa radno sposobnih i onih koji to nisu ili ne rade.

Bruto nacionalni dohodak planiran za 2019 je oko 45 milijardi EUR odnosno oko 6.500 EUR/capita. Deficit je oko 2,5 Milijarde EUR.

[1] https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/trziste-rada/registrovana-zaposlenost/

Privredni rast je 3,5%[2] i on varira tokom godina ali se ne povećava značajno.
Javni dug 2018.g. je 54% i blago pada.
Deficit robne razmene sa inostranstvom je 13,2% i raste, odnosno uvoz raste u odnosu na izvoz.

Prosečna neto plata u Srbiji < 500 EUR
Prosečna penzija u Srbiji < 250 EUR

Na listi Svetske banke koja obrađuje 192 zemlje na svetu, Srbija se po kupovnoj moći stanovništva nalazi na 78 mestu[3] (prvi su Katar, Makao i Luksemburg, Slovenija je na 36., Mađarska na 44., Rumunija na 54., Hrvatska je na 55. a Crna Gora na 69. mestu…)

Direktne strane investicije su oko 7,4% a ukupne investicije između 17%-20% pri čemu je u zemljama u okruženju nivo ukupnih investicija od 23%-25% BDP. Strani investitori u Srbiji su 2018.godine primili preko 80% svih subvencija privredi. Prema podacima od 2018.g., ulaganje domaćih privrednika je palo za 40% zato što su ambijent i odnos prema njima destimulativni. Struktura investicija je nepovoljna jer dominiraju firme koje imaju relativno slab uticaj na razvoj ljudskog kapitala, najčešće je reč o niskoproduktivnim poslovima i malo angažuju domaće dobavljače.

Na kraju 2018. godine bilo je registrovano ukupno 134.067 [4]aktivnih privrednih društava i 257.629 preduzetnika. Najviše novoosnovanih privrednih društava bilo je iz oblasti trgovine, konsultantskih aktivnosti, građevinarstva, ugostiteljstva i IT sektora. U 2018. godini je registrovano i 37.614 preduzetnika, što je 8,55 odsto više nego u 2017. godini, a najviše njih otvorilo je firme iz IT sektora, ugostiteljstva, za konsultatntske aktivnosti, kao i frizerskih i kozmetičkih salona i picerija, dakle, nema proizvodnje.

Rast privrede u proteklom period je 0% i samo raste sektor usluga a ne proizvodnje.

Na doing business listi Svetske banke[5], Srbija se 2019.g. blago pomerila unapred, na ukupno 44. mesto od 190 zemalja, ali uz prilična ograničenja u pristupu energiji (94. Mesto) i teškoće oko registrovanja imovine pravnih lica (58. Mesto) i naplati poreza (85.mesto) i započinjanje novog posla (73.mesto).

Sve ovo ukazuje na prilično volatilnu privredu i plitko tržište kome nedostaje dugoročna predvidljivist i stabilnost, ali, pre svega na nedostatak konzistentne politike dugoročnog privrednog i društvenog razvoja zemlje, što bi moralo biti krovni strateški pristup iz koga proističu svi ostali planovi.

Jedan od načina kome teži razvijena privreda u svetu i koji može pomoći ubrzanju srpske privrede jeste Cirkularna ekonomija.

Sudeći prema našim ispitivanjima, privreda vidi interes da se uključi u punu primenu principa cirkularne ekonomije uz pretpostavku da im se omogući profitabilno poslovanje. Kod svih ispitanika se jasno ukazuje da ne postoje puni preduslovi i da je neophodno obezbediti punu društvenu podršku

[2] https://www.nbs.rs/internet/english/18/18_3/presentation_invest.pdf
[3] World Economic Outlook Database, April 2019, International Monetary Fund.
[4] https://apr.gov.rs/pocetna.1898.html
[5] https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/s/serbia/SRB.pdf

(što je logično jer, kako je rečeno, princip cirkularne ekonomije nije samo privredni proces) koja će uključiti građane, naučnu i stručnu javnost ali državnu administraciju u efikasnu primenu koncepta. Društvena odgovornost preduzeća u Srbiji, iako rudimentarna i uglavnom koncentrisana u velikim sistemima, postoji i to jeste značajna podrška u shvatanju kompleksnih efekata industrijske proizvodnje. Ipak, najveći broj aktera cirkularnu ekonomiju, pre svega identifikuje sa upravljanjem otpadom, što jeste jedan od bitnih elemenata ovog modela (otpad je važan resurs proizvodnje) ali svakako ne i jedini. Održavanje proizvoda, njihova reparacija, efikasno korišćenje (deljnje, najam), upotreba otpadne energije, vode, itd, su elementi koji imaju značajan efekat ne samo na pojeftinjenje proizvodnog procesa već umnogome utiču na smanjenje svih vrsta zagađenja. Uz ovo ne treba zaboraviti i način organizacije rada, koristiti ljudski resurs maksimalno efikasno i time smanjiti eksploataciju rada, organizovati transport na način koji skraćuje put i vreme kao i izbor sredstava prevoza – mobilnost uz efikasnost. Koristiti obnovljive i niskougljenične izvore energije, itd.

Međutim, nedostatak dovoljno pouzdane baze podataka o postojećim potencijalima u svim oblastima, slaba međusektorska saradnja, stotinak različitih strategija i još mnogo više zakona i podzakonskih akata koji su međusobno neusklađeni čak i suprotstavljeni, nerazumevanje i nedovoljnji kapaciteti administracije ali i privrede čine da je ova oblast još uvek zamagljena i teško primenljiva u praksi.

Model cirkularne ekonomije osnovni izvor ekonomskog rasta pronalazi u što većoj upotrebi materijala iz proizvoda koji su završili svoj „životni ciklus“ i izbegavanju upotrebe novih resursa. Srbija bi modelom cirkularne ekonomije dobila šansu za razvoj, a njeni građani ekološku bezbednost, „zelena“ radna mesta, viši kvalitet vode i vazduha, zdravu hranu i uopšteno viši kvalitet života.
Osnovni ekonomski model: prirodno okruženje-ekonomija koji prikazuje tok resursa od i ka prirodnom okruženju gde ekonomski/industrijski procesi vrše transformaciju resursa i energije u proizvod i otpadnu energiju.

Osnovni model

Iz ovoga proističe konvencionalni, odnosno linearni ekonomski model:

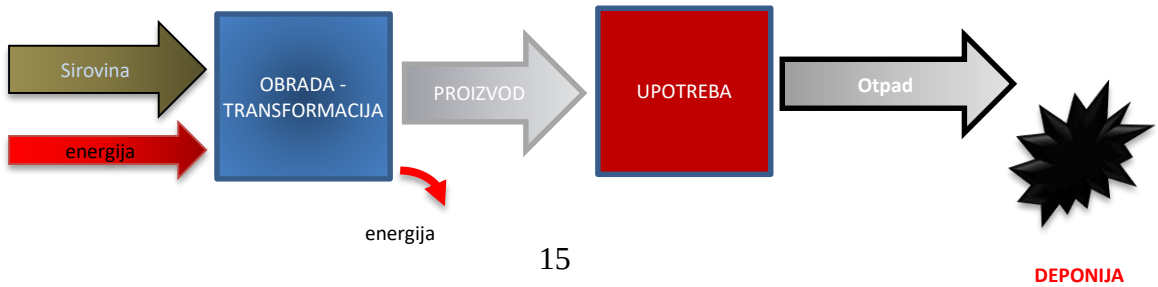

Cirkularni ekonomski model:

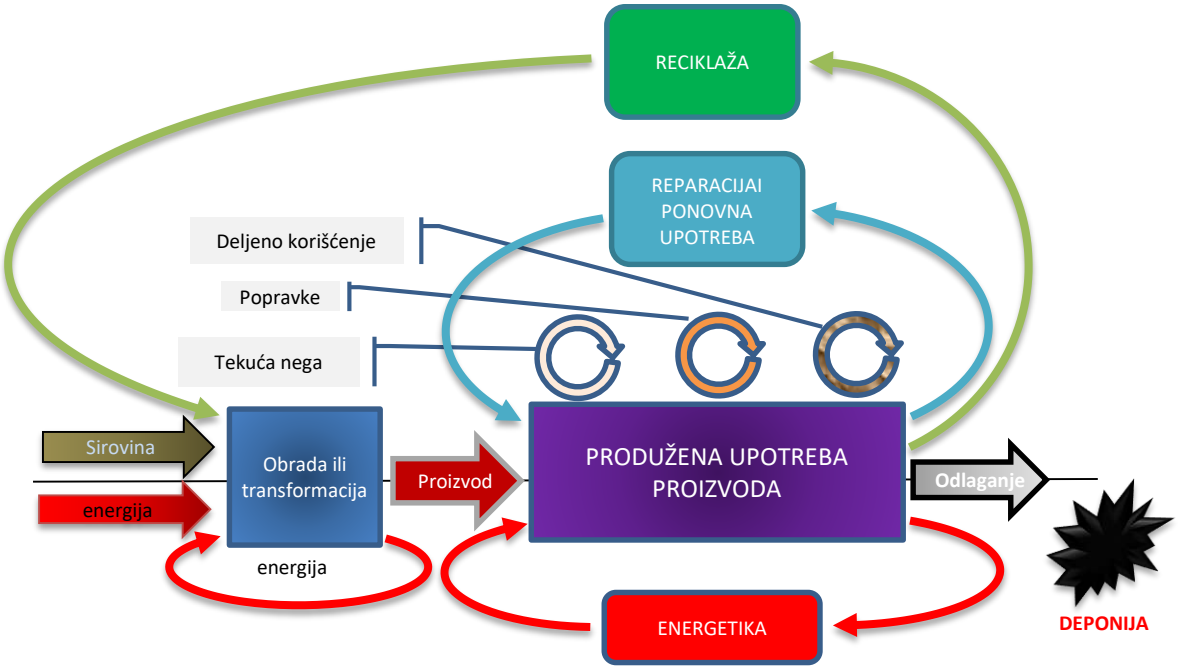

HIJERARHIJA MATERIJALNIH TOKOVA

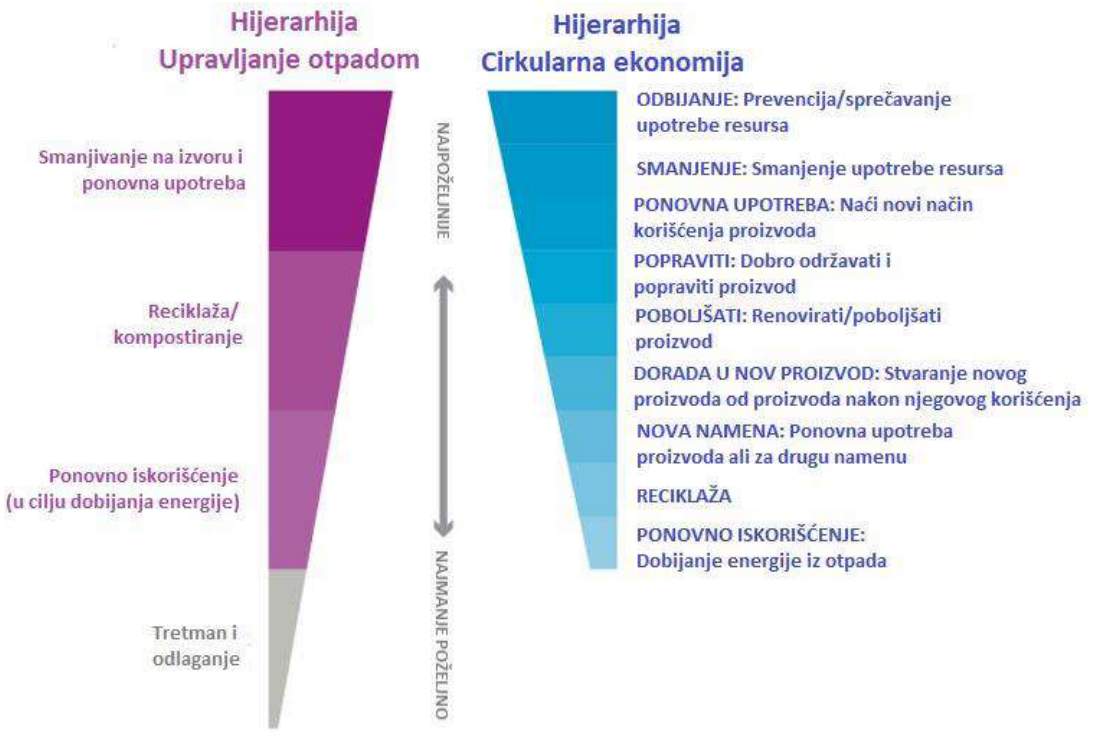

Hijerarhija upravljanja otpadom vs hijerarhija cirkularne ekonomije[6]

POTENCIJALI SRPSKE PRIVREDE

Otpad

Srbija godišnje generiše ukupno oko 12,000,000 t otpada, odnosno 1,74 t/cap/god od čega je 2,300,000 t komunalnog otpada, odnosno 0,32 t po glavi stanovnika, godišnje. Registrovan je 4571 generator otpada, 331 pravno lice koje ponovno koristi otpad i 32 koje odlažu otpad.
Postoji deset sanitarnih deponija i one su u 2018. godini deponovale tek 440.000 t otpada ali zato ima registrovanih 2.170 divljih deponija (procenjuje se da ih ima preko 3.500).
Postoje 2133 dozvole za upravljanje otpadom ali od tog broja je 868 onih koji otpad tretiraju na neki od propisanih načina i pri tome imaju višestruke dozvole tako da je realni broj preduzeća koja se bave ovim poslom upola manji.
Ukupno je 2018.godine tretirano oko 2 miliona tona otpada od čega se tek jedna četvrtina ponovo koristi i/ili reciklira a ostatak nekontrolisano spali, skladišti ili odloži, što znači da je skoro 10 miliona tona neiskorišćeno i netretirano.

Srbija izvozi i uvozi otpad[7], često iste vrste i iste kategorije što je pokazatelj neuređenog tržišta.

Vrsta otpada	Izvoz (t)	Uvoz (t)
Metali	211046	23931
Plastika	6397	15744
Staklo	18712	278
Drveni otpad	0	10908
Papir i karton	73390	127212
Baterije i akumulatori	5826	996
Tekstil	529	479

Ukupna količina ambalažnog otpada je 2018.g bila oko 260.000 t od čega je ponovno iskorišćeno 57% preko sistema kolektivnih operatera. Ovo je dobar podatak iako se reciklaža pojedinih sastojaka ambalaže ne vrši u tom procentu. Naveći stepen je za karton a najmanji za plastiku.

Srbija generiše oko 260 grama otpada za svaki EUR BDP.

[6] https://www.wri.org/blog/2019/04/5-ways-unlock-value-circular-economy (Centre of Expertise on Resouprces, World Resources Institute)
[7] www.sepa.gov.rs

Sa druge strane novim paketom Direktiva za cirkularnu ekonomiju iz 2018.godine, postavljeni su ciljevi koji za Srbiju nisu lako ostvarivi.

Ciljevi za reciklažu otpada prema paketu EU Direktiva za cirkularnu ekonomiju, iz 2018.godine[8]

Vrsta otpada		CEP 2018		
		2025	2030	2035
Komunalni otpad	Reciklaža/ponovna upotreba	55 %	60 %	65 %
	Odlaganje na deponije (maksimum)			10 %
Ambalažni otpad		65 %	70 %	70 %
Papir		75 %	85 %	85 %
Plastika		50 %	55 %	55 %
Staklo		70 %	75 %	75
Metal		70 %	80 %	80 %
Aluminium		50 %	60 %	60 %
Drvo		25 %	30 %	30 %

Očigleno je da je potrebno raditi na povećanju stopa reciklaže specifičnih materijala – stakla, plastike, metala i drveta. Predstavnici privrede smatraju velikom preprekom nedostatak operatera za specifične tipove otpada. Posebno je evidentan nedostatak firmi za otkup (operatera) tehnološkog/hemijskog otpada, kao i za druge vrste otpada (npr. filteri od cigareta). Uzima se novac za reciklažu, a otpad se ne zbrinjava kako treba ili u potpunosti. Takođe, privrednici percipiraju takse za odlaganje otpada kao isuviše visoke, pre svega u slučaju otpada većih dimenzija. Kao važan aspekt navode i potrebu savladavanja novih tehnologija, jer se trenutno ambalaža prikupljena od kupaca uništava (uključujući i plastičnu ambalaži). U Srbiji još uvek nije izrađen jedinstven sistema prikupljanja otpadne plastike.

Prema novoj strategiji upravljanja plastikom Evropska unija je zacrtala pet ciljeva[9]:

1. Zabrana odlaganja na deponije.
2. Učinitu reciklažu profitabilnom. Nova pravila o ambalaži treba da unaprede mogućnost recikliranja plastike koja se koristi na tržištu i da povećaju tražnju za recikliranom plastikom.
3. Smanjiti količine plastičnog otpada. Evropsko zakonodavstvo je već dovelo do značajnog smanjenja upotrebe plastičnih kesa u nekoliko država članica. Nove inicijative su usmerene ka drugim plastičnim proizvodima za jednokratnu upotrebu.
4. Smanjiti upotrebu plastike. Evropska komisija takođe planira da preduzme mere za ograničavanje upotrebe mikroplastike u proizvodima i označavanje biorazgradive i kompostirajuće plastike.
5. Podstaći ulaganje u inovacije. Povećaće se podrška za inovacije, a sa dodatnih 100 miliona evra finansiraće razvoj pametnijih plastičnih materijala koji se mogu reciklirati, čineći procese reciklaže efikasnijim uz pronalaženje i uklanjanje opasnih materija i zagađivača iz reciklirane plastike.

[8] 2018 Circular Economy Package
[9] European Strategy for Plastics in a Circular Economy

U Privrednoj komori Srbije je pokrenuta inicijativa za izradu Strategije upravljanja plastikom čiji nacrt je izrađen u toku 2019.godine (Nacrt Strategije upravljanja plastikom u Republici Srbiji do 2030.godine, u paketu cirkularne ekonomije). Strategija je izrađena na osnovu Strategije upravljanja plastikom EU u kontekstu cirkularne ekonomije.

Ključni izazovi u pogledu upravljanja plastikom mogu se podeliti na nekoliko najvažnijih grupa:

1. **Poboljšanje ekonomičnosti i kvaliteta reciklaže plastike, posebno sa aspekta smanjenja uticaja plastične ambalaže i ambalažnog otpada na životnu sredinu:**
   - Konstrukcija i dizajn proizvoda;
   - Kvalitet i korišćenje reciklata;
   - Sistem sakupljanja plastičnog otpada.
2. **Smanjenje plastičnog otpada i odbacivanja otpada u životnu sredinu:**
   - Lagane plastične kese;
   - Određeni plastični proizvodi za jednokratnu upotrebu;
   - Mogućnosti i rizici u vezi s korišćenjem kompostabilne plastike;
   - Mikroplastika.
3. **Podsticanje ulaganja u inovacije u vezi rešenja vezanih za cirkularnu ekonomiju.**

Takođe, u toku je projekat UNDP (Mapa puta za cirkularnu ekonomiju“) koja se bavi rasiranjem puta za primenu cirkularne ekonomije za sledeće grupe proizvoda:

- jednokratna plastika
- tekstil
- nameštaj
- viškovi hrane.

Rezultati će biti predstavljeni do kraja 2019.godine i preporuka je da se ključne mere integrišu sa Programom za cirkularnu ekonomiju.

PREGLED NIVOA RECIKLAŽE RAZLIČITIH VRSTA OTPADA (EU 2017)[10]

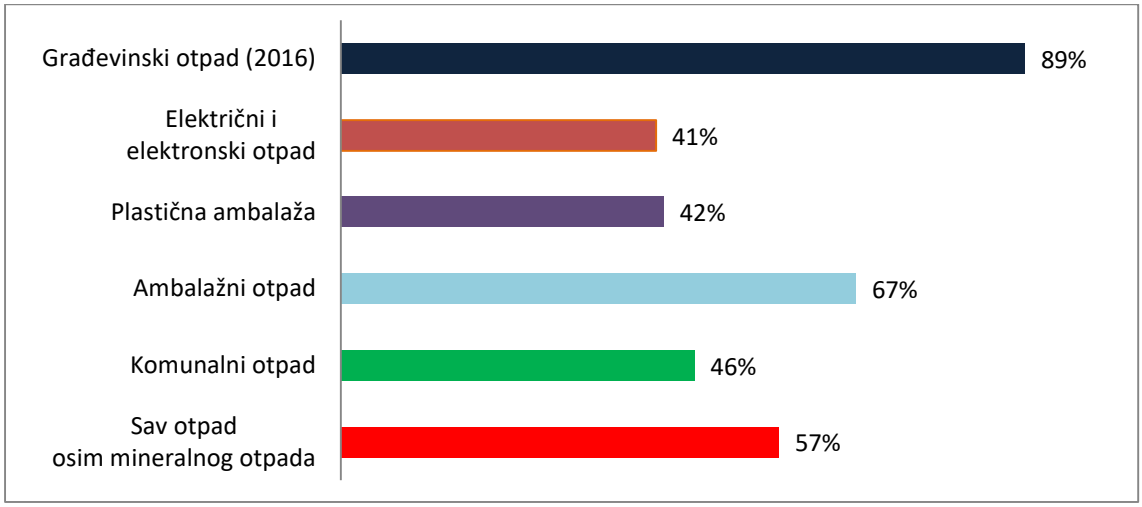

[10] https://ec.europa.eu/eurostat

<table>
<tr><th colspan="3">OTPAD</th></tr>
<tr><td>1. Opšti cilj:</td><td colspan="2">Unapređenje sistema upravljanja otpadom</td></tr>
<tr><td colspan="3">Trenutno stanje:
Količine otpada koje se generišu u Srbiji, po svojim apsolutnim iznosima ne zadiru u sferu koja bi se mogla smatrati alarmantnom. Recimo, građani Srbije generišu tek oko 300 grama komunalnog otpada dnevno, ali industrija generiše još 1.5 kilograma po glavi stanovnika, što nije zanemarljivo. Problem zapravo leži u (ne)tretmanu pomenutih količina koje se ostavljaju na smetlištima, nesantirnim deponijama i divljim odlagalištima bez ikakvih tehničkih preduslova i odgovarajuće kontrole. Negativan uticaj na zdravlje i životnu sredinu je nemerljiv. Sa druge strane, stope recikliranog, odnosno ponovno upotrebljenog otpada koji je stavljen u funkciju na bilo koji način je zanemarljiv i kreće se jedva oko 4% od ukupnih količina, dok se komunalni otpad koristi u obimu od tek 0.3%. Ogroman privredni potencijal, otvaranje novih, „zelenih“ radnih mesta i korišćenje sirovina sa visokim stepenom prethodene obrade čini imanentnom potrebu da se sistem upravljanja otpadom uredi. U postojećoj regulativi a posebno u DSIP koji su pripremljeni za pregovarački proces u okviru Poglavlja 27, postavljeni su ciljevi koje je EU odredila, doduše sa predlozima odlaganja pojedinih rokova za implementaciju, ali je pitanje koliko su oni i takvi realni, imajući u vidu stanje na terenu i primenu aktualnih pravila i zakonske regulative.</td></tr>
<tr><td>Status Quo opcija – ne preduzimanje dodatnih mera za promenu postojećeg stanja:</td><td colspan="2">Ne preduzimanje mera nije opcija jer aktualne javne politike ne omogućavaju postizanje rešenja za sve postojeće probleme. Ne usklađivanjem srpskog zakonodavstva sa EU, Srbija rizikuje da se trend zaostajanja za zemljama u okruženju, u Evropi pa i u svetu nastavi uz opasnost da se zatvore postojeća tržišta a nova da budu nepristupačna zbog ne korišćenja propisanih mera i standarda, odnosno zbog smanjene konkurentnosti privrede na međunarodnom ali i doimaćem planu. Sa druge strane, Srbija bi mogla da nastavi da tone u sveobuhvatno zagađenje koje je, ovakvo kakvo jeste, neodrživo i na kraće staze. Na svom putu ka EU, Srbija se obavezala da će preuzeti određene obaveze restrukturiranja privrede i tehnologija kao preduslov za uključenje u evropsku zajednicu razvijenih ekonomija i radi orišćenje prednosti takvog stepena razvoja koji se od Srbije očekuje.</td></tr>
<tr><td>1.1 Poseban cilj:</td><td colspan="2">Prevencija nastajanja otpada otpada i efikasnija upotreba resursa</td></tr>
<tr><td>Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima</td><td>Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju</td><td>Aktivnosti koje treba sprovesti</td></tr>
<tr><td>U srpskom zakonodsvstvu postoji čitav niz propisa koji regulišu ovu materiju od kojih su najvažniji navedeni u ovoj tabeli. Međutim, propise je potrebno inovirati u skladu sa evropskim zakonodavstvoma</td><td>Promocija poslovnog koncepta održive i čistije proizvodnje među privrednicima</td><td>➢ Organizovati javne aktivnosti koje će doprineti prepoznavanju ovakvog načina poslovanja (promotivni domaći I međunarodni skupovi, organizacija takmičenja za najuspešnijim primer iz prakse,</td></tr>
</table>

ali ih uskladiti sa aktima u drugim oblastima kako bi se uspostavio održiv sistem: ▪ Zakon o Minstarstvima; ▪ Zakon o zaštiti životne sredine; ▪ Zakon o ambalaži i ambalažnom otpadu; ▪ Zakon o integrisanoj kontroli i sprečavanju zagađivanja životne sredine; ▪ Zakon o vodama; ▪ Zakon o zvaničnoj statistici; ▪ Zakon o upravljanju otpadom; ▪ Zakon o hemikalijama; ▪ Zakon o biocidnim proizvodima; ▪ Uredba o proizvodima koji nakon upotrebe postaju posebni tokovi otpada; ▪ Uredba o listama otpada, za prekogranično kretanje, sadržini i izgledu dokumenta koji prati prekogranično kretanje otpada sa upustvima za njegovo popunjavanje; ▪ Uredba o listi neopasnog otpada za koji se ne izdaje dozvola, sa dokumentacijom koja prati prekogranično kretanje; ▪ Uredba o vrstama zagađenja, kriterijumima za obračun zagađenja žvotne sredine i obveznicima naknade za zagađivanje životne sredine;		podsticaj rešenjima eko-dizajna)
		➢ Uvođenje najsavremenijih rešenja i novih, digitalnih tehnologija u izradi platforme i sistema za efikasnu videnciju i nadzor količina, tokova i kvaliteta otpada; ➢ Usklađivanje sa međunarodnim standardima kontrole radi lašeg praćenja prekograničnih tokova otpada; ➢ Kreiranje transparetnog i uređenog tržišta otpadom, poluproizvodima i sirovinama nastalih od tretmana otrpada.
	Podsticanje inovacijama i unapređenju tehnologija u privredi	➢ Unaprediti akademsko obrazovanje sa istraživačkim i razvojnim projektima i saradnju sa idustrijom radi uvođenja čistije proizvodnje u privredi; ➢ Podrška rekonstrukcijama i unapređenjima postojećih tehnoloških procesa u industriji, uz usaglašavanje sa principima najboljih dostupnih tehnika (BAT) ➢ Olakšati kreiranje tehnoloških klastera u oblasti cirkularne ekonomije koji obezbeđuju veći stepen efikasnosti i direktno prometovanje roba, usluga i proizvoda nastalih korišćenjem savremenih tehnologija u proizvodnom procesu i tretmanu otpada te energije iz obnovljivih izvora sa smanjenim

▪ Uredbe o proizvodima koji posle upotrebe postaju posebni tokovi otpada; ▪ Uredba o odlaganju otpada na deponije; ▪ Uredba o termičkom tretmanu otpada; ▪ Nacionalni program za prevenciju stvaranja otpada (nacrt) ▪ Program čistije proizvodnje		uticajem na životnu sredinu i na klimatske promene
	Povećanje stepena ponovne upotrebe proizvoda pre nego što postanu otpad	➢ Promovisati i podržati koncept ponovne upotrebe proizvoda i ambalaže uz pomoć sistema deljenog korišćenja i lizinga; ➢ Kreirati fiskalne i druge podsticajne mere za produžavanje veka proizvoda kroz njihovo održavanje i poravke i podržati razvoj MMSP koja bi se time bavila;
	Uspostaviti sistem za smanjenje odlaganja otpada na deponije	➢ Proporcionalno povećanje cena usluga prikupljanja i odlaganja otpada u skladu sa porastom količine proizvedenog otpada (PAYT) ➢ Uvođenje principa tržišne naknade troškova upravljanja otpadom ➢ Uvođenje takse za deponovanje otpada
	Povećanje stepena ponovne upotrebe otpada	➢ Kreiranje uslova za održivu i tržišnu razmenu roba i usluga nastalih iz procesa upravljanja otpadom, po ekonomskim principima koji obezbeđuju profitabilnost; ➢ Uvođenje sistema odvojenog prikupljanja otpada prema vrsti i izvoru otpada; ➢ Uvođenje ekonomskih instrumenata kako bi se podstakli predstavnici privrede da vrše primarni tretman otpada; ➢ Uvođenje mera obaveznog učešća reciklata u novim proizvodima;

		➢ Promocija eko-dizajna; ➢ Stroža kontrola rada operatera u sistemu upravljanja otpadom; ➢ Podsticanje konkurencije među operaterima otpada; ➢ Razvoj modela javno-privatnog partnerstva u oblasti upravljanja otpadom; ➢ Ukrupnjavanje planiranih regionalnih deponija kako bi se kroz ekonomiju obima obezbedila isplativost investicija;
Delimično	Unapređenje mera produžene odgovornosti proizvođača na celokupan životni ciklus proizvoda	➢ Unapređenje sistema kolektivnih operatera za upravljanje otpadom ➢ Razvoj i uvođenje depozitnog sistema za ambalažu i ambalažni otpad ➢ Promocija sistema deljene upotrebe proizvoda i upotrebe proizvoda na lizing
1.2 Poseban cilj:	**Smanjenje količina neregistrovanog otpada i onog kojim se prometuje izvan formalnog sistema upravljanja otpadom**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
+ Zakon o komunalnim delatnostima + Zakon o privatno-javnom partnerstvu i koncesijama	Unapređenje okvira za pružanje komunalnih usluga	➢ Uspostaviti sistem pouzdane i transpatne evidencije količina i kvaliteta nastalog i postojećeg otpada te njegovog praćenja tokom čitavog vremena trajanja, od nastajanja do kraja procesa; ➢ Unaprediti sistem praćenja vlasništva nad otpadom; ➢ Podrška razvoju komunalnog sistema

		prikupljanja otpada kako bi se veći procenat stanovništva obuhvatio ovim sistemom ➢ Podsticanje ulaska privatnog kapitala u pružanje komunalnih usluga; ➢ Liberalizacija tržišta komunalnih usluga u oblasti upravljanja otpadom i otpadnim vodama; ➢ Kreirati uslove za finasiranje projekata u oblasti upravljanja otpadom; ➢ Kreirati okvir za održivo uključenje/inkluziju neformalnih grupa sakupljača otpada u legalne tokove upravljanja otpadom;
	Unaprediti sistem selekcije komunalnog otpada	➢ Razviti mere podsticaja za primarnu selekcije otpada za sve korisnike komunalnih usluga; ➢ Podrška tehnološki inovativnim rešenjima za efikasnu sekundarnu selekciju otpada koji je delimično ili nije prošao primarnu selekciju;
1.3 Poseban cilj:	**Povećanje stepena tretmana otpada i upotrebe materijala nastalih od procesa tretmana otpada**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
+ Zakon o trgovini	Povećati stepen reciklaže komunalnog a posebno industrijskog otpada	➢ Podstaći i omogućiti kroz propise veću upotrebu otpadnih materijala iz komunalnog otpada a posebno otpada iz industrije. Posebnu pažnju posvetiti upotrebi u građevinskom i metalurškom sektoru i upotrebi u energetske svrhe
	Podstaći tražnju otpada, poluproizvoda i proizvoda od otpada	➢ Uvesti obavezne udele recikliranog materijala u krajnjim proizvodima;

		➢ Uvesti sistem procene kvaliteta otpada i njegovog sastava. Standardizovati kategorije prema upotrebnoj vrednosti ➢ Podstaći tražnju proizvoda tretmana biološkog otpada (kompost, bio-gorivo, bio-gas)
1.4 Poseban cilj:	**Smanjenje negativnog uticaja sistema za upravljanje otpadom na životnu sredinu**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
+ Zakon o vodama + Zakon o krivičnom postupku	Iskoreniti nelegalno odlaganje i neodgovarajući tretman otpada	➢ Unaprediti, pooštriti i striktno primenjivati kaznene mere za nelegalno odlaganje otpada; ➢ Potpuno zabraniti i sankcionisati spaljivanje otpada van kontrolisanih i odobrenih uslova; ➢ Potpuno zabraniti i sankcionisati preradu otpada, ekstrakciju sastojaka i druge tretmane tehnološkim rešenjima (van serfikovanih metoda), koji nisu odobreni; ➢ Napraviti reviziju svih dozvola operaterima za upravljanje tokovima otpada i izvršiti kontrolu rada na terenu; ➢ Zatvaranje i rekultivizacija postojećih deponija koje ne ispunjavaju tehničke uslove za sanitarne deponije –motivisati privredu da se uključi u ovaj posao; ➢ Definisanje lokacija u prostornim planovima za formiranje sanitarnih deponija za komunalni i druge tipove otpada;

		➢ Uspostaviti regione za upravljanje komunalnim otpadom u sredinama gde još nisu uspostavljeni; ➢ Uspostaviti sistem upravljanja industrijskim i opasnim otpadom; ➢ Unaprediti sistem upravljanja medicinskim, farmaceutskim i opasnim otpadom;
	Unaprediti sistem upravljanja otpadnim vodama	➢ Uspostaviti koncept za integralno upravljanje vodama i otpadnim vodama: ➢ Podsticajne mere za višekratno korišćenje prečišćenih otpadnih voda; ➢ Podrška izgradnji novih i rekonstrukciji postojećih postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i korišćenje mulja iz otpadnih voda u industrijske, poljoprivredne i energetske svrhe;
Ključni akteri/učesnici:	Ministarstvo za zaštitu životne sredine, Ministartsvo saobraćaja i infrastrukture, Ministarstvo za inovacije, Ministarstvo energetike, Ministarstvo finansija, Ministarstvo privrede, Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija, Uprava za JN, PKS, Privredna udruženja, Agencija za životnu sredinu, Ministarstvo obrazovanja, Udruženja građanskog društva, Banke i finansijki sektor	
Pokazatelji učinka/Ključni indikatori za praćenje – postojeći:	Postoje indikatori koji delimično pokrivaju oblasti iz paketa 10 EU pokazatelja: • Generisanje otpada (kao indikator aspekta potrošnje) – *pokriven, koliko mu aktualna regulativa to omogućava* • Stepen reciklaže (udeli vrste otpada koji se reciklira) – *ovaj indiikator je delimično pokriven* • Posebni tokovi otpada (ambalažni, biootpad, elektronski i električni otpad, itd) – *ovo je samo delimično pokriveno* • Trgovina sirovinama između članica sa ostatkom sveta – *u okviru evidencije uvoza i izvoza* • Privatne investicije, zapošljavanje i povećanje BDP - *to je deo makroekonomskih pokazatelja*	

Energetska efikasnost, obnovljivi izvori energije

Pokazatelji učinka/Ključni indikatori za praćenje - predloženi:	Ne postoji kompozitni pokazatelj uspešnosti primene cirkularne ekonomije već se procene vrše od oblasti do oblasti. To otežava pravi uvid u posledice planiranih mera zato je EU donela okvir za praćenje cirkularne ekonomije, koji je Komisija predstavila 2018[11]. Na osnovu toga, potrebno bi bilo uvesti još i sledeće pokazatelje uspeha: 1. Samodovoljnost u sirovinama; 2. Zelene javne nabavke (kao finansijski indikator); 3. Otpadna hrana. 4. Udeo recikliranog materijala u sirovinskim potrebama; 5. Patenti u oblasti reciklaže i sekundarnih sirovina kao pokazatelj korišćenja inovacija. Radi harmonizovanog pristupa proceni uspešnosti, potrebno je prilagoditi postojeće i uvesti nedostajuće indikatore. Uz ove, značajan pokazatelj je korišćenje obnovljivih izvora energije u industriji i doimaćinstvima kao i procenat učešće vozila sa niskougljeničnom ili nultom emisijom CO_2 u saobraćaju. To će se reflektovati na količine generisanog CO_2 i pomaže borbi protiv klimatskih promena. Primeri dobre prakse: https://www.theguardian.com/cities/2019/may/23/zero-recycling-to-zero-waste-how-ljubljana-rethought-its-rubbish https://www.efe.com/efe/english/life/slovenian-waste-plant-recycles-98-percent-of-capital-s-trash/50000263-3911844# https://www.total-slovenia-news.com/made-in-slovenia/3819-maribor-gets-advanced-chemical-textile-recycling-lab
Referentna strateška dokumenta na nacionalnom nivou:	- Strategija upravljanja otpadom za period 2010.-2019. godine; - Nacionalna strategija za aproksimaciju u oblasti zivotne sredine za Republiku Srbiju; - Strategija i politika razvoja industrije Republike Srbije od 2011. do 2020; - Strategija održivog urbanog razvoja RS do 2030; - Strategije razvoja energetike RS do 2025 sa projekcijama do 2030; - Nacionalna strategija odrzivog razvoja; - Program razvoja javnih nabavke, 2019-2023; - Strateski plan donosenja standarda u Republici Srbiji za period 2019-2021.godine;

[11] https://ec.europa.eu/eurostat/web/circular-economy/indicators

	- Strateski plan donosenja standarda u Republici Srbiji za period 2019-2021.godine; - Strategija u za primenu konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine - Arhuska konvencija - Nacionalna strategija za aproksimaciju u oblasti životne sredine za Republiku Srbiju - Strategija uvođenja čistije proizvodnje u Republici Srbiji - Nacionalna strategija za uključivanje Republike Srbije u mehanizam čistog razvoja Kjoto protokola za sektore upravljanja otpadom, poljoprivrede i šumarstva
Referentna dokumenta na međunarodnom nivou:	- European Strategy for plastics in a Circular Economy *2018/028*; - Strategy for smart, sustainable and inclusive growth; - EU Industrial Policy Strategy; - Single-use Plastics Directive (SUP); - Regulation (EU) 2018/848 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 on organic production and labeling of organic products and repealing Council Regulation (EC) No 834/2007; - Directive (EU) 2018/849 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directives 2000/53/EC on end-of-life vehicles, 2006/66/EC on batteries and accumulators and waste batteries and accumulators, and 2012/19/EU on waste electrical and electronic equipment; - Directive (EU) 2018/850 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 - amending Directive 1999/31/EC on the landfill of waste; - Directive (EU) 2018/851 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 - amending Directive 2008/98/EC on waste; - Directive (EU) 2018/852 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 - amending Directive 94/62/EC on packaging and packaging waste; - Waste Framework Directive 2008/98/EC; - Directive 94/62/EC on packaging and packaging waste; - Directive 1999/31/EC on landfill of waste; - Directive 2012/19/EU on waste electrical and electronic equipment; - Batteries Directive 2006/66/EC;

	- PCB/PCT Directive 96/59/EC on the disposal of polychlorinated biphenyls and polychlorinated terphenyls; Regulation EC/850/2004 on persistent organic pollutants (POPS); - End-of life Vehicles Directive 2000/53/EC; - Directive 2011/65/EU on the restriction of the use of certain hazardous substances in electrical and electronic equipment (RoHS); - Directive 86/278/EEC on the protection of the environment, and in particular of the soil, when sewage sludge is used in agriculture; - Shipments of Waste Regulation 2006/1013/EC; - Directive 2006/21/EC of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 on the management of waste from extractive industries; - Regulation 1257/2013 on ship recycling and amending - Regulation (EC) No 1013/2006 and Directive 2009/16/EC); - Direktiva EU 2019/904 - UN Agenda 2030, - SAICM global policy; - OSCE Ministerial Council Decision 4/16 “Strengthening good governance and promoting connectivity”; - Pan European strategic framework for greening the economy, EfE Conference, Batumi, Gerorgia, 2016
Napomene	Ubrzati i podstaći izradu odgovarajućih dokumenata na svim nivoima i od strane nadležnih instutucija te ih uskladiti ih sa principima cirkularne ekonomije, posebno one koje su već u proceduru: integrisani plan upravljanja opasnim otpadom koji je izrađen 2016 godine, Industrijska strategija i politika Republike Srbije 2021 – 2030; strategiju upravljanja otpadom, plan upravljanja otpadom u Republici Srbiji za opasni otpad od građenja i rušenja, nacionalni plan upravljanja otpadom, program prevencije stvaranja otpada, pravilnik za mobilna postrojenja, pravilnik o izgledu i sadržini dozvole za skladištenje, tretman i odlaganje otpada, uredbu o planu smanjenja ambalažnog otpada za period 2020 do 2025 godine, izmename i dopune Zakona o ambalaži i ambalažnom otpadu, izmene pravilnika o upravljanju otpadom koji sadrži azbest, novi zakon o upravljanju otpadom, nacionalna strategija upravljanja muljevima sa planom primene strategije. Posebnu pažnju obratiti na formiranje organizovanog tržišta otpadom. Potrebno je usvajanje pravilnika o biootpadu/otpadu iz kuhinja.

Srbija godišnje utroši oko 190.000 GWh[12] (oko 16,5 Mten) energije od čega je 40.000 GWh električna energija. Najviše primarne energije, oko 50%, se dobija od uglja. Srbija svoje potrebe podmiruje i sa 1/3 energije iz uvoza.
Domaćinstva u Srbiji troše skoro 50% električne energije, za razliku od razvijenih zemalja gde je taj odnos 70/30 u korist industrije.

Električna energija se generiše na sledeći način:

Najviše od uglja 70%
Od nafte 8%
Od prirodnog gasa 3,3%
Obnovljivi izvori 18,7%
- Hidroelektrane 7%
- Biomasa 10,5%
- Ostalo 1,2% (vetar, solarna energija, geotermalna energija…)

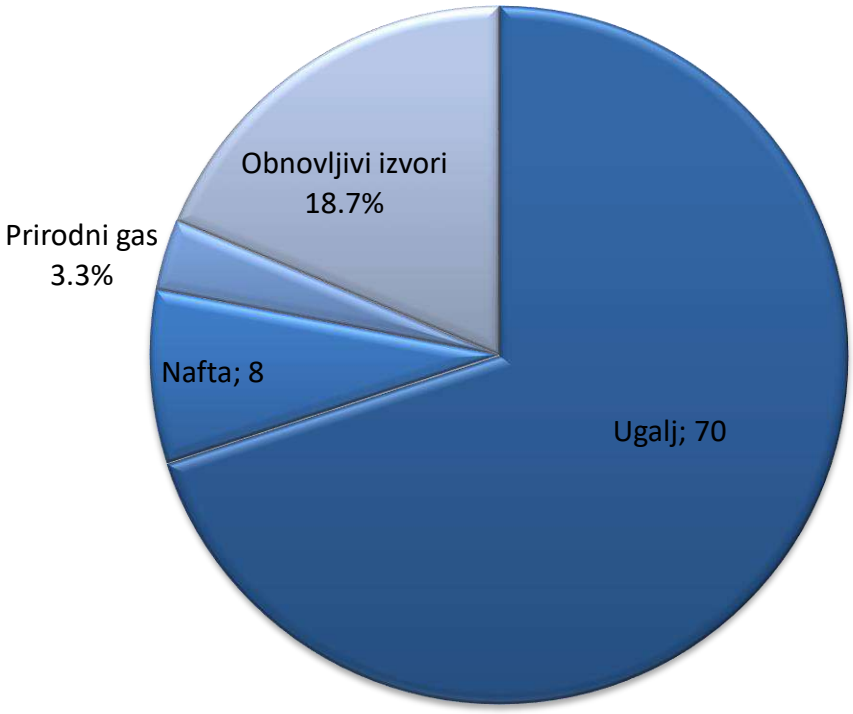

Zbog ovakve strukture energenata, Srbija godišnje emituje oko 30,000 kt CO_2 iz čega proističe da **Srbija generiše oko 0,7 Kg CO_2 po svakom EUR BDP** što je vrednost koja ukazuje da je su privreda i stanovništvo u velikoj meri zavisni od fosilnih goriva kao i da je industrija energetski intenzivna. Svetski prosek je upola manji, 350 gr/EUR dok, na primer Nemačka generiše tek 220 gr/EUR. Zato ne čude zagađenja vazduha, zemlje i vode koja su prisutna u Srbiji.

[12] https://www.mre.gov.rs/doc/efikasnost-izvori/ENERGETSKI-BILANS-REPUBLIKE-SRBIJE-ZA-2019-Sluzbeni-glasnik-RS-broj-105-18.pdf

Energetski intenzitet, kao odnos utrošene energije i bruto domaćeg proizvoda, u Srbiji je znatno veći nego u zemljama Evropske unije. Razlog su nisko produktivni poslovi, niska privredna aktivnost, okruženje nedovoljno atraktivno za investitore ali i niska cena električne energije. Istraživanja Elektroprivrede Srbije pokazuju da naši građani troše i do 60 odsto više električne energije od onih koji žive u EU iako je životni standard u Srbiji značajno niži. Treba imati u vidu da je mreža za distribuciju zemnog gasa malim i srednjim potrošačima nerazvijena pa privredi i građanima u Srbiji nije dovoljno dostupan gas koji u velikoj meri podmiruje energetske potrebe potrošača u Evropi sa cenama koje su manje od drugih energenata. Ovo veoma utiče na nedovoljno razvijenu svest privrede i građana o prednostima ulaganja u programe uštede energije i ne opravdava investicije. Osim toga, slabo su razvijeni finansijski instrumenti podrške finansiranju projekata uštede energije, bilo direktnim kreditnim linijama ili podrškom tzv. ESCO modelom (Energy Servicing Company) koje finansiraju energetsku efikasnost iz ostvarene uštede. Potreba postoji i neophodno je obezbediti pravni okvir i efikasni način primene mera za unapređenje ušteda energije i korišćenje obnovljivih izvora.

Srbija utroši 4,6 KWh za svaki EUR BDP.

Tačno je da je Zakon o efikasnom korišćenju energije, donet 15. marta 2013.godine, kreirao pravni okviri za uvođenje niza mera za povećanje energetske efikasnosti i stvaranje osnova za finasiranje projekata u toj oblasti na osnovu čega je 2014.godine počeo da radi Budžetski fond za unapređenje energetske efikasnosti, kao budžetska linija u okviru Ministartstva rudarstva i energetike. Srtedstva Fonda su namenjena javnom sektoru, odnosno jedinicama lokalne samouprave za finansiranje ili sufinansiranje programa za eneregtsku efikasnost, najčešće u zgradarstvu ili u smanjenju potrošnje energije u javnoj rasveti. Međutim, sredstva kojima Fond raspolaže su ograničena i iznosila su 2018.g nešto oko 1.2 miliona Evra od čega je tada finansirano tek 39 projekata u jedinicama lokalne samouprave. Na realizaciju tih projekata je potrošeno 230 miliona dinara iz budžeta i 500.000 dolara donacije UNDP-a. Prosečne uštede ostvarene kroz ove projekte iznosile su oko 40 odsto, što ukazuje na opravdanost rada Fonda ali istovremeno ukazuje in a nedovoljna sredstva za narastajuće potrebe[13].

Zahvaljujući projektima povećanja energetske efikasnosti u objektima javnog sektora na svakih 50 dinara ostvaruje se ušteda energije od jednog kilovat-časa. Procenjuje se da bi daljim ulaganjem u energetsku efikasnost uštede u javnom sektoru mogle dostići i do 123, 4 miliona evra godišnje. Istovremeno, za revitalizaciju svih zgrada u javnom sektoru bilo bi potrebno oko 1,2 milijarde evra, s tim što se u ovim objektima sada na energiju troši oko 270 miliona evra godišnje.

Srbija trenutno generiše 18,7% svojih potreba iz obnovljih izvora energije što je manje od 27% koliko se obavezala da će imati udela do 2020.

Potencijal OIE je 5,6 Mtoe (65 GWh), što znači da se oni trenutno koriste u skoro 55% svojih potencijala, ali to istovremeno ukazuje da bi Srbija mogla vrlo lako da podmiri sve svoje potrebe za

[13] https://www.mre.gov.rs/latinica/energetska-efikasnost-unapredjenje-efikasnosti-budzetski-fond.php

električnom energijom iz obnovljivih izvora, s tim da je za takvu strukturu energetskog bilansa neophodo izgraditi infrastrukturu za neometani dvosmerni tok energije (pametnu električnu mrežu) i obezbediti balansu energiju iz, takođe, obnovljivih izvora.

Dodatna teškoća je nepotpuna usaglašenost sa regulativom EU u pogledu upotrebe energije i energetske efikasnosti industrije, zatim visoko učešće industrije u potrošnji finalne energiju u odnosu na zemlje okruženja i nedovoljna upotreba energije iz obnovljivih izvora od strane industrijskih subjekata.

Inače, Energetska zajednica planirala je da smanji upotrebu energije za 32,5% do 2030.

OBNOVLJIVI IZVORI ENERGIJE I ENETGETSKA EFIKASNOST	
2. Opšti cilj:	**Povećanje udela obnovljivih izvora energije u energetskom miksu i smanjenje emisije gasova staklene bašte**
Trenutno stanje: Srbija je u velikoj meri zavisna od energije iz uglja i nafte što kao posledicu ima značajne emisije gasova sa efektom staklene bašte (GHG). Osim toga, 70% ukupno generisanog otpada predstavlja ostatak od proizvodnje energije (leteći pepeo) i taj otpad se ne koristi iako je bilo inicijativa da bude upotrebljen u građevinarstvu, pre svega u izgradnji puteva. Učešće obnovljivih, autohtonih izvora energije nije u dovoljnoj meri iskorišćeno i zato Srbija i dalje uvozi oko 1/3 svojih energetskih potreba. Ne postoje čvrsti zakonski okviri za borbu protiv klimatskih promena pa nema ni mehanizama za smanjenje emisija gasova. Uz to, zagađenje vazduha, vode i zemlje koja potiču od konvencionalne energetike, ugrožavaju kvalitet života građana i stanje životne sredine, uopšte. Srbija i dalje nema konzistentan plan za razvoj eksploatacije energije iz OIE izvora od 2020.godine. Ima najava da će se preći sa Feed-in tarifa na aukcijski podsticajni sistem, ali ovakav manjak predvidivosti ima direktan uticaj na smanjenje investicija u sektor obnovljivih izvora energije što onemogućava postizanje obavezujućih ciljeva udela OIE u energetskom miksu. Postojeće kvote za intermitentnu energiju (energija vetra i solarne energija) od 500 MW i 10 MW instalisane snage, respektivno, su već odavno zasićene i potrebno ih je ponovno razmotriti. Prosečna godišnja specifična potrošnja energije u Srbiji za stambene objekte grejane iz sistema daljinskog grejanja iznosi 170 kWh/m^2, što je skoro 3 puta više od maksimalno dozvoljenog prema novom Pravilniku po kojem je propisan minimalni zahtev “C” razreda u zgradi sa sa više stanova, čime se potrošnja energije za grejanje ograničava na najviše 60 kWh/m^2 na godišnjem nivou, ali samo za objekte izgrađeno po usvajanju ovog Pravilnika. Isporuka toplotne energije za građane se uglavnom i dalje vrši ne prema utrošku isporučene energije već po površini, što ne doprinosi ni svesti ni motivaciji građana u vezi potrošnje energije i odgovarajućim merama za uštede. Zakonska regulativa nije podsticajna za individualnu proizvodnju i korišćenje OIE a procedure dobijanja dozvola traju predugo. Zato je Srbija na „Doing business“ listi svetske banke rangirana tek na 94. mesto po mogućnosti pristupa energiji.	
Status Quo opcija – ne preduzimanje	Iako je u korišćenju OIE u energetskom miksu tokom poslednjih godina poboljšano zbog unapređene zakonske tregulative i mera podsticaja (feed-in

dodatnih mera za promenu postojećeg stanja:	tarife) i izgradnjom infrastrukture za prihvat energije od velikih proizvođača, status quo nije odgovarajući jer nema razvojnu komponentu i nije održiv na duži rok. Ova oblast gubi atraktivnost za investicije jer se planira promena sistema podsticaja sa postojećeg na aukcijski sistem, koji previđa veći rizik za investitore pošto domaće tržište nije prilagođeno ovakvom konceptu prometovanja energijom. Naime, maloprodajne cene energije, posebno električne energije su ispod komercijalno opravdanih nivoa tako da OIE u koje je potrebno investirati procentualno više po jedinici instalisane snage nego kod konvencionalnih sistema, nisu konkurentni na tržištu u Srbiji. Sa druge strane, nije oportuno stalno sufinansirati iz budžeta proizvodnju energije jer bi ta delatnost morala biti komercijalno održiva tako da je jedini način uspostaviti pravičan paritet cena sa podsticajima proizvođačima koji su u pre u poreskoj sferi i u sferi povoljnih kredita nego u direktnim subvencijama. Istovremeno, neodrživ je sistem naplata korišćenja toplotne energije u sistemima daljinskog grejanja po principu kvadratutre grejanih prostorija. Energija termalnih voda i tla se vrlo retko i u malom obimu koristi za zagrevanje komercijalnih i stambenih objekata,	
2.1 Poseban cilj:	**Povećanje proizvodnje i upotrebe obnovljivih izvora energije**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
Ovom problematikom se bave sledeći zakoni sa svojim pripadajućim podzakonskim aktima: ▪ Zakon o energetici ▪ Zakon o zaštiti životne sredine ▪ Zakon o vodama ▪ Zakon o obrazovanju ▪ Zakon o naučnoistraživačkoj delatnosti	Unaprediti institucionalni okvir za intenzivnu primenu obnovljivih izvora energije	➢ Obezbediti transparentan i predvidljiv pravni okvir kojim se omogućava sigurnost investicija u ovu oblast. ➢ Unaprediti sistem sticanja statusa povlašćenog proizvođača, u slučaju da se razmatra bilo kakav sistem podsticajnih mera ➢ Uvesti obavezu korišćenja energije iz OIE za javne ustanove i javna preduzeća
	Obezbediti podsticajne mere za razvoj sektora OIE	➢ Unaprediti sistem podsticajnih mera za energiju iz OIE tako da omoguće profitabilno i održivo poslovanje. Jedno od rešenja bi mogle biti poreske olakšice na izgradnju objekata i na prometovanje nergijom ➢ Ukinuti ili povećati kvote za intermitentnu energiju (solarna, eolska) uz odgovarajuće rešenje za balansiranje prenosne mreže

		➢ Posebno podstaći korišćenje geotermalne energije i energije tla u energetske svrhe
	Podržati inovativna rešenja u "zelenoj energetici"	➢ Podržati istraživačke i razvojne programe inovativnih rešenja u oblasti eksploatacije energije iz OIE ➢ Obezbediti uslove za meku tranziciju sa ugljenično intenzivne energetike ka niskougljeničnim ili CO_2 neutralnim tehnologijama
	Osigurati primenu propisa na način koji neće ugroziti životnu sredinu	➢ Unaprediti postupak izdavanja dozvola za gradnju objekata i za eksploataciju energije iz OIE ➢ Podići kapacitet inspekcija, uvesti integrisanu inspekcijsku kontrolu radi efikasnijeg nadzora
2.2 Poseban cilj:	**Unapređenje energetske efikasnosti energetskih postrojenja, u domaćinstvima i u industriji**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
▪ Zakon o energetici ▪ Zakon o efikasnom korišćenju energije ▪ Zakon o planiranju i izgradnji ▪ Pripadajuće uredbe i pravilnici ▪ Zakon o stanovanju	Racionalizacija proizvodnje/distribucije energije	➢ Podsticati mere za smanjenje gubitaka u proizvodnji i distribuciji energije. ➢ Odrediti iznose maksimalno prihvatljivih gubitaka u distribuciji energije ➢ Podsticati proizvodnju energije od OIE i niskougljeničnih goriva
	Racionalizacija potrošnje energije	➢ Uvesti komercijalne cene za energiju i destimulisati preveliku potrošnju zbog neefikasne upotrebe ➢ Obezbediti plaćanje toplotne energije po utrošku ➢ Uvesti platne razrede za cenu toplotne energije prema energetskom razredu zgrada ➢

	Unaprediti finansijske instrumente podrške programima energetske efikasnosti	➢ Podstaći finansiranje projekata energetske efikasnosti po ESCO modelu (finansiranje iz uštede) ➢ Olakšati pristup korisnicima međunarodnim bilateralnim i multilateralnim izvorima finansiranja kao i programima EU ➢ Uspostaviti nezavisnu finansijsku instituciju koja bi, u saradnji sa budžetom RS i budžetima opština podržavala programe izgradnje i jačanje institucija kao i kreiranje povoljnog poslovnog okruženja, ali koja bi na komercijalnoj osnovi pružala podršku privredi u ostvarenju ciljeva, kroz kredine linije ili učešća u finasiranju udela u projektu.
	Energetska efikasnost u industriji	➢ Obezbediti fiskalne podsticaje za investesticije u projekte energetske efikasnosti
	Energetska efikasnost u zgradarstvu	➢ Omogućiti meko finansiranje projekata energetske efikasnosti - podsticaj proporcionalan uštedi.
	Energetska efikasnost u domaćinstvima	➢ Obezbediti tipske projekte za poboljšanje energetske efikasnosti i obavezati individualne stanare/zajednice stanara/upravnike zgrada na primenu mera
	Unapređenje sistema nadzora i kontrole	➢ Unaprediti ulogu energetskih menadžera u lokalnim samoupravama sa mogućnošću nadzora i pomoći u realizaciji projekata energetske efikasnosti

Mikro, mala i srednja preduzeća

<table>
<tr><td>2.3 Poseban cilj:</td><td colspan="2">Poboljšanje infrastrukture za upravljanje i distribuciju energijom iz obnovljivih izvora</td></tr>
<tr><td>Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima</td><td>Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju</td><td>Aktivnosti koje treba sprovesti</td></tr>
<tr><td rowspan="4">▪ Zakon o trgovini
▪ Zakon o energetici
▪ Uredba o uslovima isporuke i snabdevanja električnom energijom</td><td>Unaprediti trgovanje energijom iz OIE</td><td>➢ Podsticati upotrebu energije iz OIE
➢ Uspostaviti instituciju operatera za energiju iz OIE koji bi pratio rad proizvođača i trgovaca ovom vrstom energije
➢ Unaprediti propise i uslove za olakšano trgovanje energijom iz OIE</td></tr>
<tr><td>Unaprediti sistem prenosa energije</td><td>➢ Kreirati okvir za uvođenje tzv. „Pametne mreže“ koja omogućava dvostrani protok energije čime se olakšava proizvodnja električne energije na niskom naponu</td></tr>
<tr><td>Obezbediti efikasnu interkonekciju</td><td>➢ Unaprediti saradnju sa elektro sistemima u regionu radi lakšeg i jednostavnijeg trgovanja i prenosa električne energije.</td></tr>
<tr><td>Unaprediti sistem za balansiranje energije</td><td>➢ Obezbediti uslove za balansiranje elektro-mreže iz domaćih izvora. Podsticati generisanje balansne energije iz OIE</td></tr>
<tr><td>Ključni akteri/učesnici:</td><td colspan="2">Ministarstvo energetike, Ministarstvo za zaštitu životne sredine, Agencija za energetiku, Ministarstvo finansija, Agencija za zaštitu životne sredine, Ministarstvo obrazovanja, Udruženja građanskog društva, Banke i finansijki sektor</td></tr>
<tr><td>Pokazatelji učinka/Ključni indikatori za praćenje – postojeći:</td><td colspan="2">- Ukupna potrošnja energije (po opštinama, regionima i u celoj Srbiji)
- Potrošnja po energentima
- Ukupna energija proizvedena iz OIE i učešće u energetskom miksu
- Utrošena energija po jedinici BDP</td></tr>
<tr><td>Pokazatelji učinka/Ključni indikatori za praćenje - predloženi:</td><td colspan="2">- Broj realizovanih ugovora za projekte energetske efikasnosti, njihova vrednost i postignuta ušteda
- Učešće obnovljivih izvora energije u sredstvima javnog, privatnog i komercijalnog transporta.
- Prosečna utrošena energija po m^2 u domaćinstvu u Srbiji (koja bi se prikazivala na računima svih domaćinstava) – na taj način svako</td></tr>
</table>

	domaćinstvo bi videli gde se nalazi u odnosu na prosek (to ima smisla tek nakon uvođenja plaćanja po utrošku). Primeri iz prakse: https://www.weforum.org/agenda/2019/02/these-11-eu-states-already-meet-their-2020-renewable-energy-targets/ https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/good_practice_in_ee_-web.pdf https://balkangreenenergynews.com/wp-content/uploads/2016/12/MVP-Brochure.pdf
Referentna strateška dokumenta na nacionalnom nivou:	- Nacionalna strategija razvoja energetike do 2025. godine, sa projekcijom do 2030.godine - Nacionalna strategija održivog razvoja - Strategija uvođenja čistije proizvodnje u Republici Srbiji - Strategija i politika razvoja industrije Republike Srbije - Strategija razvoja i promocije društveno odgovornog poslovanja u Republici Srbiji - Nacionalna strategija privrednog razvoja Republike Srbije - Strategija regionalnog razvoja Srbije - Strategija podsticanja i razvoja stranih ulaganja - Strategija upravljanja mineralnim resursima Republike Srbije do 2030. godine
Referentna dokumenta na međunarodnom nivou (Strategije, politike, direktive, studije, dobri primeri iz praksei sl):	- Amending Energy Efficiency Directive (EU)2018/2002 - Regulation on the Governance of the energy union and climate action (EU)2018/1999 - Energy Performance of Building Directive (EU) 2018/844 - Energy Efficiency Directive (2012/27/EU) - Energy Services Directive (2006/32/EC) – repealed by Energy Efficiency Directive 2012/27/EU - EU Industrial Policy Strategy; - UN Agenda 2030; - Pan European strategic framework for greening the economy, EfE Conference, Batumi, Gerorgia, 2016;
Napomene	Iako, kako je ranije napomenuto, ne postoje kompozitni pokazatelji uspešnosti koji u sebi sadrže parameter potrošnje i uštede energije, neophodno je obratiti veliku pažnju na ove strateške ćinioce modela cirkularne ekonomije koji, osim što utiču na efikasnost poslovanja i konkurentnost privrede, imaju veliki udeo u uticaju na životnu sredinu, posebno na zagađenje vazduha ali isto tako na zagađenbje i zemljišta i voda. Ovaj vezni elemenat je potrebno ukrstiti sa drugim aspektima cirkularne ekonomije kako bi se uspostavila platform održivog razvoja i proizvodnje sa nultom emisijom CO_2.

U Srbiji je krajem 2017. bilo registrovano oko 100.000 mikro, malih i srednjih preduzeća i ona su zapošljavala oko 620.000 radnika. Ukoliko na ovo dodamo i preduzetnike, broj zaposlenih u ovim privrednim subjektima se povećava za skoro 260.000. Po ukupnom učešću MMSP sektora u privrednim

društvima, Srbija ne odskače od Evropske unije, ali treba imati u vidu da su kriterijumi za klasifikaciju ovih preduzeća u EU i u našoj zemlji dosta drugačiji (npr. u EU je prag za srednju kompaniju 50 miliona evra prihoda, a u Srbiji 10 miliona evra), dok su kriterijumi u pogledu broja zaposlenih generalno usaglašeni[14].

U Izveštaju Evropske komisije o napretku Srbije, MMSP su prepoznata kao okosnica privrede. U njima je zaposleno oko 60% radne snage, a kao glavni izazovi za njihov dalji razvoj navode se nestabilno poslovno okruženje i nedostatak nebankarskih izvora finansiranja.

U Evropi, gde se princip cirkularne ekonomije sprovodi već čitav niz godina, MSP čine velike napore da povećaju efikasnost svog poslovanja (naravno, razlike postoje od zemlje do zemlje), Ispitivanja u preduzećima koja su primenila mere za uvođenbje ovog poslovnog modela su pokazala da:

65% je smanjilo generisanje otpada
42% reciklira sopstveni otpad za svoje potrebe
25% uvodi ekološko oblikovanje proizvoda kako bi se lakše reciklirali
21% prodaje ostatke od proizvodnje drugim kompanijama

60% se uglavnom oslanja na sopstvena sredstva ta efikasniju proizvodnju
58% koristi sopstvenu stručnost
22% traži spoljnu pomoć ali od njih 47% očekuje samo stručnu ili drugu nefinansijku pomoć

Na pitanje koje od mera za uvođenje principa cirkulartne ekonomije donose najviše koristi, opdgovor je bio:

22% Nove tehnologije i savremeni procesi koji poboljšavaju efikasno upravljanje resusrima
20% Bolja saradnja sa drugim preduzećima tako da se novi procesi za ponovnu upotrebu otpada i poluproizvoda mogu primeniti
17% Jasnija pravila za upotrebu sekundarnih sirovina

41% smatra da mere cirkulkarne ekonomije smanjuju proizvodne troškove
18% smatra da mere cirkularne ekonomije povećavaju troškove
27% smatra da nema promene u troškovima proizvodnje

Ali zato:

14% misli da nema dovoljno odgovarajućih materijala, delova, proizvoda ili usluga
17% misli da nedostaje potražnja za odgovarajućim proizvodima ili uslugama

30% MSP nije uložilo ništa od svog obrta u preduzete mere poboljšanje poslovanja
25% MSP je uložilo manje od 1% od svog obrta u poboljšanje poslovanja

[14] https://www.stat.gov.rs/aktuelni-pokazatelji/

Na osnovu podataka iz Eurostata, u Evropi je za pet godina (2012-2017) otvoreno 4 miliona novih radnih mesta, ostvarena je dodatna vrednost od 155 milijardi Evra i porast i privatnih investicija u iznosu od 18 milijardi Evra, što direktno ukazuje na komparativne prednosti ovog poslovnog modela.

NOVI POSLOVI, RAST I INVESTICIJE U SEKTORIMA CIRKULARNE EKONOMIJE (2012 – 2017)[15]

- Ostvareno 4 miliona novih poslova
- Dodata vrednost u 2017 godini je 155 milijardi Evra
- Porast vrednosti u odnosu na 2012 je 16,6%
- Iznos privatnih investicija je 18 milijardi Evra

MIKRO, MALA I SREDNJA PREDUZEĆA	
3. Opšti cilj:	**Povećanje broja preduzeća koja primenjuju principe cirkularne ekonomije**

Trenutno stanje:

U našoj zemlji je registrovano 324.600 malih i srednjih preduzeća, u kojima je zaposleno dve trećine angažovanih u nefinansijskom sektoru, a njihovo učešće u BDP-u iznosi oko 32 odsto. Pa ipak, iako su ovi procenti na nivou zemalja EU, produktivnost domaćih firmi je 4 puta niža od evropskog proseka, a svega 4,4 odsto preduzeća izvozi svoje proizvode i usluge. Osim toga, konkurentnost domaće privrede je na niskom nivou što se može videti iz makroekonomskih podataka sa deficitom spoljnotrgovinske razmene od skoro 14% i koja stalno raste. Struktura izvoza su najčešće proizvodi sa niskim stepenom obrade, dakle sa malom dodatnom vrednošću i niskim kapacitetom akumulacije. Jedini izuzetak je rastuća IKT privreda koja beleži strmi, dvocifreni rast tokom proteklih nekoliko godina (30% samo u 2018). Prozvodne delatnosti su u stagnaciji a efikasnot na nezadovoljavajućem nivou. Diversifikacija resursa praktično ne postoji i otpad i materijali od otpada se praktično ne koriste, energetska efikasnost je niska, korišćenje energije iz obnovljivih izvora zanemarljivo a ekološki otisak industrije je masivan, posebno u energetici, transportu i u rudarstvu ali u društvu, generalno. Zagađenja vazduha, zemljišta i, posebno voda koja potiču iz proizvodnje ali i ona konja su rezultat komunalnog zagađenja su neprihvatljivo visoka i daleko iznad evropskih normi. Pored toga, podsticajne mere, načini finasiranja i pristup tržištu kapitala su komplikovani te su direktne investicije u postojeća ili nova preduzeća limitirane zbog pravne nesigurnosti i nepredvidivosti srpskog, plitkog i volatilnog tržišta. Jedan od glavnih argumenata za privlačenje DSI je jeftina, dakle potplaćena radna snaga i dobar kvalitet radnika. Međutim, osim u pomenutoj IKT imdustriji, obučenost radne snage nije takva da može prihvatiti sofisticirane poslove bez ozbiljnog obrazovanja i obuke, a troškovi rada će se vremenom povećavati. MMSP imaju manjak kapaciteta i znanja da kreiraju svoje poslovne strategije a veliki broj MMSP uopšte ne planira projekte u oblasti digitalne transformacije. Kao razloge navode slabu isplativost usled nedovoljne tražnje na domaćem tržištu i nedostatka kadrovskih kapaciteta za jak izlazak na međunarodno tržište. Neusklađenost pravnog okvira među sektorima i nedostatak digoročnog strateškog opredeljenja, čini situaciju u

[15] https://ec.europa.eu/eurostat

primeni koncepta cirkularne ekonomije donekle haotičnom uz poneki dobar primer i dobre inicijative ali pravog strateškog rešenja.		
Status Quo opcija – ne preduzimanje dodatnih mera za promenu postojećeg stanja:	S obzirom na činjenicu da preko 60% zaposlenih radi u MMSP koja nose veliki teret razvoja, ne preduzimanje mera za unapređenje privrednog okruženja sa ponudom modela koji omogućava veću efikasnost, manje troškove i razvojnu perspektivu, nije opcija. U Srbiji već postoje mehanizmi podrške MMSP kroz poreske olakšice za početnike, podsticajna sredsta preko Fonda za razvoj, Fonda za inovativne delatnosti i poneke programa iz fondova bilateralne podrške. Međutim, to je nedovoljno i često su kriterijumi za dobijanje ovih vrsta pomoći takvi da ih značajan deo preduzeća ne može ispuniti. Istovremeno, procedura dobijanja dozvola i saglasnosti neretko traje predugo i predstavlja značajan trošak za tražioca. Optrerećenja na zaradu su i dalje prevelika i predstavljaju otežavajući faktor poslovanja. Ne postoje dovoljni odsticaji za uvođenje čistije proizvodnje, porebnih standarda ili za korišćenje reciklata u proizvodnji. Iz tog razloga, status quo može samo dovesti do daljeg zaostajanj konkurentnosti MMSP na domaćem ali i na međunarodnom tržištu.	
3.1 Poseban cilj:	**Unapređenje poslovnog okruženja**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
Zakonom o računovodstvu Zakon o privrednim prestupima Zakon o privrednim društvima Zakon o pštem upravnom postupku	Podrška uspostavljanju efikasnijeg pravnog i pravosudnog sistema	➢ Unapređenje regulative privrednog prava i ubrzanje sudskih postrupaka u privrednim sporovima ➢ Obezbediti jednak, objektivan i predvidiv tretman svih zainteresovanih strana u postupku, uz punu i beskompromisnu primenu propisa. ➢ Uključiti MMSP u javne konsultacije oko novih zakona kao i o postojećem regulatornom okviru. Posebno uvažavati specifičnosti MMSP ➢ Ubrzati upravni postupak. ➢ Uvođenje kaznenih odredbi koje su proprcionalne
Zelene javne nabavke		

		sa prihodima/prometom preduzeća
Zakon o ulaganjima Uredba o određivanju kriterijuma za dodelu podsticaja radi privlačenja direktnih investicija Zakon o kontroli državne pomoći	Obezbediti dodatnu podršku države MSPP	➢ Ublažavanje zahteva i smanjenje složenosti procedura za apliciranje za podsticajna sredstva Republike Srbije kao i za sredstva iz programa EU. ➢ Povećanje informisanosti privrednih subjekata o načinima i uslovima koje treba da ispune kako bi aplicirali za podsticajna sredstva ➢ Omogućiti podršku prilikom ulaska na tržište i prilikom tržišne ekspanzije ➢ Pružanje podrške *start-up* inicijativama: povećanje zastupljenosti razvojnih sredstava za *start-up* preduzeća ➢ Podrška razvoju proizvodnih start-up preduzeća.
	Striktna primena zakona	➢ Unaprediti sistem inspekcijske kontrole i praćenja primene zakona.
3.2 Poseban cilj:	**Povećanje konkurentnosti**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	➢ ***Aktivnosti koje treba sprovesti***
Zakon o inovacionoj delatnosti Zakon o dualnom obrazovanju Zakon o visokom obrazovanju	Olakšati uključenje MMSP uz međunarodnu razmenu i lance vrednosti	➢ Podržati podizanje nivoa tehnološke opremljenosti i nivoa znanja ➢ Usklađivanje standarda i sertifikata u Srbiji sa postojećima u Evropskoj uniji ➢ Pomoć u primeni međunarodnih i posebnih, korporativnih standarda ➢ Podrška preduzećima u ispunjavanju uslova

		neophodnih za uključivanje u međunarodne lance vrednosti
	Promovisati obrazovanje kadrova u MMSP	➢ Podrška preduzećima koja se uključuju u proces dokvalifikacije i prekvalifikacije zaposlenih ➢ Promocija zanimanja iz strateški važnih delatnosti i „zelenih poslova" kako bi se približile mladoj populaciji i kako bi se istakla njihova atraktivnost ➢ Ohrabrivanje preduzetničkog mentaliteta u edukativnom sistemu. ➢ Olakšati i omogućiti dodatno obrazovanje i obuke za postizanje veće konkurentnosti kroz korišćenje principa cirkularne ekonomije
3.3 Poseban cilj:	**Lakši pristup finansijskim i fiskalnim podsticajima i komercijalnim kreditima**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	*Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju*	*Aktivnosti koje treba sprovesti*
Zakon o investicionim fondovima Zakon o alternativnim investicionim fondovima Zakon o Fondu za razvoj Zakon o poreskom sistemu Zakon o budžetu Fond za inovacionu delatnost	Unaprediti sistem fiskalnih mera podsticaja	Unaprediti i razraditi mere poreskih olakšica za početnike u poslovanju i za preduzeća koja primenjuju poslovni model cirkularne ekonomije, bez obzira na veličinu i obim poslovanja
	Razvoj tržišta kapitala i različitih oblika finansiranja MMSP	➢ Unapređenje zakonskog okvira koji reguliše izvore finansiranja za MMSP i start-up preduzeća: ▪ kreditne unije ▪ grupno finansiranje ▪ mikro finansiranje ▪ korporativne obveznice ▪ fondove rizičnog kapitala ➢ Podrška države u jačanju kapaciteta privrednih subjekata za korišćenje

		sredstava i programa Evropske unije i inicijativa za podršku inovacijama kroz obuke, informativne seminare i razmenu iskustava ➢ favorizovati investicije kojima se povećava angažovanje domaćih kompanija, (domaću radnu snagu, sirovine i sl.), investicije u oblasti novih tehnologija koje povećavaju produktivnost (kreiraju proizvode visokog stepena obrade i povećane vrednosti), uzimajući u obzir standarde zaštite životne sredine i principe cirkularne ekonomije.
Ključni akteri/učesnici:	Ministarstvo privrede, Ministarstvo finansija, Razvojna agencija Srbije, Ministarstvo za inovacije, Ministarstvo finansija, Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija, tržišna i ekološka inspekcija,PKS, Privredna udruženja, Banke i finansijske institucije	
Pokazatelji učinka/Ključni indikatori za praćenje – postojeći:	Indikatori podrške razvoju se nalaze u dokumentu: https://privreda.gov.rs/wp-content/uploads/2018/03/Strategija-I-Plan.pdf	
Pokazatelji učinka/Ključni indikatori za praćenje – predloženi:	▸ Porast broja "zelenih" poslova ▸ Porast broja preduzeća koja se direktno bave poslovima upravljanja otpadom, proizvodnjom energije iz OIE, energetskom efikasnošću ▸ Porast broja preduzeća koja koriste reciklate u svojoj proizvodnji ▸ Porast prometa registrovanog otpada I proizvoda od otpada ▸ Povećanje investicija u privatnom sektoru, podindikator bi mogao biti mera porast domaćih investija u zelene tehnologije ▸ Porast broja preduzeća koja koriste EKO-znak I eko-dizajn za svoje proizvode ▸ Porast broja preduzeća koja uvode principe čistije proizvodnje ▸ Ključni EU pokazatelji uspeha[16];	

[16] https://ec.europa.eu/eurostat/web/circular-economy/indicators

Referentna strateška dokumenta na nacionalnom nivou:	- Strategija za podršku MSP i konkurentnosti 2015-2020 sa akcionim planom za sprovođenje - Strategija naučnog i tehnološkog razvoja republike srbije za period od 2016. do 2020.godine - Strategija podsticanja i razvoja stranih ulaganja - Strategija razvoja i promocije društveno odgovornog poslovanja u Republici Srbiji - Strategija razvoja trgovine Republike Srbije - Strategija regionalnog razvoja Srbije - Strategija i politika razvoja industrije Republike Srbije - Strategija dugoročnog ekonomskog razvoja juga Srbije - opštine Preševo, Bujanovac i Medveđa - Strategija tržišnog nadzora - Strategija razvoja slobodnih zona u Republici Srbiji za period od 2018. do 2022. godine, sa akcionim planom
Referentna dokumenta na međunarodnom nivou (Strategije, politike, direktive, studije, dobri primeri iz praksei sl):	- Directive 2010/73/EU. - EU Strategy for plastics in the Circular Economy - brochure - Strategy for plastics - press release and questions and answers - Factsheets on the strategy for plastics in a circular economy - Factsheet - changing the way we use plastics - Communication on the Interface between chemicals, products and waste legislation - staff working document and factsheet - Monitoring framework for the circular economy - staff working document - factsheet and Eurostat monitoring framework tool - Proposal on Port Reception Facilities - impact assessment and summary of the impact assessment - Report on critical raw materials - Report on oxo-plastics - Eurobarometer: SMEs and the circular economy Dobri primeri iz prakse: - Accelerating towards a circular economy - Final report for European Commission project: Boosting circular economy among SMEs in Europe, February 2019 - Boosting the circular economy among SMEs, February 2019 - Bringing stakeholders together - Conference summary, 2018
Napomene	Broj nezaposlenih u Srbiji je oko 700.000. Pored ovog broja, postoji još 700.000 onih koji nisu registrovani kao nezaposleni, koji ne rade ili rade “na crno” ili su u dobi starosti od 15-18 godina.

	Otvaranje novih, tzv. “zelenih” radnih mesta u delatnostima koje su direktno ili indirektno povezane sa konceptom cirkularne ekonomije (direktan rad u industriji ili povećano poslovanje usled primene poztitivne diskriminacije u izboru ponuđača poslova – zelene nabavke, ili usluge koje su neposredno vezane za poslovanje u oblasti upravljanja otpadom, proizvodnjom energije iz obnovljivih izvora, energetskom efikasnošću i čistijom proizvodnjom) bi, po paušalnim procenama, moglo u roku od pet godina da dodatno uposli oko 30,000 ljudi i da poveća efilasnost, dakle zaradu preduzeća. Nedavno razvijeni pravni okviri su podsticajni I dodatno uređuju oblast finansiranja MMSP (Zakon o alternativnim investicionim fondovima)

Javne nabavke čine oko 14% bruto domaćeg proizvoda u okviru EU tako da se primenom zelenih kriterijuma u toku javnih nabavki može dati ogroman doprinos na polju životne sredine i celokupnog održivog razvoja. U Republici Srbiji učešće javnih nabavki u bruto domaćem proizvodu u 2017. godini, prema Godišnjem izveštaju Uprave za javne nabavke iznosilo je 7,68%, dok je u 2018. godini zabeležen blagi porast (7,98%).

Zelene javne nabavke su u dokumentu EU "Javne nabavke za bolje okruženje[17]" definisane kao: "proces u kojem javni sektor/naručioci nastoje da nabave dobra, usluge i radove sa smanjenim uticajem na životnu sredinu kroz njihov životni ciklus, u odnosu na dobra, usluge i radove koji bi inače bili nabavljeni, a koji imaju istu primarnu funkciju".

Životni ciklus[18] su sve uzastopne i/ili međusobno povezane faze, uključujući potrebno istraživanje i razvoj, proizvodnju, trgovinu i uslove trgovine, prevoz, korišćenje i održavanje tokom trajanja dobara ili radova ili pružanja usluge, od pribavljanja sirovina ili generisanja resursa do odlaganja, uklanjanja i završetka usluge ili upotrebe;

[17] Saopštenje Evropske komisije „Public procurement for a better environment“, b.r. COM (2008) 400, 2008.
[18] Definicija životnog ciklusa preuzeta iz Zakona o javnim nabavkama Republike Srbije (Sl.Glasnik RE, 91/2019)

Osnovne faze životnog ciklusa proizvoda[19]

Prepoznato je da se kroz posvećen pristup nabavci i vođenjem računa, ne samo o inicijalnim troškovima za nabavljene dobra, radove i usluge, već i obraćanjem pažnje na uticaje koje imaju dobra, radovi i usluge koji se nabavljaju u različitim fazama životnog ciklusa, može doći do značajnih ušteda, smanjenih negativnih uticaja na životnu sredinu i pozitivnih uticaja na društvo[20].

Koristi od primene zelenih javnih nabavki su brojne, a neke od njih su:

- Koristi po životnu sredinu. Ostvarivanje ciljeva javnog sektora u pogledu životne sredine, očuvanje i uštede resursa, uštede energije, smanjivanje emisija gasova sa efektom staklene bašte, prevencija i/ili smanjivanje otpada i zagađenja i sl.
- Davanje dobrog primera u društvu, za privatni sektor. Pozitivni uticaji u lancu snabdevanja i isporuke;
- Podizanje svesti u vezi pitanja životne sredine, podsticanje na korišćenje bezbednijih alternativa. Podsticanje ostalih sektora ali i građana na korišćenje proizvoda i usluga sa eko-oznakama, podsticanje organizacija za uvođenje sistema menadžmenta životnom sredinom i sl. Rast tražnje proizvoda i usluga koje su u većoj meri „zelene“ odnosno „održive“;
- Društvene koristi kroz podizanje nivoa kvaliteta života građana: manje zagađivanje koje potiče iz saobraćaja, nabavka manje opasnih hemikalija, manji rizici po zdravlje.
- Podsticanje cirkularne ekonomije, inovacija, razvoj novih sektora u okviru „zelene ekonomije“;
- Politički - Odličan način da prikaže posvećenost javnih institucija u vezi sa životnom sredinom, održivom potrošnjom i proizvodnjom.

Zelene javne nabavke imaju svoju značajnu ulogu u postizanju Ciljeva održivog razvoja koji su definisani u okviru Agende za održivi razvoj 2030[21], posebno Cilja 12 – Odgovorna potrošnja i proizvodnja (12.7 Promovisati prakse javnih nabavki koje su održive, u skladu sa nacionalnim politikama i prioritetima).

Iz svih tih razloga su zelene javne nabavke prepoznate kao jedan od ključnih elemenata za cirkularnu ekonomiju. Zelene javne nabavke snažno podstiču i potražnju i ponudu proizvoda koji su sa boljim performansama u vezi sa životnom sredinom.

U poslednje vreme, koncept „zelenih nabavki“ sve više prerasta u koncept „održivih nabavki“ jer se, sem uticaja na životnu sredinu, u procesu nabavke i onoga što se nabavlja, istovremeno sve više vodi računa i o socijalnim i ekonomskim uticajima. Novi međunarodni standard za održve javne nabavke, ISO 20400:2017 *Održiva nabavka* definiše održivu nabavku na sledeći način: „Održiva nabavka je nabavka koja ima najpozitivnije moguće društvene, ekonomske i uticaje u vezi sa životnom sredinom, tokom celog životnog ciklusa“. Održiva nabavka predstavlja proces u kojem organizacije zadovoljavaju svoje potrebe za robom, radovima i komunalnim uslugama na način koji postiže vrednost za novac u smislu stvaranja koristi, ne samo za organizaciju, već i za društvo i ekonomiju, uz minimiziranje štete po životnu sredinu.

[19] https://ec.europa.eu/environment/ecolabel/the-ecolabel-scheme.html
[20]Vodič za kriterijume za zelene javne nabavke http://alhem.rs/wp-content/uploads/2013/12/1.-Vodic-Kriterijumi-za-ZJN.pdf
[21] https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300

ZELENE JAVNE NABAVKE	
4. Opšti cilj:	**Povećanje procenta nabavljenih „zelenih“ proizvoda/usluga (povećanje procenta zelenih javnih nabavki u ukupnom broju javnih nabavki)**
Trenutno stanje: Zelene javne nabavke su u Republici Srbiji delimično već bile definisane Zakonom o javnim nabavkama („Sl. glasnik RS“, broj 124/12, 14/15 i 68/15). Novim Zakonom o javnim nabavkama (Sl. glasnik RS“, broj 91/2019) predviđena je mogućnost kupovine dobara, usluga i radova koji obuhvataju i određivanje elemenata kriterijuma za dodelu ugovora koji se odnose na prednosti u vezi sa životnom sredinom, energetskom efikasnošću i ukupnim troškovima životnog ciklusa predmeta nabavke, uključujući i uzimanje u obzir odgovarajućeg označavanja i sistema menadžmenta životnom sredinom kao što je na primer EMAS. Većina zemalja EU je izradila Nacionalne akcione planove za zelene javne nabavke, ili ekvivalentna dokumenta (http://ec.europa.eu/environment/gpp/action_plan_en.htm). Svrha NAP je da se jasno definišu prioritetne grupe proizvoda i usluga u svakoj državi koji će u najkraćem roku da omoguće postizanje strateškog cilja od 50% sprovedenih zelenih javnih nabavki kako je postavljeno 7. Akcionim planom zaštite životne sredine EU. U Republici Srbiji za sada još uvek nije bilo konkretnijih planova da se izradi Nacionalni akcioni plan zelenih javnih nabavki za Republiku Srbiju. Sem toga, u Republici Srbiji sve do sada nije postojao sistematski način praćenja zelenih javnih nabavki tako da trenutno nisu raspoloživi podaci o do sada realizovanim zelenim javnim nabavkama. Postoje obećanja Uprave za javne nabavke da će od 2020.godine (od jula 2020. godine za kada je najavljeno i pokretanje novog e-Portala za javne nabavke) biti omogućeno da se prati koje javne nabavke su zelene javne nabavke. Celokupan sistem javnih nabavki (uključujući i zelene javne nabavke) prati Uprava za javne nabavke. Predstavnici Uprave za javne nabavke su članovi posebne radne grupe za cirkularnu ekonomiju. U novom Programu za razvoj javnih nabavki u Republici Srbiji za period 2019-2023 (objavljeno u novembru 2019.godine) su repoznate zelene javne nabavke i program se u tom smislu oslanja na prioritete „Strategije Evropa 2020“ u kojoj su naglašene zelene javne nabavke, inkluzivni razvoj, olakšavanje učestvovanja MSP u postupcima javnih nabavki, kao i kupovina inovativnih proizvoda, usluga i radova. Novi Zakon o javnim nabavkama objavljen je u decembru 2019. godine i on u određenoj meri sadrži i aspekte zelenih javnih nabavki i uzimanje u obzir životnog ciklusa. Na web stranicama Uprave za javne nabavke (ni Ministarstva za zaštitu životne sredine) trenutno ne postoji jasno izdvojen deo koji je posvećen zelenim javnim nabavkama tako da pronalaženje i onih smernica koje postoje nije toliko vidljivo zainteresovanim stranama kojima bi ove smernice koristile.	
Status Quo opcija – ne preduzimanje dodatnih mera za promenu postojećeg stanja:	U nedavno usvojenom Programu za razvoj javnih nabavki u Srbiji, prepoznat je i značaj osiguravanja administrativnih kapaciteta na svim nivoima i aktivnosti na polju obuka (prvenstveno naručioca i ponuđača), priprema analiza i preporuka za povećanje broja zelenih javnih nabavki i odgovarajuće smernice. U predlogu Akcionog plana (u okviru novog Programa za razvoj javnih nabavki) su zelene javne nabavke uključene kroz aktivnosti: Promovisanje i podsticanje ekološkog i socijalnog aspekta u javnim nabavkama i inovacijama sa cilljnim indikatorom (nivo uticaja) za

	2020.godinu: 1 sprovedena javna nabavka sa primenom ekoloških kriterijuma. Novi Program za razvoj javnih nabavki ne sadrži elemente konkretnijeg planiranja prioriteta za zelene javne nabavke, u vezi sa konkretnim grupama proizvoda, procenat ostvarenja i sl. (ono što bi bili osnovni elementi za NAP za zelene javne nabavke koje su izradile većina zemalja EU); Postojeće javne politike ne omogućavaju u dovoljnoj meri konkretizaciju prioriteta i aktivnosti za jasnu trasu uspostavljanja i daljeg unapređenja sistema zelenih javnih nabavki u Republici Srbiji. Na internet stranicama Uprave za javne nabavke još uvek se ne nalaze lako dostupni podaci u vezi sa smernicama i sumiranim izlaznim elementima aktivnosti koje se sprovode na polju zelenih javnih nabavki. Celokupan sistem javnih nabavki (uključujući i zelene javne nabavke) trenutno prati Uprava za javne nabavke koja ima ograničene kapaciteta a veoma veliki broj kompleksnih zadataka na polju praćenja javnih nabavki kao celine tako da je pretpostavka da vrlo verovatno neće moći da se u potpunosti posvetila segmentu zelenih javnih nabavki. Kako su zelene javne nabavke ključni element u okviru cirkularne ekonomije, a istovremen su i očekivanja EU za dosta konkretnijim aktivnostima zemalja članica, potrebno je što pre konkretnije definisati prioritete i aktivnosti na polju zelenih javnih nabaki (ugraditi osnovne elemente NAP, što postojeći sistem javnih politika ne obuhvata u dovoljnoj meri). Takođe, neophodno je da i Ministarstvo zaštite životne sredine bude aktivnije uključeno u praćenje ovog postupka (kako je generalno praksa i u EU).	
4.1 Poseban cilj:	**Uspostavljanje efektivnog sistema praćenja zelenih javnih nabavki**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
Delimično: Planirano je uspostavljanje novog portala javnih nabavki. Kroz novo-usvojeni Program za razvoj javnih nabavki dat je cilj za najmanje 1 postupak zelenih javnih nabavki u 2020. godini.	Jasno definisati parametre koji se prate, kao i načine praćenja zelenih javnih nabavki.	➢ Precizno definisati šta se tačno prati (npr. udeo zelenh javnih nabavki u ukupnom broju nabavki, broj postupaka zelenih javnih nabavki, broj Ugovora i sl). Integrisanje sa portalnom za javne nabavke. ➢ Definisati na koji način se vrši praćenje (koje podatke i u kojoj formi naručioci

		dostavljaju, koje podatke Uprava za javne nabavke prati nan a koji način) Definisati nivo transparentnosti podataka i izveštavanje.
4.2 Poseban cilj:	**Definisanje prioriteta za zelene javne nabavke, kreiranje NAP (odnosno ekvivalentnog dokumenta)**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
Delimično – kroz Nacionalni program za prevenciju stvaranja otpada (nacrt): Izrada analize statusa zelenih javnih nabavki i određivanje prioriteta (2021.), Priprema odgovarajućih kriterijuma za zelene javne nabavke za odgovarajuće grupe proizvoda (2022.)	Prioritizacija grupa proizvoda/usluga i definisanje % koji broj zelenih javnih nabavki je neophodno da se ostvari u okviru tih grupa proizvoda sa „zelenim“ kriterijumima).	➢ Odabrati grupe proizvoda/usluga koji su prioritetni. Napomena: Po ugledu na zemlje EU odabrati konkretne grupe proizvoda. ➢ Definisati prioritete i u skladu sa tim definisati ciljne vrednosti koje moraju da se ootvare (definisati i rokove) za pojedinačne grupe proizvoda/usluga (vodeći računa i o postojećoj realnoj ponudi) usluga koje su posebno značajni. Na primer: papir - najmanje 50% papira preko zelenih javnih nabavki sl.). ➢ Ciljne vrednosti definisati na način da naručioci moraju da ih se pridržavaju (kroz dopunu Zakona o javnim nabavkama ili drugi dokument). Republika Slovenija je to definisala posebnom Uredbom. Napomena: Predloženi rok: 2021. NAP bi trebalo da zajednički prate Ministarstvo zaštite životne sredine i uprava za javne nebavke.
4.3 Poseban cilj:	**Realizacija zelenih javnih nabavki, u skladu sa postavljenim prioritetima**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***

NE	Definisati konkretne kriterijume za odabrane grupe proizvoda/usluga (za koje su prethodno postavljeni prioriteti)	➢ Po ugledu na EU kriterijume za zelene javne nabavke definisati kriterijume za odgovarajuće grupe proizvoda. Napomena: U toku 2019. godine su kroz jedan od projekata već objavljeni kriterijumi za: nameštaj, papir, računari i monitori, usluge čišćenja i sredstva za čišćenje. ➢ Kriterijume objaviti na web stranici (ili Uprave ili Ministarstva zaštite životne sredine) ➢ Uvesti periodično revidiranje kriterijuma (u zavisnost od prikupljenog iskustva i razvoja trendova, prateći i izmene kriterijuma u EU.). - Napomena: Predloženi rok: 2021.
4.4 Poseban cilj:	**Obuka naručilaca i službenika za javne nabavke**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
NE	Uključiti zelene javne nabavke kao obavezne elemente obuke za javne nabavke	➢ Revidirati materijale za obuku za službenika za javne nabavke i tematske jedinice za obuke na način da se uključe elementi bitni za zelene javne nabavke (npr. troškovi životnog ciklusa, korišćenje kriterijuma..). ➢ Izrada javno dostupnih vodiča i smernica (za naručioce i za ponuđače). Napomena: dostupni su već neki materijali iz različitih izvora. ➢ Kreiraje info-pulta sa odgovarajućim kontaktima (za dileme i pojašnjenja u vezi zelenih javnih nabavki) – sa kontaktima ka licima iz različitih

		nadležnih organa koji mogu da pruže smernice za konkretnu grupu proizvoda (Predloženi rok: 2022.). Napomena: Republika Slovenija ima uspostavljen ovakav sistem.
4.5 Poseban cilj:	**Jačanje svesti u oblasti zelenih javnih nabavki kod svih učesnika**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
NE	Izrada web portala za zelene javne nabavke sa ključnim smernicama i vodičima	➢ Postavljanje web portala za zelene javne nabavke kao posebnog web sajta (ili kao pod-domen u okviru postojećeg web sajta) u nadležnosti Ministarstva zaštite životne sredine, ili u okviru web sajta Uprave za javne nabavke www.ujn.gov.rs. Napomena: U okviru Portala bi mogle da se nalaze sve važne informacije u vezi sa zelenim javnim nabavkama, uključujući: materijale za obuku, vodiče, smernice, primere iz prakse, kriterijume za zelene javne nabavke, kontakte, odgovore na često postavljena pitanja i sl.
Ključni akteri/učesnici:	Primarno: Ministarstvo za zaštitu životne sredine, Uprava za javne nabavke, Naručioci, ponuđači Ostali ključni: PKS, Udruženja građanskog društva, građani, Ministarstvo finansija, Republička komisija za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki. Za oblast javnih nabavki značajnu ulogu imaju i sledeći organi: - Državna revizorska institucija, - Ministarstvo privrede, - Komisija za javno-privatno partnerstvo, - Agencija za borbu protiv korupcije, - Komisija za zaštitu konkurencije, - Upravni sud, - Uprava za zajedničke poslove republičkih organa (Zakonom o javnim nabavkama je nadležna kao telo za centralizovane javne nabavke).	

	U pogledu zelenih javnih nabavki i održivih javnih nabavki, uz već navedene organe koji su značajni za celokupan postupak javnih nabavki, veoma su značajni i sledeći organi: - Ministarstvo zaštite životne sredine - Ministarstvo rudarstva i energetike - Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja - Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture.
Pokazatelji učinka/Ključni indikatori za praćenje – postojeći:	Trenutno ne postoji sistemsko praćenje zelenih javnih nabavki Bazna vrednost: ne postoji.
Pokazatelji učinka/Ključni indikatori za praćenje - predloženi:	- broj postupaka zelenih javnih nabavki/ukupni broj postupaka javnih nabavki - broj ugovora za zelene javne nabavke/ukupan broj ugovora o javnim nabavkama - % nabavljenih proizvoda /kroz zelene javne nabavke)/ukupna količina nabavljenih proizvoda (po pojedinačnim grupama proizvoda koje se odaberu kao prioriteti) Napomena: zelene javne nabavke su jedan od ključnih 10 indikatora za cirkuparnu ekonomiju u okviru EU.
Referentna strateška dokumenta na nacionalnom nivou	- Program razvoja javnih nabavki u RS za period 2019-2023, „Sl. glasnik RS“, broj 89/2019 - Prethodna Strategija za razvoj javnih nabavki 2014.-2018 (Strategija razvoja javnih nabavki u Republici Srbiji - za period 2014.-2018.godine, “Sl. glasnik RS“, broj 122/2014 - Nacionalni program za prevenciju stvaranja otpada (nacrt) - Napomena: navedena su samo strateška dokumenta koji se neposredno odnose na zelene javne nabavke.
Referentna dokumenta na međunarodnom nivou (Strategije, politike, direktive, studije, dobri primeri iz praksei sl):	- Strategija Evropa 2020 - 7. Akcioni program za životnu sredinu (EAP) - Akcioni plan za Eko-inovacije (ECOAP) - Akcioni plan za održivu potrošnju i proizvodnju (SCP) - Akcioni plan za cirkularnu ekonomiju - Saopštenje EU komisije: "Javne nabavke za bolje okruženje Procena stepena primene zelenih javnih nabavki u EU se vrši periodično, na nivou svake države članice (http://ec.europa.eu/environment/eir/country-reports/index_en.htm). Informacije i pojedinačni Izveštaji u vezi sa NAP za zelene javne nabavke mogu se naći na: http://ec.europa.eu/environment/gpp/action_plan_en.htm http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/GPP_NAPs_June_2018.pdf

	Većina zemalja država članica usvojila je nacionalni NAP za zelene javne nabavke: - NAP (ili ekvivalentni dokument) - usvojen: 23 države članice EU (Austrija, Belgija, Bugarska, Hrvatska, Kipar, Češka, Danska, Finska, Francuska, Nemačka, Irska, Italija, Letonija, Litvanija, Malta, Holandija, Poljska, Portugal, Slovačka, Slovenija, Španija, Švedska, Velika Britanija - NAP (ili ekvivalentni dokument) - nije usvojen: 5 država članica EU (Estonija, Grčka, Mađarska, Luksemburg, Rumunija). U EU su za sada razvijeni kriterijumi za ZJN za ukupno 19 grupa proizvoda/usluga. Više informacija dostupno je na: www.ec.europa.eu/environment/gpp Primeri dobre prakse iz oblasti zelenih javnih nabavki u EU dostupni su preko linka: https://ec.europa.eu/environment/gpp/case_group_en.htm EU komisija je primenu zelenih javnih nabavki dala i na svom primeru: službe Komisije u Briselu su uspele da primene kriterijume zelenih javnih nabavki u 93 % svih svojih Ugovora čija vrednost prelazi 60.000 EUR. Ref: http://ec.europa.eu/environment/emas/pdf/other/2018%2012%2007_ES%202018_Consolidated%20Volume.pdf). Primeri dobre prakse iz okruženja: - Hrvatska: Portal za zelene javne nabavke https://www.zelenanabava.hr/. na portalu je dostupno jako puno smernica u vezi sa zelenim javnim nabavkama, primeri dobr prakse, webinari i sl. - Slovenija: U januaru 2018. godine stupila je na snagu nova Uredba o zelenim javnim nabavkama koja je proširila broj kategorija proizvoda i usluga za koje su zelene javne nabavke obavezne na 20. Uspostavljeni su definisani ciljevi za svaki proizvod ili uslugu (na primer, najmanje 15% hrane treba da bude organskog porekla, 50% kancelarijskog i higijenskog papira treba da potiče iz šuma kojima se upravlja na održiv način, a najmanje 50% električne energije treba da dolazi iz obnovljivih izvora ili postrojenja kogeneracije visoke efikasnosti). Izrađene su smernice sa kriterijumima za različite grupe proizvoda kako bi se pomoglo organizacijama da ih pravilno primene (u velikoj meri se zasnivaju na EU kriterijima za zelene javne nabavke). Slovenačke vlasti svake godine organizuju nekoliko konferencija i radionica posvećenih zelenim javnim nabavkama. Uspostavljen je i helpdesk za zelene

	javne nabavke za odgovarajuće grupe proizvoda/usluga (sa kontaktima za svaku od pojedinačnih grupa proizvoda/usluga: http://www.djn.mju.gov.si/sistem-javnega-narocanja/zeleno-jn.
Napomene	Kroz jedan od projekata je u toku 2019. godine objavljen jedan deo kriterijuma (nameštaj, papir, računari i monitori, usluge čišćenja i sredstva za čišćenje), kao i presek stanja u vezi sa Zelenim javnim nabavkama (http://alhem.rs/zelene-javne-nabavke/). Uprava za javne nabavke je u toku 2015. godine objavila Smernice za zelene javne nabavke (http://www.ujn.gov.rs/wp-content/uploads/2019/04/13-zelene-JN.pdf).

Nove tehnologije (inovacije i tehnološki razvoj)

Digitalizacija Srbije je postavljena kao jedan od tri stuba razvoja Srbije (pored ekonomskog rasta i obrazovanja). Istovremeno, digitalizacija je kičma odnosno ključni alat za integraciju procesa u okviru cirkularne ekonomije i 4. Industrijske revolucije. Uprkos tome, u Srbiji još uvek nije razrađen pravni sistem ni načini efikasnog podsticanja implementaciji tog koncepta. U sektoru IKT se krenulo sa infrastrukturnim zahvatom kako bi na celoj teritoriji Srbije bio omogućen pristup informatičkim sistemima.

Prema Globalnom Inovacionom Indeksu, Srbija se u pogledu infrastrukture nalazi na 48. mestu na svetu, od ukupno 126 zemalja, te je u pogledu stanja infrastrukture Srbija bolje rangirana u odnosu na njen generalni plasman (na 55. mestu od ukupno 126 zemalja). Naime skoro 100% privrednih subjekata u Srbiji poseduje internet konekciju ali najveli broj sa brzinama nižim od 30 Mbps, pri čemu je cilj Digitalne agende za Evropu za svoj strateški cilj za 2025. godinu postavila omogućavanje pristupa internetu od najmanje 100 Mbps, i to za domaćinstva. Pristup internetu ove brzine u Srbiji je na kraju 2017. godine imalo samo 1,9% privrednih subjekata.[22]

Međutim, sama infrastruktura, iako potreban nije i dovoljan uslov za ambiciozan plan podizanja kapaciteta celokupne srpske privrede iako proizvodi i usluge sa visokim sadržajem znanja i nematerijalnih kreativnih proizvoda čine veći deo srpske privrede nego što je to tipično u Evropi. Izvoz u ovoj oblasti je rastao po stopi od 10% godišnje od 2009. godine, pri čemu je neto rast izvoza posebno visok od 2013. godine (godišnja stopa rasta od 2013. do 2017. je iznosila 32%). Ovo je tek pokazatelj porasta tražnje proizvoda i potražnje u jednoj, doduše ključnoj oblasti za razvoj IK industzrije, ali ne pokazuje stepen digitalizacije celokupone privrede.

U procesu digitalizacije i automatizacije ključnih industrijskih sektora izuzetno značajan je doprinos digitalnih platformi, kao novih posrednika između proizvođača proizvoda ili usluga i njihovih klijenata. Promena orijentacije preduzeća sa tradicionalnog modela poslovanja kroz upravljanje lancem vrednosti na upotrebu ovakvih platformi podrazumeva promenu fokusa poslovanja sa povećanja prodaje na omogućavanje što boljih interakcija između korisnika i na visok stepen integracije različitih procesa u svrhu maksimalne optimizicije poslovanja i efikasnog korišćenja resursa. Prema izveštaju

[22] 2017. *Преглед тржишта телекомуникација и поштанских услуга у Републици Србији у 2017. години*, РАТЕЛ

Foruma za stratešku politiku za digitalno preduzetništvo Evropske unije, procenjeno je da će B2B digitalne platforme zauzeti 30 do 40% vrednosti u privredi u budućnosti.

IT sektor sa svojom dodatom vrednošću učestvuje u BDP-u Srbije sa oko 2%. Međutim, inovacije i tehnološki razvoj pretpostavljaju i nove proizvodne tehnologije, inovaciju u transportu, energetici itd., dok digitalne platforme i aplikacije imaju ulogu da obezbede brzo i efikasno upravljanje informacijama (o procesu), odnosno samim procesima.

Dva ključna elementa digitalne ekonomije predstavljaju elektronska trgovina i elektronska plaćanja, te je stoga finansijska infrastruktura izuzetno važna za uspešnu digitalizaciju privrede, pogotovo za zemlje sa manjim brojem stanovnika i sa nižom kupovnom moći kakva je Srbija.

INOVACIJE I TEHNOLOŠKI RAZVOJ	
5. Opšti cilj:	**Omogućiti uslove za dubinsku digitalizaciju i tehnološki napredak industrije**
Trenutno stanje: Digitalizacija u MMSPje još uvek u rudimentarnoj fazi i svodi se na korišćenje osnovnih programa i na izradu internet prezenatcije. U 40% preduzeća ne postoji odgovorno lice za proces digitalizacije, a podaci sugerišu da investicije u digitalizaciju srpskih preduzeća nisu daleko od evropskog proseka ako je suditi po rezultatima ankete Evropske komisije, koja je utvrdila da gotovo polovina preduzeća iz građevinske i prehrambene industrije ulaže manje od 5% u integraciju digitalnih tehnologija. Sektor informacionih i komunikacionih tehnologija je u 2018. godini ostvario 1,135 milijardi evra izvoza, što je za 26% više od nivoa iz 2017. godine i predstavlja oko 6.76% izvoza Srbije u 2018.godini. Stepen integracija digitalnih alata i platformi za poslovanje i u platnom prometu je i dalje veoma nizak. Prema izveštaju EU o progresu Srbije za 2019. pravni okvir Srbije nije usklađen sa EU regulatornim okvirom iz 2009. Godine. Na polju elektronskih komunikacija, operativna i finansijska samostalnost regulatornog tela RATEL nije u potpunosti obezbeđena, i postoji prostor za unapređenje pristupa operatera telekomunikacionoj infrastrukturi. Mogućnosti elektronskog plaćanja su ograničene zbog Zakona o deviznom poslovanju (ZDP) i njegove restriktivnosti u domenu međunarodnih transakcija.	
Status Quo opcija – ne preduzimanje dodatnih mera za promenu postojećeg stanja:	U skorijem periodu Vlada namerava realizaciju nekoliko projekata, kao što je uspostavljanje Nacionalnog centra za veštačku inteligenciju, robotiku i edukacione tehnologije na Fakultetu tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu. Privredna komora Srbije je u saradnji sa GIZ-om uradila Program podrške digitalnoj transformaciji MMSP, kroz koji bi se pružila stručna podrška ovim preduzećima za implementaciju rešenja u tom domenu. Osim toga, u Srbiji se otvara nekoliko tehnoloških parkova koji će se fokusirati na razvoju IKT i pokretanju start-up preduzeća iz ove oblasti. To je dobar pokazatelj i sigurno je podsticajno za dalji razvoj IKT sektora, ali je potrebno motivisati domaće privredu da koristi digitalne alate (aplikacije i platforme)

	zbog čega je važno da se usvoji Strategija razvoja digitalnih veština. Nedovoljna je i saradnja sa naukom koja je nosilac inovacija i tehnološki savremenih rešenja u privredi i poljoprivredi. Skok sa trenutnog stepena razvoja industrije ka nekom tehnološki značajno naprednijem se može postići dubinskom digitalizacijom i korišćenjem veštačke inteligencije što su temeljni stubovi 4.industrijske revolucije i cirkularne ekonomije.	
5.1 Poseban cilj:	**Povećati inovativnost i tehnološki napredak privrede**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
Zakon o inovacionoj delatnosti	Urediti pravni okvir za podsticaj digitralizaciji I uvođenju modela cirkularne ekonomije u privredu	➢ Sugerisati da nadležna institucija za razvoj digitalnih veština usvoji odgovarajući dokument javne politike kojim bi se unapredila ova opblast. ➢ Izraditi zakone koji će podstaći digitalizaciju u privredi, posebno u MMSP ➢ Izraditi potrebna podzakonska akta koja potstiču inovativnost i savremena tehnološka rešenja.
	Unaprediti telekomunikacionu infrastrukturu neophodnu za korišćenje modernih telekomunikacionih rešenja	➢ Podstaći privredu na prelazak na savremenije širokopojasne mreže sa bržim protokom ➢ Unaprediti Zakon o deviznom poslovanju u cilju daljeg razvoja finansijskih tehnologija ➢ Uskladiti regulativu i standarde sa inicijativama EU na polju elektronskog platnog prometa ➢ Kreirati uslove za uključivanje Srbije u jedinstveno evropsko digitalno tržište
	Poboljšati saradnju privrede i nauke	➢ Institucionalizovati naučno-industrijsku saradnju kroz kroz uvođenje obaveze radnog iskustva u privredi ili

		kroz mehanizme podsticaja za naučno-istraživačke radnike ➢ Aktivno raditi na uključenje privrede u formulisanje tema naučnih i akademskih radova ➢ Uspostaviti sistem fiskalnih podsticaja za privredne subjekte koji ulažu u obrazovni I naučni sector
	Obezbediti ponudu modernih tehnoloških rešenja kroz podsticanje IKT sektora i Start-ap ekosistema	➢ Podsticati visoko tehnološke start-up preduzeća kroz programme podrške u tehnološkim parkovima Unaprediti rad Фонда за иновациону делатност и поједноставити procedure za prijavu kao nadzor nad trošenjem sredtava; ➢ Podržati održavanje promotivnih skupova za predstavljanje, sajmova, prezentacija, B2B susreta za promociju inovativnih tehnoloških rešenja i podsticati tražnju za visokosofisticarnim proizvodima. ➢ Omogućiti lakše dobijanje kredita za MMSP koja realizuju inovativne projekte kroz sistematsku edukaciju ovih MMSP u pripremi biznis planova i neophodne dokumentacije za kreditne aplikacije
5.2 Poseban cilj:	**Sistemsko unapređenje javnog sektora uvođenjem inovativnih tehničkih I tehnoloških rešenja**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
Ne kao integralno zakonsko rešenje	Obezbediti spremnost za uvođenje novih inovativnih rešenja u javnom sektoru	➢ Sprovesti obuku I treninge za zaposlene u državnom sektoru kako bi na strukturiran način predlagali

		rešenja i učestvovali u njihovoj primeni. Obuke periodično ponavljati
	Obezbediti maksimalnu funkcionalnost baza podataka u javnom sektoru	➢ Obezbediti standardizaciju i interoperabilnost informacionih sistema različitih državnih organa i tela ➢ Uspostaviti veze sa bazama podataka u lokalnim samoupravama i telima ➢ Uključiti agencije i javna preduzeća u sistem upravljanja podacima
	Unaprediti kapacitet javne uprave za upravljanje podacima	➢ Obezbediti i primeniti platforme za upravljanje i praćenje podataka bitnih za procenu efikasnosti primene propisa i funcionalnosti sistema koji,ma se upravlja
Ključni akteri/učesnici:	Ministarstvo trgovine, turizma I telekomunikacija Ministarstvo za zaštitu životne sredine, Ministarstvo za inovacije, Ministarstvo finansija, Ministarstvo privrede, PKS, Privredna udruženja, Ministarstvo obrazovanja, Ministarstvo prosvete nauke i tehnološkog razvoja i naučno-tehnološki parkovi	
Pokazatelji učinka/Ključni indikatori za praćenje – postojeći:	Ovde nema integralnij+h pokazatelja, posebno ne za inovacije u industriji koje se ne registruju sistematski. Jedini relkevantni podaci se odnose na izvoz IKT industrije ali ne i efekat na cirkularnu ekonomiju.	
Pokazatelji učinka/Ključni indikatori za praćenje - predloženi:	- Broj preduzeća koja su prošla obuku za korišćenje novih tehnologija - Broj preduzeća koja koriste širokopojasni internet - Broj preduzeća koja se priključuju i koriste mobilnu mrežu 5G - Broj preduzeća koja na neki način koriste veštačku inteligenciju	
Referentna strateška dokumenta na nacionalnom nivou:	Strategija razvoja informacionog društva u Republici Srbiji do 2020 I plan realizacije Strategije Strategiji naučnog i tehnološkog razvoja 2016.-2020	
Referentna dokumenta na međunarodnom nivou (Strategije, politike, direktive, studije, dobri primeri iz prakse)	Digital Agenda for Europe Dobri primeri iz prakse: https://www.e-zigurat.com/innovation-school/blog/companies-digital-transformation-strategies/ https://www.uni-lj.si/news/news/2019061014161749/	

	https://www.nldigitalgovernment.nl/wp-content/uploads/sites/11/2019/02/digital-inclusion-everyone-must-be-able-to-participate.pdf https://smartcitysweden.com/best-practice/
Napomene	**Širokopojasni pristup internetu** predstavlja pristup internetu velike brzine koji je uvek dostupan i brži od tradicionalnog *dial-up* pristupa. S obzirom da većina najsavremenijih IKT rešenja za privredne subjekte podrazumeva ovakav pristup internetu, obezbeđenje njegovog kvaliteta i rasprostranjenosti u Srbiji je pretpostavka konkurentnosti privrede. Povećanje širokopojasnog pristupa za 10% vodi rastu BDP-a po glavi stanovnika od 1% i rastu produktivnosti rada od 1,5% u narednih pet godina. Potrebno je da se usvoji document javne politike koji će podstaći razvoj digitalnih veština

DOBROVOLJNI INSTRUMENTI

EMAS (Eco Management and Audit Scheme)

EMAS (Eco Management and Audit Scheme) – šema eko-menadžmenta i provere predstavlja program EU kojim se omogućava organizacijama da verifikuju svoj sistem menadžmenta životne sredine u skladu sa odgovarajućom Uredbom EU.

EMAS sadrži u sebi sve zahteve ISO 14001 standarda (Sistem menadžmenta životnom sredinom – zahtevi sa uputstvom za korišćenje), kao i određene dodatne zahteve ("stroži" je od ISO 14001).

Sa aspekta cirkularne ekonomije, EMAS je izuzetno značajan jer je prepoznat kao najkredibilniji sistem menadžmenta životnom sredinom koji pomaže organizacijama da primene efektivan sistem menadžmenta životnom sredinom, da u kontinuitetu poboljšavaju svoje performanse životne sredine i o tome na transparentan način javno izveštavaju. EMAS se može direktno povezati sa Ciljem održivog razvoja br. 12 Odgovorna potrošnja i proizvodnja

Učešće organizacija u EMAS je dobrovoljno ali je za države članice EU uspostavljanje dobre institucionalne i zakonodavne postavke to obaveza u skladu sa odgovarajućim propisima EU.

EMAS je regulisan Uredbom (EZ) br. 1221/2009 (EMAS III Uredba) koja se primenjuje od januara, 2010. godine. Uredba je dopunjena sa Uredbom EU 2017/1505 (izmene u vezi sa novim izdanjem ISO 14001 standarda) i Uredbom EU 2018/2026 (izmene koje se odnose na ključne indikatore životne sredine i Izjavu o zaštiti životne sredine). U okviru EU formiran je i poseban web sajt posvećen EMAS programu: www.emas.eu.

Usvajanjem Uredbe za EMAS III, decembra 2009. godine, omogućena je registracija u EMAS registar i organizacija van EU koje zadovolje sve neophodne zahteve. Decembra 2011. godine, objavljene su i

prve zvanične smernice EU (kroz Odluku Evropske komisije 2011/832/EU) koje se odnose na pojašnjenja u vezi registracija u EMAS organizacija koje nisu članice EU (što je od posebnog značaja za organizacije u Republici Srbiji).

EMAS je u Republici Srbiji delimično definisan Zakonom o zaštiti životne sredine, koji je 2016.godine izmenjen, između ostalog, sa ciljem da se i realno u praksi podstaknu prve EMAS registracije organizacija iz Srbije.

Registracija organizacija iz Republike Srbije u EU EMAS registar je moguća (kroz posebne uslove za Global EMAS registraciju i registraciju organizacija iz trećih zemalja, a koji su dati u okviru EU EMAS propisa za treće zemlje[23]). U planu je usvajanje i objavljivanje Pravilnika za EMAS koji treba da dodatno olakša postupak registracije u EMAS za organizacije iz Republike Srbije.

Čistija proizvodnja

Koncept čistije proizvodnje, kao i odgovarajuća metodologija za uvođenje čistije proizvodnje opisani su detaljnije u Programu za uvođenje čistije proizvodnje u Republici Srbiji (nacrt koji je dostupan), a ovde je samo dat kratak izvod.

U nastojanju da se unapredi upravljanje zaštitom životne sredine, Program Ujedinjenih nacija za životnu sredinu (*UNEP*) je uveo program čistije proizvodnje. Čistija proizvodnja je definisana kao preventivna strategija zaštite životne sredine, koja se može primenjivati na procese, proizvode i usluge, kako bi se sprečilo stvaranje otpada i emisije, samim tim smanjili rizici po ljudsko zdravlje i životnu sredinu, i istovremeno unapredila efikasnost korišćenja resursa. Ključna razlika između čistije proizvodnje i predašnjih rešenja kontrole zagađenja je u tome što je čistija proizvodnja integrisana u sve faze proizvodnog procesa i podrazumeva analizu svih njegovih aspekata, uključujući i njegovo organizaciono uređenje, kako bi se identifikovali potencijali za smanjenje ili potpuno otklanjanje negativnih uticaja na životnu sredinu. Takav pristup podrazumeva efikasnu upotrebu sirovina uz istovremeno smanjenje zagađenja na mestu nastanka, što zahteva uvođenje odgovarajućih izmena u samom proizvodnom procesu, njegovoj organizaciji i strukturi, kao i proizvodima i uslugama.

Tehnike čistije proizvodnje kojima se ostvaruju unapređenja uključuju mere u domenu domaćinskog poslovanja, optimizacije procesa, zamene sirovina, uvođenja nove tehnologije i izmene postojećeg ili razvoja novog proizvoda. Pristup pri primeni ovih tehnika je da se uvek prvo teži primeni mera koje podrazumevaju sprečavanje nastajanja otpada i emisija.

EMAS, standardi za sisteme menadžmenta i Čistija proizvodnja	
6. Opšti cilj:	**Povećanje broja organizacija koje primenjuju dobrovoljne instrumente (EMAS, standardi za sisteme menadžmenta, čistija proizvodnja)**
Trenutno stanje: **EMAS**	

[23] Više informacija: https://ec.europa.eu/environment/emas/join_emas/emas_global_en.htm; www.emas.rs

Registracija organizacija iz Republike Srbije u EU EMAS registar je moguća, u skladu sa posebnim uslovima za Global EMAS registraciju, odnosno pravila registracije za organizacija ven EU (iz trećih zemalja), a koja su definisana odgovrajućim propisima EU iz oblasti EMAS.

Trenutno, još uvek nema organizacija iz Srbije koje su se registrovale u EU EMAS regstru.

Kroz IPA projekat "Primena zakona u oblastima kontrole industrijskog zagađenja, prevencije hemijskih udesa i uspostavljanje EMAS sistema" koji je realizovan u periodu 2013-2015. godine, izvršeno je niz aktivnosti na polju EMAS (uključujući obuke ključnih aktera, predlog izmene zakonskih propisa u vezi sa EMAS, izrada predloga odgovarajućih vodiča i sl.). Kroz isti projekat, odabrane su i tri kompanije iz različitih sektora, koje su pripremljene za ulazak u EMAS, ali za sada još uvek nisu podnele registraciju u EU EMAS registar.

Kroz Zakon o zaštiti životne sredine (Sl. glasnik RS br. 135/04, 36/09, 72/09, 43/11, 14/16, 76/18 i 95/18), uspostavljena je odgovarajuća zakonska osnova u Republici Srbiji za što uspešnije uključivanje organizacija iz Srbije da izvrše EMAS registraciju. U planu je da se na osnovu zakonske osnove date u Zakonu o zaštiti životne sredine objavi Pravilnik za EMAS koji treba da bliže definiše način elemente u pogledu odgovarajuće potvrde nadležnog Ministartsva koju bi organizacije mogle da iskoriste kao pomoć za ostvarivanje EMAS registracije u odgovarajućoj zemlji članici EU. Pravilnik treba da definiše i sadržinu, način vođenja i izgled evidencije u vezi sa EMAS.

Pravilnik još uvek nije objavljen (iako je predlog teksta Pravilnika izrađen još 2015. godine u okviru pomenutog IPA projekta i usaglašavan koncepcijski i sa nadležnim organima za EMAS u Austriji koja je preko Agencije za zaštitu životne sredine bila direktno uključena u EMAS aktivnosti u Republici Srbije).

Za aktivnosti u vezi EMAS u Republici Srbije zaduženo je Ministarstvo zaštite životne sredine (Grupa za standarde i čistiju proizvodnju, Sektor za upravljanje životnom sredinom). Predviđeno je da Ministarstvo bude nacionalni kontakt za podršku organizacijama iz Republike Srbije koje žele da se registruju u EU EMAS registar i da bude u kontaktu sa odgovarajućim nadležnim organima za EMAS iz EU zemlje u kojoj organizacija odabere da se registruje u EMAS registar.

Kroz jednu inicijativu iz privatnog sektora pokrenut je nacionalni portal za EMAS (www.emas.rs) na kojem se mogu naći neke osnovne informacije u vezi sa registracijom organizacija iz Republike Srbije.

Takođe, povremeno se objavljuju odgovarajuće informacije, brošure i sprovode sporadično obuke iz EMAS (kroz aktivnosti PKS, privatnog sektora i sl.).

Standardi za sisteme menadžmenta (i drugi standardi iz oblasti cirkularne ekonomije)

Uspostavljeni su odgovarajući međunarodni ISO standardi za sisteme menadžmenta (i prateći standardi) koji su usvojeni kao nacionalni standardi u okviru Instituta za standardizaciju Srbije a koji su važni i sa stanovišta cirkularne ekonomije. Neki od njih su na primer:

SRPS ISO 14001:2015 (Sistem menadžmenta životnom sredinom-Zahtevi sa uputstvom za korišćenje) i celokupna familija standarda ISO 14000
SRPS EN ISO 50001:2018 (Sistem menadžmenta energijom- Zahtevi sa uputstvom za korišćenje)
SRPS ISO 20121:2017 (Sistemi menadžmenta održivošću događaja – Zahtevi sa uputstvom za korišćenje
SRPS ISO 20400:2018 (Održiva nabavka – Uputstvo). Ne sadrži zahteve, nije za sertifikaciju

SRPS ISO 26000:2010 i dr. (Uputstvo o društvenoj odgovornosti). Ne sadrži zahteve, nije za sertifikaciju.
BS 8001 (Okvir za primenu principa cirkularne ekonomije u organizacijama – Uputstvo). U planu je njegovo prevođenje na srpski jezik (u okviru komisije za cirkularnu ekonomiju i upravljanje otpadom. Ne sadrži zahteve, nije za sertifikaciju.

Više informacija o navedenim i ostalim standardima može se naći ne web sajtu: www.iso.org i www.iss.rs

U toku 2019. godine oformljena je nova tehnička komisija za standarde u okviru ISO (Međunarodne organizacije za standardizaciju): TC 323 za standarde iz oblasti cirkularne ekonomije. Republika Srbija je uključena direktno u rad komisije TC 323 kao i u rad na ovim novim standardima preko nacionalne komisije u okviru Instituta za standardizaciju Srbije (KS Z183, Cirkularna ekonomija i upravljanje otpadom).

Čistija proizvodnja

Čistija proizvodnja se u Republici Srbiji sprovodi već godinama i beleži značajne rezultate.

U okviru Ministarstva radi Grupa za standarde i čistiju proizvodnju, koja planira, prati i učestvuje u implementaciji Strategije uvođenja čistije proizvodnje u Republici Srbiji. Neposredni rad na projektima čistije proizvodnje primarno se odvija kroz Centar za čistiju proizvodnju Republike Srbije koji posluje u sklopu Tehnološko-metalurškog fakulteta u Beogradu.

Ocenjeno je da u ovom trenutku ne postoji potreba za izradom posebnog dokumenta javne politike iz oblasti čistije proizvodnje jer je već izrađen poseban program koji se bavi ovom oblašću, a koji čeka na objavljivanje (Program za uvođenje čistije proizvodnje u Republici Srbiji). Iz tog razloga, status Quo je sa aspekta Programa za cirkularnu ekonomiju prihvatljiva opcija u ovom trenutku.

Veza sa Ciljevima održivog razvoja:

EMAS, standardi za sisteme menadžmenta i čistija proizvodnja mogu se direktno povezati sa Ciljem održivog razvoja br. 12 Odgovorna potrošnja i proizvodnja.

Status Quo opcija – ne preduzimanje dodatnih mera za promenu postojećeg stanja:	EMAS EMAS predstavlja važan element cirkularne ekonomije, koji se pominje i u Akcionom planu za cirkularnu ekonomiju u okviru EU. EMAS je jedan od dobrovoljnih, „zelenih“ alata za životnu sredinu koji kao takav ne predstavlja obaveznost za organizacije. Kako je u pitanju veoma zahtevan sistem, potrebna je odgovarajuća pomoć organizacijama da se što lakše odvaže na EMAS registraciju, kao i da ispune odgovarajuće zahteve koji su dati za prostupak registracije organizacija iz trećih zemalja (posebno u pogledu odgovarajuće saradnje nadležnih organa iz Republike Srbije sa nadležnim organima za EMAS iz zemlje članice EU u kojoj se organizacija iz Srbije prijavljuje za registraciju u EMAS).

	U nekim od dokumenata javnih politika (kao što je npr. nacrt Programa za čistiju proizvodnju) pominje se EMAS ali se ne definišu i ne razrađuju konkretnije mere i rokovi koji bi se pratili a u vezi sa unapređenjem situacije sa EMAS registracijama za organizacije iz Republike Srbije. Kako se EMAS kao važan element politika i propisa EU pominje u propisima iz oblasti Eko označavanja, zelenih javnih nabavki, upravljanja otpadom, usled transponovanja propisa se EMAS sve više pojavljuje i u propisima Republike Srbije i samim tim se može očekivati da postepeno raste interes organizacija za EMAS. Međutim, kako još uvek ne postoji iskustvo sa prvim registracijama organizacija iz Srbije a Pravilnik o EMAS nije već godinama usvojen, rizik je da ukoliko se pitanju EMAS ne pristupi planski kroz dokument nove javne politike, da će ponovo proći nekoliko godina na čekanju da se ozbiljnije pokrenu prve EMAS registracije. Integracijm mera za unapređenje EMAS sistema u okviru Programa za cirkularnu ekonomiju mogao bi da se realno urade konkretniji pomaci na polju EMAS sistema za organizacije iz Republike Srbije. Status Quo nije opcija za oblast EMAS. <u>Standardi za sisteme menadžmenta (i standardi za cirkularnu ekonomiju)</u> Ocenjeno je da u ovom trenutku ne postoji potreba za izradom posebnog dokumenta javne politike iz ovih oblasti. Plan na izradi i donošenju standarda se vrši preko Insituta za standardizaciju Srbije. Član Instituta za standardizaciju Srbije je uključen u posebnu radnu grupu za cirkularnu ekonomiju u okviru Ministratsva za zaštitu životne sredine a odgovarajući predstavnici Ministarstva za zaštitu životne sredine su uključeni kao članovi odgovarajućih komisija (za životnu sredinu, cirkularnu ekonomiju i upravljanje otpadom u okviru Instituta za standardizaciju Srbije). Iz tog razloga, status Quo je sa aspekta Programa za cirkularnu ekonomiju prihvatljiva opcija u ovom trenutku. <u>Čistija proizvodnja</u> Ocenjeno je da u ovom trenutku ne postoji potreba za izradom posebnog dokumenta javne politike iz oblasti čistije proizvodnje jer je već izrađen poseban program koji se bavi ovom oblašću, a koji čeka na objavljivanje (Program za uvođenje čistije proizvodnje u Republici Srbiji). Iz tog razloga, status Quo je sa aspekta Programa za cirkularnu ekonomiju prihvatljiva opcija u ovom trenutku.	
6.1 Poseban cilj:	**Zakonodavni okvir koji će olakšati registraciju organizacija iz Srbije u EU EMAS registar**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***

Delimično: Zakon o zaštiti životne sredine još od 2016. godine daje osnovu za EMAS Pravilnik. Postoji i nacrt EMAS pravilnika.	Završno usaglašavanje i objavljivanje EMAS Pravilnika.	➢ Sprovesti završne konsultacije sa zakonodavstvom i usvojiti EMAS Pravilnik. Ukolko je potrebno izvršiti revidiranje teksta jer je u međuvremenu došlo do izmene propisa (npr. usvojen je Zakon o inspekcijskom nadzoru koji takođe može biti relevantan za EMAS postupak). Definisati konkretan rok i odgovornosti.
6.2 Poseban cilj:	**Podsticajii za EMAS registrovane organizacije (i one koje žele da ostvare registruju u EU EMAS registar)**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
Delimično – kroz Nacionalni program za prevenciju stvaranja otpada (nije još objavljen): Uspostavljanje programa podsticja za kompenzaciju troškova sertifikacije i registracije ISO 14001 i EMAS	Umanjene taksi i naknada iz oblasti životne sredine za organizacije koje se opredele za EMAS i obezbeđivanje odgovarajućih finansijskih podsticaja za uvođenje EMAS.	➢ Revidirati neophodnost i visinu administrativnih taksi za EMAS. Preporuka je da se taksa za EMAS ili ukine ili da bude simbolična (U celokupnom postupku Ministrarstvo ionako ne može da vrši registrovanje organizacija za EMAS već je predviđeno da izdaje odgovarajuću potvrdu). ➢ Preispitati mogućnost odgovarajućim podsticaja i/ili rasterećenja od nekih od naknada ili obaveza u vezi životne sredine za organizacije koje imaju EMAS (to je i preporuka u okviru EU i postoje odgovarajući primeri u praksi u drugim zemljama) ➢ Obezbediti program za bespovratna sredstva za uvođenje EMAS
6.3 Poseban cilj:	**Promocija EMAS, podizanje svesti u vezi sa EMAS**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
Delimično – kroz Nacionalni program za prevenciju stvaranja	Predstavljanje EMAS Pravilnika, objavljivanje EMAS vodiča za	➢ Objavljivanje EMAS vodiča za privredu na web sajtu Ministarstva životne sredine

otpada (nacrt): Organizacija informativnih seminara u oblasti ISO 14001 i EMAS	privredu, objavljivanje podataka na web sajtu Ministratsva	➢ Javno prezentovanje EMAS pravilnika (nakon objave Pravilnika) ➢ Uspostavljanje i vođenje evidencije u vezi sa EMAS (kreiranje posebnog mesta/stranice na web sajtu Ministarstva z zaštitu životne sredine za ključne informacije u vezi sa EMAS).
Ključni akteri/učesnici:	Primarno: Ministarstvo za zaštitu životne sredine, privreda Ostali ključni: Agencija za zaštitu životne sredine, PKS, nadležni organi za EMAS u EU, sertifikacione kuće i konsultantske organizacije, Ministarstvo finansija	
Pokazatelji učinka/Ključni indikatori za praćenje – postojeći:	EMAS Broj EMAS registovanih organizacija iz Srbije Bazna vrednost: 0 (nula)	
Pokazatelji učinka/Ključni indikatori za praćenje - predloženi:	EMAS - Ukupan broj EMAS registovanih organizacija iz Srbije u EU EMAS registru – važeće registracije - Ukupan broj EMAS registrovanih lokacija (EMAS registovanih organizacija iz Srbije) - važeće registracije -	
Referentna dokumenta na nacionalnom nivou (Strategije, politike i sl):	- Program za uvođenje čistije proizvodnje u Republiku Srbiju (očekuje se objavljivanje) - Nacionalni program za prevenciju stvaranja otpada u Republici Srbiji (2020.-2025.) - Sve informacije u vezi standarda, uključujući i planove za donošenje standarda, dostupni su preko Instituta za standardizaciju Republike Srbije (www.iss.rs) - Nacionalna strategija održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara, Sl. glasnik RS", br. 33/2012 Napomena: navedena su samo strateška dokumenta koja se najneposrednije odnose na navedene oblasti.	
Referentna dokumenta na međunarodnom nivou (Strategije, politike, direktive, studije, dobri primeri iz praksei sl):	- EMAS ključni propisi: Uredba EZ br. 1221/2009, 2017/1505, 2018/2026 - EMAS Global, Odluka Evropske komisije: Odluka 2011/832/EU - Akcioni plan za cirkularnu ekonomiju Napomena: Broj EMAS registracija u EU (april 2019) je: 3.728 (broj organizacija), 12.409 (broj lokacija)	

	Broj ISO 14001 sertifikata (ISO Survey, 2018. – okvirni podaci): 307.059 organizacija. Primeri dobre prakse: - Postoje mnogobrojni primeri za EMAS, uključujući i posvećenost organa državne uprave kroz registraciju svog sistema, uključivanje EMAS u zelene javne nabavke, rasterećenja organizacija u smislu umanjenja odgovarajućih naknada i obaveza i sl. - Na EMAS web sajtu (www.emas.eu) nalaze se sve potrebne informacije u vezi EMAS, uključujući i primere dobre prakse sektorske smernice i sl. - U Hrvatskoj je uspostavljen EMAS portal (http://emas.azo.hr/)
Napomene	U Republici Srbiji je uspostavljen Centar za čistiju proizvodnju na čijem web sajtu se može naći dosta relevantnih informacija u vezi čistije proizvodnje (www.cpc-serbia.org). Na web sajtu EMAS Portala za Srbiju (www.emas.rs) mogu se naći neke od ključnih informacija u vezi EMAS aktivnosti u Republici Srbiji (uključujući i infromacije u vezi sa projektom EMAS/IPPC/SEVESO (Europe Aid/131555/C/SER/RS). U novembru 2019. PKS je objavila brošuru: "5 alata za održivo poslovanje-Zelenim poslovanjem do veće konkurentnosti na tržištu", u kojoj su kao pet alata opisani: eko označavanje, familija standarda iz familije ISO 14000, EMAS, zelene (javne) nabavke i čistija proizvodnja. Brošura se može preuzeti sa linka: https://api.pks.rs/storage/assets/Brosura%20Zelene%20inicijative.pdf

Eko-znak, Eko-dizajn i oznake energetske efikasnosti (Cirkularni dizajn)

Eko znak

Eko znak Republike Srbije i EU Eko znak pripadaju Programu označavanja tipa I u vezi sa životnom sredinom što (u skladu sa standardom ISO 14024[24] i ISO 14050[25]) znači da je takav eko znak dobrovoljan, na višestrukim kriterijuma zasnovan program treće strane, u okviru koga se dodeljuje licenca (dozvola) kojom se autorizuje upotreba oznaka na proizvodu u vezi sa životnom sredinom, čime se potvrđuje ukupna pogodnost proizvoda za životnu sredinu u okviru određene kategorije proizvoda/usluga, a koji je zasnovan na razmatranju životnog ciklusa.

Eko znakom se podstiče primena cirkularne ekonomije jer je u fokusu eko znaka smanjenje negativnih uticaja na životnu sredinu, produžavanje veka trajanja proizvoda kroz odgovarajući eko-dizajn

[24] ISO 14024 Oznake i deklaracije u vezi sa životnom sredinom – Označavanje tipa I u vezi sa životnom sredinom – Principi i procedure.
[25] ISO 14050 Menadžment životnom sredinom —Rečnik

proizvoda, jednostavna popravka i servis, vodeći računa i o smanjivanju ili eliminisanju određenih opasnih materija koje ulaze u sastav proizvoda.

EU Eko znak

Eko znak Evropske Unije[26] je regulisan Uredbom o EU Eko-znaku: Uredba EZ Br. 66/2010 Evropskog parlamenta i Saveta, od 30.01.2010. godine.

Uredba je 2013. i 2017. godine revidirana kroz dodatne dve Uredbe EU:

- Uredba EU br. 782/2013 o izmeni Priloga III Uredbe EZ 66/2010 Evropskog Parlamenta i Saveta, od 14.08.2013
- Uredba EU br. 2017/1941 o izmeni Priloga II Uredbe EZ 66/2010 Evropskog Parlamenta i Saveta, od 24.10.2017.

Za EU Eko znak posebno su važne i odgovarajuće Odluke Komisije koje definišu kriterijume za eko znak za pojedinačne grupe proizvoda (više informacija u vezi sa kriterijumima za pojedinačne grupe proizvoda može se pronaći na linku:

https://ec.europa.eu/environment/ecolabel/products-groups-and-criteria.html).

Dodeljivanje EU eko znaka[27] za proizvode koji su proizvedeni u Republici Srbiji nije moguće u okviru Republike Srbije (biće moguće u trenutku kada Republika Srbija postane članica EU ili bude u okviru EEA zone) ali je moguće u odgovarajućoj zemlji članici EU (odnosno u okviru EEA zone) gde se proizvod plasira na tržište (pod uslovom da proizvod ujedno ispunjava i sve odgovarajuće zahteve za konkretnu grupu proizvoda za EU Eko znak).

Slika EU Eko znak

Nacionalni Eko-znak Republike Srbije („Prijatelj životne sredine“)

U Republici Srbiji je uspostavljen odgovarajući nacionalni Eko znak. Pojam Ekološkog znaka u Republici Srbiji uvodi se 2004. godine, Zakonom o zaštiti životne sredine, „Službeni glasnik RS“ br. 135/2004 od 21. decembra 2004; odnosno njegovim izmenama i dopunama objavljenim u „Službenom glasniku RS“ br 36/09 od 15 maja 2009. godine.

Detalji u vezi postupka i uslova dodeljivanja eko znaka definisani su Zakonom o zaštiti životne sredine i posebnim Pravilnikom o bližim uslovima, kriterijumima i postupku za dobijanje prava na korišćenje ekološkog znaka, elementima, izgledu i načinu upotrebe ekološkog znaka za proizvode i usluge, Sl.

[26] https://ec.europa.eu/environment/ecolabel/
[27] U skladu sa Uredbom o EU Eko-znaku EZ Br. 66/2010 Evropskog parlamenta i Saveta, 30.01.2010

glasnik RS“, broj 49/2016). Pravilnik sadrži i konkretne kriterijume za eko znak za 26 različitih grupa proizvoda. Kriterijumi su izrađeni po ugledu na odgovarajuće kriterijume za EU Eko znak koji su važili u trenutku izrade Pravilnika[28]. Eko znak Republike Srbije dodeljen je za određeni broj proizvoda koji su proizvedeni u Republici Srbiji.

Strateški pravac razvoja nacionalnog Eko znaka Republike Srbije sagledava se kroz odluku da grupe proizvoda i usluga za koje se može dodeliti Nacionalni eko znak, kao i kriterijumi po pojedinačnim grupama, budu istovetni kao grupe proizvoda i kriterijumi za dodelu Evropskog Eko znaka – „Cveta“ EU.

Slika Nacionalni Eko znak Republike Srbije

Osnovne informacije u vezi dodeljivanja Eko znaka Republike Srbije dostupne su preko Internet stranice Ministarstva za zaštitu životne sredine: https://www.ekologija.gov.rs/usluge/zivotna-sredina/dodela-eko-znaka-proizvodima-i-uslugama/?lang=lat

Eko-dizajn i Oznake energetske efikasnosti

Zakon o efikasnom korišćenju energije, Sl. glasnik RS", br. 25/2013 pruža osnovu i za eko-dizajn i za oznake energetske efikasnosti.

Detalji u vezi sa oznakama za energetsku efikasnost dati su kroz Uredbu o vrstama proizvoda koji utiču na potrošnju energije za koje je neophodno označavanje potrošnje energije i drugih resursa, Sl. glasnik RS", br. 92/2013 i 80/2016. Kroz Uredbu je definisano sledeće:

- za koje je vrste proizvoda koji direktno ili indirektno utiču na potrošnju energije neophodno, da se pre stavljanja na tržište izvrši označavanje potrošnje energije i drugih bitnih resursa tokom njihove upotrebe, odnosno označavanje energetske efikasnosti, i

- dinamika obaveznog uvođenja oznaka energetske efikasnosti za različite vrste proizvoda.

Eko-dizajn je namenjen za primenu u pogledu eko-dizajna prozvoda koji utiču na potrošnju energije. Odgovarajući podzakonski propisi još uvek nisu objavljeni.

Eko-znak, Eko-dizajn i oznake energetske efikasnosti (Cirkularni dizajn)

[28] Plan je da se kriterijumi za eko znak Republike Srbije vremenom postepeno usklađuju sa izmenama koje se vrše i okviru EU eko znaka, sve do ulaska Republike Srbije u EU.

7. Opšti cilj:	**Povećanje broja proizvoda/usluga iz Republike Srbije sa EKO znakom i efektivna primena propisa u oblasti eko-dizajna i označavanja proizvoda u vezi sa energetskom efikasnošću**
Trenutno stanje:	**<u>Eko znak</u>** U Republici Srbiji je ustanovljen nacionalni eko-znak „Prijatelj životne sredine“, kao dobrovoljni instrument. Osnova za nacionalni eko znak data je kroz Zakon o zaštiti životne sredine, a detalji su definisani kroz “Pravilnik o bližim uslovima, kriterijumima i postupku za dobijanje prava na korišćenje ekološkog znaka, elementima, izgledu i načinu upotrebe ekološkog znaka za proizvode i usluge” (Sl. glasnik RS, br. 49/2016). Pravilnik sadrži kriterijume za 26 grupa proizvoda u okviru kojeg se nalaze i odgovarajuće usluge (usluge turističkog smeštaja i turističkih kampova). Za utvrđivanje visine troškova dodele prava na korišćenje Eko znaka, kao i za alokaciju troškova usvojen je “Pravilnik o visini troškova dodela prava na korišćenje ekološkog znaka” (Sl. glasnik RS, br. 81/2010). Dodelu prava na korišćenje Eko znaka Republike Srbije dobilo je do sada ukupno 4 organizacije (za odgovarajuće proizvode). U ovom trenutku su aktivne samo dve organizacije kojima je dodeljen nacionalni eko-znak za jedan deo proizvoda (5 licenci za 5 linija proizvoda; ukupno 375 različitih proizvoda). U pitanju su organizacije Wienerberger d.o.o. Kanjiža (presovani crepovi) i Tarkett d.o.o. i Bačka Palanka (parketne daske). Kriterijumi za eko znak su izrađeni po ugledu na kriterijume za Eko znak EU (EU cvet). Od trenutka izrade nacionalnog provailnika o eko-zanku došlo je do promene skoro svih kriterijuma u EU tako da postojeći kriterijumi za nacionalni eko znak ne prate više važeće verzije EU kriterijuma. Za aktivnosti u vezi Eko-znaka u Republici Srbije zaduženo je Ministarstvo zaštite životne sredine (Grupa za standarde i čistiju proizvodnju, Sektor za upravljanje životnom sredinom). Osnovne informacije u vezi dodeljivanja Eko znaka Republike Srbije dostupne su preko Internet stranice Ministarstva za zaštitu životne sredine: https://www.ekologija.gov.rs/usluge/zivotna-sredina/dodela-eko-znaka-proizvodima-i-uslugama/?lang=lat U Republici Srbiji su u primeni i drugi eko-znakovi, kao što su na primer sistemi Plava-zastavica (za plaže), Zeleni ključ (dodeljen za tri hotela u Republici Srbiji) itd. Nema još uvek posebne analize na tu temu (predložena je kroz Nacionalni program za prevenciju stvaranja otpada (nije još zvanično objavljen). **<u>Eko-dizajn proizvoda koji utiču na potrošnju energije</u>** U pitanju su zakonski obavezni zahtevi za odgovarajuće grupe proizvoda.

	Osnova za Eko-dizajn data je kroz Zakon o efikasnom korišćenju energije (Sl. glasnik RS", br. 25/2013), kojim je definisano da će eko-dizajn biti bliže uređen Pravilnikom. Međutim, do sada nije bilo moguće doneti zakonom predviđena podzakonska akta zbog toga što je u članu 42. Zakona nepotpuno naveden pravni osnov za njihovo donošenje. Prema navedenom članu, podzakonske akte iz oblasti eko-dizajna proizvoda donosi ministar nadležan za poslove energetike. Međutim, da bi odgovarajuća regulativa EU iz ove oblasti, pre svega Direktiva 2009/125/EZ o eko-dizajnu mogla da se prenese u domaći pravni sistem, neophodno je doneti najpre Uredbu Vlade, a potom, za posebne vrste proizvoda, i podzakonske akte ministra nadležnog za poslove energetike. To je jedan od razloga zašto je u prvom kvartalu 2019. godine objavljen predlog za izmene Zakona o efikasnm korišćenju energije čije usvajanje se čeka a nakon toga i donošenje planiranih podzakonskih akata za eko-dizajn. Prenošenje u pravni sistem Republike Srbije propisa iz oblasti eko-dizajna proizvoda koji utiču na potrošnju energije predviđeno je Nacionalnim programom za usvajanje pravnih tekovina Evropske unije a bitno je i zbog zaštite našeg tržišta od energetski neefikasnih proizvoda. Nadležno ministartsvo koje je primarno zaduženo za uspostavljanje eko-dizajna je Ministartsvo rudarstva i energetike. **<u>Oznake energetske efikasnosti</u>** U pitanju su zakonski obavezni zahtevi za odgovarajuće grupe proizvoda. Osnova za oznake energetske efikasnosti data je kroz Zakon o efikasnom korišćenju energije (Sl. glasnik RS, br. 25/2013). Uredba o vrstama proizvoda koji utiču na potrošnju energije za koje je neophodno označavanje potrošnje energije i drugih resursa (Sl. glasnik RS, br. 92/2013 i 80/2016.) bliže određuje za koje vrste proizvoda je obavezno označavanje. Posebnim pravilnicima za svaku od predviđenih vrsta proizvoda su definisani bliži zahtevi za konkretne proizvode. Nadležno ministartsvo koje je primarno zaduženo za uspostavljanje eko-dizajna je Ministartsvo rudarstva i energetike. <u>Veza sa Ciljevima održivog razvoja:</u> Eko-dizajn, označavanje u vezi energetske efikasnosti mogu se direktno povezati sa Ciljem održivog razvoja br. 12 Odgovorna potrošnja i proizvodnja.
Status Quo opcija – ne preduzimanje dodatnih mera za promenu postojećeg stanja:	<u>Eko znak</u> Eko znak predstavlja važan element cirkularne ekonomije, jer uključuje sagledavanje celokupnog životnog ciklusa proizvoda (kroz sve faze životnog ciklusa) i pomaže potrošačima i (u pstupku javnih navbavki) naručiocima da na relativno jednostavan način i na osnovu kredibilnih

	kriterijuma naprave pametan izbor pri odabiru proizvoda koji su sa boljim performansama po životnu sredinu od drugih sličnih proizvoda. Eko znak se nalazi jasno istaknut na proizvodu i na taj način omogućava jednostavno prepoznavanja proizvoda sa eko-znakom. Eko znak je jedan od dobrovoljnih, „zelenih“ alata za životnu sredinu koji kao takav ne predstavlja obaveznost za organizacije. Eko znak nije posebno definisan drugim javnim politikama a postoje aktivnosti koje bi bilo dobro da se detaljnije isplaniraju i proprate kako bi se broj proizvoda sa eko-znakom u Republici Srbiji povećao. Kako je eko-znak u direktnoj vezi sa cirkularnom ekonomijom, ali nije zakonska obaveza već dobrovoljni sistem koji kao takav treba učiniti dodatno privlačnim za organizacije da bi se one uopšte odlučile za eko-znak, integracijom mera iz oblasti eko-znakau okviru Programa za cirkularnu ekonomiju mogli bi da se realno postignu konkretniji pomaci na polju povećanja broja proizvoda sa nacionalnim eko-znakom u Srbiji. Dobro prihvatanje eko-znaka i podizanje nivoa svesti u vezi sa eko-znakom je od suštinske važnosti i za potrošače i za zelene javne nabavke i trebalo bi izbeći rizike da se usled nedovoljnog planiranja konkretnih akcija postojeći kriterijumi za eko-znak dodatno udalje od standarda EU, da organizacije zbog nedovoljne tražnje za ovakvim proizvodima i nedovoljnog propmovisanja eko-znaka na kraju odustaju od registrovanja proizvoda u sistem eko-znaka, ili još gore – da one organizacije koje su ostvarile registracije za svoje proizvode odustanu od daljeg održavanja registracija. Status Quo zato nije opcija za oblast Eko znaka. <u>Eko-dizajn i Oznake za energetsku efikasnost</u> Ocenjeno je da u ovom trenutku ne postoji potreba za izradom posebnog dokumenta javne politike iz ovih oblasti jer jasna trasa puta već postoji. U pitanju su obavezujući zahtevi za određene vrste proizvoda. Oznake za energetsku efikasnost su već u punoj primeni dok su za eko-dizajn već isplanirane dalje aktivnosti kroz planirane izmene Zakona o efikasnom korišćenju energije i kroz odgovarajući IPA projekat na temu jačanja kapaciteta iz oblasti energetskog označavanja i eko-dizajna. Iz tih razloga, status Quo je sa aspekta Programa za cirkularnu ekonomiju prihvatljiva opcija u ovom trenutku.	
7.1 Poseban cilj:	**Unapređenje zakonodavnog okvira u oblasti EKO – znaka (dalje približavanje kriterijumima EU)**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	**Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju**	**Aktivnosti koje treba sprovesti**
Delimično (prema informacijama iz	- Revidiranje Pravilnika o eko znaku sa izmenama koje su	➢ Sprovesti revidiranje Pravilnika u odnosu na

Ministarstva, jedan deo aktivnosti je u toku - za revidiranje postojećih kriterijuma).	se desile u vezi EU propisa iz oblasti Eko-znaka	važeće EU propise kojima se definiše eko-znak, posebno vodeći računa o pojedinačnim odlukama kojima su definisani tehnički kriterijumi za eko znak (za pojedinačne grupe proizvoda/usluga). Predvideti odgovarajuće tranzicione periode zbog porizvoda koji već imaju eko-znak. ➢ Pravilnik dopuniti sa kriterijumima za eko-znak za proizvode/usluge koje još uvek nisu definisane u okviru nacionalnog Pravilnika za eko znak a jesu izrađene na nivou EU. Predlog: 2020.godina. ➢ Stalno praćenje evropskih kriterijuma i ubrzana izmena Nacionalne regulative za dodelu prava na korišćenje Eko znaka.
7.2 Poseban cilj:	**Podsticaji za uvođenje EKO znaka**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
NE	Umanjene taksi i naknada iz oblasti životne sredine za organizacije koje se opredele za Eko-znak i obezbeđivanje odgovarajućih finansijskih podsticaja za uvođenje Eko-znaka.	➢ Revidirati visinu administrativnih taksi za Eko-znak. Umanjiti taksu ukolko je realno moguće ➢ Preispitati mogućnost odgovarajućih podsticaja i/ili rasterećenja od nekih od naknada ili obaveza u vezi životne sredine za organizacije koje imaju proizvode sa eko-znakom (opcija može da bude umanjenje nekih od poreza u vezi sa konkretnim proizvodima)

		➢ Obezbediti program za bespovratna sredstva za uvođenje Eko-znaka
7.3 Poseban cilj:	**Promocija Eko-znaka, podizanje svesti u vezi sa Eko-znakom**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
Delimično – kroz Nacionalni program za prevenciju stvaranja otpada (nacrt): Organizacija informativnih kampanja da bi se podigla svest u vezi sa eko-znakom (2024)	Organizacija različitih promotivnih aktivnosti i revidiranje web sajta Ministarstva u vezi sa eko znakom.	➢ Uspostavljanje javnog registra o proizvodima sa dodeljenim eko-znakom (na način da može lako da se pronađe na web sajtu Ministarstva). Kreiranje banera koji vodi na poseban eko-znak na web stranici Ministarstva ➢ Posebnu web stranicu u eko znaku dopuniti sa dodatnim korisnim informacijama u vezi sae ko znakom ➢ Organizacija seminara na temu eko-znaka
Ključni akteri/učesnici:	<u>Eko znak</u> Primarno: Ministarstvo za zaštitu životne sredine, privreda Ostali ključni: Udruženja potrošača, PKS, Ministarstvo finansija	
Pokazatelji učinka/Ključni indikatori za praćenje – postojeći:	<u>Eko znak</u> Broj organizacija (sa proizvodima/uslugama sa Eko znakom), Broj pojedinačnih proizvoda/usluga sa eko znakom Broj linija proizvoda sa eko znakom (dodeljenih sertifikata) Bazna vrednost: U ovom trenutku su aktivne samo dve organizacije kojima je dodeljen nacionalni eko-znak za jedan deo proizvoda (5 licenci za 5 linija proizvoda; ukupno 375 različitih proizvoda).	
Pokazatelji učinka/Ključni indikatori za praćenje - predloženi:	- Postojeći ključni pokazatelji su za sada dovoljni (za Eko-znak).	

Referentna dokumenta na nacionalnom nivou (Strategije, politike i sl):	- Program za uvođenje čistije proizvodnje u Republiku Srbiju (očekuje se objavljivanje). - Nacionalni program za prevenciju stvaranja otpada u Republici Srbiji (2020.-2025.), nije još objavljen Napomena: navedena su samo strateška dokumenta koja se najneposrednije odnose na navedene oblasti.
Referentna dokumenta na međunarodnom nivou (Strategije, politike, direktive, studije, dobri primeri iz praksei sl):	- EU Uredba o eko znaku EU 66/2010 (sa izmenama i dopunama 782/2013 i 2017/1941 - Odgovarajuće Odluke EU kojima se bliže definišu kriterijumi za dodelu eko-znaka za razne grupe proizvoda - Akcioni plan za cirkularnu ekonomiju Link ka informacijama u vezi sa pojedinačnim grupama proizvoda za koje je predviđeno dodeljivae eko-znaka može se pronaći na linku: https://ec.europa.eu/environment/ecolabel/eu-ecolabel-for-businesses.html Katalog proizvoda sa dodeljenim Eko znakom EU dostupan je preko linka: http://ec.europa.eu/ecat/ Napomena: Zaključno sa septembrom 2019. godine, dodeljeno je ukupno 77.358 EU-eko znakova za proizvode/usluge što je skoro za duplo više nego 2016. godine. Primeri dobre prakse: - Primeri dobre prakse u vezi sa primenom EU Eko znak dostupni su preko linka: https://ec.europa.eu/environment/ecolabel/success.html
Napomene	U novembru 2019. PKS je objavila brošuru: “5 alata za održivo poslovanje-Zelenim poslovanjem do veće konkurentnosti na tržištu”, u kojoj su kao pet alata opisani: eko označavanje, familija standarda iz familije ISO 14000, EMAS, zelene (javne) nabavke i čistija proizvodnja. Brošura se može preuzeti sa linka: https://api.pks.rs/storage/assets/Brosura%20Zelene%20inicijative.pdf Osnovne informacije u vezi dodeljivanja Eko znaka Republike Srbije dostupne su preko Internet stranice Ministarstva za zaštitu životne sredine: https://www.ekologija.gov.rs/usluge/zivotna-sredina/dodela-eko-znaka-proizvodima-i-uslugama/?lang=lat

PREPORUKE ZA CIRKULARNU EKONOMIJU (OPŠTE PREPORUKE)

CIRKULARNA EKONOMIJA – OPŠTE PREPORUKE	
8. Opšti cilj:	**Izgradnja podsticajnog okruženja za uspostavljanje modela cirkularne ekonomije**
Trenutno stanje:	Cirkularna ekonomija je relativno nov koncept organizacije privrede, iako po svom konceptu bi se moglo reći da se radi o neo-seminalnom modelu kakav je postojao još na početku ljudskog društva u kome se koristio svaki ostatak od proizvodnje ili upotrebe uz poštovanje prirodnog okruženja. Čini se da smo se vratili na početak i cirkularna ekonomija je koncept koji predviđa maksimalnu optimizaciju privrednih procesa u kojima se koriti otpad i proizvodi od otpada, obnovljivi izvori energije, vrhunska efikasnost u radu i uopšte, minilan utrošak resursa za maksimalan efekat privredne aktivnosti. Iao sve ovo zvuči vrlo racionalno, nisu sve zainteresovane strane u potpunosti upoznate sa prednostima ovog poslovnog modela koji se bazira na najnovijim tehnologijama 4. Industrijske revolucije i dubinske digitalizacije. Jedna od najčešćig grešaka u razumevanju cirkularne ekonomije je shvatanje čitavog koncepta uglavnom kroz prizmu upravljanja otpadom. Međutim, cirkularna ekonomija je znatno više od toga. Potrebno je stvoriti uslove u kojima će privreda moći da funkcioniše ali tako da ne ugrožava zdravlje ljudi i životnu sredinu- U Republici Srbiji su u jednom delu javne uprave formirani posebni organizacioni delovi koji su angažovani na cirkularnoj ekonomiji. Tako je u Ministratsvu zaštite životne sredine u toku 2018. godine došlo do formiranja Grupe za kružnu i zelenu ekonomiju, u Privrednoj komori je formiran centar za cirkularnu ekonomiju. Privredna komora Srbije je pokrenula i odgovarajuće edukacije na ovu temu, kroz Akademiju za cirkularnu ekonomiju čiji prvi ciklus je realizovan krajem 2018. godine a trenutno je u toku i drugi ciklus Akademije za cirkularnu ekomonomiju. Polaznici Akademije su uglavnom predstavnici privrede. Međunarodne organizacije kao što su npr GIZ, UNDP su prepoznale značaj koncepta cirkularne ekonomije i započele sa realizacijom prvi projekata na tu temu. Takođe, tokom 2019. godine je održan Mikser festival sa vodećom temom „Cirkuliši“ i bio je posvećen u velikoj meri cirkularnoj ekonomiji, kroz seriju različitih događaja

	koji su uključivali kako stručna predavanja, tako i radionice za decu i sl. Kroz SWOT analizu tokm izrade izveštaja za ex-ante analizu, identifikovane su i odgovarajuće slabosti u pogledu sveopšte svesti u pogledu cirkularne ekonomije i potreba da se stvari sagledaju i pokušaju da reše na sistemski način, uključujući i obrazovne institucije (svih nivoa), edukacije različitih zainteresovanih strana, učešće medija i sl.	
Status Quo opcija – ne preduzimanje dodatnih mera za promenu postojećeg stanja:	Organizacija privrede po modelu cirkularne ekonomija zahteva međusoktorsku saradnju i uključuje veliki broj zainteresovanih strana i više različitih oblasti koje imaju neposredan ili posredan uticaj kroz ovaj poslovni model. U srbiji trenutno ne postoji kohezioni pravni a ni institucionalni okvir koji bi na pravi način mogao da generiše i prati programe za uspostavljanje podrške cirkularnoj ekonomiji. Kako u Republici Srbiji ne postoje trenutno javne politike na temu cirkularne ekonomije, o ovim pitanjima je potrebno posvetiti se na integralan, celovit način, Status quo nije opcija i potreban je čitav niz aktivnosti koje potrebno sprovesti kako bi se uspostavila održiva platforma. Ova sekcija ukazuje na kompozitne elemente tog procesa i koji su zajednički za sve posebne delove koji su razrađivani u prethodnim sekcijama sa akcentom na nekoliko ključnih preporuka za uspešnu realizaciju projekta.	
8.1 Poseban cilj:	**Institucionalna i zakonodavna izgradnja**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
Mere i aktivnosti koje se ovde spominju nisu integralno obuhvaćene nijednim posebnim propisom ali se dotiču već postojeće regulative u obrazovanju, medijima, trgovini, finansijama i zaštiti životne sredine	Unapređenje postojećeg institucionalnog okvira	➢ Uspostaviti nezavisnu instituciju koja bi mogla efikasno da koordiniše i nadzire sprovođenje planova implementacije javnih politika uz saradnju sa ostalim zainteresovanim stranama - Osnovati posebnu vladinu agenciju za cirkularnu ekonomiju ili pridodati zadatke iz ove oblasti nekoj od postojećih agencija (Agencija za zaštitu životne sredine) uz proširena ovlašćenja

	Harmonizacija propisa	➢ Međusobno uskladiti sektorske propise, strategije, zakone i podzakonska akta i otkloniti preklapanja, suprotnosti i nadopuniti nedostajuće vezne elemente kako bi se omogućio harmonizovani pristup cirkularnoj ekonomiji kao zajedničkom okviri za podstija i rast privrede. Kao referentne tačke uzeti preuzete obaveze reciklaže i upotrebe energije iz obnovljivih izvora
	Unaprediti mehanizme podsticaja	➢ Izrada i primena fiskalnih podsticajnih mera za implementaciju sistema u okviru poslovnog modela cirkularne ekonomije ➢ Razvoj platformi za finansiranje programa cirkularne ekonomije i podrška bankarskim plasmanima u ovoj oblasti ➢ Izgradnja funkcionalnog tržišta otpada, proizvoda od otpada i sekundarnih sirovina ➢ Olakšati međunarodni promet otpada, sekundarnih sirovina i proizvoda od otpada
		➢ Izrada mera za podsticaj upotrebe proizvoda reciklaže
		➢ Uspostaviti podsticaje za otvaranje „zelenih“ radnih mesta, onih koja su direkto rezultat prelaska na poslovni model cirkularne ekonomije
8.2 Poseban cilj:	**Jačanje svesti javnosti**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
NE	Razvoj relevantnih znanja i veština	➢ Podrška naučnim, obrazovnim i stručnim

		institucijama i strukovnim organizacijama u kreiranju i sprovođenju programa redovnog i dodatnog obrazovanja za cirkularnu ekonomiju ➢ Podržati obuku za lokalne samouprave – Menadžer za CE (ili unaprediti funkciju energetskog menadžera i sličnih funkcija na lokalu) ➢ Obezbediti obrazovne programe o cirkularnoj ekonomiji za sve uzraste
	Stručna i tehnička saradnja na unapređenju okvira za primenu mera podrške cirkularnoj ekonomiji	➢ Organizacija seminara, konferencija, radionica, razgovora i razmene iskustava na domaćem i međunarodnom nivou radi sticanja novih znanja i veština
	Medijska promocija koncepta	➢ Uspostaviti okvire za izradu medija plana radi tesne saradnje sa medijima i intenzivnog korišćenja svih medijskih sredstava u cilju sveobuhvatne promocije i informisanja javnosti o koristima primene ovog poslovnog modela (posebne emisije, redovni izveštaji, dobri primeri iz prakse) ➢ Koristiti internet platforme i društvene mreže za diseminaciju informacija i razmenu iskustava (zajedno sa UNDP projektom je predviđen WEB portal na sajtu MŽŽS)
	Animiranje građanstva	➢ Saradnja sa nezavisnim udruženjima i udruženjima građana u cilju obezbeđivanja pomoći i podrške primeni mera uspostavljanja modela cirkularne ekonomije
Finansijske implikacije i rokovi		

		➢ Organizacija zajedničkih promotivnih i praktičnih akcija u saradnji sa privredom – konkursi i kampanje, godišnja priznanja.
8.3 Poseban cilj:	**Uspostavljanje stabilnog i održivog sistema finasiranja programa cirkularne ekonomije**	
Već je obuhvaćeno u postojećim politikama/propisima	***Mere koje treba preduzeti kroz Program za Cirkularnu ekonomiju***	***Aktivnosti koje treba sprovesti***
✓ Vlada je 2016,godine donela odluku o osnivanju Zelenog fonda, ali je to tek budžetska linija koja nema puni kapacitet za finasiranje ove oblasti; ✓ Program podsticanja razvoja preduzetništva kroz finansijsku podršku za početnike u poslovanju, sprovodi Fond za razvoj Republike Srbije u saradnji sa Ministarstvom privrede. ✓ Zakon o efikasnom korišćenju energije predvideo je osnivanje Budžetskog fonda za energetsku efikasnost kao efikasan način za prikupljanje i plasiranje sredstava u svrhu finansiranja ili su-finansiranja projekata, programa i aktivnosti koje za cilj imaju efikasnije korišćenje energije	Unaprediti sistem finansiranja u oblasti životne sredine i cirkularne ekonomije	➢ Uspostaviti nezavisnu finansijsku instituciju koja bi, u saradnji sa budžetom RS i budžetima opština podržavala programe izgradnje i jačanje institucija kao i kreiranje povoljnog poslovnog okruženja, ali koja bi na komercijalnoj osnovi pružala podršku privredi u ostvarenju ciljeva, kroz kredine linije ili učešća u finasiranju udela u projektu. Ova finasijska institucija - Fond, mogla bi objediniti sredstva za podršku upotrebe obnovljivih izvora energije, energetske efikasnosti, čistije proizvodnje i ekoloških razvojnih programa sa akcentom na privrednim aktivnostrima i na konceptu cirkularne ekonomije. ➢ Olakšati i podržati pristup međunarodnim fondovima za podršku programima cirkularne ekonomije.
Ključni akteri/učesnici:	Ministarstvo energetike, Ministarstvo za zaštitu životne sredine, Ministartsvo saobraćaja i infrastrukture, Ministarstvo za inovacije, Ministarstvo finansija, Ministarstvo privrede, PKS, Privredna udruženja, Agencija za životnu sredinu, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, mediji, lokalne samouprave (SKGO), PKS, nastavnici i vaspitači, Udruženja građanskog društva, Banke i finansijki sektor	

Pokazatelji učinka/Ključni indikatori za praćenje – postojeći:	Ne postoje razvijeni indikatori koji bi ukazali na celokupan napredak ali se mogu, u prvo vreme koristiti makro i mikro-ekonomski pokazatelji napretka i razvoja privrede, rast ili pad određenih delatnbosti i promena u obrtu preduzeća koja uvode principe cirkularne ekonomije. Kao pokazatelji uspešnosti mogu se koristiti podaci iz pojedinih sektora (energetike, upravljanje otpadom, porast inovacionih rešenja, porast broja zaposlenih na „zelenim“ poslovima, porast broja zelenih javnih nabavki, itd). Isto tako, pokazatelji se mogu generisati iz specifičnih anketa koje su usmerene na jednu ili više ciljnih grupa. U republičkom zavodu za zapošljavanje se može uvesti parametar o tome da li radno mesto spada u kategoriju „zelenih poslova“, odnosno poslova koji su direktno ili posredno povezani sa poslovnim modelom cirkularne ekonomije te to može biti dodatni statistički podatak. U oblasti animiranja javnosti se kao indikatori mogu uzeti: - Broj sprovedenih edukacija / godišnje - Broj obučenih nastavnika i vaspitača na temu cirkularne ekonomije - Broj realizovanih emisija na temu CE /godišnje
Pokazatelji učinka/Ključni indikatori za praćenje - predloženi:	Ne postoji kompozitni pokazatelj uspešnosti primene cirkularne ekonomije već se procene vrše od oblasti do oblasti. To otežava pravi uvid u posledice planiranih mera zato je EU donela okvir za praćenje cirkularne ekonomije, koji je Komisija predstavila 2018. sa 10 ključnih pokazatelja za svaku fazu životnog ciklusa proizvodâ i aspekte konkurentnosti. **Proizvodnja i potrošnja** 6. Samodovoljnost u sirovinama; 7. Zelene javne nabavke (kao finansijski indikator); 8. Generisanje otpada (kao indikator aspekta potrošnje); 9. Otpadna hrana. **Upravljanje otpadom** 10. Stepen reciklaže (udeli vrste otpada koji se reciklira); 11. Posebni tokovi otpada (ambalažni, biootpad, elektronski i električni otpad, itd.). **Sekundarne sirovine** 12. Udeo recikliranog materijala u sirovinskim potrebama; 13. Trgovina sirovinama između članica sa ostatkom sveta. **Konkurentnost i inovacije** 14. Privatne investicije, zapošljavanje i povećanje BDP; 15. Patenti u oblasti reciklaže i sekundarnih sirovina kao pokazatelj korišćenja inovacija.

	Radi harmonizovanog pristupa proceni uspešnosti, potrebno je prilagoditi postojeće i uvesti nedostajuće indikatore. Uz ove, značajan pokazatelj je korišćenje obnovljivih izvora energije u industriji i doimaćinstvima kao i procenat učešće vozila sa niskougljeničnom ili nultom emisijom CO_2 u saobraćaju. To se reflektuje na količine generisanog CO_2 i pomaže borbi protiv klimatskih promena.
Referentna strateška dokumenta na nacionalnom nivou:	Strategija uvođenja čistije proizvodnje u Republici Srbiji Program za uvođenje čistije proizvodnje u Republiku Srbiju (očekuje se objavljivanje).
Referentna dokumenta na međunarodnom nivou:	EU action plan for the Circular Economy COM/2015/0614
Napomene	Treba imati u vidu da, s obzirom da je cirkularna ekonomija concept u nastajanju ni u jednoj od evropskih zemalja u kojima ima razrađenih lista indikatora u čiji se broj kreće i do 2000, nije u dovoljnoj meri uzet u obzir širi uticaj cirkularne ekonomije na društvo. Ukratko, budući projekti curkularne ekonomije imali bi koristi od dobro postavljenog, ali i dobro analiziranog skupa indikatora za praćenje koji obuhvataju ekonomske, ekološke, socijalne efekte i uticaje na upravljanje u industriji. Programski okviri za cirkularnu ekonomiju imali bi koristi od indikatora za merenje dobrobiti i socijalne jednakosti u istoj meri kakve su koristi od procena materijalnih tokova. Kao posledica toga, tranzicija u cirkularnu ekonomiju morala bi se pratiti u svim sektorima koji se dotiču ovog procesa i uz identifikaciju efekata na sve slojeve društva. To bi takođe omogućilo praćenje celokupne tranzicije (makro nivoa), puteva njenog sprovođenja i načina implementacije tranzicione politike, te tako osiguralo tranzicija koja nije samo cirkularna u proizvodnom, industrijskom smilu, već i ekološki i društveno održiva. Potrebno je obratitin pažnju na tekuće I već planirane aktivnosti I inegrisati u Program za cirkularnu ekonomiju kao na primer UNDP projekat izrade mape puta za cirkularnu ekonomiju koji se izražuje zajedno sa MZŽS

Uvođenje principa cirkularne ekonomije proces koji zahteva angažovanje ljudskih i finansijskih resursa i to za uspsostavljanje administrativnog okvira i za primenu mera i projekata u svrhu realizacije zacrtanih ciljeva a koji se finansiraju iz različitih izvora.

Ova analiza nije obuhvatila procenu finansijkih efekata za sprovođenja mera koje se preporučuju zato što na osnovu postojećih i dostupnih podataka to nije moguće, posebno imajući u vidu da su intervencije za punu primenu principa cirkularne ekonomije međusektorske i zahtevaju izmene i dopune regulative u vise nivoa.

Efekti cirkularne ekonomije na privredu se mogu u ovom trenutku tek paušalno procenjivati zbog nepostojanja sistemskih indikatora uspeha i jedini uporedivi parametri su u zemljama gde se ovaj poslovni model primenjuje već više godina. Postoje pretpostavke da bi uvođenjem principa cirkularne ekonomije bilo u Srbiji otvoreno barem 30.000 novih poslova, da bi se striktnom primenom mera energetske efikasnosti uštedelo 25-30% sve energije koja se bespotrebno troši u Srbiji a da se troškovi za infrastrkturna ulaganja, samo u programe zaštite životne sredine kreću u granicama od 8-12 milijardi Evra, u zavisnosti šta se sve time može i želi uraditi (sistemi za prečišćavanje i pitkih voda, organizacija regionalnih sanitarnih deponija, izgradnja republičke deponije za opasni otpad, rešavanje pitanja medicinskog i farmakološkog otpada, rešavanje pitanja zagađenja vode i vazduha iz industrijskih postrojenje, pitanja u laganja u karbon neutralnu privredu i saobraćaj, itd.)

Neki od rokova realizacije mera su dati u tabelama, ali su rokovi uslovljeni pristupnim procesom i rokovima koji propisani evropskim regulativama i našim preuzetim obavezama. S obzirom da cirkularna ekonimija obuhvata razne delatnosti i aspekte razvoja, integralni rokovi ne postoje već su oni razlomljeni po oblastima i njihovo efikasno sprovođenje će obezbediti vidljive rezultate po segmentima, ali ipak kao deo celokupnog koncepta. Realizacija svakog predviđenog cilja će dati svoje rezultate koji će svakako napravati iskorak u pravcu planiranog rešenja.

Prvi vidljivi i opipljivi rezultati se mogu očekivati tek u period od tr do pet godina po uvođenju određenih mera, a bitna promena u rezultatima poslovanja se može očekivati u period od 8-10 godina.

ZAKLJUČAK

Analizom postojećeg stanja koju smo sproveli predviđenom metodologijom, sa fokusom na 7 oblasti i sa jednim kompozitnim presekom u osmoj sekciji, konstatovali smo niz teškoća za punu primenu koncepta cirkularne ekonomije uprkos jasno izraženom interesu industrija i šire javnosti za uspostavljanjem takvog jednog modela organizacije privrede.

Međutim, postoje i određena rezervisanost i otpor zbog nesagledavanja čitavog koncepta i prednosti koje on nosi ali i obaveza koje se moraju ispuniti. To nerazumevanje je najčešće posledica nedovoljne informisanosti.

Za primenu javnih politika koje imaju za cilj kvalitativan iskorak, posebno kao u slučaju cirkularne ekonomije koja zadire u veliki broj raličitih oblasti, od materijalnih tokova do opšte društvene dobrobiti, neophodno je postaviti sistemsko rešenje koje ima pravni okvir, institucionalnu podršku, mehanizme primene, kontrole i praćenja. Uz to, moraju se obezbediti načini da privreda, koja nosi teret promena ima načina da unapredi svoje poslovanje u skladu sa zahtevima ali i sa sopstvenim interesima.

Opšti nalaz analize ukazuje da je domaća privreda niskoproduktivna i opterećena fiskalnim zahvatima i da neretko koristi zastarele i prljave tehnologije koje za posledicu imaju neumerena zagađenja uz neadekvatno upravljanje otpadom. Zagađenje životne sredine je prouzrokovano neodgovarajućim tehnološkim rešenjima ali često i nemarom. Korišćenje novih tehnologija je tek u povoju i teško se sprovodi zbog malih ili svakako ograničenih kapaciteta privrede da iznese teret promene. Istovremeno, postoji interes za unapređenje poslovanja i otvorenost za promene.

Zbog nedoslednosti i neusklađenosti nacionalnih propisa sa odgovarajućom regulativom EU, bez sistemskih podsticajnih mera ili odgovarajućeg instucionalnog rešenja, privredne inicijative su često rezultat pojedinačnih, ad-hoc napora.

Uređenje privrednog okruženja sa ukazivanjem na mogući model poslovanja je velika šansa za celokupnu privredu a posebno za MMSP. Time će se postići bolja konkurentnost, novi poslovi, izlazak na tržišta, povećanje efikasnosti i tehnološki skok ka razvijenim privredama. Sa druge strane, cilj je da se smanji pritisak na životnu sredinu i da se obezbedi kvalitetniji život građana uz jasnu i održivu razvojnu perspektivu.

U tom smislu, nalazi analize ukazuju da svakako treba urediti oblast, unaprediti institucionalni i pravni sistem, uskladit zakonodavstvo, kreirati mehanizam koordinacije i vođenja procesa i poboljšati okruženje za rast privrede uz efikasne mehanizme podrške. Potrebno je uložiti napor da se intenzivnim informisanjem i podrškom obrazovanju, dodatnim edukacijama i razmenom znanja i iskustava postigne društveni konsenzus za promene koje, nesporno i očigledno vode boljitku.

Konačno, treba svakako spomenuti “Zeleni dogovor” EU koji ima za cilj da poboljša dobrobit svih ljudi sa četiri glavna pravca delovanja:

1. EU da postane klimatski neutralna (bez uticaja na klimatske promene) do 2050;
2. EU će zaštiti ljudsku, životinjsku i biljnu populaciju smanjenjem zagađenja;
3. EU će pomoći privredi da postane svetski lider u čistoj proizvodnbji i novim tehnolohgijama;
4. EU će obezbediti pravednu i sveobuhvatnu tranziciju;

Ciljevi će se postići dekarbonizacijom energetskog sektora, renoviranjem stanbenih i poslovnih zgrada radi smanjenja upotrebe energije, podrškom inovacijama u industriji kako bi postala lider u zelenoj ekonomiji i uvođenjem čistijeg, jevtinijeg i zdravijeg načina javnog i privatnog transporta.

Pored pomenutih mera, naš ključni predlozi su:

1. Puna harmonizacija pravnog okvira sa EU zakonodavstvom uz podešavanjia prema nacionalnim, specifičnim uslovima;
2. Osnovati posebnu vladinu agenciju za cirkularnu ekonomiju ili pridodati zadatke iz ove oblasti nekoj od postojećih agencija (Agencija za zaštitu životne sredine) uz proširena ovlašćenja. Ministarstvu ostaje da obavlja upravne poslove iz svoje nadležnosti; Na taj način bi se obezbedilI efikasna primena i nadzor nad sprovođenjem planova implementacije javnih politika iz oblasti cirkularne ekonomije, a uz punu saradnju sa ostalim zainteresovanim stranama.
3. Uspostaviti nezavisnu finansijsku instituciju koja bi, u saradnji sa budžetom RS i budžetima opština podržavala programe izgradnje i jačanje institucija kao i kreiranje povoljnog poslovnog okruženja, ali koja bi na komercijalnoj osnovi pružala podršku privredi u ostvarenju ciljeva, kroz kredine linije ili učešća u finasiranju udela u projektu. Ova finasijska institucija - Fond, mogla bi objediniti sredstva za podršku upotrebi obnovljivih izvora energije, energetske efikasnosti, EMAS, Eko-znaka, čistije proizvodnje i ekoloških razvojnih programa sa akcentom na privredne aktivnostrim i na koncept cirkularne ekonomije;
4. Obezbediti i unaprediti tesnu institucionalnu koordinaciju sa privredom;
5. Omogućiti podsticaje u fiskalnoj (poreskoj) sferi umesto u direktnim subvencijama gde god je to moguće, čime se podstiče promet roba i usluga;
6. Kreirati program i plan nacionalne medijske kampanje za cirkularnu ekonomiju;
7. Uspostaviti sistem plaćanja za odlaganje otpada (PAYT);
8. Omogućiti lakše institucionalno i infrastrukturno korišćenje OIE;
9. Odrediti obavezne udele recikliranih materijala u finalnom proizvodu;
10. Definisati obavezno minimalno učešće zelenih javnih nabavki u postupcima javnih nabavki, proširiti podsticaje i za zelene nabavke u komercijalnom sektoru;

Na osnovu sprovedene analize, opravdano je da se izradi dokument javne politike za cirkularnu ekonomiju.

Rezultati analize pokazuju da predložena rešenja za izradu programa cirkularna ekonomije imaju prvenstveno pozitivne uticaje na životne sredinu, privredu, ekonomiju i društvo u celini. Posebno je izrađeno mapiranje zanteresovanih strana i izvrđena je analiza odgovarajućih uticaja/efekata na njih u vezi sa dokumentom javne politike.

Zaključeno je da su efekti/uticaji uglavnom pozitivni.

Na osnovu konsultacija sa zainteresovanim stranama i MZŽS, odnosno korisnikom projekta, predlaže se izrada posebnog dokumenta javne politike za oblast cirkularna ekonomije: izrada Programa za cirkularnu ekonomiji u Republici Srbiji.

Na kraju, treba imati u vidu da je proces kruženja resursa dinamičan i da se raspoloživost, kvalitet i ciljevi vremenom pomeraju, tako da je neophodno da se model cirkularne ekonomije stalno unapređuje. Cirkularna ekonomija nije zatvoreni krug, već otvorena spirala koju stalno treba podešavati prema novim potrebama.

PRILOG 1

SWOT ANALIZA

U toku izrade Ex Ante analize efekata u vezi sa cirkularnom ekonomijom, kao pomoćni alat za što bolje sagledavanje postojećeg stanja i identifikaciju konkretnih daljih aktivnosti koje se planiraju, korišćena je SWOT analiza.

Ulazni podaci za SWOT analizu su dobijeni iz sledećih izvora informacija:

- Konsultativni sastanci koji su sprovedeni sa zainteresovanim stranama tokom izrade ex-ante analize efekata (radionice, sastanci, razgovori i sl.)
- Uvid u raspoloživu dokumentaciju (dokumenta javne politike, EU i nacionalni zakonski propisi, statistički podaci stručne analize i sl.)
- Sastanci projektnog tima, stručna znanja konsultanata koji su angažovani na izradi analize
- Preko upitnika koji su prilagođeni različitim grupama zainteresovanih strana.

Rezultati SWOT analize predstavljeni su u 4 celine:

- Snage
- Slabosti
- Mogućnosti (prilike)
- Pretnje.

SNAGE

- Privreda pokazuje interesovanje za cirkularnu ekonomiju (vidi cirkularnu ekonomiju kao šansu za uštede i za smanjenje negativnih uticaja na životnu sredinu). To je posebno primetno kod organizacija koje imaju uveden ISO 14001 i organizacije koje posluju sa velikim, posebno međunarodnim kompanijama. Zahtevi (posebno velikih) kompanija ka svojim dobavljačima su sve stroži po pitanju životne sredine i održivosti.
- Već postoje određeni institucionalni okviri (koji su dobra osnova za dalji razvoj cirkularne ekonomije). Na primer, u okviru Ministarstva zaštite životne sredine je formirana Grupa za kružnu i zelenu ekonomiju, u okviru Privredne komore Srbije je formiran Centar za cirkularnu ekonomju i sl. U cilju što boljeg pobezivanja ključnih zainteresovanih strana, u Ministarstvu zaštite životne sredine je formirana Posebna radna grupa za cirkularnu ekonomiju. Privredna komora Srbije je pokrenula i edukaciju na temu cirkularne ekonomije (serija obuka pod nazivom: Akademija za cirkularnu ekonomiju).
- Jedan deo zakonskih propisa je već usklađen u značajnoj meri sa propisima EU i sistemski se preduzimaju koraci ka daljem praćenju i usklađivanju sa propisima EU

- Republički zavod za statistiku je upoznat sa novim indikatorima za praćenje cirkularne ekonomije i o jednom delu njih već izveštava. Određeni parametri se prate i od strane Agencije za zaštitu životne sredine.
- Beleže se već prvi konkretni pomaci i primeri dobre prakse u pogledu primene određenih zakonskih mera (npr. radikalno smanjen broj plastičnih kesa uvođenjem naplate kesa u trgovačkim lancima) ali i u pogledu poslovnih modela (npr. poslovni model hemijskog lizinga, primeri projekata čistije proizvodnje, društveno odgovorni projekti koji uključuju i elemente životne sredine, i sl.). Mogu biti inspiracija da se uključi veći broj preduzeća. Neke od kompanija su čak svoj celokupan poslovni model bazirale na modelu cirkularne ekonomije, prepoznajući cirkularnu ekonomiju kao profitabilnu poslovnu priliku.
- Započeti su prvi pomaci na polju lansiranja daljih aktivnosti u vezi sa zelenim javnim nabavkama (u aktivnosti su se uključile i organizacije civilnog društva), urađeni su prvi vodiči za kriterijume za zelene javne nabavke i sl. U Zakonskim propisima iz oblasti javnih nabavki i efikasnog korišćenja energije postoji dobra osnova za uključivanje kriterijuma zelenih javnih nabavki.
- Inovativne deatnosti su prepoznate kao pokretačka snaga za primenu cirkularne ekonomije
- Uspostavljena je pravna osnova za primenu mehanizama „nus-proizvoda“ i prestanka statusa otpada (Pravilnici usvojeni u oktobru i novembru 2019.godine). Očekuje se da se primenom ovih pravilnika olakša podsticanje industrijske simbioze (tako da otpad jedne industrije postaje sirovina za drugu);
- U značajnoj meri je razvijen zakonski okvir u oblasti upravljanja hemikalijama. U toj oblasti je veoma aktivan i civilni sektor (npr. prepoznati su u određenoj meri rizici da se postupkom reciklaže u novim proizvodima nađu opasne hemikalije).
- Međunarodne organizacije su sve aktivnije u oblasti cirkularne ekonomije i u toku je više projekata koji kao temu tretiraju i cirkularnu ekonomiju (Climate Kic, UNDP, GIZ, NALED i sl.).
- Formirana je nova komisija za standarde u Institutu za standardizaciju Srbije (Cirkularna ekonomija i upravljanje otpadom) koja prati rad novoformiranu ISO tehničku komisiju TC 323. Na taj način, Republika Srbija je od samog početka direktno uključena u razvoju novih standarda iz oblasti cirkularne ekonomije.
- Novi Zakon o računovodstvu uključuje i izveštavanje u vezi sa životnom sredinom (obaveza za veće kompanije). To bi trebalo dodatno da podstakne kompanije da se ozbiljnije pozabave pitanjima životne sredine (pa i pitanjima cirkularne ekonomije).
- Fond za inovacionu delatnost je uspostavljen, ima dobrih rezultata i u vezi projekata koji su relevantni za cirkularnu ekonomiju. Može dodatno podstaći inovacije.
- Planiran je novi web portal (web stranice) za Cirkularnu ekonomiju na web sajtu Ministarstva zaštite životne sredine (u okviru UNDP projekta). Nove web stranice se mogu veoma dobro iskoristiti za dalju promociju koncepta cirkularne ekonomije i bazu znanja u vezi sa cirkularnom ekonomijom.
- Republika Srbija se obavezala na aktivnosti na ispunjavanju ciljeva održivog razvoja (Agenda 2030).

SLABOSTI

- Upravljanje otpadom se često pominje kao glavna slaba tačka u celokupnom sistemu. U praksi ima jako puno problema u primeni propisa.
- Građani koji žele da na ispravan način postupaju sa otpadom, kao ni većina MSP, imaju problema u tome jer postojeći propisi nisu prepoznali sektor MSP i njihove potrebe i ograničenja, a istovremeno je komunalna infrastruktura neretko veoma loše uspostavljena. Na primer, zabeleženi su problemi postavljanja kontejnera za odvojeno prikupljanje različitog otpada a nakon toga javno komunalno preduzeće preuzima prethodno odvojene frakcije i meša ih zajedno i tako izmešane odnosi na deponiju (pribeleženi su komentari da je praksa na deponijama često takva da se sav otpad bez separacije smešta na deponiju). Na taj način dolazi do efekata destimulacije onih subjekata koji su uložili trud da otpad razvrstaju i tako odlože u poseban kontejner, a sav otpad (i onaj koristan) odlazi na konačno odlaganje koje bi realno trebalo da bude poslednja opcija u hijerarhiji mera za upravljanje otpadom.
- Mala i srednja preduzeća su skrajnuta iz sistema za upravljanje otpadom, jer za male količine otpada postoji problem pronalaska operatera, kazne su iste kao i za mnogo veće kompanije sa višetsruku ozbiljnijim uticajima. Zbog zahteva koji realno nisu primenljivi (mala preduzeća nisu uopšte prepoznata kao posebna grupa u propisima, posebno u propisima iz oblasti upravljanja otpadom), barem ne na racionalan način za većinu MSP, dolai do isostajanja primene adekvatnog upravljanja otpadom od strane velikog broja MSP. Na primer: u slučaju da MSP generiše po jednu otpadnu bateriju u toku godine, nema racionalnog načina da se izvrši ispitivanje otpada, da se popunjava i najavljuje dokument o kretanju opasnog otpada i sl. Sa druge strane, neki od obrazaca se vode samo zbog inspekcije (od strane većine preduzeća) – to je primer za dnevne evidencije o otpadu. - Mala i srednja preduzeća (posebno mikro organizacije) nisu prepoznate kao posebna grupa u propisima, posebno u propisima iz oblasti upravljanja otpadom. Takođe, iste su zaprećene kazne za sva preduzeća, nevezano za realne rizike i ogromne razlike u nivoima rizika i zagađenja.
- Postoje realni problemi kod preuzimanja ambalažnog otpada, nakon korišćenja proizvoda. Zbog komplikacija u primeni propisa i trenutnih zakonskih rešenja, ambalažni otpad (često opasan) neretko završava zajedno sa komunalnim otpadom. Privrednici često ne vide koja je korist od plaćanja nacionalnih operatera za ambalažni otpad ukoliko posle imaju pozive od kupaca da ambalažni otpad preuzmu, a to ne mogu da učine bez dozvole već se posebno plaća operater za preuzimanje tog otpada i sl.
- Na web sajtu Ministarstva zaštite životne sredine gotovo da i nema smernica u vezi sa praktičnom primenom zakonskih propisa (na primer za građane, za MSP i sl.).
- Deca se u nekim (posebno nekim državnim) vrtićima planski uče na nepotrebnu potrošnju (na primer: nabavka jednokratnih plastičnih čaša u ogromnim količinama se postavlja kao usmeni zahtev za roditelje dece u vrtićima a deca imaju samo opciju korišćenja takvih čaša kada svaki put kada su žedna). Na taj način, sem nepotrebnih velikih količina otpada, deca se navikavaju (pod prisilom) na sistem: uzmi-iskoristi-baci što je sasvim pogrešno (sistem se obrazlažže zahtevima za higijenu).

- Nedostatak odgovarajućih operatera za upravljanje otpadom na tržištu, nemogućnost predaje otpada u malim količinama jer operateri nisu voljni da dolaze za male količine otpada.

- Procenat reciklaže komunalnog otpada u Republici Srbiji je među najnižima u Evropi (0.3%, 2016. godine) a pred Srbijom su izazovni ciljevi kojima teži EU. Istovremeno, planira se izgradnja postrojenja za insineraciju otpada u Vinči koji je prema informacijama iz medija Evropska investiciona banka odbila da finansira upravo zbog ciljeva u okviru poglavlja 27 i planova u vezi sa cirkularom ekonomijom i uz komentar da je mišljenje Evrospke komisije takođe negativno za taj projekat (dovodi se u pitanje opravdanost projekta ukoliko na postupak insineracije ide i otpad koji bi mogao da se iskoristi a ne uništi (što je trenutno veliki deo otpada s obzorm na činjenicu da upravljanje otpadom nije baš na visokom nivou).

- Velika količina otpada završava na deponiji umesto da se iskoristi na neki bolji način. Mali procenat reciklaže i ponovne upotrebe.

- Velika praznina od najave podzakonskih propisa za uspostavljanje sistema – nusproizvod i prestanak stattusa otpada. Ipak, podzakonski propisi su objavljeni krajem 2019. godine sa početkom primene u januaru 2020. godine.

- Postojeći sistem prikupljanja ambalažnog otpada nije u potpunosti efektivan (građani nisu stimulisani da se angažuju oko posebnog odvajanja otpadne ambalaže). Npr. PET boce često završavaju svuda u prirodi, ne selektuje se odvojeno jer građani nisu stimulisani da ga prikupljaju (nema depozitnog sistema i adekvatne, pristupaćne infrastrukture).

- Nedovoljna svest građana po pitanju opasnosti od opasnog otpada. Izostanak edukacije građana (kao i prateće infrastrukture) za mesta za prikupljanje posebnih tokova otpada.

- Mala ulaganja u životnu sredinu (U Srbiji se ulaže 0,3% BDP-a za zaštitu životne sredine, što je manje od zemalja u EU i u okruženju, trebalo bi da bude 4-5 puta više).

- Ogromna količina jednokratne plastike u upotrebi (ketering, restorani i sl.).

- Nedovoljna transparentnost trošenja sredstava (naknade za životnu sredinu). Nenamenska upotreba sredstava (naknade su prihod budžeta).

- Postoji veliki broj strategija koje nisu uvek međusobno usklađene. Ponavljaju se slične stvari, nedostaje sistemski pristup i koordinacija.

- Jedan broj organizacija nije svestan mogućnosti od cirkularne ekonomije (u smislu ušteda, partnerstava, unapređenje poslovnog modela i sl.).

- Problemi na nivou lokalnih samouprava (nedovoljni kapaciteti)/decentralizovan sistem – fali centralizovano, harmonizovano usmeravanje akcija (“komandni sistem“). Lokalne samouprave se često ne snalaze same najbolje.

- Mali broj organizacija iz Srbije sa (proizvodima/uslugama) sa eko znakom (svega 2). Eko znak je nedovoljno promovisan, ljudi ga ne prepoznaju.

- Nema sprovedenog praćenja/evidencije za zelene javne nabavke u Republici Srbiji. Nema ni definisanih prioriteta po grupama proizvoda, ni nacionalnog akcionog plana.

- Nedostatak stručnih znanja za zelene javne nabavke/strah – kod naručioca. Posebno za troškove životnog ciklusa proizvoda. Strah kod naručioca da se ne napravi greška u tenderskj dokumentaciji.

- Nema dodatnih podsticaja i oslobođenja u birokratiji ili porezima za organizacije koje su izuzetne po pitanjima životne sredine (npr. za one koje imaju proizvode sa eko-znakom, koje bi se registrovale u EMAS).

- Nema još uvek EMAS registrovanih organizacija. Na EMAS pravilnik se čeka više godina.

- Nedostatak propisa iz oblasti Eko-dizajna. U postupku je izmena Zakona o efikasnom korišćenju energije kojim bi trebalo da se razreši ovo pitanje i stvori mogućnost za izrad odgovarajućih podzakonskih propisa iz ove oblasti.

- Veća potrošnja energije/BDP nego kod ostalih zemalja.

- Veliki udeo fosilnih goriva a obnovljivi izvori su nekad sporni (npr. sporna održivost za derivacione mini hidroelektrane). Naplata grejanja po površini umesto po količini isporučene toplotne energije, potrošači su destimulisani za ulaganje u energetski efikasnija rešenja, veliki broj individualnih ložišta i nedomaćinsko ponašanje. Naplata komunalnih usluga je često vođena socijalnom politikom umesto tržišnim mehanizmima – ljudi nisu svesni realnih troškova i zato se često ne ponašaju domaćinski.

- Nedovoljna znanja oko zagađenja vazduha kod građana – i dalje veliki broj individualnih kotlarnica, korišćenje fosilnih goriva, neadekvatna upotreba pesticida, paljenje strnjike. Izostanak edukacija ali i primene kaznenih mera.

- Nedovoljna informisanost o mogućnostima uvođenja sistema solarnih panela, te prodaje viška proizvedene energije (vraćanje u energetsku mrežu).

- Slaba komunikacija između Ministarstva zaštite životne sredine i privrede, uz međusobnu neusaglašenost zakonskih regulativa. Realni problemi privrede nailaze na nerazumevanje javnog sektora.

- Slaba zastupljenost tema životne sredine i cirkularne ekonomije u medijima. Nedostaje izveštavanje o primerima dobre prakse, mogućnostima za uštede i sl. Na javnim servisima nema emisija/priloga u udarnim terminima u vezi sa životnom sredinom (sem u slučaju senzacionalističkih vesti), posebno nema dobrih primera, potencijala za uštede i sl..

- Komercijalne banke – još uvek je nedovoljna ponuda kredita za cirkularnu ekonomiju/zeleni krediti.

- Privreda često hoće, deo građana je zainteresovan ali su često umesto stimulativnih mera – prepreke (ili birokratske ili infrastrukturne, ili nedistaju znanja i sl.).

- Manjak edukacije u vezi sa cirkularnom ekonomijom i primene koncepta – počevši od vrtića pa do visokog obrazovanja.

MOGUĆNOSTI (PRILIKE)

- Strateško usmerenje Srbije ka EU, novi paket EU za cirkularnu ekonomiju. Mogućnost da se odmah pređe na najbolju praksu (tamo gde je primenljivo – moguće je da se preskoče mnoge prljave tehnologije i da se odmah napravi iskorak ka cirkularnosti).

- Povećanje konkurentnosti preduzeća kroz primenu koncepta cirkularne ekonomije, uštede, partnerstva, novi poslovni modeli.

- Prilike za nova (zelena) radna mesta i usluge popravke, reparacije i sl.

- Dobri primeri u EU u oblasti cirkularne ekonomije koji mogu da budu inspiracija drugima.

- Bolje povezivanje naučnih instituta i privrede za projekte koji dovode do cirkularne ekonomije (npr. zelena hemija i sl.)

- EMAS je realno moguć i za organizacije u Srbiji (registracija je moguća u 8 zemalja članica EU).

- Road map (mapa puta) za Cirkularnu ekonomiju koji je u pripremi može da se dobro iskoristi za dalje strateško planiranje u oblasti CE – za četiri grupe proizvoda.

- Kriterijumi za zelene javne nabavke – preuzimanje po ugledu na EU (prvi vodiči su već izrađeni od strane civilnog sektora).

- Izbacivanje jednokratne plastike tamo gde nije trenutno neophodna (postepeno). Kao osnova nacrt Staretgije za plastiku koju je pokrenula PKS.

- Dobrim sprovođenjem zelenih javnih nabavki, moguće su značajne uštede i smanjenje uticaja na životnu sredinu, smanjenje stvaranja otpada i sl. a kroz aktivnu primenu zelenih javnih nabavki kreiraće se dodatna tražnja za proizvodima sa eko znakom, i za uvođenje ISO 14001, EMAS.

- Novi standardi za cirkularnu ekomomihu (nova komisija TC 323 u okviru ISO) – aktivno uključivanje i primena u Srbiji.

- Mogućnost uvođenja depozitnog sistema za ambalažni otpad (veće uključivanje građana, manje otpadne ambalaže na ulicama i u prirodi).

- Mogućnost saradnje sa organizacijama civilnog društva i međunarodnim organizacijama na projektima za unapređenje cirkularne ekonomije.

- Dodatno proširenje posebne radne grupe za kružnu ekonomiju sa predstavnicima iz odeljenja hemikalija (Ministratsvo zaštite životne sredine), Fonda za inovacionu delatnost.

- Revidiranje obrazovnih programa sa temama u oblasti cirkularne ekonomije.

- Iniciranje podsticajnih mera za stimulisanje privrede za prelazak na cirkularnu ekonomiju.

- Podsticaji za zapošljavanje u oblasti koje se odnose na cirkularnu ekonomiju.

- Kreiranje web stranice Ministarstva za Cirkularnu ekonomiju.

- Kreiranje pouzdanog i transparentnog tržišta otpadom, proizvodima kojima je prestao status otpada, nusproizvodima, polulуproizvodima i sirovinama nastalih od otpada

- Prezentacija uspešnih primera i finansiranje sprovođenja pilot projekata;

- Edukacije na lokalnom nivou, sa građanima, školama, privredom. Predlozi da se uradi pilot projekat sa nekom od lokalnih samouprava.

- Veće uključivanje privrede i drugih zainteresovanih strana. Uzajamna saradnja koja bi dovela do uštede resursa i smanjenje zagađenja životne sredine.

- Razvoj start-upova i uvođenje novih tehnologija koje bi omogućilo da se odmah pređe na najbolju praksu i tako nadoknadi zaostatak kakav srpska privreda ima

- Podsticanje preventivnog pristupa (izbegavanje stvaranja otpada, izbegavanje suvišnnog pakovanja, ponovna upotreba pakovanja, povratna ambalaža) u cilju smanjenja stvaranja otpada (kroz različite

vrsta podsticaja). Jedan deo mera je kreiran i kroz Nacionalni program za prevenciju otpada (2020-2025).

- Stimulativne mere za Eko znak, EMAS, čistiju proizvodnju, inovacije u pogledu poslovnih modela i eko-proizvoda.
- Kreiranje transparentnog rada zelenog fonda.
- Povećanje cene za odlaganje otpada/deponijske takse.
- U većoj meri koristiti dostupne EU fondove.
- Lakši pristup bilateralnim i multilateralnim fondovima i povoljnim uslovima za finansiranje projekata
- Podstaći tražnju recikliranih sirovina a ne samo reciklažu
- Međunarodna i regionalna saradnja - CEFTA, Regionalna ekonomske unija, bescarinske unije, bolji i koordinisani protok roba i sirovina (otpada)
- Uspostaviti nezavisnu instituciju koja bi mogla efikasno da koordiniše i nadzire sprovođenje planova implementacije javnih politika uz saradnju sa ostalim zainteresovanim stranama - Osnovati posebnu vladinu agenciju za cirkularnu ekonomiju ili pridodati zadatke iz ove oblasti nekoj od postojećih agencija (Agencija za zaštitu životne sredine) uz proširena ovlašćenja.

PRETNJE

- Postoji realna pretnja da se pitanja životne sredine i cirkularne ekonomije marginalizuju
- Naglim i nekoordinisanim izmenama propisa mogu biti ugroženi čitavi sektori industrije (npr. naglo potpuno ukidanje plastičnih kesa, bez optimalnog vremena za prilagođavanje) može veoma negativno uticati na industiju proizvođača plastičnih kesa, zaposlene u tom sektoru i sl.).
- Otežan razvoj u određenim oblastima zbog nesigurnosti
- Usporavanje razvoja na polju cirkularne ekonomije zbog nedovoljne sinhronizacije sa planovima u drugim oblastima.
- Kašnjenje sa usvajanjem propisa i dokumenata javnih politika, nova odlaganja
- Spore i neusklađene procedure
- Nedovoljni kapaciteti državne i lokalnih uprava
- Nelegalna gradnja, ugrožavanje infrastrukture, neadekvatno postupanje sa otpadom, nejednak tretman različitih aktera (na primer nelegalna gradnja u nacionalnim parkovima, vodoizvorištima, nelegalna/neplanska seča šuma i sl.). Često uz izostanak reakcije od strane nadležnih organa čime se problem dodatno omasovljava.
- Slaba kontrola proizvoda onemogućava efektivnu primenu principa i omogućava nekontrolisani uvoz inertnog i opasnog otpada uz neodgovarajući tretman
- Veliki uvoz starih vozila koja imaju kratak vek upotrebe, nisu bezbedna, generišu visok stepen zagađenja a ne recikliraju se u dovoljnoj meri i na pravi način

- Otežan pristup finansijskim resursima zbog neregulisanog pravnog okruženja, banke oklevaju ili traže neproporcionalna obezbeđenja
- Loša kaznena i neefikasna podsticajna politika.
- Pojava opasnih hemikalija iz reciklata u novim proizvodima (već ima zabeleženih primera pojave usporivača gorenja iz električne i elektronske opreme u igračkama).
- Preklapanje različitih dokumenata javnih politika i izostanak jasne koordinacije, kontrole i praćenja svih aktivnosti.

PRILOG 2

UPITNICI

UPITNIK ZA IZRADU EX-ANTE ANALIZE EFEKATA PUNE PRIMENE KONCEPTA CIRKULARNE EKONOMIJE U SRBIJI

***

1. Da li se Vi ili institucija/organizacija u kojoj radite bavi pitanjem Cirkularne ekonomije?

NE

DA

   a. Na koji način i sa kojim ciljem?

      _____

      _____

2. Kojim se regulatornim aktom rukovodite u tom poslu?

   a. Strategija; koja?

      _____

      _____

   b. Zakon; koji?

      _____

      _____

   c. Uredba; koja?

      _____

      _____

   d. Nacrt strategije; koje?

      _____

      _____

   e. Nacrt zakona; kog?

      _____

      _____

   f. EU regulatorni okvir; koji?

      _____

      _____

g. Ostalo:

_____

_____

3. Da li smatrate da Cirkularna ekonomija ima značaj za unapređenje srpske privrede?

NE

DA

Kako? _____

_____

4. Na koje teškoće nailazite u realizaciji Vaših zadataka?

_____

_____

5. Da li vidite na koji način bi se te teškoće mogle izbeći ili umanjiti?

_____

_____

6. Da li Vam je u tome potrebna pomoć i kakva?

_____

_____

7. Kako vidite buduće trendove u ovoj oblasti u Srbiji i u međunarodnoj saradnji?

_____

_____

****

Institucija/organizacija:_____

Ime i prezime:_____

Funkcija:_____

E-mail:_____

Kontakt telefon:_____

Molimo Vas da popunjeni upitnik u što kraćem roku pošaljete na:

dusan.vasiljevic@wb-consulting.com, dragana@victoriaconsulting.co.rs

UPITNIK ZA IZRADU EX-ANTE ANALIZE EFEKATA PUNE PRIMENE KONCEPTA CIRKULARNE EKONOMIJE U SRBIJI - *privreda*

***

8. Koja je osnovna delatnost vašeg preduzeća/organizacije?_____

_____

9. Da li se vaše preduzeće/organizacija u kojoj radite bavi pitanjem Cirkularne ekonomije ili nekim aspektom ovog poslovnog modela?_____

NE

DA

   a. Zašto, sa kojim ciljem?_____

   _____

   b. Na koji način i u kom obimu?_____

   _____

10. Kojim se regulatornim aktom/internim pravilom rukovodite u tom poslu?

   a. Strategija; koja?_____

   _____

   b. Zakon; koji?_____

   _____

   c. Uredba; koja?_____

   _____

   d. Pravilnik; koji?_____

   _____

   e. Ostalo: _____

   _____

11. Da li vam model cirkularne ekonomije pomaže u ostvarivanju vaših poslovnih planova?

   DA

   a. Na koji način?_____

   _____

   NE

   b. Zašto ne?_____

   _____

12. Da li smatrate da Cirkularna ekonomija ima značaj za unapređenje srpske privrede?

a. Kako?_____

_____

13. Na koje teškoće nailazite u realizaciji Vaših zadataka, posebno kada je u pitanju primena ovog novog poslovnog modela?_____

_____

14. Da li vidite na koji način bi se te teškoće mogle izbeći ili umanjiti?_____

_____

_____

15. Da li Vam je u tome potrebna pomoć i kakva?_____

_____

_____

16. Kako vidite buduće trendove u ovoj oblasti u Srbiji i u međunarodnom prometu roba I usluga?_____

_____

****

Preduzeće/organizacija:_____

Ime i prezime:_____

Funkcija:_____

E-mail:_____

Kontakt telefon:_____

Molimo Vas da popunjeni upitnik u što kraćem roku pošaljete na:

dusan.vasiljevic@wb-consulting.com, dragana@victoriaconsulting.co.rs

UPITNIK ZA IZRADU EX-ANTE ANALIZE EFEKATA PUNE PRIMENE KONCEPTA CIRKULARNE EKONOMIJE U SRBIJI - *NVO*

***

17. Koja je osnovna delatnost vaše organizacije?_____

_____

18. Da li se vasa organizacija bavi pitanjem Cirkularne ekonomije ili nekim aspektom ovog poslovnog i društveno angažovanog modela?

NE DA

a. Zašto, sa kojim ciljem?_____

_____

b. Na koji način i u kom obimu?_____

_____

19. Kojim se regulatornim aktom/internim pravilom/okvirom rukovodite u tom poslu?

a. Strategija; koja?_____

_____

b. Zakon; koji?_____

_____

c. Uredba; koja?_____

_____

d. Pravilnik; koji?_____

_____

e. Druge javne politiike, programi ili trendovi; koji?_____

_____

f. Ostalo: _____

_____

_____

20. Da li ste uspešni/zadovljni u ostvarivanju ciljeva vaših projekata/aktivnosti iz oblasti cirkularne ekonomije?

DA

a. Na koji način ste uspeli?_____

_____

NE

b. Zašto ne_____

_____

21. Da li smatrate da Cirkularna ekonomija ima značaj za unapređenje srpskog društva i privrede?

a. Kako?_____

_____

22. Na koje teškoće nailazite u realizaciji Vaših zadataka?_____

_____

23. Da li vidite na koji način bi se te teškoće mogle izbeći ili umanjiti?_____

_____

_____

24. Da li Vam je u tome potrebna pomoć i kakva?_____

_____

_____

25. Kako vidite buduće trendove u ovoj oblasti u Srbiji i u međunarodnim politikama te u uspešnosti primene ovog poslovnog modela sa jakom socijalnom i ekološkom dimenzijom?

_____

Organizacija:_____

Ime i Prezime:_____

Funkcija:_____

Email:_____

Kontakt telefon:_____

Molimo Vas da popunjeni upitnik U ŠTO KRAĆEM roku pošaljete na:

dusan.vasiljevic@wb-consulting.com, dragana@victoriaconsulting.co.rs

UPITNIK ZA IZRADU EX-ANTE ANALIZE EFEKATA PUNE PRIMENE KONCEPTA CIRKULARNE EKONOMIJE U SRBIJI – *finansijke institucije*

***

26. Da li vaša banka/finasijska institucija podržava projekte cirkularne ekonomije?

NE DA

a. Iz kojih oblasti?

- Obnovljivi izvori energije
- Upravljanje otpadom
  - Sakupljanje
  - Reciklaža
- Prečišćavanje otpadnih voda
- Održivi (električni) transport
- Proizvodnja od recikliranog materijala
- Energetska efikasnost
  - Zgradarstvo
  - Industrija
  - Osvetljenje
  - Korišćenje otpada u energetske svrhe
- Digitalizacija i IT u funkciji optimizacije proizvodnje/usluga

b. Na koji način i u kom obimu i pod kojim uslovima?_____

_____

_____

27. Koliki je bio ukupni portfolio u protekloj godini?_____
28. Koji/koliki je bio najveći a koji najmanji projekat?_____

_____

29. Koji su izvori finansiranja ovih projekata?
    a. Sopstvena sredstva; u kom procentu?_____
    b. Budžetska sredstva; u kom procentu?_____
    c. Druge kreditne linije, koje?_____

_____

d. Ostalo:

_____

_____

30. Da li je investiranje u delatnosti cirkularne ekonomije bezbedno (koliki je rizik) I da li je isplativo za banku?

DA

a. Koliki je prosečni IRR kreditiranih projekata?_____

NE

b. Zašto?_____

_____

31. Da li smatrate da Cirkularna ekonomija ima značaj za unapređenje srpske privrede?

a. Kako?_____

_____

32. Na koje teškoće nailazite u prodaji vaših proizvoda kada je u pitanju finansiranje ovog novog poslovnog modela?_____

_____

33. Da li vidite na koji način bi se te teškoće mogle izbeći ili umanjiti?_____

_____

Da li vam je u tome potrebna pomoć i kakva?_____

_____K

ako vidite buduće trendove u ovoj oblasti u Srbiji i na međunarodnom tržištu kapitala?

_____

Banka/f.institucija:_____

Ime i prezime:_____

Funkcija:_____

E-mal:_____

Kontakt telefon:_____

Molimo Vas da popunjeni upitnik u što kraćem roku pošaljete na: dusan.vasiljevic@wb-consulting.com, dragana@victoriaconsulting.co.rs

PRILOG 3

Bibliografija

Materijal koji je obrađen i/ili konsultovan tokom izrade Analize

Domaći propisi i izvori informacija:

1. Energetski bilans za 2019.godinu
2. Fiskalna strategija RS (Ministarstvo finansija)
3. Nacionalna strategija održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara, "Sl. glasnik RS", broj 33/2012"
4. Nacionalna strategija održivog razvoja, Sl. glasnik RS", broj 57/2008
5. Nacionalna strategija razvoja energetike do 2025. godine, sa projekcijom do 2030.godine, "Sl. glasnik RS", broj 101/2015.
6. Nacionalna strategija za aproksimaciju u oblasti životne sredine za Republiku Srbiju, "Sl. glasnik RS", broj 80/2011"
7. Nacionalna strategija za mlade za period od 2015. do 2025. godine, "Sl. glasnik RS", broj 22/2015"
8. Nacionalna strategija za uključivanje Republike Srbije u mehanizam čistog razvoja Kjoto protokola za sektore upravljanja otpadom, poljoprivrede i šumarstva, "Sl. glasnik RS", broj 8/2010"
9. Nacionalni akcioni plan za korišćenje obnovljivih izvora energije Republike Srbije, „Sl. glasnik RS", broj 53/2013
10. Nacionalni program za suzbijanje sive ekonomije, „Sl. glasnik RS", broj 27/2019
11. Nacionalni program zaštite životne sredine, „Sl. glasnik RS", broj 12/2010
12. Nacrt nacionalne strategije za upravljanje muljevima
13. Nacrt Strategije i politika industrijskog razvoja Republike Srbije za period 2021-2030
14. Nacionalni program za prevenciju stvaranja otpada 2020-2025 (nacrt)
15. Nacrt Strategije za upravljanje plastikom u Republici Srbiji do 2030 godine u paketu cirkularne ekonomije (PKS)
16. Program ekonomskih reformi (Vlada Republike Srbije, Ministarstvo finansija)
17. Program reformi politike zapošljavanja i politike socijalne zaštite u procesu pristupanja Evropskoj uniji (Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja)
18. Program reformi upravljanja javnim finansijama (Ministarstvo finansija)
19. Prostorni plan Republike Srbije (Ministarstvo građevine, saobraćaja i infrastukture)

20. Strategija i politika razvoja industrije Republike Srbije za period od 2011. godine do 2020. Godine (Ministarstvo privrede)
21. Strategija naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije u periodu od 2016. do 2020.godine, „Sl. glasnik RS“, broj 25/2016
22. Strategija o stručnom usavršavanju zaposlenih u jedinicama lokalne samouprave (Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave)
23. Strategija podsticanja i razvoja stranih ulaganja, „Sl. glasnik RS“, broj 22/2006
24. Strategija razvoja elektronske uprave u Republici Srbiji za period od 2015. do 2018., „Sl. glasnik RS“, broj 107/2015
25. Strategija razvoja elektronskih komunikacija u Republici Srbiji od 2010. do 2020.godine, „Sl. glasnik RS“, broj 68/2010
26. Strategija razvoja industrije informacionih tehnologija za period od 2017. do 2020.godine, „Sl. glasnik RS“, broj 95/2016
27. Strategija razvoja informacionog društva u Republici Srbiji do 2020. Godine, „Sl. glasnik RS“, broj 51/2010
28. Strategija razvoja obrazovanja u Republici Srbiji, „Sl. glasnik RS“, broj 01/2007
29. Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnog razvoja RS za period 2014.-2024. , „Sl. glasnik RS“, broj 85/2014
30. Strategija regulatorne reforme i unapređenja sistema upravljanja javnim politikama za period 2016-2020. Godine, „Sl. glasnik RS“, broj 8/2016
31. Strategija stručnog usavršavanja državnih službenika u Republici Srbiji, „Sl. glasnik RS“, broj 56/2011, 51/2013
32. Strategija upravljanja otpadom za period od 2010. do 2019. godine, „Sl. glasnik RS“, broj 29/201
33. Strategija urbanog održivog razvoja do 2030, „Sl. glasnik RS“, broj 47/2019
34. Strategija za podršku i razvoj malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i konkurentnosti, „Sl. glasnik RS“, broj 35/2015
35. Strategija za primenu konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine – Arhuska konvencija, „Sl. glasnik RS“, broj 103/2011
36. Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji u periodu od 2016. do 2025. Godine (Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja), „Sl. glasnik RS“, broj 17/2017
37. Upravljanje otpadom u republici Srbiji u period 2011-2018 (Agencija za životnu sredinu)

38. Životna sredina u Srbiji 2004-2019 (Agencija za životnu sredinu)
39. Program uvođenja čistije proizvodnje u Republici Srbiji sa Akcionim planom - Nacrt.
40. Nacionalni program za za usvajanje pravnih tekovina Evropske unije, Ministarstvo za evropske integracije, februar 2018.
41. Program razvoja javnih nabavki u Republici Srbiji za period 2019.-2023., Sl. Glasnik RS br. 82/2019"
42. Agenda 2030 i Srbija (https://rsjp.gov.rs/wp-content/uploads/2017/11/Agenda-UN-2030.pdf)

- Podaci iz republičkog Zavoda za statistiku
- Statistički kalendar Republike Srbije 2019
- Izveštaj o napretku Srbije za 2019
- Bela knjiga za 2018 (Savet stranih investitora)
- Osnovni makroekonomski pokazatelji (Narodna banka Srbije)

Međunarodni propisi i izvori informacija:

1. Akcioni plan za cirkularnu ekonomiju ("Zatvaranje petlje – EU Akcioni plan za cirkularnu ekonomiju" COM(2015) 614).
2. Saopštenje o primeni akcionog plana za cirkularnu ekonomiju (COM(2019) 190).
3. Direktiva 2006/66/EZ o baterijama i akumulatorima I otpadnim baterijamai akumulatora;
4. Direktiva 2018/849 koja zamenjuje Direktivu o otpadnim vozilima (2000/53/EZ), Direktivu o baterijama i akumulatorima i otpadnim akumulatorima i baterijama (2006/66/EZ), Direktivu o otpadnoj elektronskoj i električnoj opremi (2012/19/EU)
5. Direktiva EU 2018/850 koja zamenjuje Direktivu 1999/31 za deponije;
6. Direktiva EU 2018/851 koja zamenjuje Direktivu 2008/98/EZ o otpadu.
7. Direktiva EU 2018/852 koja zamenjuje Direktivu 94/62/EZ o ambalaži i ambalažnom otpadu
8. Direktiva EU 2018/850 koja zamenjuje Direktivu 1999/31 za deponije;
9. Direktiva 2006/21/EZ o rudarskom otpadu
10. Direktiva 2011/65/EU o ograničenju upotrebe određenih opasnih materija u električnoj i elektronskoj opremi (RoHS Direktiva)
11. Direktiva 86/278/EEZ o zatiti životne sredine, a posebno zemljišta, pri korišćenju kanalizacionog mulja pri korišćenju u poljoprivredi;
12. Direktiva EU 2019/904 o smanjenju uticaja određenih plastičnih proizvoda na životnu sredinu
13. EU Strategija Industrijske Politike;
14. Evropska Strategija za plastiku u cirkularnoj ekonomiji COM/2018/028;

15. Direktiva 96/59/EZ o odlaganju polihlorovanih bifenila i polihlorovanih terfenila (PCB/PCT Direktiva);
16. Uredba EZ/850/2004 o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama (POPs);
17. Uredba (EZ) Br. 1013/2006 i Direktiva 2009/16/EZ) o transport otpada;
18. Uredba (EU) 2018/848 o organskoj proizvodnji i označavanju organskih proizvoda
19. Uredba EU br. 1257/2013 o reciklaži brodova
20. Direktiva 2014/24/EU o javnim nabavkama
21. Strategija Evropa 2020: Strategija za pametan, održiv i inkluzivan rast.
22. Uredba o EU Eko-znaku EZ Br. 66/2010, sa odgovarajućim izmenama
23. Direktiva o Eko-dizajnu (2009/125/EZ), sa izmenama 2012/27/EZ
24. Uredba (EZ) br. 1221/2009 (EMAS Uredba), sa odgovarajućim izmenama
25. Uredba (EZ) br. 106/2008 (EU ENERGY STAR Uredba)
26. Uredba (EZ) br. 1907/2006 (REACH Uredba)
27. UN Agenda 2030
28. ISO 14001:2015 Sistemi menadžmenta životnom sredinom – Zahtevi sa uputtsvom za korišćenje
29. ISO 50001:2018 Sistemi menadžmenta energijom - Zahtevi sa uputtsvom za korišćenje
30. ISO 20400:2017 Održive nabavke
31. BS 8001:2017 Okvir za primenu principa cirkularne ekonomije

- Podaci iz Eurostat-a (https://ec.europa.eu/eurostat)
- Economy-wide material flow accounts (Eurostat)
- When and how a Circular Economy can Become Reality – a Challenge for sustainable local development and business opportunities (Viktor Simončič)
- The Circular Economy package and the Circular Economy coalition for Europe (Christoph Scharff)
- Greenhouse gas emissions accounting for waste management at the local scale (M. Marchi, V. Niccolucci1, F. Menghetti, S. Mangiavacchi& S. Bastianoni)
- Greenhouse Gas Emission Mitigation Relevant to Changes in Municipal Solid Waste Management System (Krzysztof Pikoń & Krzysztof Gaska)
- www.emas.eu
- https://ec.europa.eu/environment/gpp/index_en.htm
- https://ec.europa.eu/environment/ecolabel/
- www.iso.org

PRILOG 4

ANALIZA EFEKATA GRUPA MERA ODABRANE OPCIJE

Tokom analize početnog stanja i planiranih ciljeva, identifikovane su tri moguće opcije

1. "Status quo" – opcija u kojoj se ne određuju ciljevi niti preduzimaju nikakve mere pri čemu se ostavlja sektorskim politikama da, u skladu sa svojim prioritetima postižu individualne ciljeve, na način kako se u tim sektorima predviđa, bez obzira na moguću međusobnu zavisnost kada su u pitanju cilejvi cirkularne ekonomije kao kompozitne platforme. Iako su u ponekim slučajevima postignuti rezultati koji bi se mogli očekivati i u postupku koordinisanih i usklađenih politika (kao na primer, u oblasti čistije proizvodnje), ova opcija je neprihvatljiva jer je postupak postizanja zajedničkih ciljeva nekontrolabilan i može rezultirati entropijom.

2. Druga opcija, koja predviđa detaljnu razradu ciljeva, kako opštih tako i detaljnih, mera i aktivnosti pruža uvid u stanje, ciljeve, razloge za njihovo postizanje i preporučene načine njihovog ostvarenja, kako bi se omogućila efikasno upravljanje javnom politikom u oblasti cirkularne ekonomije. U tim preporukama, konsultovanu su kako domaća pravna regulative i praksa, tako i međunarodni okviri, primer i iskustva primene. **Smatramo da je ova opcija najefikasnija, da su efekti u glavnom pozitivni i naša je preporuka da se pristupi izradi Program za cirkularnu ekonomiju u Srbiji**.

3. Treća opcija predstavlja derivate nižeg intenziteta od ptrethodne, druge opcije, kojom se predviđa izrada ciljeva, mera i aktivnosti ali bez posebnog dokumenta javne politike koji bi u sebi objedinio sve pojedinačne politike, koji bi koordinisao partiukularne napore sa ciljem ostvarenja zajedničke, efikasne i odgovorne javne politike i pratećih dokumenata. Ovu smo opciju odbaciji jer je, slično kao i u opciji "Status quo", ostavljeno pijedinim sektorima da realizuju ciljeve, istina one koje smo ovde preporučili, ali bez međusobne koordinacije. Ova opcija u sebi krije opasnost od distorzije sistema jer se može lako desiti da, čak i u slučaju da prihvate naše pojedinačne ciljeve i mere, iskoče iz zajedničkih okvira i da obesmisle celokupan concept (na primer, može se podsticati razvoj MMSP za industrije koje koriste isključivo ili u najvećoj meri reciklate, a da se pri tiome ne uspostvati održiv sistem selekcije i reciklaže pa bi smo došli u situaciju da imamo tražnju a ne i domaću ponudu. U tom slučaju bi MMSP morala da se okrenu uvozu dok bi domaći otpad ležao po deponijama…). Ukupni negatvni efekti ove opcije bi mogli prevazići pozitivne i zato smo je odbacili.

Rezultati analize efekata su već integrisani u razradu ciljeva predložene opcije, ali je u prilogu dat dodatan pregled koji je izrađen za grupe mera po opštim ciljevima i za efekte koji su relevantni za te mere uz upućivanje na Analizu, gde god je to bilo oportuno i svrsishodno.

1. Unapređenje sistema upravljanja otpadom				
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU POSTOJEĆEG STANJA I PRAVILNO DEFINISANJE PROMENE KOJA SE PREDLAŽE	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koji pokazatelji se prate u oblasti, koji su razlozi zbog kojih se ovi pokazatelji prate i koje su njihove vrednosti?			X	Pored specifičnih parametara koji se lako mogu pratiti, kao što je iznos ukupno generisanog otpada, generisan otpad po glavi stanovnika, razdeljen po kategorijama industrijskog i komunalnog otpada i količine generisanog otpada po jedinici BDP, kompozitni pokazatelji će biti detaljno razrađeni dokumentom javne politike, u skladu sa EU indikatorima za cirkularnu ekonomiju, kako je u dato u Analizi: Postoje indikatori koji delimično pokrivaju oblasti iz paketa 10 EU pokazatelja: ▪ Generisanje otpada (kao indikator aspekta potrošnje) – *pokriven, koliko mu aktualna regulativa to omogućava* ▪ Stepen reciklaže (udeli vrste otpada koji se reciklira) – *ovaj indiikator je delimično pokriven* ▪ Posebni tokovi otpada (ambalažni, biomasa, elektronski i električni otpad,

				itd) – *ovo je samo delimično pokriveno* ▪ Trgovina sirovinama između članica sa ostatkom sveta – *u okviru evidencije uvoza i izvoza* ▪ Privatne investicije, zapošljavanje i povećanje BDP - *to je deo makroekonomskih pokazatelja*
2) Da li se u predmetnoj oblasti sprovodi ili se sprovodio dokument javne politike ili propis? Predstaviti rezultate sprovođenja tog dokumenta javne politike ili propisa i obrazložiti zbog čega dobijeni rezultati nisu u skladu sa planiranim vrednostima.			X	U srpskom zakonodsvstvu postoji čitav niz propisa koji regulišu ovu materiju od kojih su najvažniji navedeni u ovoj tabeli. Međutim, propise je potrebno inovirati u skladu sa evropskim zakonodavstvoma ali ih uskladiti sa aktima u drugim oblastima kako bi se uspostavio održiv sistem. U analizi su elaborirani razlozi nedovoljno uspešnog sprovođenja postojećih propisa, kao i potreba unapređenbja sistema i njegove nadogradnje.
3) Koji su važeći propisi i dokumenti javnih politika od značaja za promenu koja se predlaže i u čemu se taj značaj ogleda?			X	U analizi: ▪ Zakon o Minstarstvima; ▪ Zakon o zaštiti životne sredine; ▪ Zakon o ambalaži i ambalažnom otpadu;

				▪ Zakon o integrisanoj kontroli i sprečavanju zagađivanja životne sredine; ▪ Zakon o vodama; ▪ Zakon o zvaničnoj statistici; ▪ Zakon o upravljanju otpadom; ▪ Zakon o hemikalijama; ▪ Zakon o biocidnim proizvodima; ▪ Uredba o proizvodima koji nakon upotrebe postaju posebni tokovi otpada; ▪ Uredba o listama otpada, za prekogranično kretanje, sadržini i izgledu dokumenta koji prati prekogranično kretanje otpada sa upustvima za njegovo popunjavanje; ▪ Uredba o listi neopasnog otpada za koji se ne izdaje dozvola, sa dokumentacijom koja prati prekogranično kretanje; ▪ Uredba o vrstama zagađenja, kriterijumima za obračun zagađenja žvotne sredine i obveznicima naknade za zagađivanje životne sredine;

				▪ Uredbe o proizvodima koji posle upotrebe postaju posebni tokovi otpada; ▪ Uredba o odlaganju otpada na deponije; ▪ Uredba o termičkom tretmanu otpada; ▪ Nacionalni program za prevenciju stvaranja otpada (nacrt) ▪ Program čistije proizvodnje ▪ Zakon o komunalnim delatnostima ▪ Zakon o privatno-javnom partnerstvu i koncesijama ▪ Zakon o trgovini ▪ Zakon o vodama ▪ Zakon o krivičnom postupku
4) Da li su uočeni problemi u oblasti i na koga se oni odnose? Predstaviti uzroke i posledice problema.	X			Detaljno elaborirano u Analizi
5) Koja promena se predlaže?	X			Detaljno elaborirano u Analizi
6) Da li je promena zaista neophodna i u kom obimu?	X			Detaljno elaborirano u Analizi
7) Na koje ciljne grupe će uticati predložena promena? Utvrditi i predstaviti ciljne grupe na koje će promena imati neposredan odnosno posredan uticaj.	X			Detaljno elaborirano u Analizi - Mapiranje zainteresovanih strana
8) Da li postoje važeći dokumenti javnih politika kojima bi se mogla ostvariti željena promena i o kojim dokumentima se radi?			X	Detaljno elaborirano u Analizi
9) Da li je promenu moguće ostvariti primenom važećih propisa?			X	Ne u potpunosti, čak i pod uslovom striktne primene postojećih propisa i dalje nedostaju delovi regulatpornog

				sistema koji je potrebno unaprediti.
10) Kvantitativno (numerički, statistički) predstaviti očekivane trendove u predmetnoj oblasti, ukoliko se odustane od intervencije (*status quo*).			X	Trendovi su prikazani kvalitativno a ne kvantitativno iz razloga koji su dati u Analizi.
11) Kakvo je iskustvo u ostvarivanju ovakvih promena u poređenju sa iskustvom drugih država, odnosno lokalnih samouprava (ako je reč o javnoj politici ili aktu lokalne samouprave)?			X	U Srbiji postoje tek rudimentarna, partikularna iskustva koja ukazuju na prihvatljivost i efikasnost trenda, ali nisu dovoljna za kvantifikovanje efekata. Evropske procene efekata su date u Analizi sa naspomenom da nisu sva iskustva u poptunosti primenljiva na Srbiju, zbog njenih specifičnosti al ii nasleđa te istorijskog otpada i prethodno nerešenih pitanja. Iskustva drugih država su data u Analizi.
KLJUČNA PITANJA ZA UTVRĐIVANJE CILJEVA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Zbog čega je neophodno postići željenu promenu na nivou društva? (odgovorom na ovo pitanje definiše se opšti cilj).	X			Zbog unapređenja sistema upravljanja otpadom
2) Šta se predmetnom promenom želi postići? (odgovorom na ovo pitanje definišu se posebni ciljevi, čije postizanje treba da dovode do ostvarenja opšteg cilja. U odnosu na posebne ciljeve, formulišu se mere za njihovo postizanje).	X			Prevencija nastajanja otpada i efikasnija upotreba resursa, smanjenje količina neregistrovanog otpada i onog kojim se prometuje izvan formalnog sistema upravljanja otpadom, povećanje stepena tretmana otpada i upotreba materijala nastalih od procesa tretmana otpada kao i smanjenje

				negativnog uticaja sistema za upravljanje otpadom na životnu sredinu.
3) Da li su opšti i posebni ciljevi usklađeni sa važećim dokumentima javnih politika i postojećim pravnim okvirom, a pre svega sa prioritetnim ciljevima Vlade?	X			-
4) Na osnovu kojih pokazatelja učinka će biti moguće utvrditi da li je došlo do ostvarivanja opštih odnosno posebnih ciljeva?	X			Na osnovu pokazatelja koji će biti detaljno razrađeni dokumentom javne politike prema EU pokazateljima za cirkularnu ekonomiju
KLJUČNA PITANJA ZA IDENTIFIKOVANJE OPCIJA JAVNIH POLITIKA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koje relevantne opcije (alternativne mere, odnosno grupe mera) za ostvarenje cilja su uzete u razmatranje? Da li je razmatrana "*status quo*" opcija?	X			Detaljno elaborirano u Analizi gde su razmatrane su tri opcije
2) Da li su, pored regulatornih mera, identifikovane i druge opcije za postizanje željene promene i analizirani njihovi potencijalni efekti?	X			Detaljno elaborirano u Analizi
3) Da li su, pored restriktivnih mera (zabrane, ograničenja, sankcije i slično) ispitane i podsticajne mere za postizanje posebnog cilja?	X			Detaljno elaborirano u Analizi
4) Da li su u okviru razmatranih opcija identifikovane institucionalno upravljačko organizacione mere koje je neophodno sprovesti da bi se postigli posebni ciljevi?	X			Detaljno elaborirano u Analizi
5) Da li se promena može postići kroz sprovođenje informativno-edukativnih mera?			X	Svakako, podizanje nivoa svesti o postojanju problema i potrebi da se on reši na svim nivoima is a svim činiocima savremenog društva, jeste bitan elemenat uspešnosti tranzicionog procesa. U tu svrhu se mogu primeniti različite informativne i edukativne mere, uključujući redovno obrazovanje, dodatne obuke, javne kampanje, aktivizam, punu i transparentnu

				podršku medija… Detaljno elaborirano u Analizi
6) Da li ciljne grupe i druge zainteresovane strane iz civilnog i privatnog sektora mogu da budu uključene u proces sprovođenja javne politike, odnosno propisa ili se problem može rešiti isključivo intervencijom javnog sektora?	X			Detaljno elaborirano u Analizi
7) Da li postoje raspoloživi, odnosno potencijalni resursi za sprovođenje identifikovanih opcija?			X	Obim i dubina zahvata će biti razrađeni dokumentom javne politike, ali je već izvesno da za ceo program i njegovu primenu trenutno ne postoje dovoljni kapaciteti niti su definisani potrebni resursi. Svakako će biti potrebno unapređenje institucionalnog operativnog kapaciteta za sprovođenje javne politike u ovoj oblasti. Detaljno elaborirano u Analizi
8) Koja opcija je izabrana za sprovođenje i na osnovu čega je procenjeno da će se tom opcijom postići željena promena i ostvarenje utvrđenih ciljeva?	X			Opcija 2. Detaljno elaborirano u Analizi
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU FINANSIJSKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Kakve će efekte izabrana opcija imati na javne prihode i rashode u srednjem i dugom roku?	X			Pozitivne efekte, odnosno striktnom primenom mera, uvećaće se neto javni prihodi, ali je procena kvalitativna jer ne postoje parametri za efikasnu i odgovornu kvantifikativnu procenu efekata. Neke procene su date u Analizi.
2) Da li je finansijske resurse za sprovođenje izabrane opcije potrebno obezbediti u budžetu, ili iz drugih izvora finansiranja i kojih?			X	Detaljno elaborirano u Analizi.
3) Kako će sprovođenje izabrane opcije uticati na međunarodne finansijske obaveze?				Potrebno je unaprediti mehanizme za održivo

				finansiranje primene javne politike iz realnih prihoda. Delimično se tranzicioni process može finansirati iz eksternih, nepovratnih izvora, delimično iz komercijalnih kredita a delimično iz budžeta. Međunarodne finansijske obaveze je potrebno postaviti tako da su održive i da se mnogu vratiti iz prihoda koje opcija omogućava.
4) Koliki su procenjeni troškovi uvođenja promena koji proističu iz sprovođenja izabrane opcije (osnivanje novih institucija, restrukturiranje postojećih institucija i obuka državnih službenika) iskazani u kategorijama kapitalnih troškova, tekućih troškova i zarada?				N/A
5) Da li je moguće finansirati rashode izabrane opcije kroz redistribuciju postojećih sredstava?			X	Detaljne finansijske potrebe će biti naknadno detaljno razrađene u dokumentima javne politike kao i razdeli za finansiranje te izvori finansijskih sredstava
6) Kakvi će biti efekti sprovođenja izabrane opcije na rashode drugih institucija?				N/A
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EKONOMSKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koje troškove i koristi (materijalne i nematerijalne) će izabrana opcija prouzrokovati privredi, pojedinoj grani, odnosno određenoj kategoriji privrednih subjekata?				Visine i vrste troškova koje će izabrana opcija prouzrokovati privredi nije moguće proceniti bez detaljno razrađenog plana koji proističe iz javne politike. U analizi su dati okvirne procene efekata, ali je važno napomenuti da se troškovi tranzicije u privredi imaju smatrati investicionim troškom koji mora

				biti održiv i koji se može vratiti iz dobiti. Na privredi je da u svojim razvojnim planovime predvidi ovu vrstu troška a javna politika mora obezbediti okvire i uslove za održivo finansiranje tih troškova iz komercijalnih izvora, bilo uz pomoć fiskalnih podsticaja ili kroz programe sufinansiranja i učešća u vlasništvu programima JPP. Tako treba posmatrati troškove, recimo, uvođenja infrastructure za depozitni sistem u oblasti ambalaže ili u sisteme za preradu industrijskih otpadnih voda.
2) Da li izabrana opcija utiče na konkurentnost privrednih subjekata na domaćem i inostranom tržištu (uključujući i efekte na konkurentnost cena) i na koji način?	X			Na povećanje konkuretnosti. Detaljno elaborirano u Analizi.
3) Da li izabrane opcije utiču na uslove konkurencije i na koji način?	X			Utiču na razvoj tržišta, uspostavljanje novih delatnosti i unapređenje postojećih.
4) Da li izabrana opcija utiče na transfer tehnologije i/ili primenu tehničko-tehnoloških, organizacionih i poslovnih inovacija i na koji način?	X			Efikasna cirkularna ekonomija je bazirana na punoj primeni novih tehnologija, na razvoju i istraživanju te na transferu inovativnih rešenja.
5) Da li izabrana opcija utiče na društveno bogatstvo i njegovu raspodelu i na koji način?	X			Povećanje produktivnosti povećava bogatstvo društva. Nužno je usmeravati deo dobiti ka unapređenju delatnosti iz paketa cirkularne ekonomije čime se postiže veći kvalitet života sa boljitkom u ekonomskoj

				i socijalnoj sferi, pa prema tome i bolja raspodela društvenog bogatdstva.
6) Kakve će efekte izabrana opcija imati na kvalitet i status radne snage (prava, obaveze i odgovornosti), kao i prava, obaveze i odgovornosti poslodavaca?			X	Inkluzija neformalne radne snage kao i one koja je van regularnog sistema će povećati sigurnost uz obezbeđenje novih poslova koje cirkularna ekonomija može da pruži. Istovremeno, podsticajnim merama za zapošljavanje kroz ovaj novi poslovni model, poslodavci će imati stimulans da preuzmu svoj deo odgovornosti, uz punu svest o potrebi poštovanja zakonskih odredbi i mera.
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EFEKATA NA DRUŠTVO	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Kolike troškove i koristi (materijalne i nematerijalne) će izabrana opcija prouzrokovati građanima?				Ne postoje podaci koji bi obezbedili precizne i pouzdane podatke, ali, ukoliko se pažljivo planira tranzicioni proces, troškovi su značajno niži od koristi. Građani će svakako imati koristi od čistije životne sredine i od niza novih iusluga koje će im povećati kvalitete života (efikasnije korišćenje energije smanjuje trošak, bolje upravljanje otpadom smanjuje pritisak na životnui sredinu ali trošak na porodični budžet, mogućnost korišćenja proizvoda i

				uređaja na iznajmljivanje ili na deljeno korišćenje smanjuje potrebu posedovanja stvarim koje se ne koriste dovoljno – alternativni prevoz, kmiučni uređaji, itd)
2) Da li će efekti realizacije izabrane opcije štetno uticati na neku specifičnu grupu populacije i da li će to negativno uticati na uspešno sprovođenje te opcije, kao i koje mere treba preduzeti da bi se ovi rizici sveli na minimum?	X			Industrije koje koriste neregulisano regulatorno okruženje za sticanje dobiti će biti opozicija promenama na kratki rok. Međutim, na dugi rok, uređeni sistem svima donosi boljitak povećanjem prometa i regulisanim statusom koji obezbeđuje sigurnost u poslovanju. Mere fiskalnih podsticaja su dvoznačne i mogu dovesti do bržeg i efiukasnijeg prihvatanja mera, kako je u Analizti objašnjeno.
3) Na koje društvene grupe, a posebno na koje osetljive društvene grupe, bi uticale mere izabrane opcije i kako bi se taj uticaj ogledao (pre svega na siromašne i socijalno isključene pojedince i grupe, kao što su osobe sa invaliditetom, deca, mladi, žene, stariji preko 65 godina, pripadnici romske nacionalne manjine, neobrazovani, nezaposleni, izbegla i interno raseljena lica i stanovništvo ruralnih sredina i druge osetljive društvene grupe)?			X	Efekti mera na društvo u celini, a posebno na ranjive društvene grupe nije eksplicitno analiziran, ali se punom primenom mera može očekivati rast društvenog standarda pa tako i preduslova za rešavanje socijalnih pitanja. Istovremeno, omogućavanjem osetljivim društvenim grupama da budu deo regularnog sistema rada sa obezbeđenim socijalnim i zdravstvenim osiguranje, ima jak, poztitivan efekat.

4) Da li bi i na koji način izabrana opcija uticala na tržište rada i zapošljavanje, kao i na uslove za rad (npr. promene u stopama zaposlenosti, otpuštanje tehnoloških viškova, ukinuta ili novoformirana radna mesta, postojeća prava i obaveze radnika, potrebe za prekvalifikacijama ili dodatnim obukama koje nameće tržište rada, rodnu ravnopravnost, ranjive grupe i oblike njihovog zapošljavanja i slično)?	X			Po slobodnim procenama, puna primena cirkularne ekonomije bi obezbedila dodatnih 30.000 radnih mesta za sve vrste radne snage, od one nekvalifikovane do vidsokoobrazovanih kadrova.
5) Da li izabrane opcije omogućavaju ravnopravan tretman, ili dovode do direktne ili indirektne diskriminacije različitih kategorija lica (npr. na osnovu nacionalne pripadnosti, etničkog porekla, jezika, pola, rodnog identiteta, invaliditeta, starosne dobi, seksualne orijentacije, bračnog statusa ili drugih ličnih svojstava)?		X		-
6) Da li bi izabrana opcija mogla da utiče na cene roba i usluga i životni standard stanovništva, na koji način i u kojem obimu?	X			Cene roba i usluga bi se tržišno bolje uskladile s obzirom da bi primenom mera došlo do usklađivanja ponude i potražnje, kako roba tako i usluga, čime bi se obezbedila održivost ekonomskog modela a samim tim sigurnost u poslovanju pa tako i povećanje opšteg društvenog standarda. Povećanjem konkurentnosti, dolazi do pada cene proizvoda i usluga. Osim toga, smanjenjem troškova za energiju i komunalne usluge, povećao bi se ekonomski standard stanovniuštva uz sve prednosti koje na društveni standard utiče povećana zaštita i očuvanje životne sredine, kvalitet voda, vazduha, zemljišta, hrane…
7) Da li bi se realizacijom izabranih opcija pozitivno uticalo na promenu socijalne situacije u nekom određenom regionu ili okrugu i na koji način?	X			Po slobodnim procenama, puna primena cirkularne ekonomije bi obezbedila dodatnih 30.000

				radnih mesta za sve vrste radne snage, od nekvalifikovane do vidsokoobrazovanih kadrova.
8) Da li bi se realizacijom izabrane opcije uticalo na promene u finansiranju, kvalitetu ili dostupnosti sistema socijalne zaštite, zdravstvenog sistema ili sistema obrazovanja, posebno u smislu jednakog pristupa uslugama i pravima za osetljive grupe i na koji način?				N/A
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EFEKATA NA ŽIVOTNU SREDINU	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Da li izabrana opcija utiče i u kojem obimu utiče na životnu sredinu, uključujući efekte na kvalitet vode, vazduha i zemljišta, kvalitet hrane, urbanu ekologiju i upravljanje otpadom, sirovine, energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije?	X			Punom primenom mera postiže se značajno veći obim zaštite životne sredine sa svim efektima koji takav koncept sobom nosi, jer je to princip koji je temelj cirkularne ekonomije. Detaljno elaborirano u Analizi.
2) Da li izabrana opcija utiče na kvalitet i strukturu ekosistema, uključujući i integritet i biodiverzitet ekosistema, kao i floru i faunu?		X		Nema negativnog uticaja ukoliko se promene sprovode po propisima.
3) Da li izabrana opcija utiče na zdravlje ljudi?	X			Pozitivno, smanjuje rizike.
4) Da li izabrana opcija predstavlja rizik po životnu sredinu i zdravlje ljudi i da li se dopunskim merama može uticati na smanjenje tih rizika?		X		Nema negativnog uticaja ukoliko se promene sprovode po propisima.
5) Da li izabrana opcija utiče na zaštitu i korišćenje zemljišta u skladu sa propisima koji uređuju predmetnu oblast?		X		Nema negativnog uticaja ukoliko se promene sprovode po propisima.
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU UPRAVLJAČKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Da li se izabranom opcijom uvode organizacione, upravljačke ili institucionalne promene i koje su to promene?	X			Detaljno elaborirano u Analizi.
2) Da li postojeća javna uprava ima kapacitet za sprovođenje izabrane opcije (uključujući i kvalitet i kvantitet raspoloživih kapaciteta) i da li je potrebno preduzeti određene mere za poboljšanje tih kapaciteta?			X	Detaljno elaborirano u Analizi.

3) Da li je za realizaciju izabrane opcije bilo potrebno izvršiti restrukturiranje postojećeg državnog organa, odnosno drugog subjekta javnog sektora (npr. proširenje, ukidanje, promene funkcija/hijerarhije, unapređenje tehničkih i ljudskih kapaciteta i sl.) i u kojem vremenskom periodu je to potrebno sprovesti?	X			Detaljno elaborirano u Analizi.
4) Da li je izabrana opcija u saglasnosti sa važećim propisima, međunarodnim sporazumima i usvojenim dokumentima javnih politika?	X			-
5) Da li izabrana opcija utiče na vladavinu prava i bezbednost?	X			Pozitivno
6) Da li izabrana opcija utiče na odgovornost i transparentnost rada javne uprave i na koji način?	X			Ukoliko se mehanizmni nadzora i kontrole unaprede, kako je Analizom predviđeno
7) Koje dodatne mere treba sprovesti i koliko vremena će biti potrebno da se sprovede izabrana opcija i obezbedi njeno kasnije dosledno sprovođenje, odnosno njena održivost?	X			Detaljno elaborirano u Analizi.

2. Povećanje udela obnovljivih izvora energije u energetskom miksu i smanjenje emisije gasova staklene bašte				
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU POSTOJEĆEG STANJA I PRAVILNO DEFINISANJE PROMENE KOJA SE PREDLAŽE	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koji pokazatelji se prate u oblasti, koji su razlozi zbog kojih se ovi pokazatelji prate i koje su njihove vrednosti?			X	Pored specifičnih parametara koji se i sada mogu pratiti, kao što je udeo proizvedene i/ili korišćene energije iz obnovljivih izvora, nivoa energetske efikasnosti u zgradarstvu, javnoj potrošnji i potrošnji u domaćinstvima, učešća energije iz obnovljivih izvora u prometu energije na tržištu, potrebno je izraditi pokazatelje koji povezuju privredne aktivnsoti i energetiku (prema učešću energije u jedinici BDP): Posebna pažnja se mmora

				obratiti pokazateljima koji ukazuju na intenzivno energetske grane u kojima je stepen energetske efikasnosti od značaja, zatim na proizvodnju električne energije od fosilnih goriva koja uzrokuje povećane nivoe emisija gasova. Vrednosti tih parametara su elaborirane u Analizi. Energetika, posebno obnovljivi izvori energije imaju veliku ulogu u razvoju koncepta cirkularne ekonomije jer su ostaci od proizvodnje energije predmet tretmana i dalje brige a nove tehnologije donose nove mogućnosti i nova radna mesta.
2) Da li se u predmetnoj oblasti sprovodi ili se sprovodio dokument javne politike ili propis? Predstaviti rezultate sprovođenja tog dokumenta javne politike ili propisa i obrazložiti zbog čega dobijeni rezultati nisu u skladu sa planiranim vrednostima.			X	U srpskom zakonodsvstvu postoji čitav niz propisa koji regulišu ovu materiju od kojih su najvažniji navedeni u ovoj tabeli. Rezultati sprovođenja su dati u Analizi ali su oni, iako efikasni, nedovoljni da pruže kompletnu koordinaciju sa drugim oblastima koje su bitne za cirkularnu ekonomiju. Postojeće propise je potrebno inovirati u skladu sa evropskim zakonodavstvoma ali ih uskladiti sa aktima u drugim oblastima kako bi se uspostavio održiv sistem. U analizi su

				elaborirane potrebe unapređenja sistema i njegove nadogradnje.
3) Koji su važeći propisi i dokumenti javnih politika od značaja za promenu koja se predlaže i u čemu se taj značaj ogleda?			X	U analizi su predočeni propisi koji su relevantni i njihov značaj: ▪ Zakon o energetici ▪ Zakon o zaštiti životne sredine ▪ Zakon o vodama ▪ Zakon o obrazovanju ▪ Zakon o naučnoistraživačkoj delatnosti ▪ Zakon o efikasnom korišćenju energije ▪ Zakon o planiranju i izgradnji ▪ Pripadajuće uredbe i pravilnici ▪ Zakon o stanovanju ▪ Zakon o trgovini ▪ Uredba o uslovima isporuke I snabdevanja el. energijom
4) Da li su uočeni problemi u oblasti i na koga se oni odnose? Predstaviti uzroke i posledice problema.	X			Detaljno elaborirano u Analizi
5) Koja promena se predlaže?	X			Detaljno elaborirano u Analizi
6) Da li je promena zaista neophodna i u kom obimu?	X			Detaljno elaborirano u Analizi
7) Na koje ciljne grupe će uticati predložena promena? Utvrditi i predstaviti ciljne grupe na koje će promena imati neposredan odnosno posredan uticaj.	X			Detaljno elaborirano u Analizi - Mapiranje zainteresovanih strana
8) Da li postoje važeći dokumenti javnih politika kojima bi se mogla ostvariti željena promena i o kojim dokumentima se radi?			X	Samo do određene mere. Detaljno elaborirano u Analizi

9) Da li je promenu moguće ostvariti primenom važećih propisa?			X	Ne u potpunosti, čak i pod uslovom striktne primene postojećih propisa i dalje nedostaju delovi regulatpornog sistema koji je potrebno unaprediti.
10) Kvantitativno (numerički, statistički) predstaviti očekivane trendove u predmetnoj oblasti, ukoliko se odustane od intervencije (*status quo*).			X	Trendovi su prikazani kvalitativno i kvantitativno u Analizi i obimu in a način koji se iz postojećih indikatiora mogu ustanoviti.
11) Kakvo je iskustvo u ostvarivanju ovakvih promena u poređenju sa iskustvom drugih država, odnosno lokalnih samouprava (ako je reč o javnoj politici ili aktu lokalne samouprave)?			X	U Srbiji postoje pozitivna iskustva kako u porastu trenda proizvodnje energije iz obnovljivih izvora tako i u energetskoj efikasnosti, posebno u lokalnim samoupravama. Međutim, nedostaje sistem mera za podsticaj prometa i potrošnje energije iz obnovljivioh izvora kao i napredni mehanizmi podrške projektima povećanja enerfgetske efikasnosti koji moraju biti bolje spregnuti sa bankarskim i finansijksim sektorom kao i sa industrijom. Iskustva drugih zemalja su data u Analizi.
KLJUČNA PITANJA ZA UTVRĐIVANJE CILJEVA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Zbog čega je neophodno postići željenu promenu na nivou društva? (odgovorom na ovo pitanje definiše se opšti cilj).	X			Povećanje udela obnovljivih izvora energije u energetskom miksu i smanjenje emisije gasova staklene bašte

2) Šta se predmetnom promenom želi postići? (odgovorom na ovo pitanje definišu se posebni ciljevi, čije postizanje treba da dovode do ostvarenja opšteg cilja. U odnosu na posebne ciljeve, formulišu se mere za njihovo postizanje).	X			Povećanje proizvodnje i upotrebe obnovljivih izvora energije, unapređenje energetske efikasnosti energetskih postrojenja, u domaćinstvima i u industriji i poboljšanje infrastrukture za upravljanje i distribuciju energijom iz obnovljivih izvora
3) Da li su opšti i posebni ciljevi usklađeni sa važećim dokumentima javnih politika i postojećim pravnim okvirom, a pre svega sa prioritetnim ciljevima Vlade?	X			-
4) Na osnovu kojih pokazatelja učinka će biti moguće utvrditi da li je došlo do ostvarivanja opštih odnosno posebnih ciljeva?	X			Na osnovu pokazatelja koji će biti detaljno razrađeni dokumentom javne politike, u skladu sa EU pokazateljima za cirkularnu ekonomiju
KLJUČNA PITANJA ZA IDENTIFIKOVANJE OPCIJA JAVNIH POLITIKA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koje relevantne opcije (alternativne mere, odnosno grupe mera) za ostvarenje cilja su uzete u razmatranje? Da li je razmatrana "*status quo*" opcija?	X			Detaljno elaborirano u Analizi gde su razmatrane su tri opcije
2) Da li su, pored regulatornih mera, identifikovane i druge opcije za postizanje željene promene i analizirani njihovi potencijalni efekti?	X			Za sve oblasti postoje mere koje nisu samo regulatorne i pretpostavljaju intenzivnu saradnju svih zainteresovanih strana kroz različite mehanizme koji mogu i ne moraju biti propisane iako je striktna primena propisa pretpostavka uspešnom postrizanju željene promene.
3) Da li su, pored restriktivnih mera (zabrane, ograničenja, sankcije i slično) ispitane i podsticajne mere za postizanje posebnog cilja?	X			Detaljno elaborirano u Analizi

4) Da li su u okviru razmatranih opcija identifikovane institucionalno upravljačko organizacione mere koje je neophodno sprovesti da bi se postigli posebni ciljevi?	X			Detaljno elaborirano u Analizi
5) Da li se promena može postići kroz sprovođenje informativno-edukativnih mera?			X	Svakako, podizanje nivoa svesti o postojanju problema i potrebi da se on reši na svim nivoima is a svim činiocima savremenog društva, jeste bitan elemenat uspešnosti tranzicionog procesa. U tu svrhu se mogu primeniti različite informativne i edukativne mere, uključujući redovno obrazovanje, dodatne obuke, javne kampanje, aktivizam, punu i transparentnu podršku medija… Detaljno elaborirano u Analizi
6) Da li ciljne grupe i druge zainteresovane strane iz civilnog i privatnog sektora mogu da budu uključene u proces sprovođenja javne politike, odnosno propisa ili se problem može rešiti isključivo intervencijom javnog sektora?	X			Detaljno elaborirano u Analizi
7) Da li postoje raspoloživi, odnosno potencijalni resursi za sprovođenje identifikovanih opcija?			X	Obim i dubina zahvata će biti razrađeni dokumentom javne politike, ali je već izvesno da za ceo program i njegovu primenu trenutno ne postoje dovoljni kapaciteti niti su definisani potrebni resursi. Svakako će biti potrebno unapređenje institucionalnog operativnog kapaciteta za sprovođenje javne politike u ovoj oblasti kao i angažovanje dodatnih resursa (finansijskih i ljudskih). . Detaljno elaborirano u Analizi

8) Koja opcija je izabrana za sprovođenje i na osnovu čega je procenjeno da će se tom opcijom postići željena promena i ostvarenje utvrđenih ciljeva?	X			Opcija 2. Detaljno elaborirano u Analizi
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU FINANSIJSKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Kakve će efekte izabrana opcija imati na javne prihode i rashode u srednjem i dugom roku?	X			Pozitivne efekte jer se uvođenjem principa cirkularne ekonomije obezbeđuje veća konkuretnost privrede pa time i njihov veći promet odnosno veći prihodi, omogućavaju se nova radna mesta, a programima energetske efikasnosti se smanjuju troškovi za energiju, pre svega u osvetljenju i utrošku u javnim, komunalnim preduzećima. Na duži rok, cirkularna ekonomija utiče na razvoj privrednih delatnosti što može rezultovati povećanjem javnih priohoda. Konačno, ukoliko bi se unapredio sistem finansiranja u obnovljive izvore energije i energetsku efikasnost kroz nezavisnu investicionu finansijsku instituciju u kojoj bi svoj interes imala i javna uprava, omogućilo bi se povećanjejavnih prihoda iz investicione dobiti.
2) Da li je finansijske resurse za sprovođenje izabrane opcije potrebno obezbediti u budžetu, ili iz drugih izvora finansiranja i kojih?			X	Detaljno elaborirano u Analizi.
3) Kako će sprovođenje izabrane opcije uticati na međunarodne finansijske obaveze?			X	Potrebno je unaprediti mehanizme za održivo finansiranje primene javne

				politike iz realnih prihoda. Delimično se tranzicioni process može finansirati iz eksternih, nepovratnih izvora, delimično iz komercijalnih kredita a delimično iz budžeta. Međunarodne finansijske obaveze je potrebno postaviti tako da su održive i da se mogu vratiti iz prihoda koje opcija omogućava, optimalno bi bilo kroz dinamični investicioni fond sa državnim udelom.
4) Koliki su procenjeni troškovi uvođenja promena koji proističu iz sprovođenja izabrane opcije (osnivanje novih institucija, restrukturiranje postojećih institucija i obuka državnih službenika) iskazani u kategorijama kapitalnih troškova, tekućih troškova i zarada?				N/A
5) Da li je moguće finansirati rashode izabrane opcije kroz redistribuciju postojećih sredstava?			X	Detaljne finansijske potrebe će biti naknadno detaljno razrađene u dokumentima javne politike kao i razdeli za finansiranje te izvori finansijskih sredstava
6) Kakvi će biti efekti sprovođenja izabrane opcije na rashode drugih institucija?				N/A
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EKONOMSKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koje troškove i koristi (materijalne i nematerijalne) će izabrana opcija prouzrokovati privredi, pojedinoj grani, odnosno određenoj kategoriji privrednih subjekata?				Visine i vrste troškova koje će izabrana opcija prouzrokovati privredi nije moguće proceniti bez detaljno razrađenog plana koji proističe iz javne politike. U analizi su dati okvirne procene efekata, ali je važno napomenuti da se troškovi tranzicije u privredi imaju smatrati

				investicionim troškom koji mora biti održiv i koji se može vratiti iz dobiti. Na privredi je da u svojim razvojnim planovime predvidi ovu vrstu troška a javna politika mora obezbediti okvire i uslove za održivo finansiranje tih troškova iz komercijalnih izvora, bilo uz pomoć fiskalnih podsticaja ili kroz programe sufinansiranja i učešća u vlasništvu programima JPP. Tako treba posmatrati troškove, recimo, energetske efikasnosti i ulaganje u energetsku distributivcnu mrežu, čije je jedno od unapređenja tzv.pametna mreža koja omogućava dvosmerni tok energije i deponiobanje viškova energijer u mreži. To bi podstaklo veći obim korišćenbja energije iz obnovljivih izvora.
2) Da li izabrana opcija utiče na konkurentnost privrednih subjekata na domaćem i inostranom tržištu (uključujući i efekte na konkurentnost cena) i na koji način?	X			Na povećanje konkuretnosti. Detaljno elaborirano u Analizi.
3) Da li izabrane opcije utiču na uslove konkurencije i na koji način?	X			Utiču na razvoj tržišta, uspostavljanje novih delatnosti i unapređenje postojećih.
4) Da li izabrana opcija utiče na transfer tehnologije i/ili primenu tehničko-tehnoloških, organizacionih i poslovnih inovacija i na koji način?	X			Efikasna cirkularna ekonomija je bazirana na punoj primeni novih tehnologija, na razvoju i istraživanju te na transferu inovativnih rešenja.

5) Da li izabrana opcija utiče na društveno bogatstvo i njegovu raspodelu i na koji način?	X			Povećanje produktivnosti povećava bogatstvo društva. Nužno je usmeravati deo dobiti ka unapređenju delatnosti iz paketa cirkularne ekonomije čime se postiže veći kvalitet života sa boljitkom u ekonomskoj i socijalnoj sferi, pa prema tome i bolja raspodela društvenog bogatstva.
6) Kakve će efekte izabrana opcija imati na kvalitet i status radne snage (prava, obaveze i odgovornosti), kao i prava, obaveze i odgovornosti poslodavaca?			X	Inkluzija neformalne radne snage kao i one koja je van regularnog sistema će povećati sigurnost uz obezbeđenje novih poslova koje cirkularna ekonomija može da pruži. Istovremeno, podsticajnim merama za zapošljavanje kroz ovaj novi poslovni model, poslodavci će imati stimulans da preuzmu svoj deo odgovornosti, uz punu svest o potrebi poštovanja zakonskih odredbi i mera.
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EFEKATA NA DRUŠTVO	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Kolike troškove i koristi (materijalne i nematerijalne) će izabrana opcija prouzrokovati građanima?		X		Ne postoje podaci koji bi obezbedili precizne i pouzdane podatke, ali, ukoliko se pažljivo planira tranzicioni proces, troškovi su značajno niži od koristi. Građani će svakako imati koristi od projekata eneregetske efikasnosti, pre svega u

				sopstvenim domovima korišćenjem savrenmenih tehnologija upravljanja potrošnjom, poboljšanom izolacijom u zgradama i uređajima sa nižom potrošnjom energije. Smanjeni trošak hza energiju svakako smanjuje trošak na porodični budžet a mogućnost korišćenja proizvoda i uređaja na iznajmljivanje ili na deljeno korišćenje smanjuje potrebu posedovanja stvari koje se ne koriste dovoljno – kućni uređaji, alati, itd). Sličan efekat je i u privredi koja će punom primenom principa cirkularne ekonomije moći da ostvari veću efikasnost uz smanjeni pritisak na životnu sredinu.
2) Da li će efekti realizacije izabrane opcije štetno uticati na neku specifičnu grupu populacije i da li će to negativno uticati na uspešno sprovođenje te opcije, kao i koje mere treba preduzeti da bi se ovi rizici sveli na minimum?	X			Industrije koje koriste neregulisano regulatorno okruženje za sticanje dobiti će biti opozicija promenama na kratki rok. Međutim, na dugi rok, uređeni sistem svima donosi boljitak povećanjem prometa i regulisanim statusom koji obezbeđuje sigurnost u poslovanju. Mere fiskalnih podsticaja su dvoznačne i mogu dovesti do bržeg i efikasnijeg

				prihvatanja mera, kako je u Analizi objašnjeno.
3) Na koje društvene grupe, a posebno na koje osetljive društvene grupe, bi uticale mere izabrane opcije i kako bi se taj uticaj ogledao (pre svega na siromašne i socijalno isključene pojedince i grupe, kao što su osobe sa invaliditetom, deca, mladi, žene, stariji preko 65 godina, pripadnici romske nacionalne manjine, neobrazovani, nezaposleni, izbegla i interno raseljena lica i stanovništvo ruralnih sredina i druge osetljive društvene grupe)?			X	Efekti mera na društvo u celini, a posebno na ranjive društvene grupe nije eksplicitno analiziran, ali se punom primenom mera može očekivati rast društvenog standarda pa tako i preduslova za rešavanje socijalnih pitanja. Istovremeno, omogućavanjem osetljivim društvenim grupama da budu deo regularnog sistema rada sa obezbeđenim socijalnim i zdravstvenim osiguranje, ima jak, poztitivan efekat.
4) Da li bi i na koji način izabrana opcija uticala na tržište rada i zapošljavanje, kao i na uslove za rad (npr. promene u stopama zaposlenosti, otpuštanje tehnoloških viškova, ukinuta ili novoformirana radna mesta, postojeća prava i obaveze radnika, potrebe za prekvalifikacijama ili dodatnim obukama koje nameće tržište rada, rodnu ravnopravnost, ranjive grupe i oblike njihovog zapošljavanja i slično)?	X			Po slobodnim procenama, puna primena cirkularne ekonomije bi obezbedila dodatnih 30.000 radnih mesta za sve vrste radne snage, od one nekvalifikovane do visokoobrazovanih kadrova. Ovde treba dodati ne mali broj tehnološki obrazovanih kadrova za kojima će potreba samo rasti ali za koje je neophodnom obezbediti uslove da ostanu i rade u Srbiji.
5) Da li izabrane opcije omogućavaju ravnopravan tretman, ili dovode do direktne ili indirektne diskriminacije različitih kategorija lica (npr. na osnovu nacionalne pripadnosti, etničkog porekla, jezika, pola, rodnog identiteta, invaliditeta, starosne dobi, seksualne orijentacije, bračnog statusa ili drugih ličnih svojstava)?		X		-
6) Da li bi izabrana opcija mogla da utiče na cene roba i usluga i životni standard stanovništva, na koji način i u kojem obimu?	X			Efikasnija proizvodnja i manji utrošak svih vrsta resursa utiče

				na relativno smanjenje cena roba i usluga (u odnosu na prihode) čime bi se obezbedila održivost ekonomskog modela a samim tim sigurnost u poslovanju pa tako i povećanje opšteg društvenog standarda. Osim toga, smanjenjem troškova za energiju i komunalne usluge, povećao bi se ekonomski standard stanovništva uz sve prednosti koje na društveni standard utiče: povećana zaštita i očuvanje životne sredine, kvalitet voda, vazduha, zemljišta, hrane…
7) Da li bi se realizacijom izabranih opcija pozitivno uticalo na promenu socijalne situacije u nekom određenom regionu ili okrugu i na koji način?	X			Po slobodnim procenama, puna primena cirkularne ekonomije bi obezbedila dodatnih 30.000 radnih mesta za sve vrste radne snage, od nekvalifikovane do vidsokoobrazovanih kadrova uz napomenu da je za ove potonje potrebno kreirati odgovarajuće uslove za rad i dalji razvoj zajednice.
8) Da li bi se realizacijom izabrane opcije uticalo na promene u finansiranju, kvalitetu ili dostupnosti sistema socijalne zaštite, zdravstvenog sistema ili sistema obrazovanja, posebno u smislu jednakog pristupa uslugama i pravima za osetljive grupe i kako?				N/A
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EFEKATA NA ŽIVOTNU SREDINU	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR

1) Da li izabrana opcija utiče i u kojem obimu utiče na životnu sredinu, uključujući efekte na kvalitet vode, vazduha i zemljišta, kvalitet hrane, urbanu ekologiju i upravljanje otpadom, sirovine, energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije?	X			Punom primenom mera postiže se značajno veći obim zaštite životne sredine sa svim efektima koji takav koncept sobom nosi, jer je to princip koji je temelj cirkularne ekonomije. Tranzicija ka čistijim izvorima energije, uz povećanu energetsku efikasnost, obezbeđuje smanjeni pritisak na životnu sredinu in a klimatske promene al ii na kvalitet habitat. Detaljno elaborirano u Analizi.
2) Da li izabrana opcija utiče na kvalitet i strukturu ekosistema, uključujući i integritet i biodiverzitet ekosistema, kao i floru i faunu?		X		Nema negativnog uticaja ukoliko se promene sprovode po propisima.
3) Da li izabrana opcija utiče na zdravlje ljudi?	X			Pozitivno, smanjuje rizike.
4) Da li izabrana opcija predstavlja rizik po životnu sredinu i zdravlje ljudi i da li se dopunskim merama može uticati na smanjenje tih rizika?		X		Nema negativnog uticaja ukoliko se promene sprovode po propisima.
5) Da li izabrana opcija utiče na zaštitu i korišćenje zemljišta u skladu sa propisima koji uređuju predmetnu oblast?		X		Nema negativnog uticaja ukoliko se promene sprovode po propisima.
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU UPRAVLJAČKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Da li se izabranom opcijom uvode organizacione, upravljačke ili institucionalne promene i koje su to promene?	X			Detaljno elaborirano u Analizi.
2) Da li postojeća javna uprava ima kapacitet za sprovođenje izabrane opcije (uključujući i kvalitet i kvantitet raspoloživih kapaciteta) i da li je potrebno preduzeti određene mere za poboljšanje tih kapaciteta?			X	Detaljno elaborirano u Analizi.
3) Da li je za realizaciju izabrane opcije bilo potrebno izvršiti restrukturiranje postojećeg državnog organa, odnosno drugog subjekta javnog sektora (npr. proširenje, ukidanje, promene funkcija/hijerarhije, unapređenje tehničkih i ljudskih kapaciteta i sl.) i u kojem vremenskom periodu je to potrebno sprovesti?	X			Detaljno elaborirano u Analizi.

4) Da li je izabrana opcija u saglasnosti sa važećim propisima, međunarodnim sporazumima i usvojenim dokumentima javnih politika?	X			-
5) Da li izabrana opcija utiče na vladavinu prava i bezbednost?	X			Pozitivno
6) Da li izabrana opcija utiče na odgovornost i transparentnost rada javne uprave i na koji način?	X			Ukoliko se mehanizmni nadzora i kontrole unaprede, kako je Analizom predviđeno
7) Koje dodatne mere treba sprovesti i koliko vremena će biti potrebno da se sprovede izabrana opcija i obezbedi njeno kasnije dosledno sprovođenje, odnosno njena održivost?	X			Detaljno elaborirano u Analizi.

3. Povećanje broja preduzeća koja primenjuju principe cirkularne ekonomije				
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU POSTOJEĆEG STANJA I PRAVILNO DEFINISANJE PROMENE KOJA SE PREDLAŽE	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koji pokazatelji se prate u oblasti, koji su razlozi zbog kojih se ovi pokazatelji prate i koje su njihove vrednosti?			X	Pored specifičnih parametara koji se mogu pratiti, kao što makroekonimski pokazatelji, troškovi proizvodnje po jedinici proizvoda, uštede u potrošnji energije, trendovi prometa roba i usluga, prosečan obrt i profitne stope ili porast broja “zelenih” poslova, porast broja preduzeća koja se direktno bave poslovima upravljanja otpadom, proizvodnjom energije iz OIE, energetskom efikasnošću, porast broja preduzeća koja koriste reciklate u svojoj proizvodnji, porast prometa registrovanog otpada I proizvoda od otpada,

				povećanje investicija u privatnom sektoru, podindikator bi mogao biti mera porast domaćih investija u zelene tehnologije, porast broja preduzeća koja koriste EKO-znak I eko-dizajn za svoje proizvode i porast broja preduzeća koja uvode principe čistije proizvodnje, itd. kompozitni pokazatelji će biti detaljno razrađeni dokumentom javne politike, u skladu sa EU indikatorima za cirkularnu ekonomiju, kako je u dato u Analizi iz kojih izdvajamo tek neke koji se direktno odnose na MMSP: **Proizvodnja i potrošnja** ▪ Samodovoljnost u sirovinama; ▪ Zelene javne nabavke (kao finansijski indikator); **Sekundarne sirovine** ▪ Udeo recikliranog materijala u sirovinskim potrebama; ▪ Trgovina sirovinama između članica sa ostatkom sveta. **Konkurentnost i inovacije** ▪ Privatne investicije, zapošljavanje i povećanje BDP;

				▪ Patenti u oblasti reciklaže i sekundarnih sirovina kao pokazatelj korišćenja inovacija
2) Da li se u predmetnoj oblasti sprovodi ili se sprovodio dokument javne politike ili propis? Predstaviti rezultate sprovođenja tog dokumenta javne politike ili propisa i obrazložiti zbog čega dobijeni rezultati nisu u skladu sa planiranim vrednostima.			X	U srpskom zakonodsvstvu postoji čitav niz propisa koji regulišu ovu materiju od kojih su najvažniji navedeni u ovoj tabeli. Rezultati sprovođenja su dati u Analizi ali su oni, iako efikasni, nedovoljni da pruže kompletnu koordinaciju sa drugim oblastima koje su bitne za cirkularnu ekonomiju. Postojeće propise je potrebno inovirati u skladu sa evropskim zakonodavstvoma ali ih uskladiti sa aktima u drugim oblastima kako bi se uspostavio održiv sistem. U analizi su elaborirane potrebe unapređenja sistema i njegove nadogradnje. Iz razloga nepostojanja sinhronih pokazatelja uspešnosti primene modela u različitim oblastima, procena se može vršiti samo delimično i donekle neprecizno. Na primer, da li je primena tek nekih mera dovoljna da ukaže na trendove poboljšanja s obzirom da nisu uzete u obzir posledice u drugim oblastima, ili je procenu moguće vršiti tek koordinisanom

				primenom svih mera.Recimo, da li je dov oljno da se neko MMSP snabdeva isključivo obnovljivim izvorima energije pa da se konstatuje napredak u primeni principa CE iako, na primer, preduzeće troši neefikasno tu energiju u količinama koje su neprimerene i prevelike. Ili, da li je bitno da preduzeće koristi reciklate u svom proizvodnom procesu dok, istovremeno i samo generiše velike količine otpada i otpadne energije koji se ne koriste?
3) Koji su važeći propisi i dokumenti javnih politika od značaja za promenu koja se predlaže i u čemu se taj značaj ogleda?			X	U analizi su predočeni propisi koji su relevantni i njihov značaj: ▪ Zakonom o računovodstvu ▪ Zakon o privrednim prestupima ▪ Zakon o privrednim društvima ▪ Zakon o pštem upravnom postupku ▪ Zakon o ulaganjima ▪ Uredba o određivanju kriterijuma za dodelu podsticaja radi privlačenja direktnih investicija ▪ Zakon o kontroli državne pomoći

				▪ Zakon o inovacionoj delatnosti, Fond za inovacionu delatnost ▪ Zakon o dualnom obrazovanju ▪ Zakon o visokom obrazovanju ▪ Zakon o investicionim fondovima ▪ Zakon o alternativnim investicionim fondovima ▪ Zakon o Fondu za razvoj ▪ Zakon o poreskom sistemu ▪ Zakon o budžetu
4) Da li su uočeni problemi u oblasti i na koga se oni odnose? Predstaviti uzroke i posledice problema.	X			Elaborirano u Analizi
5) Koja promena se predlaže?	X			Elaborirano u Analizi
6) Da li je promena zaista neophodna i u kom obimu?	X			Elaborirano u Analizi
7) Na koje ciljne grupe će uticati predložena promena? Utvrditi i predstaviti ciljne grupe na koje će promena imati neposredan odnosno posredan uticaj.	X			Detaljno elaborirano u Analizi – Mapiranje zainteresovanih strana. Efekat ovih mera će biti najvidljiviju u razvoju privrede, posebno u sektoru MMSP. Mere imaju za cilj poboljšanje konkurentnosti, veću stabilnos u poslovanju i rast privrede kroz otvaranje novih radnih mesta al ii kroz povećanje prihoda, pa samim tim uticaj će se osetiti na standard zaposlenih i društva u celini.
8) Da li postoje važeći dokumenti javnih politika kojima bi se mogla ostvariti željena promena i o kojim dokumentima se radi?			X	Samo do određene mere, boljom i efikasnijom primene postojećih propisa. Elaborirano u Analizi

9) Da li je promenu moguće ostvariti primenom važećih propisa?			X	Ne u potpunosti, čak i pod uslovom striktne primene postojećih propisa i dalje nedostaju delovi regulatpornog sistema koji je potrebno unaprediti. Osim toga, neophodno je uvesti mere pozitivne diskrimanicije koje bi imale za cilj jačanje i rast najmanjih preduzeća koja su najsosetljivija za šta je potrebno uskladiti i unaprediti politiku podsticaja.
10) Kvantitativno (numerički, statistički) predstaviti očekivane trendove u predmetnoj oblasti, ukoliko se odustane od intervencije (*status quo*).			X	Trendovi su prikazani kvalitativno i kvantitativno u Analizi i obimu in a način koji se iz postojećih indikatiora mogu ustanoviti. Osim toga, iz iskustava zemalja koje ove principe primenjuju već određen broj godina, može videti jasan napredak.
11) Kakvo je iskustvo u ostvarivanju ovakvih promena u poređenju sa iskustvom drugih država, odnosno lokalnih samouprava (ako je reč o javnoj politici ili aktu lokalne samouprave)?			X	U Srbiji je primena koncepta cirkuklarne ekonomije u povioju iako se neke pojedine aktivnosti sprovode nezavisno, u okviru različitih industrija i sa različitium uspehom (reciklaža i tretman otoada, generisanje energije iz obnovljivih izvora, biorazgradiva amnmbalaža, eko-dizajn, itd) ali su one međusobno nepovezane i neusklađene tako da izostaje kompozitni efekat.- Pored

				razvojni potencijal cirkularne ekonomije nije prepoznat od strane banaka i finansijskih institucija i MMSP nemaju ništa lakši pristup finansiranju iako inicijalni tranzicioni zahvati mogu zahtevati značajna uklaganja, makar i uz relativno kratak roik piovraćaja investicije. Iskiustva MSP u Evropi i nihova percepcija promena su date u Analizi.
KLJUČNA PITANJA ZA UTVRĐIVANJE CILJEVA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Zbog čega je neophodno postići željenu promenu na nivou društva? (odgovorom na ovo pitanje definiše se opšti cilj).	X			Povećanje broja preduzeća koja primenjuju principe cirkularne ekonomije
2) Šta se predmetnom promenom želi postići? (odgovorom na ovo pitanje definišu se posebni ciljevi, čije postizanje treba da dovode do ostvarenja opšteg cilja. U odnosu na posebne ciljeve, formulišu se mere za njihovo postizanje).	X			Unapređenje poslovnog okruženja, povečanje konkuretnosti i lakši pristup finansijskim i fiskalnim podsticajima kao i komercijalnim kreditima
3) Da li su opšti i posebni ciljevi usklađeni sa važećim dokumentima javnih politika i postojećim pravnim okvirom, a pre svega sa prioritetnim ciljevima Vlade?	X			-
4) Na osnovu kojih pokazatelja učinka će biti moguće utvrditi da li je došlo do ostvarivanja opštih odnosno posebnih ciljeva?	X			Na osnovu pokazatelja koji će biti detaljno razrađeni dokumentom javne politike, u skladu sa EU pokazateljima za cirkularnu ekonomiju
KLJUČNA PITANJA ZA IDENTIFIKOVANJE OPCIJA JAVNIH POLITIKA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koje relevantne opcije (alternativne mere, odnosno grupe mera) za ostvarenje cilja su uzete u razmatranje? Da li je razmatrana "*status quo*" opcija?	X			Detaljno elaborirano u Analizi gde su razmatrane su tri opcije

2) Da li su, pored regulatornih mera, identifikovane i druge opcije za postizanje željene promene i analizirani njihovi potencijalni efekti?			X	Za sve oblasti postoje mere koje nisu samo regulatorne i pretpostavljaju intenzivnu saradnju svih zainteresovanih strana kroz različite mehanizme koji mogu i ne moraju biti propisane iako je striktna primena propisa pretpostavka uspešnom postrizanju željene promene. Na primer, dodatno obrazovanje, kvalifikacija i prekvalifikacija kao i sticanje novih veština koje omogućavaju bolje razumevanje i korišćenje savremenih tehnologija u industriji i u upravljanju podacima. Zatim razmena iskustava i transfer znanja su takođe od krucijalnog značaja za unapređenje privredde i za poboljšanbje njene konkurentnosti. U tom procesu PKS ima značajnu ulogu kao udruženje priuvrednih subjekata.
3) Da li su, pored restriktivnih mera (zabrane, ograničenja, sankcije i slično) ispitane i podsticajne mere za postizanje posebnog cilja?	X			Detaljno elaborirano u Analizi
4) Da li su u okviru razmatranih opcija identifikovane institucionalno upravljačko organizacione mere koje je neophodno sprovesti da bi se postigli posebni ciljevi?	X			Detaljno elaborirano u Analizi
5) Da li se promena može postići kroz sprovođenje informativno-edukativnih mera?			X	Svakako, podizanje nivoa svesti o postojanju problema i potrebi da se on reši na svim nivoima is a svim činiocima savremenog društva, jeste bitan elemenat

				uspešnosti tranzicionog procesa. U tu svrhu se mogu primeniti različite informativne i edukativne mere, javne kampanje, aktivizam, punu i transparentnu podršku medija… Detaljno elaborirano u Analizi
6) Da li ciljne grupe i druge zainteresovane strane iz civilnog i privatnog sektora mogu da budu uključene u proces sprovođenja javne politike, odnosno propisa ili se problem može rešiti isključivo intervencijom javnog sektora?	X			Da, u meri koja je u sferi aktivizma za podizanje javne svesti o potrebi uvođenja određenih mera i standard koji imaju za cilj poboljšanje kvaliteta života (smanjenje zagađenja ili efikasnije upotrebe vode, na primer), od čega koristi imaju i građani i industrija koja koristi otpad ili se bavi tretmanom voda…Detaljno elaborirano u Analizi
7) Da li postoje raspoloživi, odnosno potencijalni resursi za sprovođenje identifikovanih opcija?			X	Obim i dubina zahvata će biti razrađeni dokumentom javne politike, ali je već izvesno da za ceo program i njegovu primenu trenutno ne postoje dovoljni kapaciteti niti su definisani potrebni resursi. Svakako će biti potrebno unapređenje institucionalnog operativnog kapaciteta za sprovođenje javne politike u ovoj oblasti kao i angažovanje dodatnih resursa (finansijskih i ljudskih). . Detaljno elaborirano u Analizi

8) Koja opcija je izabrana za sprovođenje i na osnovu čega je procenjeno da će se tom opcijom postići željena promena i ostvarenje utvrđenih ciljeva?	X			Opcija 2. Detaljno elaborirano u Analizi
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU FINANSIJSKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Kakve će efekte izabrana opcija imati na javne prihode i rashode u srednjem i dugom roku?	X			Uvođenjem mera predviđenih izabranom opcijom očekuje se povećanje javnih prihoda iz poreza na promet, poreza na dobit i poreza na imovinu. Osim toga, očekuje se kreiranje novih radnih mesta od kojih javni prihodi takođe imaju zahvat. Pozitivni efekti se očekuju jer se uvođenjem principa cirkularne ekonomije obezbeđuje veća konkuretnost privrede. Konačno, ukoliko bi se unapredio sistem finansiranja u delatnosti iz pakleta cirkularne ekonomije, to bi svakako doprinelo još večem rastu privrede. Sa druge strane, ne očekuju se značajni rashodi osim u pripremi pravne regulative i praćenju njene primene, ali su to značajnio niži troškovi od očekivanih prihoda.
2) Da li je finansijske resurse za sprovođenje izabrane opcije potrebno obezbediti u budžetu, ili iz drugih izvora finansiranja i kojih?			X	Detaljno elaborirano u Analizi.
3) Kako će sprovođenje izabrane opcije uticati na međunarodne finansijske obaveze?			X	Potrebno je unaprediti mehanizme za održivo finansiranje primene javne

				politike iz realnih prihoda i lakši pristup tržištu kapitala za MMSP. Delimično se tranzicioni process može finansirati iz eksternih, nepovratnih izvora, delimično iz komercijalnih kredita a delimično iz budžeta. Međunarodne finansijske obaveze je potrebno postaviti tako da su održive i da se mogu vratiti iz prihoda koje opcija omogućava.
4) Koliki su procenjeni troškovi uvođenja promena koji proističu iz sprovođenja izabrane opcije (osnivanje novih institucija, restrukturiranje postojećih institucija i obuka državnih službenika) iskazani u kategorijama kapitalnih troškova, tekućih troškova i zarada?				N/A
5) Da li je moguće finansirati rashode izabrane opcije kroz redistribuciju postojećih sredstava?			X	Detaljne finansijske potrebe će biti naknadno detaljno razrađene u dokumentima javne politike kao i razdeli za finansiranje te izvori finansijskih sredstava ali se jedan deo podsticaja može finansirati kroz ublažavanje fioskalnih mera, čime se zadužuju javni prihodi ali se očekuje povraćaj ovog zaduženbja kroz povečani promet roba i usluga.
6) Kakvi će biti efekti sprovođenja izabrane opcije na rashode drugih institucija?				N/A
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EKONOMSKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koje troškove i koristi (materijalne i nematerijalne) će izabrana opcija prouzrokovati privredi, pojedinoj grani, odnosno određenoj kategoriji privrednih subjekata?				Visine i vrste troškova koje će izabrana opcija prouzrokovati privredi nije moguće proceniti bez detaljno razrađenog plana

				koji proističe iz javne politike. U analizi su dati okvirne procene efekata, ali je važno napomenuti da se troškovi tranzicije u privredi imaju smatrati investicionim troškom koji mora biti održiv i koji se može vratiti iz dobiti. Na privredi je da u svojim razvojnim planovime predvidi ovu vrstu troška a javna politika mora obezbediti okvire i uslove za održivo finansiranje tih troškova iz komercijalnih izvora, bilo uz pomoć fiskalnih podsticaja ili kroz programe sufinansiranja i učešća u vlasništvu programima JPP. Tako treba posmatrati troškove, recimo, energetske efikasnosti i ulaganje u energetsku distributivcnu mrežu, čije je jedno od unapređenja tzv.pametna mreža koja omogućava dvosmerni tok energije i deponiobanje viškova energijer u mreži. To bi podstaklo veći obim korišćenbja energije iz obnovljivih izvora. Pored toga, moguće je sufinansirati obuke, razmenu iskustava i transfer znanja i tehnologija kako bi se omogućio brži razvoj domeće privrede sa upotrebom savremenih tehnologija i tako preskočio jedan

				razvojni korak ka savremenim privredama.
2) Da li izabrana opcija utiče na konkurentnost privrednih subjekata na domaćem i inostranom tržištu (uključujući i efekte na konkurentnost cena) i na koji način?	X			Na povećanje konkuretnosti. Detaljno elaborirano u Analizi.
3) Da li izabrane opcije utiču na uslove konkurencije i na koji način?	X			Utiču na razvoj tržišta, uspostavljanje novih delatnosti i unapređenje postojećih.
4) Da li izabrana opcija utiče na transfer tehnologije i/ili primenu tehničko-tehnoloških, organizacionih i poslovnih inovacija i na koji način?	X			Efikasna cirkularna ekonomija je bazirana na punoj primeni novih tehnologija, na razvoju i istraživanju te na transferu inovativnih rešenja.
5) Da li izabrana opcija utiče na društveno bogatstvo i njegovu raspodelu i na koji način?	X			Povećanje produktivnosti povećava bogatstvo društva. Nužno je usmeravati deo dobiti ka unapređenju delatnosti iz paketa cirkularne ekonomije čime se postiže veći kvalitet života sa boljitkom u ekonomskoj i socijalnoj sferi, pa prema tome i bolja raspodela društvenog bogatstva.
6) Kakve će efekte izabrana opcija imati na kvalitet i status radne snage (prava, obaveze i odgovornosti), kao i prava, obaveze i odgovornosti poslodavaca?			X	Inkluzija neformalne radne snage kao i one koja je van regularnog sistema će povećati sigurnost uz obezbeđenje novih poslova koje cirkularna ekonomija može da pruži. Istovremeno, podsticajnim merama za zapošljavanje kroz ovaj novi poslovni model, poslodavci će imati stimulans da preuzmu svoj deo odgovornosti, uz punu svest o potrebi

				poštovanja zakonskih odredbi i mera.
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EFEKATA NA DRUŠTVO	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Kolike troškove i koristi (materijalne i nematerijalne) će izabrana opcija prouzrokovati građanima?	X			Ne postoje podaci koji bi obezbedili precizne i pouzdane podatke, ali, ukoliko se pažljivo planira tranzicioni proces, troškovi su značajno niži od koristi. Građani će svakako imati koristi od privrede koja posluje po principima cirkularne ekonomije jer će ona doprineti čistijem i zdravijem okruženju. Projekti i poslovi koji su direktno ili indirektno povezani sa povećanjem eneregetske efikasnosti, pre svega u sopstvenim domovima korišćenjem savremenih tehnologija upravljanja potrošnjom, poboljšanom izolacijom u zgradama i uređajima sa nižom potrošnjom energije, ili za niskougljenični javni i individualni transport kao i za niskoemisione sisteme centralnog grejanja, sve to će doneti značajne koristi građanima. Sa druge strane, postojaće i troškovi prelaska na korišćenje novih vrsta energije ili za unapređenje energetske

				efikasnosti ili za poboljšani sistem sakupljanja otpoda i slično, ali, ukoliko se iznađu i unaprede načini podrške građanima za finansiranje ovakvih usluga i proizvoda, taj trošak ne mora biti veliki, čak ni značajan i biće moguće da ga svaki kućnu budžet podnese. Finansiranja iz uštede energije ili upotrebe vode, mogu doneti pravi procvat poslova koji pružaju ove usluge uz efekat značajnog boljitka za građane.
2) Da li će efekti realizacije izabrane opcije štetno uticati na neku specifičnu grupu populacije i da li će to negativno uticati na uspešno sprovođenje te opcije, kao i koje mere treba preduzeti da bi se ovi rizici sveli na minimum?		X		Ne postoje pokazatelji negativnog uticaja. Detaljnije u Analizi
3) Na koje društvene grupe, a posebno na koje osetljive društvene grupe, bi uticale mere izabrane opcije i kako bi se taj uticaj ogledao (pre svega na siromašne i socijalno isključene pojedince i grupe, kao što su osobe sa invaliditetom, deca, mladi, žene, stariji preko 65 godina, pripadnici romske nacionalne manjine, neobrazovani, nezaposleni, izbegla i interno raseljena lica i stanovništvo ruralnih sredina i druge osetljive društvene grupe)?			X	Efekti mera na društvo u celini, a posebno na ranjive društvene grupe nije eksplicitno analiziran, ali se punom primenom mera može očekivati rast društvenog standarda pa tako i preduslova za rešavanje socijalnih pitanja. Istovremeno, omogućavanjem osetljivim društvenim grupama da budu deo regularnog sistema rada sa obezbeđenim socijalnim i zdravstvenim osiguranjem, ima jak, poztitivan efekat.
4) Da li bi i na koji način izabrana opcija uticala na tržište rada i zapošljavanje, kao i na uslove za rad (npr. promene u stopama zaposlenosti, otpuštanje tehnoloških viškova, ukinuta ili novoformirana radna mesta, postojeća prava i obaveze radnika, potrebe za	X			Po slobodnim procenama, puna primena cirkularne ekonomije bi obezbedila dodatnih 30.000 radnih mesta za sve vrste radne

prekvalifikacijama ili dodatnim obukama koje nameće tržište rada, rodnu ravnopravnost, ranjive grupe i oblike njihovog zapošljavanja i slično)?				snage, od one nekvalifikovane do visokoobrazovanih kadrova i to samo u upravljanju otpadom. Ovde treba dodati ne mali broj tehnološki obrazovanih kadrova za kojima će potreba samo rasti, posebno u IT i visokotehnološkim industrijama, ali za koje je neophodnom obezbediti uslove da ostanu i rade u Srbiji. Pored toga, pojaviće se potreba za novim zanimanjima koja će amortizovati nestanak ili smanjenu tražnju nekih postojećih poslova i u ukupnoj masi, treba očekivati porast potreba za random snagom.
5) Da li izabrane opcije omogućavaju ravnopravan tretman, ili dovode do direktne ili indirektne diskriminacije različitih kategorija lica (npr. na osnovu nacionalne pripadnosti, etničkog porekla, jezika, pola, rodnog identiteta, invaliditeta, starosne dobi, seksualne orijentacije, bračnog statusa ili drugih ličnih svojstava)?		X		-
6) Da li bi izabrana opcija mogla da utiče na cene roba i usluga i životni standard stanovništva, na koji način i u kojem obimu?	X			Efikasnija proizvodnja i manji utrošak svih vrsta resursa utiče na relativno smanjenje cena roba i usluga (u odnosu na prihode) čime bi se obezbedila održivost ekonomskog modela a samim tim sigurnost u poslovanju pa tako i povećanje opšteg društvenog standarda. Pored toga, prihvatanjem savremenih standard u poslovanju, privredi se olakšava međunarodna razmena

				roba i usluga i time se potencijal tržišta za domaće proizvode značajno širi.
7) Da li bi se realizacijom izabranih opcija pozitivno uticalo na promenu socijalne situacije u nekom određenom regionu ili okrugu i na koji način?			X	U zavisnosti od javnih politika, moguće je koncentrisatri jedan broj podsticajnih mera u specifične regione, posebno u one koji zaostaju u privrednom rastu i društvenom standardu, čime bi se svakako moglo uticati na promenu socijalne situacije, ali to nije bila specifična oblast ove analize, već se cirkularna ekonomija posmatrala kao prekosektorsko pitanje koje prekriva širi ekonomski i geografski prostor sa ciljem postizanja sveobiuhvatnog strateškog boljitka uz pomoć razvojnih programa privrede i unapređenja poslovbnog modela.
8) Da li bi se realizacijom izabrane opcije uticalo na promene u finansiranju, kvalitetu ili dostupnosti sistema socijalne zaštite, zdravstvenog sistema ili sistema obrazovanja, posebno u smislu jednakog pristupa uslugama i pravima za osetljive grupe i kako?				N/A
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EFEKATA NA ŽIVOTNU SREDINU	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Da li izabrana opcija utiče i u kojem obimu utiče na životnu sredinu, uključujući efekte na kvalitet vode, vazduha i zemljišta, kvalitet hrane, urbanu ekologiju i upravljanje otpadom, sirovine, energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije?	X			Punom primenom mera postiže se značajno veći obim zaštite životne sredine sa svim efektima koji takav koncept sobom nosi, jer je to princip koji je temelj cirkularne ekonomije. Tranzicija ka čistijim izvorima energije, uz

				povećanu energetsku efikasnost, komercijalno korišćenje otpada, proizvodima koji ne zagađuju životnu sredinu i čistom proizvodnjom obezbeđuje smanjeni pritisak na životnu sredinu i na klimatske promene i na kvalitet habitat. Detaljnije elaborirano u Analizi.
2) Da li izabrana opcija utiče na kvalitet i strukturu ekosistema, uključujući i integritet i biodiverzitet ekosistema, kao i floru i faunu?		X		Nema negativnog uticaja ukoliko se promene sprovode po propisima.
3) Da li izabrana opcija utiče na zdravlje ljudi?	X			Pozitivno, smanjuje rizike.
4) Da li izabrana opcija predstavlja rizik po životnu sredinu i zdravlje ljudi i da li se dopunskim merama može uticati na smanjenje tih rizika?		X		Nema negativnog uticaja ukoliko se promene sprovode po propisima.
5) Da li izabrana opcija utiče na zaštitu i korišćenje zemljišta u skladu sa propisima koji uređuju predmetnu oblast?		X		Nema negativnog uticaja ukoliko se promene sprovode po propisima.
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU UPRAVLJAČKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Da li se izabranom opcijom uvode organizacione, upravljačke ili institucionalne promene i koje su to promene?			X	Detaljno elaborirano u Analizi.
2) Da li postojeća javna uprava ima kapacitet za sprovođenje izabrane opcije (uključujući i kvalitet i kvantitet raspoloživih kapaciteta) i da li je potrebno preduzeti određene mere za poboljšanje tih kapaciteta?			X	U javnoj upravi nedostaje jedan broj stručnih i obučenih kadrova koji će moći efikasno da upravlja zahtevimoma koje sa sobom donosi tranzicija iz jednog, sadašnjeg ekonomskog modela u drugi. Ovaj process zahteva znanje i sposobnost definisanja i

				sprovođenbja mera. Postojeće ljudske kapacitete je neophodno unapradeti novim znanjima i veštinama i dodtanim obrazovanjem. Razmena iskustava sa javnim upravama iz zemalja u okruženju i šire je od velikog značaja za puno razumevanja potreba i identifikovanje načina kako im izaći u susret..
3) Da li je za realizaciju izabrane opcije bilo potrebno izvršiti restrukturiranje postojećeg državnog organa, odnosno drugog subjekta javnog sektora (npr. proširenje, ukidanje, promene funkcija/hijerarhije, unapređenje tehničkih i ljudskih kapaciteta i sl.) i u kojem vremenskom periodu je to potrebno sprovesti?			X	Detaljno elaborirano u Analizi.
4) Da li je izabrana opcija u saglasnosti sa važećim propisima, međunarodnim sporazumima i usvojenim dokumentima javnih politika?	X			-
5) Da li izabrana opcija utiče na vladavinu prava i bezbednost?	X			Pozitivno
6) Da li izabrana opcija utiče na odgovornost i transparentnost rada javne uprave i na koji način?	X			Ukoliko se mehanizmni nadzora i kontrole unaprede, kako je Analizom predviđeno
7) Koje dodatne mere treba sprovesti i koliko vremena će biti potrebno da se sprovede izabrana opcija i obezbedi njeno kasnije dosledno sprovođenje, odnosno njena održivost?	X			Detaljno elaborirano u Analizi.
4. Povećanje procenta nabavljenih "zelenih" proizvoda/usluga (povećanje procenta zelenih javnih nabavki u ukupnom broju javnih nabavki)				
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU POSTOJEĆEG STANJA I PRAVILNO DEFINISANJE PROMENE KOJA SE PREDLAŽE	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koji pokazatelji se prate u oblasti, koji su razlozi zbog kojih se ovi pokazatelji prate i koje su njihove vrednosti?			x	Delimično: Praćenje pokazatelja za zelene javne nabavke nije ranije vršeno na sistemski način.

				Planirano je uspostavljanje novog portala javnih nabavki. Kroz novo-usvojeni Program za razvoj javnih nabavki dat je cilj za najmanje 1 postupak zelenih javnih nabavki u 2020. godini što bi predstavljao neki sistemski početak praćenja parametara koji se odnose na zelene javne nabavke. Bazna vrednost: ne postoji (nije praćeno ranije).
2) Da li se u predmetnoj oblasti sprovodi ili se sprovodio dokument javne politike ili propis? Predstaviti rezultate sprovođenja tog dokumenta javne politike ili propisa i obrazložiti zbog čega dobijeni rezultati nisu u skladu sa planiranim vrednostima.			x	Postoje dokumenta javne politike i propisi u oblasti javnih nabavki koji obuhvataju i deo koji se odnosi na zelene javne nabavke ali do sada nije postojao veći fokus posebno na zelene javne nabavke i sistem njihovog praćenja. Novi Zakon o javnim nabavkama daje odgovarajuću osnovu za uključivanje zelenih javnih nabavki, ali kako zelene javne nabavke nisu obavezne, kako nisu određeni prioriteti za konkretne usluge i proizvode kao ni parametri za praćenje, do sada nije bilo praćanja zelenih javnih nabavki na neki sistemski način. Takođe, sve do sada, nisu postojali neki precizni ciljevi u vezi sa zelenim javnim

				nabavkama u Republici Srbiji (sem aktivnosti za veću promociju zelenih javnih nabavki).
3) Koji su važeći propisi i dokumenti javnih politika od značaja za promenu koja se predlaže i u čemu se taj značaj ogleda?			x	Ključni propisi i dokumenta javnih politika koji su trenutno u primeni: Zakon o javnim nabavkama (Sl.Glasnik RS br. 91/2019) i Program razvoja javnih nabavki u RS za period 2019-2023, (Sl. glasnik RS, broj 89/2019), Nacionalni program za prevenciju stvaranja otpada (nacrt) Zakon o javnim nabavkama daje osnovu za mogućnost sprovođenja zelenih javnih nabavki dok Program razvoja javnih nabavki sadrži neke početne elemente praćenja zelenh javnih nabavki. Međutim, postojeća dokumenta nemaju u fokusu posebno zelene javne nabavke, niti postoji strateški pristup koji je fokusiran na zelene javne nabavke što bi se upotpunilo sa Programom za cirkularu ekonomiju koji se predlaže (koji ne bi bio u koliziji sa postojećim dokumentima).
4) Da li su uočeni problemi u oblasti i na koga se oni odnose? Predstaviti uzroke i posledice problema.	x			Elaborirano u Analizi. Neki od uzroka su ne uključivanje u dovoljnoj meri Ministarstva za zaštitu životne sredine i

				nedostatak strateškog pristupa koji je fokusiran posebno na zelene javne nabavke. Od zemalja članica EU se očekuje izrada NAP (ili ekvivalentnog dokumenta) što sa trenutnom postavkom propisa i javnih politika nije u dovoljnoj meri ispunjeno. Među ključnim posledicama je dalji izostanak primene zelenih javnih nabavki.
5) Koja promena se predlaže?	X			Elaborirano u Analizi. Suštinske promene se odnose na strateško planiranje trase zelenih javnih nabavke u Srbiji (uspostavljanje neke vrste nacionalnog akcionog plana koji se očekuje od zemalja članica EU što u slučaju Republike Srbije može da se implementira kroz uspostavljanje Programa za cirkularna ekonomiju jer su zelene javne nabavke jedan od stiubova cirkularna ekonomije i uključuju ne samo Upravu za javne nabavke kao nosioce već npr. i Ministartsvo zaštite životne sredine).
6) Da li je promena zaista neophodna i u kom obimu?	X			Elaborirano u Analizi. Dati su konkretni predlozi.
7) Na koje ciljne grupe će uticati predložena promena? Utvrditi i predstaviti ciljne grupe na koje će promena imati neposredan odnosno posredan uticaj.	x			Detaljno elaborirano u Analizi – Mapiranje zainteresovanih strana. Očekuju se pozitivni efekti na društvo u celini, povećanje

				konkurentnosti ponuđača, uštede kod naručilaca, obezbeđivanje bezbednijih i po životne sredine boljih proizvode, dobra i usluga.
8) Da li postoje važeći dokumenti javnih politika kojima bi se mogla ostvariti željena promena i o kojim dokumentima se radi?		x		Elaborirano u analizi. Postojeća dokumenta ne daju strateški pravac koji je u dovoljnoj meri fokusiran na zelene javne nabavke i ne uključuje u dovoljnoj meri sve ključne zainteresovane strane.
9) Da li je promenu moguće ostvariti primenom važećih propisa?		x		Elaborirano u analizi.
10) Kvantitativno (numerički, statistički) predstaviti očekivane trendove u predmetnoj oblasti, ukoliko se odustane od intervencije (*status quo*).			x	Ukoliko se odustane od intervencije, očekuje se da realno dođe do početka praćenja zelenih javnih nabavki (u smislu javnih nabavki u kojima se koriste zelene javne nabavke) ali se ne očekuju ozbiljniji i sistemski pomaci u smislu onoga što bi se podrazumevalo elementima NAP za zelene javne nabavke odnosno Programom za cirkularna ekonomiju.
11) Kakvo je iskustvo u ostvarivanju ovakvih promena u poređenju sa iskustvom drugih država, odnosno lokalnih samouprava (ako je reč o javnoj politici ili aktu lokalne samouprave)?		x		Većina zemalja EU je izradila Nacionalne akcione planove za zelene javne nabavke, ili ekvivalentna dokumenta (http://ec.europa.eu/environment/gpp/action_plan_en.htm). Svrha NAP je da se jasno definišu

				prioritetne grupe proizvoda i usluga u svakoj državi koji će u najkraćem roku da omoguće postizanje strateškog cilja od 50% sprovedenih zelenih javnih nabavki kako je postavljeno 7. Akcionim planom zaštite životne sredine EU. U Republici Srbiji kroz postojeća dokumenta javne politike ne postoje ključni elementi koji bi trebalo da sadrži NAP za zelene javne nabavke.
KLJUČNA PITANJA ZA UTVRĐIVANJE CILJEVA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Zbog čega je neophodno postići željenu promenu na nivou društva? (odgovorom na ovo pitanje definiše se opšti cilj).	X			Da bi se povećao broj zelenih javnih nabavki u Republici Srbiji, da bi se društvu obezbedili bezbedniji i po životne sredine pogodniji proizvode, dobra i usluge, da bi se podstakla veća konkurentnost I tražnja za "zelenim" proizvodima i uslugama, ostvarile dugoročne uštede u budžetu, ostvario jedan deo očekivanja koja su postavljena od strane EU.
2) Šta se predmetnom promenom želi postići? (odgovorom na ovo pitanje definišu se posebni ciljevi, čije postizanje treba da dovode do ostvarenja opšteg cilja. U odnosu na posebne ciljeve, formulišu se mere za njihovo postizanje).	x			- Uspostavljanje efektivnog sistema praćenja zelenih javnih nabavki - Definisanje prioriteta za zelene javne nabavke,

				kreiranje NAP (odnosno ekvivalentnog dokumenta) - Realizacija zelenih javnih nabavki, u skladu sa postavljenim prioritetima - Obuka naručilaca i službenika za javne nabavke - Jačanje svesti u oblasti zelenih javnih nabavki kod svih učesnika Predlog mera za postizanje ciljeva dat je u analizi.
3) Da li su opšti i posebni ciljevi usklađeni sa važećim dokumentima javnih politika i postojećim pravnim okvirom, a pre svega sa prioritetnim ciljevima Vlade?	X			Opšti cilj i posebni ciljevi koji su predloženi nisu ni u kom slučaju u koliziji sa postojećim propisima i dokumentima javnih politika. Predloženi ciljevi su u skladu sa strateškim opredeljenjem Vlade Srbije za pridruživanjem EU (koja postavlja očekivanja I zahteve u vezi sa cirkularnom ekonomijom), u skladu je sa Agendom 2030 i sl.
4) Na osnovu kojih pokazatelja učinka će biti moguće utvrditi da li je došlo do ostvarivanja opštih odnosno posebnih ciljeva?	X			Na osnovu pokazatelja koji će biti detaljno razrađeni dokumentom javne politike, u skladu sa EU pokazateljima za cirkularnu ekonomiju
KLJUČNA PITANJA ZA IDENTIFIKOVANJE OPCIJA JAVNIH POLITIKA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koje relevantne opcije (alternativne mere, odnosno grupe mera) za ostvarenje cilja su uzete u razmatranje? Da li je razmatrana "*status quo*" opcija?	X			Detaljno elaborirano u Analizi. Status Quo opcija je odbačena

				dato je detaljno obrazloženje u Analizi. Ocenjeno je i da u ovom trenutku nije neophodno menjati postojeće propise. Kao najoprimalnija opcija identifikovana je opcija izrade Programa za cirkularna ekonomiju. Posebno je vođeno računa da novi Program za cirkularna ekonomiju ne bude u koliziji sa postojećim dokumentima iz oblasti javnih nabavke.
2) Da li su, pored regulatornih mera, identifikovane i druge opcije za postizanje željene promene i analizirani njihovi potencijalni efekti?	X			Dat je predlog nekoliko posebnih ciljeva i konkretnih mera koje ne podrazumevaju izmenu postojeće regulative.
3) Da li su, pored restriktivnih mera (zabrane, ograničenja, sankcije i slično) ispitane i podsticajne mere za postizanje posebnog cilja?	X			Sve mere koje su predložene imaju karakter podsticajnih mera. Detaljno elaborirano u Analizi.
4) Da li su u okviru razmatranih opcija identifikovane institucionalno upravljačko organizacione mere koje je neophodno sprovesti da bi se postigli posebni ciljevi?			x	Detaljno elaborirano u Analizi.
5) Da li se promena može postići kroz sprovođenje informativno-edukativnih mera?			x	Delimično može (dato je detaljnije i kroz pojedinačne posebne ciljeve. Međutim, za uspešno ostvarenje opšteg cilja je potrebno uspostavljanje osnovnih elemenata NAP za zelene javne nabavke (što je predloženo da se izvrši kroz Program cirkularna ekonomije).

6) Da li ciljne grupe i druge zainteresovane strane iz civilnog i privatnog sektora mogu da budu uključene u proces sprovođenja javne politike, odnosno propisa ili se problem može rešiti isključivo intervencijom javnog sektora?			X	Uspešna realizacija zavisi u slučaju zelenih javnih nabavke ne samo od javnog sektora već I privrede/ponuđača, potrošača, civilnog sektora. Različite relevantne zainteresvane strane svakako treba uključiti.
7) Da li postoje raspoloživi, odnosno potencijalni resursi za sprovođenje identifikovanih opcija?			X	Obim i dubina zahvata će biti razrađeni dokumentom javne politike. Neophodna je aktivna saradnja Uprave za javne nabavke i Ministratsva za zaštitu životne sredine. Preporuka je da koordinacija ključnih aktivnosti za zelene javne nabavke bude pod okriljem Ministartsva za zaštitu životne sredine (uz odgovarajuću podršku Uprave za javne nabavke).
8) Koja opcija je izabrana za sprovođenje i na osnovu čega je procenjeno da će se tom opcijom postići željena promena i ostvarenje utvrđenih ciljeva?	X			Opcija 2. Detaljno elaborirano u Analizi
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU FINANSIJSKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Kakve će efekte izabrana opcija imati na javne prihode i rashode u srednjem i dugom roku?	X			Očekuje se da će odabrana opcija dovesti do veće konkurentnosti privrede i do razvoja novih radnih mesta, što bi pozitivno uticalo i na budžet. Očekuje se da primena izabrane opcije dovede do dugoročnih ušteda (što će najverovatnije biti evidentno već kod prvih proračuna troškova

				životnog ciklusa za određene grupe proizvoda, dobara i usluga). U kratkoročnom roku (budžet planiran za javne nabavke, posebno na godišnjem nivou) se očekuje da dođe do određene potrebe planiranja većih iznosa sredstva u budžetu za tu namenu (za inicijalne nabavke "zelenih" proizvoda) jer se očekuje da nabavne cene proizvoda u početku budu uglavnom veće za "zelene" alternative. Veće uštede se očekuju tokom vremena tokom perioda korišćenja odgovarajućih "zelenih" proizvoda, usluga i dobara. U skladu sa tim, planiranje zelenih javnih nabavki treba posmatrati kao određenu investiciju gde je za dobru analizu važno uključiti i troškove životnog ciklusa proizvoda. Korišćenjem bezbednijih i po životnu sredinu pogodnijih proizvoda očekuje se da dođe do ušteda u troškovima lečenja, sprovođenja obimnih bezbednosnih pravila, boljih uslova radnih mesta i sl. Primenom zelenih javnih nabavki dokazano dolazi do značajnih ušteda, ali je bitno da se stvari

				sagledaju ne samo kratkoročno već i kroz srednjoročne i dugoročne efekte (uzimajući u obzir troškove životnog ciklusa).
2) Da li je finansijske resurse za sprovođenje izabrane opcije potrebno obezbediti u budžetu, ili iz drugih izvora finansiranja i kojih?			X	Jedan deo sredstava bi bilo dobro obezbediti iz budžeta (kroz veća inicijalna sredstva namenjena javnim naručiocima za lakše sprovođenje zelenih javnih nabavki).
3) Kako će sprovođenje izabrane opcije uticati na međunarodne finansijske obaveze?		X		Ne očekuje se poseban uticaj na međunarodne finansijske obaveze.
4) Koliki su procenjeni troškovi uvođenja promena koji proističu iz sprovođenja izabrane opcije (osnivanje novih institucija, restrukturiranje postojećih institucija i obuka državnih službenika) iskazani u kategorijama kapitalnih troškova, tekućih troškova i zarada?			X	Ne očekuju se veća finansijska ulaganja. Biće potrebna određena ulaganja u obuku državnih službenika što se opciono može obezbediti I kroz različite međunarodne projekte.
5) Da li je moguće finansirati rashode izabrane opcije kroz redistribuciju postojećih sredstava?			X	Detaljne finansijske potrebe će biti naknadno detaljno razrađene u dokumentima javne politike kao i razdeli za finansiranje te izvori finansijskih sredstava
6) Kakvi će biti efekti sprovođenja izabrane opcije na rashode drugih institucija?				N/A
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EKONOMSKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koje troškove i koristi (materijalne i nematerijalne) će izabrana opcija prouzrokovati privredi, pojedinoj grani, odnosno određenoj kategoriji privrednih subjekata?			X	Primenom predložene opcije se očekuje povećanje konkurentosti privrede na domaćem i inostranom tržištu, kao i pozitivni efekti od uštede u resursima, kreiranje novih radnih mesta.

				Očekuje se dosta pozitivnih efekata na više zainteresovanih strana (uštede u resursima, održavanju, smanjeni troškovi za upravljanje otpadom, itd.). U nekim slučajevima se očekuje povećana tražnja i ulaganje u sisteme menadžmenta životnom sredinom, obuke osoblja, bezbednije alternative, ali to sve na kraju dovodi do dugoročnih koristi.
2) Da li izabrana opcija utiče na konkurentnost privrednih subjekata na domaćem i inostranom tržištu (uključujući i efekte na konkurentnost cena) i na koji način?	X			Izabrana opcija utiče u velikoj meri (pozitivno) na konkurentnost privrednih subjekata na domaćem i inostranom tržištu. Očekuje se da cene “zelenih” alternativa budu u početku nešto više, dok se kasnije očekuje snižavanje cena usled povećanja tražnje na tržištu za “zelenim” proizvodima.
3) Da li izabrane opcije utiču na uslove konkurencije i na koji način?	X			Samo u pozitivnom smislu, zbog povećane tražnje za “zelenim” proizvodima, uslugama i dobrima, povećanja svesti u lancu snabdevanja (i odgovarajućih ušteda) u vezi sa životnom sredinom, podsticanja uvođenja sistema menadžmenta životnom sredinom, kao i ostalih dobrovoljnih instrumenata životne sredine. Takođe, podstiče

				se smanjivanje negativnih uticaja na životnu sredinu, lakše upravljanje aspektima životne sredine što dovodi do većeg stepena poštovanja propisa iz oblasti životne sredine, većeg poverenja građana u javne naručioce i nadležne organa (da rade u javnom interesu) i sl.
4) Da li izabrana opcija utiče na transfer tehnologije i/ili primenu tehničko-tehnoloških, organizacionih i poslovnih inovacija i na koji način?	X			Podstiče različitu vrstu partnerstava i inovacija u cilju postizanja što boljih performansi životne sredine za proizvode, dobra i usluge.
5) Da li izabrana opcija utiče na društveno bogatstvo i njegovu raspodelu i na koji način?	x			Strateško bavljenje zelenim javnim nabavkama (što je jedan od ciljeva) ima sveobuhvatno pozitivne uticaje na celokupno društvo. Efikasna cirkularna ekonomija je bazirana na punoj primeni novih tehnologija, na razvoju i istraživanje, te na transferu inovativnih rešenja.
6) Kakve će efekte izabrana opcija imati na kvalitet i status radne snage (prava, obaveze i odgovornosti), kao i prava, obaveze i odgovornosti poslodavaca?			x	Očekuju se pozitivni efekti. Očekuje se povećanje svesti poslodavaca i zaposlenih u vezi sa životnom sredinom (ali i aspektima koji se odnose na bezbednost i zdravlje na radu). Očekuje se unapređenje opštih uslova radnih mesta (zbog smanjivanja količina opasnih materija (izbegavanje opasnih

				materija, povećan broj obuka i sl.) Očekuju se ulaganja poslodavaca u mere zaštite životne sredine i obuku zaposlenih (na dobrovoljnoj osnovi, u cilju ostvarivanja što bolje konkurentske prednosti).
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EFEKATA NA DRUŠTVO	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Kolike troškove i koristi (materijalne i nematerijalne) će izabrana opcija prouzrokovati građanima?				Mogu se očekivati samo koristi za građane (pozitivni uticaji). Ne postoje podaci koji bi obezbedili precizne i pouzdane podatke, ali, ukoliko se pažljivo planira tranzicioni proces, troškovi su značajno niži od koristi (mogu se svakako očekivati uštede u dugoročnom planu). Očekuju se koristi za građane: - Uštede (zbog razmatranja troškova životnog ciklusa) – dugoročno manje troškove iz budžeta - Nematerijalne koristi su brojne, na primer: Podizanje svesti u vezi pitanja životne sredine, podsticanje na korišćenje bezbednijih alternativa, podizanje nivoa kvaliteta života građana: manje zagađivanje koje potiče iz

				saobraćaja, nabavka manje opasnih hemikalija, manji rizici po zdravlje i sl.
2) Da li će efekti realizacije izabrane opcije štetno uticati na neku specifičnu grupu populacije i da li će to negativno uticati na uspešno sprovođenje te opcije, kao i koje mere treba preduzeti da bi se ovi rizici sveli na minimum?			X	Predložena opcija ima sveukupni pozitivan uticaj na sve zainteresovane strane i podstiču konkurentnost privrede. Negativno može da utiče kratkoročno samo na određene privredne subjekte koji na tržište stavljaju proizvode, usluge i dobra koji imaju negativne uticaje na životnu sredinu i odbijaju da se prilagode novim zahtevima na tržištu. Negativni uticaji mogu da budu i za određeni broj ponuđača koji pre raspisivanja javne nabavke ne provere raspoloživost konkretnih roba, proizvoda i dobara na tržištu (zbog nedovoljne konkurencije za ispunjenje zahtevanih kriterijuma; ponavljanje javne nabavke i sl.). Negativnih efekata neće biti ukoliko se mere planiraju postepeno, o čemu se vodilo računa i prilikom formulisanja predloga mera u Analizi.
3) Na koje društvene grupe, a posebno na koje osetljive društvene grupe, bi uticale mere izabrane opcije i kako bi se taj uticaj ogledao (pre svega na siromašne i socijalno isključene pojedince i grupe, kao što su osobe sa invaliditetom, deca, mladi, žene,			X	Očekuje se pozitivan uticaj na sve grupe građana.

stariji preko 65 godina, pripadnici romske nacionalne manjine, neobrazovani, nezaposleni, izbegla i interno raseljena lica i stanovništvo ruralnih sredina i druge osetljive društvene grupe)?				
4) Da li bi i na koji način izabrana opcija uticala na tržište rada i zapošljavanje, kao i na uslove za rad (npr. promene u stopama zaposlenosti, otpuštanje tehnoloških viškova, ukinuta ili novoformirana radna mesta, postojeća prava i obaveze radnika, potrebe za prekvalifikacijama ili dodatnim obukama koje nameće tržište rada, rodnu ravnopravnost, ranjive grupe i oblike njihovog zapošljavanja i slično)?			x	U ptanju su pozitivni uticaji koji se ogledaju kroz povećanje konkurentnosti, otvaranje novih radnih mesta i inovacije. Očekuje se povećana potreba za kadrovima iz oblasti zaštite životne sredine, kao i veća potreba privrednih subjekata da ulažu u odgovarajuće obuke kadrova (u vezi sa životnom sredinom).
5) Da li izabrane opcije omogućavaju ravnopravan tretman, ili dovode do direktne ili indirektne diskriminacije različitih kategorija lica (npr. na osnovu nacionalne pripadnosti, etničkog porekla, jezika, pola, rodnog identiteta, invaliditeta, starosne dobi, seksualne orijentacije, bračnog statusa ili drugih ličnih svojstava)?				N/A
6) Da li bi izabrana opcija mogla da utiče na cene roba i usluga i životni standard stanovništva, na koji način i u kojem obimu?			X	Primenom odabrane opcije se očekuje veća ponuda proizvoda koji su bezbedniji za korišćenje i bolji za životnu sredinu. Zbog povećanja tražnje za ovakvim proizvodima (zbog primene kriterijuma zelenih javnih nabavki) očekuje se da vremenom ovi proizvodi postanu i cenovno pristupačniji za naručioce ali i za građane i privredu.
7) Da li bi se realizacijom izabranih opcija pozitivno uticalo na promenu socijalne situacije u nekom određenom regionu ili okrugu i na koji način?				N/A

8) Da li bi se realizacijom izabrane opcije uticalo na promene u finansiranju, kvalitetu ili dostupnosti sistema socijalne zaštite, zdravstvenog sistema ili sistema obrazovanja, posebno u smislu jednakog pristupa uslugama i pravima za osetljive grupe i na koji način?			X	Očekuju se određeni pozitivni uticaji u svim sektorima. Na primer u zdravstvu – nabavka bezbednijih sredstava za održavanje i čišćenje objekata zdravstvene zaštite (uključujući bolnice, obrazovne institucije), odabir efikasnih ali bezbednih detergenata za pranje bolničke posteljine i sl., dugotrajniji I bolje održavani javni resursi i sl. Pozitivbi efekti se mogu očekivati i u obrazovnim institucijama (nabavka hemikalija i opreme, dobara i usluga kojesu često bezbednije za korišćenje, a svakako bolja po životnu sredinu).
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EFEKATA NA ŽIVOTNU SREDINU	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Da li izabrana opcija utiče i u kojem obimu utiče na životnu sredinu, uključujući efekte na kvalitet vode, vazduha i zemljišta, kvalitet hrane, urbanu ekologiju i upravljanje otpadom, sirovine, energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije?	X			U punoj meri ima sveobuhvatne pozitivne uticaje na životnu sredinu. Objašnjeno detaljnije u analizi.
2) Da li izabrana opcija utiče na kvalitet i strukturu ekosistema, uključujući i integritet i biodiverzitet ekosistema, kao i floru i faunu?	X			Razmatra se životni ciklus proizvoda – kroz sve faze životnog ciklusa – uštede u resursima, bezbednije alternative, održvo upravljanje šumama, itd.
3) Da li izabrana opcija utiče na zdravlje ljudi?			X	Delimično – proizvode, usluge I dobra koja se nabavljaju a koja su bolja po životnu sredinu gotovo uvek su bezbednija i bolja za upotrebu (npr. izbegavanje

				određenih opasnih hemikalija u proizvodima i sl.).
4) Da li izabrana opcija predstavlja rizik po životnu sredinu i zdravlje ljudi i da li se dopunskim merama može uticati na smanjenje tih rizika?		X		Utiče samo pozitivno.
5) Da li izabrana opcija utiče na zaštitu i korišćenje zemljišta u skladu sa propisima koji uređuju predmetnu oblast?			X	Za neke grupe proizvoda – samo pozitivni efekti (npr. održivo upravljanje šumama, smanjene količine opasnog otpada, i sl.).
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU UPRAVLJAČKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Da li se izabranom opcijom uvode organizacione, upravljačke ili institucionalne promene i koje su to promene?	X			Detaljnije elaborirano u Analizi. Jedna od primarnih očekivanih promena je još neposrednija i aktivnija saradnja Ministartsva za zaštitu životne sredine i Uprave za javne nabavke.
2) Da li postojeća javna uprava ima kapacitet za sprovođenje izabrane opcije (uključujući i kvalitet i kvantitet raspoloživih kapaciteta) i da li je potrebno preduzeti određene mere za poboljšanje tih kapaciteta?			X	Uprava za javne nabavke trenutno ima veoma ograničene tehičke kapacitete za bavljenje zelenim javnim nabavkama a u nadležnom Ministarstvu je Odeljenje za cirkularna ekonomiju još uvek u začetku. Biće porebno jačanje kapaciteta u određenoj meri, uključujući i odgovarajuće obuke i sl (što je predloženo kao odgovarajuća mera u okviru analize).
3) Da li je za realizaciju izabrane opcije bilo potrebno izvršiti restrukturiranje postojećeg državnog organa, odnosno drugog subjekta javnog sektora (npr. proširenje, ukidanje, promene funkcija/hijerarhije, unapređenje tehničkih i ljudskih kapaciteta i sl.) i u kojem vremenskom periodu je to potrebno sprovesti?	X			Detaljno elaborirano u Analizi.

4) Da li je izabrana opcija u saglasnosti sa važećim propisima, međunarodnim sporazumima i usvojenim dokumentima javnih politika?	X			-
5) Da li izabrana opcija utiče na vladavinu prava i bezbednost?	X			Pozitivno
6) Da li izabrana opcija utiče na odgovornost i transparentnost rada javne uprave i na koji način?			x	Očekuje se početak sistemskog prikupljanja podataka u vezi sa zelenim javnim nabavkama. Takođe, očekuje se da se ostvari i bolja međusektorska saradja, transparentno praćenje ostvarenja mera iz Programa cirkularna ekonomije, više edukativnih materijala i smernica na odgovarajućim portalima nadležnih organa u vezi sa zelenim javnim nabavkama i sl.
7) Koje dodatne mere treba sprovesti i koliko vremena će biti potrebno da se sprovede izabrana opcija i obezbedi njeno kasnije dosledno sprovođenje, odnosno njena održivost?	X			Detaljnije elaborirano u Analizi.

5. Omogućiti uslove za dubinsku digitalizaciju i tehnološki napredak industrija				
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU POSTOJEĆEG STANJA I PRAVILNO DEFINISANJE PROMENE KOJA SE PREDLAŽE	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koji pokazatelji se prate u oblasti, koji su razlozi zbog kojih se ovi pokazatelji prate i koje su njihove vrednosti?			X	Pored specifičnih parametara koji se mogu pratiti, kao što su broj preduzeća koja su prošla obuku za korišćenje novih tehnologija, broj preduzeća koja koriste širokopojasni internet, broj preduzeća koja se priključuju i

				koriste mobilnu mrežu 5G, broj preduzeća koja na neki način koriste veštačku inteligenciju, broj preduzeća koja koriste softverske alate i opremu visoke tehnologije za proizvodnju, odnosno pružanje usluga kompozitni pokazatelji će biti detaljno razrađeni dokumentom javne politike, u skladu sa EU indikatorima za cirkularnu ekonomiju, kako je u dato u Analizi iz kojih izdvajamo tek neke koji se direktno odnose na MMSP, na primer, broj patenata u oblasti reciklaže i sekundarnih sirovina kao pokazatelj korišćenja inovacija.
2) Da li se u predmetnoj oblasti sprovodi ili se sprovodio dokument javne politike ili propis? Predstaviti rezultate sprovođenja tog dokumenta javne politike ili propisa i obrazložiti zbog čega dobijeni rezultati nisu u skladu sa planiranim vrednostima.			X	Ovo je oblast koja je tek u povoju. Osim tek nekoliko regulatornih akata (Zakon o inovacijama, Fond za inovacije, propisi koji uređuju elektronsko poslovanje, elektronski potpis i elektronsko plaćanje) i prakse saradnje privrede sa naučnim institucijama koja je relatrivno slaba kao i saradnje sa privredom u inkubator, odnosno start-up centrima gde se začinju nove

				kompanije koje imaju razvoj novih tehnologija kao najčešći poslovni cilj, sve ostalo je i dalje prepušteno pojedinačnim iunicijativama, bilateralnoj saradnji sa institucijama ili kompanijama iz inostranstva i ličnim iskustvima koja se prenose u domaće okruženje. Često su realizacije ideja prepuštene razumevanju lokalne uprave bez realne institucionalne podrške koja bi sledila kao posledica strateškog opredeljenja. Takođe, nisu dovoljn o razrađeni planski dokumenti koji bi definisali ciljeve i načine njihovog postizanja tako da je čitavu oblast potrebno unaprediti, posebno što je ona od najvećeg zunačaja za uspešnu primenu cirkularne ekonomije, novog privrednog modela poslovanja. Postojeće propise je potrebno inovirati u skladu sa evropskim zakonodavstvoma ali ih uskladiti sa aktima u drugim oblastima kako bi se uspostavio održiv sistem. U analizi su elaborirane potrebe unapređenja sistema i njegove nadogradnje. Iz razloga nepostojanja sinhronih pokazatelja uspešnosti primene

				modela u različitim oblastima, procena se može vršiti samo delimično i donekle neprecizno.
3) Koji su važeći propisi i dokumenti javnih politika od značaja za promenu koja se predlaže i u čemu se taj značaj ogleda?			X	Postoji nekoliko regiulatornih akata čije je inoviranje neophodno kako bi ispratili zahtevi procesa pridruživanja EU i savremeni trendovi koji su, pre svega značajni za razvoj lokalne privrede: ▪ Strategija razvoja informacionog društva u republici Srbiji 2020 i plan realizacije Strategije ▪ Strategija naučnog i tehnološkog razvoja ▪ Strategija razvoja Srbije do 2020 ▪ Nacionalna strategija održivog razvoja ▪ Zakon o inovacionim delatnostima Međutim, čak i inovirani nisu u potpunosti dovoljni za puni tehnološki razvoj privrede i društva koji je u svojoj suštini, takođe multisektorsa oblast koja zadire u sve pore zbog čega je neophodno unapređenje zakonskog okvira i mera za podsticaj tehnološkom razvoju i primeni inovacija.

4) Da li su uočeni problemi u oblasti i na koga se oni odnose? Predstaviti uzroke i posledice problema.	X			Elaborirano u Analizi
5) Koja promena se predlaže?	X			Elaborirano u Analizi
6) Da li je promena zaista neophodna i u kom obimu?	X			Elaborirano u Analizi
7) Na koje ciljne grupe će uticati predložena promena? Utvrditi i predstaviti ciljne grupe na koje će promena imati neposredan odnosno posredan uticaj.	X			Detaljno elaborirano u Analizi – Mapiranje zainteresovanih strana. Efekat ovih mera će biti najvidljiviju u razvoju privrede i na povećanje standarda stanovništva. Mere imaju za cilj da podstaknu naučno istraživački razvoj i punu saradnju sa privredom koja bi koriustila rezultate stručnog rada čime se postiže poboljšanje globalne konkurentnosti, veće stabilnosti u poslovanju i rast privrede kroz otvaranje novih radnih mesta u visokoakumulativnim delatnostima.
8) Da li postoje važeći dokumenti javnih politika kojima bi se mogla ostvariti željena promena i o kojim dokumentima se radi?			X	Samo do određene mere, boljom i efikasnijom primene postojećih propisa. Elaborirano u Analizi
9) Da li je promenu moguće ostvariti primenom važećih propisa?			X	Ne u potpunosti, čak i pod uslovom striktne primene postojećih propisa i dalje nedostaju delovi regulatpornog sistema koji je potrebno unaprediti. Osim toga, neophodno je uvesti mere aktivnog podsticaja kroz tržišne i vantržišne (administrativne) mehanizme, makar u prelaznom

				period do postizanja dovoljno visokog nivoa primene novih tehnoilogija koje će obezbediti održivost na dugi rok.
10) Kvantitativno (numerički, statistički) predstaviti očekivane trendove u predmetnoj oblasti, ukoliko se odustane od intervencije (*status quo*).			X	Trendovi su prikazani kvalitativno u Analizi i obimu in a način koji se iz postojećih indikatiora mogu ustanoviti. Osim toga, iz iskustava zemalja koje ove principe primenjuju već određen broj godina, može videti jasan napredak.
11) Kakvo je iskustvo u ostvarivanju ovakvih promena u poređenju sa iskustvom drugih država, odnosno lokalnih samouprava (ako je reč o javnoj politici ili aktu lokalne samouprave)?			X	U oblasti inovacija i tehnološkog razvoja, najveći pomak je u IT industriji koja je kičma cirkularne ekonomije. Međutim, ne postoji dovoljno pouzdann način kvalitativne procene boljitka koji proističe iz primene iniovativnih rešenbja u privredi. Jedini način je posredan preko povečanja prometa i/ili prihoda kompanija koje direktno koriste ili ne koriste neki od proizvoda tehnološkog razvoja. Međutim, sekundarni tercijarni efekti nisu vidljivi iako mogu biti značajniji nego primarni (u kojoj meri se poboljšala efikasnost partnera neke firme koja je od IT kompanije kupila platformu za poboljšanje poslovanja, nije moguće konstatovati kao ni

				direktnu vezu između povećane prodaje proizvoda i količine reciklata u proizvodima osim ako se to ne preslikava na nižu cenu…). Iskustva iz drugih zemalja su bazirana na vise evalucionih parametara i, makar da sui ona donekle manjkava, ukazuju na jasan trend zaokreta ka novim tehnologijama i razvojem novih usluga, poslova i proizvoda.
KLJUČNA PITANJA ZA UTVRĐIVANJE CILJEVA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Zbog čega je neophodno postići željenu promenu na nivou društva? (odgovorom na ovo pitanje definiše se opšti cilj).	X			Da bi se ogućilim uslovi za dubinsku digitalizaciju i tehnološki napredak industrije
2) Šta se predmetnom promenom želi postići? (odgovorom na ovo pitanje definišu se posebni ciljevi, čije postizanje treba da dovode do ostvarenja opšteg cilja. U odnosu na posebne ciljeve, formulišu se mere za njihovo postizanje).	X			Povećanje inovativnosti i tehnološkog napretka privrede i sistemsko unapređenje javnog sektora uvođenjem inovativnih tehničkih i tehnoloških rešenja
3) Da li su opšti i posebni ciljevi usklađeni sa važećim dokumentima javnih politika i postojećim pravnim okvirom, a pre svega sa prioritetnim ciljevima Vlade?	X			-
4) Na osnovu kojih pokazatelja učinka će biti moguće utvrditi da li je došlo do ostvarivanja opštih odnosno posebnih ciljeva?	X			Na osnovu pokazatelja koji će biti detaljno razrađeni dokumentom javne politike, u skladu sa EU pokazateljima za cirkularnu ekonomiju
KLJUČNA PITANJA ZA IDENTIFIKOVANJE OPCIJA JAVNIH POLITIKA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koje relevantne opcije (alternativne mere, odnosno grupe mera) za ostvarenje cilja su uzete u razmatranje? Da li je razmatrana "*status quo*" opcija?	X			Detaljno elaborirano u Analizi gde su razmatrane su tri opcije

2) Da li su, pored regulatornih mera, identifikovane i druge opcije za postizanje željene promene i analizirani njihovi potencijalni efekti?			X	Za sve oblasti postoje mere koje nisu samo regulatorne i pretpostavljaju intenzivnu saradnju svih zainteresovanih strana kroz različite mehanizme koji mogu i ne moraju biti propisane iako je striktna primena propisa pretpostavka uspešnom postrizanju željene promene. Na primer, dodatno obrazovanje, kvalifikacija i prekvalifikacija kao i sticanje novih veština koje omogućavaju bolje razumevanje i korišćenje savremenih tehnologija u industriji i u upravljanju podacima. Zatim razmena iskustava i transfer znanja su takođe od krucijalnog značaja za unapređenje privrede i za poboljšanbje njene konkurentnosti. U tom procesu poslovna udruženja i međunarodna saradnje imaju veoma važnu ulogu. Konačno, finansijski sector mora da identifikuje svoj interes za investicije u ovoj propulzivnoj oblasti koje će biti atzrakjtivne tek u meri u kojoj obezbeđuju privredni rast i rast društvenog bogatstva.

3) Da li su, pored restriktivnih mera (zabrane, ograničenja, sankcije i slično) ispitane i podsticajne mere za postizanje posebnog cilja?	X			Detaljno elaborirano u Analizi
4) Da li su u okviru razmatranih opcija identifikovane institucionalno upravljačko organizacione mere koje je neophodno sprovesti da bi se postigli posebni ciljevi?			X	Detaljno elaborirano u Analizi
5) Da li se promena može postići kroz sprovođenje informativno-edukativnih mera?			X	Svakako, podizanje nivoa svesti o postojanju potrebe da se ikorači ka novim horizontima u privrednom modelu su podsticajni za promene. U tu svrhu se mogu primeniti različite informativne i edukativne mere,. Pre svega javne uprave, javne kampanje, aktivizam, puna i transparentna podrška medija… Detaljnije elaborirano u Analizi
6) Da li ciljne grupe i druge zainteresovane strane iz civilnog i privatnog sektora mogu da budu uključene u proces sprovođenja javne politike, odnosno propisa ili se problem može rešiti isključivo intervencijom javnog sektora?			X	Da, u meri koja je u sferi aktivizma za podizanje javne svesti o potrebi uvođenja određenih mera i standarda koji imaju za cilj poboljšanje kvaliteta života od čega koristi imaju i građani i industrija (nova tehnološka rešenja u sektoru usluga, nadzora i upravljanja podacima, na primer). Detaljnije elaborirano u Analizi
7) Da li postoje raspoloživi, odnosno potencijalni resursi za sprovođenje identifikovanih opcija?			X	Obim i dubina zahvata će biti razrađeni dokumentom javne politike, ali je već izvesno da je za ceo program i njegovu primenu, svakako će biti potrebno unapređenje institucionalnog operativnog kapaciteta za

				sprovođenje javne politike u ovoj oblasti kao i angažovanje dodatnih resursa (finansijskih i ljudskih). Detaljnije elaborirano u Analizi
8) Koja opcija je izabrana za sprovođenje i na osnovu čega je procenjeno da će se tom opcijom postići željena promena i ostvarenje utvrđenih ciljeva?	X			Opcija 2. Detaljno elaborirano u Analizi
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU FINANSIJSKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Kakve će efekte izabrana opcija imati na javne prihode i rashode u srednjem i dugom roku?	X			Uvođenjem mera predviđenih izabranom opcijom očekuje se povećanje javnih prihoda iz poreza na promet, poreza na dobit i poreza na imovijnu. Osim toga, očekuje se kreiranje novih radnih mesta u kojima javni prihodi takođe imaju zahvat. Ovop po0sebno s obzirom na činjenicu da je ceo sektor IT krajnje propulzivan is a vrlo strmim rastom koji će za sobom povući i veliki deo privrede, pod uslovom da se obezbedi institucionalna podrška saradnji svih industrija koje u sebi integrišu principe cirkularne ekonomije. Konačno, ukoliko bi se unapredio sistem finansiranja u delatnosti iz pakleta cirkularne ekonomije, to bi svakako doprinelo još večem rastu privrede.

				Sa druge strane, ne očekuju se značajni javni rashodi osim u pripremi pravne regulative i praćenju njene primene, ali su to značajnio niži troškovi od očekivanih prihoda.
2) Da li je finansijske resurse za sprovođenje izabrane opcije potrebno obezbediti u budžetu, ili iz drugih izvora finansiranja i kojih?			X	Detaljnije elaborirano u Analizi.
3) Kako će sprovođenje izabrane opcije uticati na međunarodne finansijske obaveze?				N/A
4) Koliki su procenjeni troškovi uvođenja promena koji proističu iz sprovođenja izabrane opcije (osnivanje novih institucija, restrukturiranje postojećih institucija i obuka državnih službenika) iskazani u kategorijama kapitalnih troškova, tekućih troškova i zarada?				N/A
5) Da li je moguće finansirati rashode izabrane opcije kroz redistribuciju postojećih sredstava?			X	Detaljne finansijske potrebe će biti naknadno detaljno razrađene u dokumentima javne politike kao i razdeli za finansiranje te izvori finansijskih sredstava, ali se jedan deo podsticaja može finansirati kroz ublažavanje fiskalnih mera, čime se zadužuju javni prihodi ali se očekuje povraćaj ovog zaduženja kroz povećani promet roba i usluga.
6) Kakvi će biti efekti sprovođenja izabrane opcije na rashode drugih institucija?				N/A
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EKONOMSKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koje troškove i koristi (materijalne i nematerijalne) će izabrana opcija prouzrokovati privredi, pojedinoj grani, odnosno određenoj kategoriji privrednih subjekata?				Visine i vrste troškova koje će izabrana opcija prouzrokovati privredi nije moguće proceniti bez detaljno razrađenog plana koji proističe iz javne politike. U analizi su dati okvirne procene

				efekata, ali je važno napomenuti da se troškovi tranzicije u privredi imaju smatrati investicionim troškom koji mora biti održiv i koji se može vratiti iz dobiti. Na privredi je da u svojim razvojnim planovime predvidi ovu vrstu troška a javna politika mora obezbediti okvire i uslove za održivo finansiranje tih troškova iz komercijalnih izvora, bilo uz pomoć fiskalnih podsticaja ili kroz programe sufinansiranja. Pored toga, moguće je sufinansirati obuke, razmenu iskustava i transfer znanja i tehnologija kako bi se omogućio brži razvoj domaće privrede sa upotrebom savremenih tehnologija i tako preskočio jedan razvojni korak ka razvijenim ekonomijama i tržištima.
2) Da li izabrana opcija utiče na konkurentnost privrednih subjekata na domaćem i inostranom tržištu (uključujući i efekte na konkurentnost cena) i na koji način?	X			Na povećanje konkuretnosti. Detaljnije elaborirano u Analizi.
3) Da li izabrane opcije utiču na uslove konkurencije i na koji način?	X			Utiču na razvoj tržišta, na otvaranje novih radnih mesta, na uspostavljanje novih delatnosti i unapređenje postojećih.
4) Da li izabrana opcija utiče na transfer tehnologije i/ili primenu tehničko-tehnoloških, organizacionih i poslovnih inovacija i na koji način?	X			Efikasna cirkularna ekonomija je bazirana na punoj primeni novih tehnologija, na razvoju i

				istraživanju te na transferu inovativnih rešenja.
5) Da li izabrana opcija utiče na društveno bogatstvo i njegovu raspodelu i na koji način?	X			Nova tehnološka rešenja imaju za cilj unapređenje kvaliteta života i efikasniju privredu. Sa druge strane, koncept cirkularne ekonomije pretpostavlja povećanu zaštitu životne sredine i očuvanje prirodnih resursa, posebno neobnovljivih. Povećanje produktivnosti povećava bogatstvo društva. Nužno je usmeravati deo dobiti ka unapređenju delatnosti iz paketa cirkularne ekonomije čime se postiže veći kvalitet života sa boljitkom u ekonomskoj i socijalnoj sferi, pa prema tome i bolja raspodela društvenog bogatstva.
6) Kakve će efekte izabrana opcija imati na kvalitet i status radne snage (prava, obaveze i odgovornosti), kao i prava, obaveze i odgovornosti poslodavaca?			X	Savremena tehnološka rešenja i inovacije podrazumevaju radnu snagu značajno višeg stepena obrazovanja, dakle ljudske resurse većeg kvaliteta. Podsticaj ovoj oblesti generiše potražnju a ona uslovljava ponudu visokokvalitetne radne snage, odnosno školovanje i obuku. Istovremeno, poslodavci preuzimaju veću odgovornost jer ne mogu dozvoliti migraciju zaposlenih koje ne moigu lako

				zameniti i za čiju obuku je potrebno značajn o vise vremena i resursa.
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EFEKATA NA DRUŠTVO	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Kolike troškove i koristi (materijalne i nematerijalne) će izabrana opcija prouzrokovati građanima?	X			Ne postoje podaci koji bi obezbedili precizne i pouzdane podatke, ali, ukoliko se pažljivo planira tranzicioni proces, troškovi su značajno niži od koristi. Građani će svakako imati koristi od privrede koja posluje po principima cirkularne ekonomije jer će ona doprineti čistijem i zdravijem okruženju. NOve tehnologije značajno pojednostavljuju upravljanje procesima i proizvodima (IoT) . Sa druge strane, postojaće i troškovi prelaska na inovativna rešenja korišćenje novih vrsta energije, ali, ukoliko se iznađu i unaprede načini podrške građanima za finansiranje ovakvih usluga i proizvoda, taj trošak ne mora biti veliki, čak ni značajan i biće moguće da ga svaki kućnu budžet podnese.
2) Da li će efekti realizacije izabrane opcije štetno uticati na neku specifičnu grupu populacije i da li će to negativno uticati na uspešno sprovođenje te opcije, kao i koje mere treba preduzeti da bi se ovi rizici sveli na minimum?		X		Osim procene da će prelazak na niove tehnologije i korišćenje inovativnih rešenja lakše biti u određenim populacionim grupama (mlađi i oni u punoj

				produktivnoj snazi su prijemčiviji za inovacije nego starija populacija), ne postoje pokazatelji negativnog uticaja. Detaljnije u Analizi
3) Na koje društvene grupe, a posebno na koje osetljive društvene grupe, bi uticale mere izabrane opcije i kako bi se taj uticaj ogledao (pre svega na siromašne i socijalno isključene pojedince i grupe, kao što su osobe sa invaliditetom, deca, mladi, žene, stariji preko 65 godina, pripadnici romske nacionalne manjine, neobrazovani, nezaposleni, izbegla i interno raseljena lica i stanovništvo ruralnih sredina i druge osetljive društvene grupe)?		X		Inovacije i savremena tehnološka rešenja nisu diskriminatorna prema starosnim i socijalnim grupama. Naprotiv, mogu se bolje i lakše prilagoditi specifičnim korisnicima i u toj fleksibilnosti leži jedna od prednosti upotrebe savremenih tehnologija. Naravno, kao u svemu ostalome, potrebno je koristiti tehnologije za namene za koje su predviđene i na propisani način, u suprotnom, efekat izostaje.
4) Da li bi i na koji način izabrana opcija uticala na tržište rada i zapošljavanje, kao i na uslove za rad (npr. promene u stopama zaposlenosti, otpuštanje tehnoloških viškova, ukinuta ili novoformirana radna mesta, postojeća prava i obaveze radnika, potrebe za prekvalifikacijama ili dodatnim obukama koje nameće tržište rada, rodnu ravnopravnost, ranjive grupe i oblike njihovog zapošljavanja i slično)?	X			Ne postoje pouzdane procene rasta potreba za visoko obrazovanim kadrovima u razvoju i priomeni novih tehnologija. Samo IT sektor je ostvario nezamislive stope rasta od preko 30% tokom poslednjih 7 godina (od 2013) i već prošle godine je ta oblast učestvovala sa 2% u BDP. Pored toga, pojaviće se potreba za novim zanimanjima koja će amortizovati nestanak ili smanjenu tražnju nekih postojećih poslova i u

				ukupnoj masi, treba očekivati porast potreba za radnom snagom koja se može delimično nadomestiti prekvaliufikacijom a većim delom obrazovanjem.
5) Da li izabrane opcije omogućavaju ravnopravan tretman, ili dovode do direktne ili indirektne diskriminacije različitih kategorija lica (npr. na osnovu nacionalne pripadnosti, etničkog porekla, jezika, pola, rodnog identiteta, invaliditeta, starosne dobi, seksualne orijentacije, bračnog statusa ili drugih ličnih svojstava)?		X		Inovacije i savremena tehnološka rešenja nisu diskriminatorna prema starosnim i socijalnim grupama.
6) Da li bi izabrana opcija mogla da utiče na cene roba i usluga i životni standard stanovništva, na koji način i u kojem obimu?	X			Efikasnija proizvodnja i manji utrošak svih vrsta resursa utiče na relativno smanjenje cena roba i usluga (u odnosu na prihode) čime bi se obezbedila održivost ekonomskog modela a samim tim sigurnost u poslovanju pa tako i povećanje opšteg društvenog standarda. Osim ekonomskih efekata, postoji i uticaj na nematerijalni kvalitet života, zdravstvo i usluge, na primer, ili lakša upotreba svakodnevnih servisa, od poslovnih do zabavnih. Duboka digitalizacija omogućava maksimalnu optimizaciju proizvdnje i usluga čime se dodatno povećava efiksnost i konkurentnost pa prema tome i niže troškove proizvodnje.
7) Da li bi se realizacijom izabranih opcija pozitivno uticalo na promenu socijalne situacije u nekom određenom regionu ili okrugu i na koji način?			X	U zavisnosti od javnih politika, moguće je koncentrisatri jedan broj podsticajnih mera u

				specifične regione, posebno u one koji zaostaju u privrednom rastu i društvenom standardu, čime bi se svakako moglo uticati na promenu socijalne situacije, ali to nije bila specifična oblast ove analize, već se cirkularna ekonomija posmatrala kao heterosektorsko pitanje koje prekriva širi ekonomski i geografski prostor sa ciljem postizanja sveobiuhvatnog strateškog boljitka uz pomoć razvojnih programa privrede i unapređenja poslovnog modela.
8) Da li bi se realizacijom izabrane opcije uticalo na promene u finansiranju, kvalitetu ili dostupnosti sistema socijalne zaštite, zdravstvenog sistema ili sistema obrazovanja, posebno u smislu jednakog pristupa uslugama i pravima za osetljive grupe i na koji način?	X			Savremene tehnologije imaju za cilj lakše, brže i efikasnije pružanje i primanje usluga uz pomoć alata koje obezbeđuju jednak pristup svima bez uticaja na kvalitet usluga, odnosno sa povećanjem sveukupnog kvaliteta.
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EFEKATA NA ŽIVOTNU SREDINU	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Da li izabrana opcija utiče i u kojem obimu utiče na životnu sredinu, uključujući efekte na kvalitet vode, vazduha i zemljišta, kvalitet hrane, urbanu ekologiju i upravljanje otpadom, sirovine, energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije?	X			Punom primenom mera postiže se značajno veći obim zaštite životne sredine sa svim efektima koji takav koncept sobom nosi, jer je to princip koji je temelj cirkularne ekonomije. Savremena tehnološka rešenja i inovacija samo olakšavaju primenu ovih

				principa rešenjima koja su dostupna mnogo širem broju korisnika čime se postiže veći kvalitet života, odnosno boljeg vazduha, kvalitetnije hrane i vode, pristup jeftinijoj i pristupačnijoj energiji iz obnovljivih izvora, boljoj energetskoj efikasnosti itd. Detaljnije elaborirano u Analizi.
2) Da li izabrana opcija utiče na kvalitet i strukturu ekosistema, uključujući i integritet i biodiverzitet ekosistema, kao i floru i faunu?		X		Nema negativnog uticaja ukoliko se promene sprovode po propisima.
3) Da li izabrana opcija utiče na zdravlje ljudi?	X			Pozitivno, omogućava efikasniju i kvaliutetniju zdravstvenu zaštitu.
4) Da li izabrana opcija predstavlja rizik po životnu sredinu i zdravlje ljudi i da li se dopunskim merama može uticati na smanjenje tih rizika?		X		Nema negativnog uticaja ukoliko se promene sprovode po propisima.
5) Da li izabrana opcija utiče na zaštitu i korišćenje zemljišta u skladu sa propisima koji uređuju predmetnu oblast?		X		Nema negativnog uticaja.
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU UPRAVLJAČKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Da li se izabranom opcijom uvode organizacione, upravljačke ili institucionalne promene i koje su to promene?			X	Detaljno elaborirano u Analizi.
2) Da li postojeća javna uprava ima kapacitet za sprovođenje izabrane opcije (uključujući i kvalitet i kvantitet raspoloživih kapaciteta) i da li je potrebno preduzeti određene mere za poboljšanje tih kapaciteta?			X	U javnoj upravi nedostaje jedan broj stručnih i obučenih kadrova koji će moći efikasno da upravlja zahtevimoma koje sa sobom donosi tranzicija iz jednog, sadašnjeg ekonomskog modela u drugi. Ovaj process zahteva znanje i sposobnost definisanja i sprovođenja mera. Postojeće

				ljudske kapacitete je neophodno unapradeti novim znanjima i veštinama i dodtanim obrazovanjem posebno u oblasti korišćenja novih i digotalnih tehnologija koje su neophodne za pzuno razumevanje tranzicije. Razmena iskustava sa javnim upravama iz zemalja u okruženju i šire je od velikog značaja za puno razumevanja potreba i identifikovanje načina kako im izaći u susret..
3) Da li je za realizaciju izabrane opcije bilo potrebno izvršiti restrukturiranje postojećeg državnog organa, odnosno drugog subjekta javnog sektora (npr. proširenje, ukidanje, promene funkcija/hijerarhije, unapređenje tehničkih i ljudskih kapaciteta i sl.) i u kojem vremenskom periodu je to potrebno sprovesti?			X	Detaljno elaborirano u Analizi.
4) Da li je izabrana opcija u saglasnosti sa važećim propisima, međunarodnim sporazumima i usvojenim dokumentima javnih politika?	X			-
5) Da li izabrana opcija utiče na vladavinu prava i bezbednost?	X			Pozitivno i pruža mogućnost značajnog unapređenja.
6) Da li izabrana opcija utiče na odgovornost i transparentnost rada javne uprave i na koji način?	X			Ukoliko se mehanizmni nadzora i kontrole unaprede, kako je Analizom predviđeno
7) Koje dodatne mere treba sprovesti i koliko vremena će biti potrebno da se sprovede izabrana opcija i obezbedi njeno kasnije dosledno sprovođenje, odnosno njena održivost?	X			Detaljno elaborirano u Analizi.

6. Povećanje broja organizacija iz Srbije koje primenjuju dobrovoljne instrumente (EMAS, standardi za sisteme menadžmenta, čistija proizvodnja)

Napomena za pod- oblasti:

Standarda za sisteme menadžmenta (i standardi za cirkularnu ekonomiju) i čistiju proizvodnju

Ocenjeno je da u ovom trenutku ne postoji potreba za izradom posebnog dokumenta javne politike (u okviru Programa za cirkularnu ekonomiju) iz ovih oblasti što je elaborirano detaljno u Analizi.

EMAS – Ocenjeno je da je aktivnosti u vezi EMAS potrebno obuhvatiti Programom za cirkularnu ekonomiju, tako da je u nastavku ove tabele data detaljna analiza samo za ovu pod-oblast.

KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU POSTOJEĆEG STANJA I PRAVILNO DEFINISANJE PROMENE KOJA SE PREDLAŽE	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koji pokazatelji se prate u oblasti, koji su razlozi zbog kojih se ovi pokazatelji prate i koje su njihove vrednosti?	x			Prati se broj EMAS registovanih organizacija iz Srbije Bazna vrednost: 0 (nula). Još uvek nema organizacija iz Srbije koje u regisrovane u EU EMAS registru.
2) Da li se u predmetnoj oblasti sprovodi ili se sprovodio dokument javne politike ili propis? Predstaviti rezultate sprovođenja tog dokumenta javne politike ili propisa i obrazložiti zbog čega dobijeni rezultati nisu u skladu sa planiranim vrednostima.			x	Zakonom o zaštiti životne sredine je predviđena mogućnost da organizacije iz Srbije mogu da se registruju u sistem EMAS (u okviru EU EMAS registra). Pravilnik o EMAS koji bi definisao detaljnije odgovarajuću podršku Ministarstva zaštite životne sredine u okviru postupka registracije još uvek nije objavljen.

				To je jedan od razloga zbog čega EMAS registracija organizacija iz Republike Srbije još uvek nije zaživela. EMAS se spominje sporadično u nekim od propisa i dokumenata javnih politika (Zakon o javnim nabavkama, neki od Pravilnika za upravljanje otpadom, Program za uvođenje čistije proizvodnje (u planu) i sl., ali bez definisanih posebnih ciljeva i mera koje bi se konkretnije odnosile na EMAS.
3) Koji su važeći propisi i dokumenti javnih politika od značaja za promenu koja se predlaže i u čemu se taj značaj ogleda?			x	Ključni propisi i dokumenta javnih politika koji su trenutno u primeni: Zakon o zaštiti životne sredine (daje mogućnost za odgovarajuću podršku Ministartsva za zaštitu životne sredine u postupku registracije organizacije u EU EMAS registar). Kako se EMAS spominje sve više u novim propisima iz oblasti javnih nabavki i upravljanja otpadom, očekuje se povećanje interesovanja organizacija za sistem EMAS (u cilju povećanja njihove konkurentnosti). Trenutni nedostatak u propisima je što još uvek nije usvojen

				Pravilnik o EMAS, koji je predviđen Zakonom o zaštiti životne sredine.
4) Da li su uočeni problemi u oblasti i na koga se oni odnose? Predstaviti uzroke i posledice problema.	x			Elaborirano u Analizi. Trenutni mogući problem je još uvek nizak nivo svesti organizacija u vezi sa EMAS ali i nedostatak EMAS Pravilnika koji se očekuje već duže vreme. Organizacije koje su ranije bile pripremljene za EMAS (u okviru jednog međunarodnog projekta) su u međuvremenu prekinule svoje konkretnije aktivnosti na registraciji.
5) Koja promena se predlaže?	X			Elaborirano u Analizi. Suštinske promene se odnose na što skorije usvajanje EMAS Pravilnika, podiznje svesti organizacija u vezi sa EMAS I sl. Obrazloženo detaljnije u analizi. Mere koje su predložene mogle bi da se na sistematičan način prate kroz Program za cirkularna ekonomiju (EMAS je jedan od najkredibilnijih sistema menadžmenta životnom sredinom, prepoznat u okviru cirkularna ekonomije).
6) Da li je promena zaista neophodna i u kom obimu?	X			Elaborirano u Analizi. Dati su konkretni predlozi.
7) Na koje ciljne grupe će uticati predložena promena? Utvrditi i predstaviti ciljne grupe na koje će promena imati neposredan odnosno posredan uticaj.	x			Detaljno elaborirano u Analizi – Mapiranje zainteresovanih

				strana. Očekuju se pozitivni efekti na sve relevantne zainteresovane strane. Na prvom mestu koristi bi bile za privredu u smislu boljeg upravljanja aspektima životne sredine, veće konkurentnosti, lakšeg praćenja usklađenosti sa propisima i sl.
8) Da li postoje važeći dokumenti javnih politika kojima bi se mogla ostvariti željena promena i o kojim dokumentima se radi?		x		Elaborirano u analizi. Postojeća dokumenta ne daju strateški pravac koji je u dovoljnoj meri fokusiran na EMAS.
9) Da li je promenu moguće ostvariti primenom važećih propisa?			x	Elaborirano u analizi.
10) Kvantitativno (numerički, statistički) predstaviti očekivane trendove u predmetnoj oblasti, ukoliko se odustane od intervencije (*status quo*).			x	Ukoliko se odustane od intervencije, proces EMAS registracija organizacija iz Srbije će moguće započeti u nekoj meri ali uz moguće tehničke poteškoće koje bi usporavale proces uključivanja većeg broja organizacija. EMAS je dobrovoljni instrument i ne može se dati precizna ocena.
11) Kakvo je iskustvo u ostvarivanju ovakvih promena u poređenju sa iskustvom drugih država, odnosno lokalnih samouprava (ako je reč o javnoj politici ili aktu lokalne samouprave)?			x	U Srbiji još uvek nema EMAS registracija za organizacije u Srbiji. Identična je situacija i sa zemljama iz regiona koje nisu u EU, dok u EU postoji značajan broj EMAS registracija.

				Tokom EMAS/IPPC/Seveso projekta dosa toga je urađeno u Srbiji na temu EMAS ali nije još uvek došlo do ostvarenja registracija za organizacije iz Srbije. Detalnije elaborirano u analizi.
KLJUČNA PITANJA ZA UTVRĐIVANJE CILJEVA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Zbog čega je neophodno postići željenu promenu na nivou društva? (odgovorom na ovo pitanje definiše se opšti cilj).	X			Da bi se pokrenuo i povećao broj organizacija iz Republike Srbije u sistemu EMAS.
2) Šta se predmetnom promenom želi postići? (odgovorom na ovo pitanje definišu se posebni ciljevi, čije postizanje treba da dovode do ostvarenja opšteg cilja. U odnosu na posebne ciljeve, formulišu se mere za njihovo postizanje).	x			- Zakonodavni okvir koji će olakšati registraciju organizacija iz Srbije u EU EMAS registar - Podsticaji za EMAS registrovane organizacije (i one koje žele da ostvare EMAS registraciju) - Promocija EMAS, podizanje svesti u oblasti EMAS Predlog mera za postizanje ovih posebnih ciljeva dat je u analizi.
3) Da li su opšti i posebni ciljevi usklađeni sa važećim dokumentima javnih politika i postojećim pravnim okvirom, a pre svega sa prioritetnim ciljevima Vlade?	X			Opšti cilj i posebni ciljevi koji su predloženi nisu ni u kom slučaju u koliziji sa postojećim propisima i dokumentima javnih politika. Predloženi ciljevi su u skladu sa strateškim opredeljenjem Vlade Srbije za

				pridruživanjem EU (što uključuje i odgovarajuće bavljenje EMAS sistemom), u skladu je sa Agendom 2030, principima cirkularna ekonomije i sl.
4) Na osnovu kojih pokazatelja učinka će biti moguće utvrditi da li je došlo do ostvarivanja opštih odnosno posebnih ciljeva?	X			Na osnovu pokazatelja koji će ukazivati na povećanje broja EMAS registrovanih organizacija iz Srbije.
KLJUČNA PITANJA ZA IDENTIFIKOVANJE OPCIJA JAVNIH POLITIKA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koje relevantne opcije (alternativne mere, odnosno grupe mera) za ostvarenje cilja su uzete u razmatranje? Da li je razmatrana "*status quo*" opcija?	X			Detaljno elaborirano u Analizi. Status Quo opcija je odbačena dato je detaljno obrazloženje u Analizi.
2) Da li su, pored regulatornih mera, identifikovane i druge opcije za postizanje željene promene i analizirani njihovi potencijalni efekti?	X			Dat je predlog posebnih ciljeva i konkretnih mera koje ne podrazumevaju izmenu postojeće regulative (uz mere koje podrazumevaju izmenu odnosno dopunu postojeće regulative).
3) Da li su, pored restriktivnih mera (zabrane, ograničenja, sankcije i slično) ispitane i podsticajne mere za postizanje posebnog cilja?	X			EMAS je dobrovoljni sistem. Sve mere koje su predložene imaju generalno karakter podsticajnih mera. Detaljno elaborirano u Analizi.
4) Da li su u okviru razmatranih opcija identifikovane institucionalno upravljačko organizacione mere koje je neophodno sprovesti da bi se postigli posebni ciljevi?			x	Detaljno elaborirano u Analizi.
5) Da li se promena može postići kroz sprovođenje informativno-edukativnih mera?			x	Delimično može (dato je detaljnije i kroz pojedinačne posebne ciljeve i mere.

6) Da li ciljne grupe i druge zainteresovane strane iz civilnog i privatnog sektora mogu da budu uključene u proces sprovođenja javne politike, odnosno propisa ili se problem može rešiti isključivo intervencijom javnog sektora?			X	Uspešna realizacija zavisi jednim delom od strane nadležnih organa ali najviše zavisi od samih privrednih subjekata koji trebaju da se odluče da uspostave ovaj dobrovoljni sistem. Intrevencijom javnog sektora može doći do podsticanja većeg broja EMAS registracija i mera koje bi dodatno olakšale situaciju za organizacije koje razmišljaju u smeru EMAS registracije.
7) Da li postoje raspoloživi, odnosno potencijalni resursi za sprovođenje identifikovanih opcija?			X	Kapacitet u vidu ljudskih resursa u Ministarstvu zaštite životne sredine je za sada ocenjen kao dovoljan. Postoji potreba za određenim finansijkim podsticajima i olakšicama za registraciju organizacija u EMAS.
8) Koja opcija je izabrana za sprovođenje i na osnovu čega je procenjeno da će se tom opcijom postići željena promena i ostvarenje utvrđenih ciljeva?	X			Opcija 2. Detaljno elaborirano u Analizi
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU FINANSIJSKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Kakve će efekte izabrana opcija imati na javne prihode i rashode u srednjem i dugom roku?			X	Očekuje se naplata odgovarajućih naknada u toku samog postupka što bi (neznatno) uvećalo javne prihode. Sa druge strane, jedna od predloženih mera je da se obezbede odgovarajuće

				podsticajne mere za organizacije koje se opredele za EMAS (što može dovesti do određenih umanjenja u javnim prihodima). Sa druge strane, EMAS dovodi do sveopštih pozitivnih uticaja I ušteda što dovodi do boljih performansi i smanjenih troškova (npr. kod angažovanja EMAS registrovanih firmi u postupku javnih nabavke). Sumarno, zbirno se ne očekuju veći poremećaji u javnim prihodina i rashodima.
2) Da li je finansijske resurse za sprovođenje izabrane opcije potrebno obezbediti u budžetu, ili iz drugih izvora finansiranja i kojih?			X	Jedan deo sredstava bi bilo dobro obezbediti iz budžeta (kroz sredstva za aktivnosti promocije i podsticanja uvođenja EMAS).
3) Kako će sprovođenje izabrane opcije uticati na međunarodne finansijske obaveze?		X		Ne očekuje se poseban uticaj na međunarodne finansijske obaveze.
4) Koliki su procenjeni troškovi uvođenja promena koji proističu iz sprovođenja izabrane opcije (osnivanje novih institucija, restrukturiranje postojećih institucija i obuka državnih službenika) iskazani u kategorijama kapitalnih troškova, tekućih troškova i zarada?			X	Ne očekuju se veća finansijska ulaganja.
5) Da li je moguće finansirati rashode izabrane opcije kroz redistribuciju postojećih sredstava?			X	Detaljne finansijske potrebe će biti naknadno detaljno razrađene u dokumentima javne politike kao i razdeli za finansiranje i izvori finansijskih sredstava
6) Kakvi će biti efekti sprovođenja izabrane opcije na rashode drugih institucija?				N/A

KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EKONOMSKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koje troškove i koristi (materijalne i nematerijalne) će izabrana opcija prouzrokovati privredi, pojedinoj grani, odnosno određenoj kategoriji privrednih subjekata?			X	Primenom predložene opcije se očekuje povećanje konkurentostii privrede na domaćem i inostranom tržištu, kao i pozitivni efekti od uštede u resursima, smanjenim rizicima u vezi sa životnom sredinom. Uključujući i povećanje konkurentnosti u postupcima zelenih javnih nabavki (tamo gde je relevantno).
2) Da li izabrana opcija utiče na konkurentnost privrednih subjekata na domaćem i inostranom tržištu (uključujući i efekte na konkurentnost cena) i na koji način?	X			Izabrana opcija utiče u velikoj meri (pozitivno) na konkurentnost privrednih subjekata na domaćem i inostranom tržištu. Ne očekuje se najdirektniji uticaj na konkurentnost cena.
3) Da li izabrane opcije utiču na uslove konkurencije i na koji način?	X			Samo u pozitivnom smislu, zbog povećanja konkurentnosti I svesti u vezi sa životnom sredinom.
4) Da li izabrana opcija utiče na transfer tehnologije i/ili primenu tehničko-tehnoloških, organizacionih i poslovnih inovacija i na koji način?	X			Podstiče različitu vrstu partnerstvai inovacija u cilju postizanja što boljih performansi životne sredine u okviru uspostavljenog EMAS sistema.
5) Da li izabrana opcija utiče na društveno bogatstvo i njegovu raspodelu i na koji način?				N/A
6) Kakve će efekte izabrana opcija imati na kvalitet i status radne snage (prava, obaveze i odgovornosti), kao i prava, obaveze i odgovornosti poslodavaca?			x	Očekuju se pozitivni efekti. Očekuje se povećanje svesti

				poslodavaca i zaposlenih u vezi sa životnom sredinom. Očekuju se ulaganja poslodavaca u mere zaštite životne sredine i obuku zaposlenih (na dobrovoljnoj osnovi, u cilju ostvarivanja što bolje konkurentske prednosti).
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EFEKATA NA DRUŠTVO	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Kolike troškove i koristi (materijalne i nematerijalne) će izabrana opcija prouzrokovati građanima?				N/A
2) Da li će efekti realizacije izabrane opcije štetno uticati na neku specifičnu grupu populacije i da li će to negativno uticati na uspešno sprovođenje te opcije, kao i koje mere treba preduzeti da bi se ovi rizici sveli na minimum?				N/A
3) Na koje društvene grupe, a posebno na koje osetljive društvene grupe, bi uticale mere izabrane opcije i kako bi se taj uticaj ogledao (pre svega na siromašne i socijalno isključene pojedince i grupe, kao što su osobe sa invaliditetom, deca, mladi, žene, stariji preko 65 godina, pripadnici romske nacionalne manjine, neobrazovani, nezaposleni, izbegla i interno raseljena lica i stanovništvo ruralnih sredina i druge osetljive društvene grupe)?				N/A
4) Da li bi i na koji način izabrana opcija uticala na tržište rada i zapošljavanje, kao i na uslove za rad (npr. promene u stopama zaposlenosti, otpuštanje tehnoloških viškova, ukinuta ili novoformirana radna mesta, postojeća prava i obaveze radnika, potrebe za prekvalifikacijama ili dodatnim obukama koje nameće tržište rada, rodnu ravnopravnost, ranjive grupe i oblike njihovog zapošljavanja i slično)?			x	U ptanju su pozitivni uticaji koji se ogledaju kroz povećanje konkurentsnosti. Očekuje se povećana potreba privrednih subjekata da ulažu u odgovarajuće obuke zaposlenih u vezi sa životnom sredinom.
5) Da li izabrane opcije omogućavaju ravnopravan tretman, ili dovode do direktne ili indirektne diskriminacije različitih kategorija lica (npr. na osnovu nacionalne pripadnosti, etničkog porekla, jezika, pola, rodnog identiteta, invaliditeta, starosne dobi, seksualne orijentacije, bračnog statusa ili drugih ličnih svojstava)?				N/A
6) Da li bi izabrana opcija mogla da utiče na cene roba i usluga i životni standard stanovništva, na koji način i u kojem obimu?				N/A

7) Da li bi se realizacijom izabranih opcija pozitivno uticalo na promenu socijalne situacije u nekom određenom regionu ili okrugu i na koji način?				N/A
8) Da li bi se realizacijom izabrane opcije uticalo na promene u finansiranju, kvalitetu ili dostupnosti sistema socijalne zaštite, zdravstvenog sistema ili sistema obrazovanja, posebno u smislu jednakog pristupa uslugama i pravima za osetljive grupe i na koji način?				N/A
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EFEKATA NA ŽIVOTNU SREDINU	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Da li izabrana opcija utiče i u kojem obimu utiče na životnu sredinu, uključujući efekte na kvalitet vode, vazduha i zemljišta, kvalitet hrane, urbanu ekologiju i upravljanje otpadom, sirovine, energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije?	X			U punoj meri ima pozitivne uticaje na životnu sredinu. Objašnjeno detaljnije u analizi.
2) Da li izabrana opcija utiče na kvalitet i strukturu ekosistema, uključujući i integritet i biodiverzitet ekosistema, kao i floru i faunu?	X			Razmatra se životni ciklus proizvoda – kroz sve faze životnog ciklusa indirektni I direktni uticaji na životne sredine)– uštede u resursima, bezbednije alternative, održvo upravljanje hemikalijama, bolje upravljanje otpadom/prevencija stvaranja otpada, itd.
3) Da li izabrana opcija utiče na zdravlje ljudi?			X	Svakako da u određenoj meri, kroz smanjene negativne uticaje na životnu sredinu koji se postižu uspešnom primenom EMAS sistema.
4) Da li izabrana opcija predstavlja rizik po životnu sredinu i zdravlje ljudi i da li se dopunskim merama može uticati na smanjenje tih rizika?		X		Utiče samo pozitivno.

5) Da li izabrana opcija utiče na zaštitu i korišćenje zemljišta u skladu sa propisima koji uređuju predmetnu oblast?			X	U zavisnosti od prirode delatnosti organizacije – u pitanju su svakako samo pozitivni efekti (npr. održivo upravljanje šumama, smanjene količine opasnog otpada, poštovanje propisa, i sl.).
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU UPRAVLJAČKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Da li se izabranom opcijom uvode organizacione, upravljačke ili institucionalne promene i koje su to promene?			X	Detaljnije elaborirano u Analizi. Određene promene potrebne za uspešnu realizaciju predviđenih mera (promocija EMAS, web sajt i sl.)
2) Da li postojeća javna uprava ima kapacitet za sprovođenje izabrane opcije (uključujući i kvalitet i kvantitet raspoloživih kapaciteta) i da li je potrebno preduzeti određene mere za poboljšanje tih kapaciteta?			X	Postoje dovoljni kadrovski kapaciteti za sada. Postoji određena potreba za manjim finansijskim sredstvima za sprovođenje odgovarajućih predviđenih mera.
3) Da li je za realizaciju izabrane opcije bilo potrebno izvršiti restrukturiranje postojećeg državnog organa, odnosno drugog subjekta javnog sektora (npr. proširenje, ukidanje, promene funkcija/hijerarhije, unapređenje tehničkih i ljudskih kapaciteta i sl.) i u kojem vremenskom periodu je to potrebno sprovesti?			X	Za predložene mere nisu predviđene značajnije izmene tog tipa. Postoji odgovarajuća potreba za tehničkim sprovođenjem aktivnosti koje uključuju promociju EMAS sistema (obrađeno u okviru analize).
4) Da li je izabrana opcija u saglasnosti sa važećim propisima, međunarodnim sporazumima i usvojenim dokumentima javnih politika?	X			Da.
5) Da li izabrana opcija utiče na vladavinu prava i bezbednost?				N/A
6) Da li izabrana opcija utiče na odgovornost i transparentnost rada javne uprave i na koji način?			x	Očekuje se veća transparentnost u pogledu

				EMAS sistema (predlog mera u vezi sa tim je dat u analizi).
7) Koje dodatne mere treba sprovesti i koliko vremena će biti potrebno da se sprovede izabrana opcija i obezbedi njeno kasnije dosledno sprovođenje, odnosno njena održivost?	X			Detaljnije elaborirano u Analizi.

7. Povećanje broja proizvoda/usluga iz Republike Srbije sa EKO znakom i efektivna primena propisa u oblasti eko-dizajna i označavanja proizvoda u vezi sa energetskom efikasnošću

Napomena za pod- oblasti:

Eko-dizajn i Oznake za energetsku efikasnost

Ocenjeno je da u ovom trenutku ne postoji potreba za izradom posebnog dokumenta javne politike (u okviru Programa za cirkularnu ekonomiju) iz ovih oblasti jer jasna trasa puta već postoji kroz druga relevantna dokumenta. Detaljno je elaborirano u analizi.

Eko znak – Ocenjeno je da je aktivnosti u vezi Eko znaka potrebno obuhvatiti Programom za cirkularnu ekonomiju, tako da je u nastavku data detaljna analiza samo za ovu pod-oblast.

KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU POSTOJEĆEG STANJA I PRAVILNO DEFINISANJE PROMENE KOJA SE PREDLAŽE	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koji pokazatelji se prate u oblasti, koji su razlozi zbog kojih se ovi pokazatelji prate i koje su njihove vrednosti?	x			Broj organizacija (sa proizvodima/uslugama sa Eko znakom), Broj pojedinačnih proizvoda/usluga sa eko znakom Broj linija proizvoda sa eko znakom (dodeljenih sertifikata za eko znak)

				Bazna vrednost: U ovom trenutku su aktivne samo dve organizacije kojima je dodeljen nacionalni eko-znak za jedan deo proizvoda (5 licenci za 5 linija proizvoda; ukupno 375 različitih proizvoda).
2) Da li se u predmetnoj oblasti sprovodi ili se sprovodio dokument javne politike ili propis? Predstaviti rezultate sprovođenja tog dokumenta javne politike ili propisa i obrazložiti zbog čega dobijeni rezultati nisu u skladu sa planiranim vrednostima.			x	Zakonom o zaštiti životne sredine i odgovarajućim Pravilnikom o Eko znaku su definisane osnove za nacionalni Eko znak u Republici Srbiji. Eko znak se spominje sporadično u nekim od propisa i dokumenata javnih politika (npr. u Zakonu o javnim nabavkama). U drugim dokumentima javnih politika nema definisanih posebnih ciljeva i mera koje bi se precizno/detaljno odnosile na Eko znak. Ocena je da je trenutno mali broj organizacija sa proizvodima sa eko znakom jer organizacije još uvek ne vide veće finansijske koristi od toga. Sa druge strane, zbog niskog nivoa svesti građana i naručioca o eko znaku ne postoji još uvek izražena tražnja za nacionalnim eko znkom.

3) Koji su važeći propisi i dokumenti javnih politika od značaja za promenu koja se predlaže i u čemu se taj značaj ogleda?			x	Ključni propisi i dokumenta javnih politika koji su trenutno u primeni: Zakon o zaštiti životne sredine i odgovarajući Pravilnik o Eko znaku. Primenom navedenih propisa je omogućeno da organizacije ostvare dodelu eko znaka za odrežene proizvode. Eko znak se spominje u propisima iz oblasti javnih nabavki (zbog zelenih javnih nabavki) što bi trebalo da doprinese u određenoj meri većoj tražnji za proizvodima sa eko znakom (i olakšanog načina ispunjavanja odgovarajućih kriterijuma za zelene javne nabavke). Postojeći propisi ne prate u potpunosti izmene koje su se desile sa izmenama EU propisa u vezi EU Eko znaka. Predloženo je revidiranje nacionalnih propisa u vezi sa tim (Pravilnika o Eko znaku).
4) Da li su uočeni problemi u oblasti i na koga se oni odnose? Predstaviti uzroke i posledice problema.	x			Elaborirano u Analizi. Trenutni mogući problem je još uvek mali stepen svesti organizacija u vezi sa nacionalnim Eko znakom a samim tim ii nedostatak ozbiljnije tražnje za proizvodima sa eko znakom. Detaljnije pojašnjeno i u analizi.

5) Koja promena se predlaže?	X			Elaborirano u Analizi. Suštinske promene se odnose na revidiranje Pravilnika o Eko znaku (u svetlu izmena EU propisa I kriterijuma za eko znak), podiznje svesti organizacija u vezi sa Eko znakom (uključujući privredu, javnost, naručioce i sl.). Predlažu se i odgovarjući podsticaji za organizacije koje se opredele za eko znak.
6) Da li je promena zaista neophodna i u kom obimu?	X			Elaborirano u Analizi. Dati su konkretni predlozi.
7) Na koje ciljne grupe će uticati predložena promena? Utvrditi i predstaviti ciljne grupe na koje će promena imati neposredan odnosno posredan uticaj.	x			Detaljno elaborirano u Analizi – Mapiranje zainteresovanih strana. Očekuju se pozitivni efekti na sve relevantne zainteresovane strane. Na prvom mestu koristi bi bile za privredu i građane ali i na naručioce, u smislu bolje konkurentnosti proizvoda sa eko znakom, veće ponude “zelenih” alternativa za građane i naručioce i sl.
8) Da li postoje važeći dokumenti javnih politika kojima bi se mogla ostvariti željena promena i o kojim dokumentima se radi?		x		Elaborirano u analizi. Postojeća dokumenta ne daju strateški pravac koji je u dovoljnoj meri fokusiran na Eko znak.
9) Da li je promenu moguće ostvariti primenom važećih propisa?			x	Elaborirano u analizi.
10) Kvantitativno (numerički, statistički) predstaviti očekivane trendove u predmetnoj oblasti, ukoliko se odustane od intervencije (*status quo*).			x	Ukoliko se odustane od intervencije, broj proizvoda sa Eko znakom će se veoma sporo

				povećavati (ili se neće povećavati; neke organizacije su odustale od registracija). Eko znak je dobrovoljni instrument i ne može se dati precizna ocena.
11) Kakvo je iskustvo u ostvarivanju ovakvih promena u poređenju sa iskustvom drugih država, odnosno lokalnih samouprava (ako je reč o javnoj politici ili aktu lokalne samouprave)?			x	U Srbiji je mali broj organizacija koje imaju proizvod sa eko znakom, posebno u poređenju sa zemljama EU. Međutim, dobra stvar je što nacionalni eko znak postoji, sa idejom da prati EU propise iz ove oblasti.
KLJUČNA PITANJA ZA UTVRĐIVANJE CILJEVA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Zbog čega je neophodno postići željenu promenu na nivou društva? (odgovorom na ovo pitanje definiše se opšti cilj).	X			Da bi se pokrenuo i povećao broj proizvoda sa nacionalnim eko znakom (uključujući i broj organizacija).
2) Šta se predmetnom promenom želi postići? (odgovorom na ovo pitanje definišu se posebni ciljevi, čije postizanje treba da dovode do ostvarenja opšteg cilja. U odnosu na posebne ciljeve, formulišu se mere za njihovo postizanje).	x			- Unapređenje zakonodavstva u oblasti eko znaka /dodatno približavanje propisima I kritrerijumima za EU Eko znak) - Podstijaji za uvođenje Eko znaka - Promocija Eko znaka, podizanje svesti u vezi sa Eko znakom. Predlog mera za postizanje ovih posebnih ciljeva dat je u analizi.

3) Da li su opšti i posebni ciljevi usklađeni sa važećim dokumentima javnih politika i postojećim pravnim okvirom, a pre svega sa prioritetnim ciljevima Vlade?	X			Opšti cilj i posebni ciljevi koji su predloženi nisu ni u kom slučaju u koliziji sa postojećim propisima i dokumentima javnih politika. Predloženi ciljevi su u skladu sa strateškim opredeljenjem Vlade Srbije za pridruživanjem EU (što uključuje i odgovarajuće bavljenje Eko znakom i praćenje propisa EU iz te oblasti), u skladu je sa Agendom 2030, principima cirkularna ekonomije i sl.
4) Na osnovu kojih pokazatelja učinka će biti moguće utvrditi da li je došlo do ostvarivanja opštih odnosno posebnih ciljeva?	X			Na osnovu pokazatelja koji će ukazivati na povećanje broja registrovanih proizvoda sa nacionalnim eko znakom u Republici Srbiji.
KLJUČNA PITANJA ZA IDENTIFIKOVANJE OPCIJA JAVNIH POLITIKA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koje relevantne opcije (alternativne mere, odnosno grupe mera) za ostvarenje cilja su uzete u razmatranje? Da li je razmatrana "*status quo*" opcija?	X			Detaljno elaborirano u Analizi. Status Quo opcija je odbačena dato je detaljno obrazloženje u Analizi.
2) Da li su, pored regulatornih mera, identifikovane i druge opcije za postizanje željene promene i analizirani njihovi potencijalni efekti?	X			Dat je predlog posebnih ciljeva i konkretnih mera koje ne podrazumevaju izmenu postojeće regulative (uz mere koje podrazumevaju izmenu postojeće regulative).
3) Da li su, pored restriktivnih mera (zabrane, ograničenja, sankcije i slično) ispitane i podsticajne mere za postizanje posebnog cilja?	X			Eko znak je dobrovoljni sistem. Sve mere koje su predložene imaju generalno karakter podsticajnih mera.

				Detaljno elaborirano u Analizi.
4) Da li su u okviru razmatranih opcija identifikovane institucionalno upravljačko organizacione mere koje je neophodno sprovesti da bi se postigli posebni ciljevi?			x	Detaljno elaborirano u Analizi.
5) Da li se promena može postići kroz sprovođenje informativno-edukativnih mera?			x	Delimično može (dato je detaljnije i kroz pojedinačne posebne ciljeve i mere.
6) Da li ciljne grupe i druge zainteresovane strane iz civilnog i privatnog sektora mogu da budu uključene u proces sprovođenja javne politike, odnosno propisa ili se problem može rešiti isključivo intervencijom javnog sektora?			X	Uspešna realizacija zavisi jednim delom od strane nadležnih organa ali zavisi u znalajnoj meri od samih privrednih subjekata koji trebaju da se upoznaju sa zahtevima i prednostima, da bi odlučili da li da registruju neke od svojih proizvoda za eko znak. Zainteresovane strane koje su jako bitne su i javna preduzeća/javni naručioci koji bi primenom kriterijuma za zelene javne nabavke podsticali tražnju za eko znakom. Takođe, od značaja su i građani, odnosno civilni seckor jer su ključne koristi od primene eko znaka direktno primenljive i na građane (bezbednije alternative proizvoda, bolja trajnost proizvoda, bolja efikasnost i čitav niz drugih koristi).
7) Da li postoje raspoloživi, odnosno potencijalni resursi za sprovođenje identifikovanih opcija?			X	Kapacitet u vidu ljudskih resursa u Ministarstvu zaštite životne sredine je za sada ocenjen kao dovoljan. Postoji potreba za finansijkim određenim

				podsticajima i olakšicama za organizacije koje se odluče za eko znak.
8) Koja opcija je izabrana za sprovođenje i na osnovu čega je procenjeno da će se tom opcijom postići željena promena i ostvarenje utvrđenih ciljeva?	X			Opcija 2. Detaljno elaborirano u Analizi
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU FINANSIJSKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Kakve će efekte izabrana opcija imati na javne prihode i rashode u srednjem i dugom roku?			X	Očekuje se rast naplate odgovarajućih naknada u toku samog postupka (usled povećanja broja različitih proizvoda sa eko znakom) što bi u određenoj meri uvećalo javne prihode. Sa druge strane, jedna od predloženih mera je da se obezbede odgovarajuće podsticajne mere za organizacije koje se opredele za Eko znak (što može dovesti do određenih umanjenja u javnim prihodima). Sa druge strane, Eko znak dovodi do sveopštih pozitivnih uticaja I ušteda tokom u svim fazama životnog ciklusa proizvoda što dovodi do akumuliranih ušteda koje se mogu ostvariti u javnim nabavkama proizvoda sa eko znakom (ukoliko se razmatraju troškovi životnog ciklusa). Sumarno, zbirno se ne očekuju veći poremećaji u javnim prihodina i rashodima koji bi bili direktno I jednostavno merljivi.

2) Da li je finansijske resurse za sprovođenje izabrane opcije potrebno obezbediti u budžetu, ili iz drugih izvora finansiranja i kojih?			X	Jedan deo sredstava bi bilo dobro obezbediti iz budžeta (kroz sredstva za aktivnosti promocije i podsticanja uvođenja Eko znaka).
3) Kako će sprovođenje izabrane opcije uticati na međunarodne finansijske obaveze?		X		Ne očekuje se poseban uticaj na međunarodne finansijske obaveze.
4) Koliki su procenjeni troškovi uvođenja promena koji proističu iz sprovođenja izabrane opcije (osnivanje novih institucija, restrukturiranje postojećih institucija i obuka državnih službenika) iskazani u kategorijama kapitalnih troškova, tekućih troškova i zarada?			X	Ne očekuju se veća finansijska ulaganja.
5) Da li je moguće finansirati rashode izabrane opcije kroz redistribuciju postojećih sredstava?			X	Detaljne finansijske potrebe će biti naknadno detaljno razrađene u dokumentima javne politike kao i razdeli za finansiranje te izvori finansijskih sredstava
6) Kakvi će biti efekti sprovođenja izabrane opcije na rashode drugih institucija?				N/A
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EKONOMSKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Koje troškove i koristi (materijalne i nematerijalne) će izabrana opcija prouzrokovati privredi, pojedinoj grani, odnosno određenoj kategoriji privrednih subjekata?			X	Primenom predložene opcije se očekuje povećanje konkurentosti privrede, posebno na domaćem tržištu, kao i pozitivni efekti od ušteda u resursima, smanjenih rizika u vezi sa životnom sredinom. Uključujući i povećanje konkurentnosti u postupcima zelenih javnih nabavki.
2) Da li izabrana opcija utiče na konkurentnost privrednih subjekata na domaćem i inostranom tržištu (uključujući i efekte na konkurentnost cena) i na koji način?	X			Izabrana opcija utiče u velikoj meri (pozitivno) na konkurentnost privrednih subjekata na tržištu.

				Povećanjem tražnje za proizvodima sa eko znakom (nakon primene odgovarajućih predloženih mera) očekuje se veća ponuda proizvoda sa eko znakom I određeno snižavanje cena takvih proizvoda zbog veće sveukupne tražnje za njima.
3) Da li izabrane opcije utiču na uslove konkurencije i na koji način?	X			Samo u pozitivnom smislu, zbog povećanja konkurentnosti, povećanje tražnje za proizvodima sa eko znkom i povećanja nivoa svesti u vezi sa životnom sredinom.
4) Da li izabrana opcija utiče na transfer tehnologije i/ili primenu tehničko-tehnoloških, organizacionih i poslovnih inovacija i na koji način?	X			Kriterijumi za eko znak prate savremena dostignuća I bave se tehničkim aspektima uticaja proizvoda u toku različitih faza životnog ciklusa proizvoda. Organizacije koje se odluče za uvođenje eko znaka za neke od svojih proizvoda suočene su sa nizom tehničkih zahteva sa kojima trebaju da ovladaju tokom postupa. Na taj način organizacije mogu da jako puno prošire svoja tehnička znanja u pogledu inovacija proizvoda.
5) Da li izabrana opcija utiče na društveno bogatstvo i njegovu raspodelu i na koji način?				N/A
6) Kakve će efekte izabrana opcija imati na kvalitet i status radne snage (prava, obaveze i odgovornosti), kao i prava, obaveze i odgovornosti poslodavaca?			x	Očekuju se pozitivni efekti. Očekuje se povećanje nivoa svesti poslodavaca i zaposlenih u vezi sa životnom sredinom. Očekuju se

				ulaganja poslodavaca u mere zaštite životne sredine i obuku zaposlenih (na dobrovoljnoj osnovi, u cilju ostvarivanja što bolje konkurentske prednosti i ispunjavanja odgovarajućih kriteriijuma za eko znak). Očekuje se smanjivanje rizika u pogledu bezbednosti i životne sredine tokom korišćenja proizvoda (ali i u ostalim fazama životnog ciklusa proizvoda).
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EFEKATA NA DRUŠTVO	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Kolike troškove i koristi (materijalne i nematerijalne) će izabrana opcija prouzrokovati građanima?				N/A
2) Da li će efekti realizacije izabrane opcije štetno uticati na neku specifičnu grupu populacije i da li će to negativno uticati na uspešno sprovođenje te opcije, kao i koje mere treba preduzeti da bi se ovi rizici sveli na minimum?				N/A
3) Na koje društvene grupe, a posebno na koje osetljive društvene grupe, bi uticale mere izabrane opcije i kako bi se taj uticaj ogledao (pre svega na siromašne i socijalno isključene pojedince i grupe, kao što su osobe sa invaliditetom, deca, mladi, žene, stariji preko 65 godina, pripadnici romske nacionalne manjine, neobrazovani, nezaposleni, izbegla i interno raseljena lica i stanovništvo ruralnih sredina i druge osetljive društvene grupe)?			X	Očekuje se pozitivan uticaj na sve grupe građana.
4) Da li bi i na koji način izabrana opcija uticala na tržište rada i zapošljavanje, kao i na uslove za rad (npr. promene u stopama zaposlenosti, otpuštanje tehnoloških viškova, ukinuta ili novoformirana radna mesta, postojeća prava i obaveze radnika, potrebe za prekvalifikacijama ili dodatnim obukama koje nameće tržište rada, rodnu ravnopravnost, ranjive grupe i oblike njihovog zapošljavanja i slično)?			x	U ptanju su pozitivni uticaji koji se ogledaju kroz povećanje konkurentnosti. Očekuje se povećana potreba privrednih subjekata da ulažu u odgovarajuće mere u vezi sa životnom sredinom (uključujući i neophodnost ulaganja u stručno

				usavršavanje u cilju savladavanja različitih zahteva u vezi sa životnom sredinom).
5) Da li izabrane opcije omogućavaju ravnopravan tretman, ili dovode do direktne ili indirektne diskriminacije različitih kategorija lica (npr. na osnovu nacionalne pripadnosti, etničkog porekla, jezika, pola, rodnog identiteta, invaliditeta, starosne dobi, seksualne orijentacije, bračnog statusa ili drugih ličnih svojstava)?				N/A
6) Da li bi izabrana opcija mogla da utiče na cene roba i usluga i životni standard stanovništva, na koji način i u kojem obimu?			X	Primenom odabrane opcije se očekuje veća ponuda proizvoda koji su bezbedniji za korišćenje i bolji za životnu sredinu. Zbog povećanja tražnje za ovakvim proizvodima očekuje se da vremenom ovi proizvodi postanu i cenovno pristupačniji.
7) Da li bi se realizacijom izabranih opcija pozitivno uticalo na promenu socijalne situacije u nekom određenom regionu ili okrugu i na koji način?				N/A
8) Da li bi se realizacijom izabrane opcije uticalo na promene u finansiranju, kvalitetu ili dostupnosti sistema socijalne zaštite, zdravstvenog sistema ili sistema obrazovanja, posebno u smislu jednakog pristupa uslugama i pravima za osetljive grupe i na koji način?			X	Očekuju se mogući pozitivni uticaji u odgovarajućim sektorima (u zavisnosti od grupe proizvoda). Na primer u zdravstvu – nabavka bezbednijih sredstava sa eko znakom za održavanje i čišćenje objekata zdravstvene zaštite (uključujući bolnice, obrazovne institucije), odabir efikasnih ali bezbednih detergenata sa eko znakom za pranje bolničke posteljine i sl., dugotrajniji i bolje održavani javni resursi i sl. Pozitivbi efekti se mogu očekivati i u obrazovnim institucijama (nabavka hemikalija i nameštaja

				sa eko znakom i sl) koji su često bezbedniji za korišćenje, a svakako bolji po životnu sredinu).
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU EFEKATA NA ŽIVOTNU SREDINU	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Da li izabrana opcija utiče i u kojem obimu utiče na životnu sredinu, uključujući efekte na kvalitet vode, vazduha i zemljišta, kvalitet hrane, urbanu ekologiju i upravljanje otpadom, sirovine, energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije?	X			U punoj meri ima pozitivne uticaje na životnu sredinu. Objašnjeno detaljnije u analizi.
2) Da li izabrana opcija utiče na kvalitet i strukturu ekosistema, uključujući i integritet i biodiverzitet ekosistema, kao i floru i faunu?	X			Razmatra se životni ciklus proizvoda – kroz sve faze životnog ciklusa – uštede u resursima, bezbednije alternative, održvo upravljanje hemikalijama, bolje upravljanje otpadom/prevencija stvaranja otpada, itd.
3) Da li izabrana opcija utiče na zdravlje ljudi?			X	Svakako da u određenoj meri, kroz smanjene negativne uticaje na životne sredinu koji se postižu uspešnom primenom kriterijuma za eko znak za određene proizvode/usluge.
4) Da li izabrana opcija predstavlja rizik po životnu sredinu i zdravlje ljudi i da li se dopunskim merama može uticati na smanjenje tih rizika?		X		Utiče samo pozitivno.
5) Da li izabrana opcija utiče na zaštitu i korišćenje zemljišta u skladu sa propisima koji uređuju predmetnu oblast?			X	U zavisnosti od konkretne grupe proizvoda – u pitanju su svakako samo pozitivni efekti (npr. održivo upravljanje šumama, smanjene količine opasnog otpada, poštovanje propisa, i sl.).
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU UPRAVLJAČKIH EFEKATA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Da li se izabranom opcijom uvode organizacione, upravljačke ili institucionalne promene i koje su to promene?			X	Detaljnije elaborirano u Analizi. Određene promene potrebne za

				uspešnu realizaciju predviđenih mera (promocija Eko znaka i sl.)
2) Da li postojeća javna uprava ima kapacitet za sprovođenje izabrane opcije (uključujući i kvalitet i kvantitet raspoloživih kapaciteta) i da li je potrebno preduzeti određene mere za poboljšanje tih kapaciteta?			X	Postoje dovoljni kadrovski kapaciteti za sada. Postoji određena potreba za manjim finansijskim sredstvima za sprovođenje odgovarajućih predviđenih mera.
3) Da li je za realizaciju izabrane opcije bilo potrebno izvršiti restrukturiranje postojećeg državnog organa, odnosno drugog subjekta javnog sektora (npr. proširenje, ukidanje, promene funkcija/hijerarhije, unapređenje tehničkih i ljudskih kapaciteta i sl.) i u kojem vremenskom periodu je to potrebno sprovesti?			X	Za predložene mere nisu predviđene značajnije izmene tog tipa. Postoji odgovarajuća potreba za tehničkim sprovođenjem aktivnosti koje uključuju promociju eko znaka (obrađeno u okviru analize).
4) Da li je izabrana opcija u saglasnosti sa važećim propisima, međunarodnim sporazumima i usvojenim dokumentima javnih politika?	X			Da.
5) Da li izabrana opcija utiče na vladavinu prava i bezbednost?				N/A
6) Da li izabrana opcija utiče na odgovornost i transparentnost rada javne uprave i na koji način?			x	Očekuje se veća transparentnost u pogledu Eko znaka (predlog mera u vezi sa tim je dat u analizi).
7) Koje dodatne mere treba sprovesti i koliko vremena će biti potrebno da se sprovede izabrana opcija i obezbedi njeno kasnije dosledno sprovođenje, odnosno njena održivost?	X			Detaljnije elaborirano u Analizi.

8. Izgradnja podsticajnog okruženja za uspostavljanje modela cirkularne ekonomije				
KLJUČNA PITANJA ZA ANALIZU RIZIKA	DA	NE	DELIMIČNO	KOMENTAR
1) Da li je za sprovođenje izabrane opcije obezbeđena podrška svih ključnih zainteresovanih strana i ciljnih grupa? Da li je sprovođenje izabrane opcije prioritet za	X			Vlada Republike Srbije je predvidela je razradu i primenu

donosioce odluka u narednom periodu (Narodnu skupštinu, Vladu, državne organe i slično)?				koncepta cirkularne ekonomije, kao jedan od veoma važnih prioriteta za sledeći period.
2) Da li su obezbeđena finansijska sredstva za sprovođenje izabrane opcije? Da li je za sprovođenje izabrane opcije obezbeđeno dovoljno vremena za sprovođenje postupka javne nabavke ukoliko je ona potrebna?				Detraljne potrebe u finansiranju i načinima sprovođenja mera će biti razrađene u dokumentu javne politike.
3) Da li postoji još neki rizik za sprovođenje izabrane opcije?	X			Rizik postoji u kašnjenju u izradi javne politike, u nekoordinisanim aktivnostima usled nedostatka kapaciteta, zbog neefikasnosti sprovođenja mera, zbog nezainteresovanosti ili sporog sprovođenja aktivnosti. Sredstva za realizaciju ove javne politike se mogu obezbediti iz spoljnih izvora, ali postoji opasnost da nema dovoljno raspoložive stručne radne snage koja može kizraditi odgovarajući pripremu i aplikaciju i osigurati finansiranje.